

המחיר
7 ש"ח
ניתן לשלם בנדרים כיום וקהילות

הוצאה לאור
צוף

נתן פלדמן

גליון 276 | ירח האיתנים תשפ"ד

אוסף

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

זמור התימה טובה! ירח האיתנים

זמן שמורתינו

שיחת המשגיח
הגה"צ רבי משה חיים
שלנגר זצ"ל

חידושים ודיוני הלכה מרתקים לחג הסוכות

פניני הלכה

בל תוסיף בד' מינים

מין ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

עשרה ימים שבין יוה"כ והושענא רבה

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ביאורים ופנינים

הושענות - הושענא רבא - שמיני עצרת ושמח"ת
הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

יחביאנו בצל ידו

עיניו גל

הלכות נחוצות ליוה"כ

שמעתא עמיקתא

מסוק החג מעל הסוכה אם נפסלת ישיבתה | משמרת כהנים

<p>ממגד</p> <p>חשבתי רבני</p> <p>סאבד חסד לאבדום</p> <p>חננו</p> <p>לנער</p> <p>יעלית הן</p>	<p>עניני</p> <p>[אז נדברו]</p> <p>מענת חזקאל</p>	<p>תוספת שבת</p> <p>מיום זכים</p>	<p>מחברות העיון</p> <p>שיעור חובש</p> <p>ועד ליל שבת</p> <p>נחלה אליהו</p>	<p>התבוננות</p> <p>ובלנתן</p> <p>לקראת שנת מלכתא</p>	<p>עמק הפשוט</p> <p>פניני הלכה</p> <p>בירוב הלכות</p>	<p>עשרת המעשרים</p> <p>לדעת</p> <p>"זמרים" הם זמרים</p>
--	--	-----------------------------------	--	--	---	---

תזכין עניינים

אוסף ההלכה

- 75** עטרת המזעדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי סוכות
- 77** עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 83** הלכות טהרת כהנים
הגאון רבי ישראל כהן שליט"א
- 85** פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 97** בירוד הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 102** מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 109** דבריהם הם זכרונם
שפתי ישנים
- 111** מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף סוכות

- 41** בל תוסיף בד' מינים
מון ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 45** חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 49** זמן שמחתנו
שיחת המשגיח
רבי משה חיים שלנגר זללה"ה
- 51** שיעור חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 53** ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 55** נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 59** התבוננות במועדי השנה
משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
- 64** מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 65** חנוך לנעד
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 67** ובלכתך
הרב אהרון לוי שליט"א
- 68** לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 74** הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מון ראש הישיבה זצוק"ל

אוסף יו"ב

- 5** מומגד גרש ידחים
משלחנו של רבינו הגדול
מון רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7** חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 9** מאמדי "חסד לאברהם"
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 13** חנוך לנעד
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 15** יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 17** ענינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 21** עבודת הכה"ג ביו"ב
ע"פ שיטת הרמב"ם
- 22** אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 23** אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות
- 27** מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 31** תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 33** שמעתא עמיקתא
הלכות מצויות ליו"ב
- 35** מי באד
התחזקות באמונה ובעבודת ד'
- 37** מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 39** בנתיבות העיון
ביאורים והערות מהרה"ג
ר' אהרון שורצר שליט"א

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778
ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46
על כל תרומה לאוסף גיליונות
(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקלה"ה

גליון עשי"ת ויום הכיפורים שנת תשפ"ד לפ"ק (שנה ד') * גליון 152 * עיה"ק ירושת"ו * כתיב תלמידים

דבריהם הם זכרונם

הבא ליטהר - הדרך להמשיך את החיזוק

מצינו במדרש (תנחומא אמור כב) כי יום טוב הראשון של סוכות הוא 'ראשון לחשבון עוונות', היינו שבימים הקודמים כולם היו עוסקים בעבודת התשובה ובהכנת צרכי חג הסוכות, בעשיית הסוכה וארבעת המינים.

ובביאור הגר"א (או"ח תרכ"ד) הביא בשם מדרש כי הימים שמיום כיפור עד סוכות הם יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת, והיינו שהשפעת יום כיפור נמשכת גם בימים אלו, ויש בהם קצת קדושה מיום כיפור, ולכן לא נכשלים בהם בעבירות, אבל מיום הראשון של סוכות הוא כבר 'ראשון לחשבון עוונות'.

אמנם ודאי שלא כל אחד נכשל בעוונות מחג הסוכות ואילך, ויש צדיקים שאין להם עבירות, ובפרט שאמרו בלשון חשבון 'עוונות', והרי עוונות הם במזיד, ולא יתכן שצדיקים יעשו עוונות במזיד, אלא הכוונה שחלק מהציבור נכשלים בעוונות, אבל בודאי יש צדיקים רבים העוסקים בתורה ובמצוות ובמעשים טובים ואינם נכשלים בעוונות, ואצלם אין זה ראשון לחשבון עוונות.

והנה כל זה הוא בנוגע לכלל הציבור, אבל ראוי שכל אחד יחשוב לעצמו, האם אצלי זהו 'ראשון לחשבון עוונות', וכי אני מוכרח להיכשל בעבירות, הלא אין זה מוכרח!

ונתבונן יחדיו מה העצה לעצור את הירידה, שלא נרד מהמדרגה שזכינו לקבל בימים נוראים עד סוכות, ואפילו בחג הסוכות עצמו, הרי עוסקים בשמחת יום טוב ומקיימים הרבה מצוות, ובודאי יש בזה השפעה של קדושה, ועלינו להתבונן האיך לעצור את הירידה ולהישאר במדרגה קרובים ליום כיפור.

ובאמת ידוע שאמרו חז"ל (יומא לא, ב) בה ליטהר מסייעים אותו, ואמרו (מכות י, ב) בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו, והיינו שמן השמים עוזרים ומסייעים לאדם כפי מה שהוא רוצה, וצריך רק שירצה ויהיה בבחינת 'בא ליטהר', ותלוי עד כמה חזק אצלו הרצון ליטהר, וגם כמה זמן הוא בא ליטהר, והאם יש היסח הדעת או שאין היסח הדעת מהרצון ליטהר, ויש הרבה מדרגות בזה.

והנה הדבר החשוב ביותר הוא עסק התורה, שלימוד התורה הוא התבלין ליצר הרע, ובזה האדם מתקדש יותר מכל המצוות, וכבר סיפרתי את המעשה באחד שבישב עצה כיצד להשיג מדרגת אהבת השם, ויעצו לו ללמוד בספר 'שיב שמעתא', ובאמת הוא עשה כך, והרגיש על עצמו שהשתנה וקיבל לב חדש, והרגיש קרבת אלוקים עם אמונה חזקה יותר, וכל התפילות שלו הם אחרת ממה שהיו קודם, וביארנו כי זה מפני שספר שב שמעתא הוא ספר עמוק המושיך את הלב, וכשלמד בזה היה שקוע לגמרי עם ריכוז המחשבה בכל כוחו בתורה, וכשאדם דבוק בתורה בלא היסח הדעת זה משפיע עליו קדושה וקרבת אלוקים.

לכן אם אנו רוצים להמשיך את המדרגה שזכינו בכל תקופת הימים הנוראים עד יום כיפור שהוא השיא, אנו יכולים להחזיק ולהמשיך באותן המדרגות, ואפילו אם כבר היתה קצת ירידה, יכולים לשוב ולהתעלות על ידי הדבקות בתורה, ולא דווקא בספר שב שמעתא, אלא כל מה שלומדים בעמקות ובריכוז המחשבה, גמרא רש"י ותוספות, מהרש"א, רבי עקיבא איגר, פני יהושע, כל גדולי המפרשים והספרים יש הרבה מה להתעמק בהם... כל אחד כפי כוחו, ואין להתאמץ יותר מהנחוות, שעל ידי זה עלול לבוא לביטול תורה, אלא כל אחד כפי כוחו, מתוך שמחה ומצב רוח טוב... בעז"ה נזכה להתחזק בדברים האלו... יהי רצון שזוכה כלנו לסייעתא דשמיא בכל העניינים, הן ברוחניות והן בגשמיות לצורך הרוחניות, ונזכה לחתימה טובה לנו ולכל בית ישראל.

(מתוך שיחה ליל הוש"ר תשע"ד)

עבודת התשובה

(מתוך שיחה משנת תשנ"ז)

הדרך לתשובה - מדרגה אחר מדרגה

הנה בימים האלו כל אחד רוצה להתחזק ולעשות תשובה, וענין התשובה הוא התקרבות להקב"ה על ידי תיקון המעשים, אך צריכים תחילה לדעת מה היא התשובה וכיצד הדרך לעשותה.

ובאמת פשוט שאי אפשר לעשות תשובה שלמה בבת אחת, וכבר הזכרתי מה שמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שכל מקום שמוזכר בגמרא "יש קונה עולמו בשהה אחת" נאמר על מי שחזר בתשובה ומיד מת, שאם היה נשאר בחיים לא היה קונה עולמו והיה יורד ממדרגתו, כי אי אפשר להשיג מדרגה קבועה ברגע אחד, רק שייך התרגשות והתפעלות זמנית, אבל לא חיזוק מעמד בזה, וכדי לזכות לתשובה שלמה צריך להתקדם מדרגה אחר מדרגה.

והדרך היא על ידי חיזוק תמידי, כמו שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) ארבעה דברים צריכים חיזוק, ופירש רש"י שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו. כל אחד ואחד צריך חיזוק, אפילו הצדיקים הגדולים ביותר, מפני שטבע הגוף אוהב את המנוחה והעצלנות, וצריך להתחזק כנגד הטבע, ובגמרא שם למדו ענין זה מיהושע, שהקב"ה אמר לו רק חזק ואמץ, והיינו שאפילו יהושע היה צריך את החיזוק.

וכאשר אדם מרגיש בעצמו שאינו מחוזק, זה עצמו מדרגה, שמרגיש את החסרונות שיש לו, וכפי שמעתי מהגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל כי אדם שמרגיש בעצמו חסרון באיזו מעלה זהו סימן שבאותה מעלה הוא בעל מדרגה ואינו מקולקל כל כך. לכן מי שמרגיש בעצמו איזה חסרונות, אין זו סיבה לקבל חלישות הדעת, ואדרבה זוהי מדרגה שמכיר בחסרונותיו, רק צריך לעסוק בתיקונם על ידי חיזוק והתעלות תמידית, וכל זמן שאדם אינו עולה ממילא הוא יורד.

כי יעזור ה' לשבים

ומי שמשתדל ועושה מה שהוא יכול לפי הבנתו ולפי כוחותיו, זוכה לסייעתא דשמיא מובטחת, כמו שאמרו חז"ל (שיר השירים רבה ה, ב) "פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו גלגלות וקרונות נכנסות בו", אם אדם משתדל ופותח אפילו 'פתחו של מחט', משהו התעוררות והתחזקות קצת, זוכה לסייעתא דשמיא גדולה מאד, אך צריך להמשיך את החיזוק ולא להפסיק, שאם יסיח דעת מן החיזוק שוב אין סייעתא דשמיא.

ומצינו בשערי תשובה לרבינו יונה מיד בתחילת הספר שכתב "התבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר ושת עד השם אלוך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוין היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ואומר בגוף הענין ומל השם את לבבך ואת לבב זרעך - להשיג אהבתו", עכ"ל. והיינו שבעל תשובה זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת למעלה מן הטבע לקבל אהבת השם, שהיא המדרגה הגדולה ביותר, והיא סוף המדרגות בחובות הלבבות.

וכן בכל ענייני רוחניות זקוקים לסייעתא דשמיא, ובמקומות רבים בתפילה אנו מבקשים על רוחניות, על אהבה ועל יראה, וכגון בברכת אהבה רבה 'ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך', ומבקשים גם על הצלחה בתורה, בברכות

התורה ובאהבה רבה, וכן בשמונה עשרה ובשאר חלקי התפילה, מפני שצריכים סייעתא דשמיא להתעלות ברוחניות, וכשמשתדלים ופותחים אפילו פתח קטן כחודה של מחט, זוכים לסייעתא דשמיא גדולה מאד. לכן אין מה להתייאש, ואף על פי שאי אפשר להשיג שלמות בבת אחת, מכל מקום אפשר להתקדם מדרגה אחר מדרגה, והבא ליטהר מסייעים אותו.

סגולת עשרת ימי תשובה

והזמן המסוגל ביותר להתעלות הוא עשרת ימי תשובה, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה יח, א) דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, והרמב"ם כתב (הלכות תשובה ב, ו) "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו השם בהימצאו", ונזכרו כאן שני חלקים, תשובה ותפילה, 'דרשו השם בהימצאו' היינו תשובה והתקרבות להשם, ו'קראוהו בהיותו קרוב' היינו תפילה, ועשרת ימי תשובה הם הזמן המסוגל לזה.

ומצינו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה כא, ד) על הפסוק לדוד השם אורי וישעי - אורי זה ראש השנה וישעי זה יום הכיפורים, ויש לפרש אורי זה ראש השנה, כי אור הוא ענין של הבנה ובהירות, ובראש השנה שהוא יום דין וצריכים לעסוק בתשובה, מן השמים נותנים בו הארה וסייעתא דשמיא מיוחדת לתשובה ולתפילה, ומקבלים בראש השנה שאיפות טובות ונכונות והכרת האמת שהיא בבחינת אור.

אבל עדיין בראש השנה אין זה נעשה קנין בטבע האדם, ולא הנפך לאדם אחר, ואילו ביום הכיפורים אמרו ישעי זה יום הכיפורים, מפני שיש בו סייעתא דשמיא גדולה יותר לזכות גם לשינוי הטבע, והוא יום סליחה וכפרה, כמו שכתוב (ויקרא טז, ח) "כי ביום הזה יכפר טהרת לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני השם טהרה", וביאר רבינו יונה בשערי תשובה (ב, יד) שיש מצות עשה מיוחדת לחזור בתשובה ביום כיפור כמו שכתוב "טהרה", ולאחר שהאדם עצמו משתדל ליטהר בתשובה, זוכה גם לסייעתא דשמיא לסליחה וכפרה, ומקבל טהרה ושלמות מיוחדת, שנעשה מסוגל יותר למעשים טובים ולהנהגה אחרת, וכפי שידוע שיש אנשים רבים שלאחר יום כיפור מרגישים בעצמם שנהפכו לאדם אחר עם טהרת הלב ושינוי הטבע.

עזיבת החטא - להוסיף יראה'

והנה הרמב"ם כתב בהלכות תשובה (ב, ב) כי תשובה גמורה "הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו, וכן יתנחם על שעבר ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

וכבר הקשה על זה בלחם משנה "איך הקב"ה יעיד עליו כך, וכי לא נשארה הבחירה בידו, והרי אמרו הן בקדושו לא יאמין", והיינו שהרי כל אדם יש לו בחירה, ועלול להיכשל בחטא, ואפילו יוחנן כהן גדול שימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוק, וכיצד שייך שיעיד עליו הקב"ה שלא ישוב לאותו החטא לעולם?

וביארנו המפרשים בכוונת הרמב"ם כי התשובה

<< המשך בעמוד הבא

הושענא רבה – דרגה נוספת בתשובה

ונראה הטעם בזה, כי הנה תשובה מאהבה היא דרגה גבוהה, ויש הרבה מדרגות באהבת השם, וכתוב בחובות הלבבות כי אי אפשר להשיג בדרך הטבע את המדרגות הגבוהות ביותר של אהבת השם, וצריכים לזה זכויות מיוחדות וסייעתא דשמיא, אבל יש גם מדרגות שהם בדרך הטבע. וכגון מה שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט כי השמחה בעשיית המצוות היא מענפי האהבה, והשמחה במצוה באה מהכרת חשיבות המצוה, כי טבע האדם שכשיש לו דבר חשוב הוא שמח, והשורש לזה הוא מאהבת השם הקיימת בנפש האדם.

ולפי"ז נראה כי בארבעת המינים כתוב (ויקרא כג, מ) "ושמחתם לפני השם אלוקיכם שבעת ימים", והג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, שהוא זמן המיוחד יותר לשמחה של מצוה, ועל ידי שמחת המצוה בחג הסוכות זוכים לאהבת השם, וממילא כל התשובה שהייתה ביום כיפור אך לא בדרגה גבוהה של אהבה, עכשיו בחג הסוכות מגיעים גם לדרגה גבוהה של אהבה, ועל ידי התשובה מאהבה זדונות נעשות זכויות והחתימה משתנה למפרע.

ויש להוסיף עוד בזה מה שכתב רבינו יונה (א, א) כי לבעלי תשובה יש סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת ה': "כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר ושבתי עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנוכי מצווך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ואומר בגוף העניין ומל השם את לבבך ואת לבב זרעך - להשיג אהבתו", ע"כ.

לכן לאחר יום כיפור שהוא זמן של תשובה, יש סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת ה', ובצירוף כל המצוות שעושים במשך החג מתוך שמחת יום טוב, זוכים לדרגה גבוהה של אהבת השם, ועל ידי זה אפשר לזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה, כי במשך החג אפשר להתעלות במדרגת האהבה, ועל ידי התשובה מאהבה כל הודונות נעשות זכויות למפרע, וכבר אפשר לזכות לחתימה יותר טובה ממה שנחתם ביום כיפור.

הושענא רבה הוא זמן של גמר החתימה, כבר היתה כתיבה וחתימה בראש השנה ויום כיפור, אבל יש עוד חתימה בהושענא רבה, וכמו שאומרים בנוסח ה"ה רצון" שאחרי ההושענות "ותטיב לנו החתימה וכו' והתמנו בספר חיים טובים", ובאמת צריך ביאור בזה, מה שייך עוד חתימה, אחרי שכבר הייתה חתימה ביום כיפור?

ובאמת מצינו במדרש תנחומא סוף פרשת אמור (פרק כ') שאמרו "אלו ארבע מינים שבלבול שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ליקח לו מהם להלל לפני הקב"ה שיתרצה לו על כל ויכפר לו על כל עוונותיו", והיינו שאפשר לזכות על ידי ארבעת המינים לריצוי ולכפרת עוונות.

והיינו שאחרי מחילת העוונות ביום כיפור, יש עדיין עבירות שלא נמחלו, ולכן יש צורך בעוד מחילת עוונות בחג הסוכות, על ידי נטילת ארבעת המינים, ומעתה כיון שיש עוד מחילת עוונות, ממילא שייך גם עוד חתימה, ואפשר לזכות בהושענא רבה לחתימה יותר טובה ממה שהיה קודם. אך צריך ביאור כיצד ארבעת המינים גורמים למחילת עוונות?

ושמעתי לפרש בזה, כי הנה בתשובה מאהבה אמרו חז"ל (יומא פו, ב) שזדונות נעשות לו זכויות, והיינו כמו שביאר המסילת ישרים בפרק ד' כי התשובה והחרטה הגמורה על החטא היא כמו עקירת הנדר, וכשם שהחכם עוקר את הנדר למפרע כך התשובה עוקרת את החטא למפרע, ונחשב כמו שלא היה כלל חטא, ואם התשובה היא מיראה זדונות נעשות כשגגות, אבל בתשובה מאהבה זדונות נעשות זכויות.

ומעתה הרי החתימה ביום כיפור הייתה לפי המצב של האדם באותו הזמן, ואם עשה אחר כך תשובה אזי החתימה משתנה למפרע ונעקר החטא כלא היה, עד כדי כך שיכול להיות שהחטאים נהפכו לזכויות! אבל צריך להבין מדוע הריצוי ומחילת העוונות הם על ידי ארבעת המינים?

<< המשך מעמוד קודם

צריכה להיות באופן שעשוי בזמן הזה יש לו עזיבת החטא גמורה בפנימיותו, עד שיוכל הקב"ה להעיד עליו, שכעת במצבו, באשר הוא שם, יש לו יראת שמים חזקה שאינו מסוגל שוב לעשות את אותו החטא.

וכמו שמצינו בשערי תשובה (א, מט) שכתב לגבי מה שאמרו כי התשובה הגמורה היא כאשר מזדמן לאדם אותו החטא באותו מקום, והוא עם כל הכוחות והיצר הרע, ומתגבר וכובש את יצרו מתוך יראת שמים, אבל אם לא נזדמן לו שוב ניסיון של אותו החטא, כתב בשערי תשובה שם כי העצה עברו היא "יוסיף יראת ה' בנפשו דבר יום ביומו ככה כל הימים, וכאשר יחליף כוח היראה די כבוש בכוח הזה את יצרו וכו' הלא בוחן לבות הוא יבין ונוצר נפשו הוא יידע כי אם יבוא לידי ניסיון ויגיע לידו כעניין הראשון יציל את נפשו מיד יצרו".

והיינו שתשובה שלמה היא על ידי שמוסיף בנפשו יראה, וכמו שכתב הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל "להגדיל היראה ולהקטין הניסיון", והיינו כי מצד אחד צריך להקטין הניסיון ולברוח ממנו, וכפי שאנו מבקשים "ואל תביאנו לידי ניסיון", אבל יחד עם זה צריך גם להגדיל היראה ולהוסיף יראת ה' בנפשו עד כדי כך שאם יתגבר עליו היצר יהיה בכוח היראה לזכות לכבוש את היצר, וזה כבר נקרא כאילו שכבר נזדמן החטא לידו ועמד בניסיון, והרי הוא במצב שהקב"ה יכול להעיד עליו כי במצבו קעת לא ישוב לאותו החטא.

וחיזוק היראה אין הכוונה להיות שרוי במתח, אלא הבנת המציאות האמיתית שלא כדאי לעבור עבירות, ושייך שיהיה אדם רגוע וישקט במנוחת הנפש ויחד עם זה הוא ירא ונוהר שלא להיכשל בחטא, כמו שסיפר לי אדם המשמש בתפקיד ציבורי, כי יש לו הרבה לחצים לעבור על ההלכה, והוא עומד בניסיונות ואינו נכשל, מפני שלמד בפוניבז' וראה את הרב ואת המשגיח זצ"ל, וראה מה היא יראת שמים, ולכן הוא נוהר ואינו מסוגל לעשות נגד ההלכה, לא מתוך מתח, אלא מפני שמבין שהחטא הוא כמו אש, ואינו רוצה להכניס ידו לאש.

נמצא כי התשובה הגמורה היא על ידי שמוסיף יראת ה' בנפשו, ויראה היא בהירות השכל, שאין היסח הדעת מהמציאות האמיתית שהחטא אינו כדאי, ואמנם היצר הרע מפתה להקל, אבל אם היסח הדעת חזקה כראוי, הרי הוא יודע שזה לא כדאי, ויצא שכרו בהפסדו, ובאופן כזה כבר נקרא בעל התשובה גמור, וזהו שכתב הרמב"ם שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם.

הנכשל שוב לאחר זמן אין תשובתו בטלה

ויש לפעמים שאדם שב בתשובה שלמה, ולאחר זמן נכשל שוב באותו החטא, וכתב על זה בספר בית אלוקים להמב"ט (שער התשובה פ"ו) "כי נראה מדברי רבותינו ע"ה כי כיון שחזר האדם בתשובה מן החטאים שעשה וגמר בלבו שלא לעשותם עוד, ה' יתברך מעביר חטאתו בתשובה זאת, ואם אחר כך חזר לחטאו, יצר הרע הוא שפיתה אותו מחדש לחזור למה שחטא, ולא יהיו החטאים הראשונים חוזרים וניעורים אחר שנבטלו בתשובה הקודמת", עכ"ד.

והיינו שאם אדם חזר בתשובה גמורה כראוי, ולאחר זמן שוב התגבר עליו יצרו באותו ענין, אין זו טהרה לתשובה שעשה קודם, כי באמת כפי מצבו שהיה בזמן החזרה בתשובה עם כל ההתעוררות וההתרגשות שהיו באותה שעה, ודאי לא היה עושה את החטא, ומה שנכשל אחר כך הוא מפני שבמשך הזמן התקרר ושוב חזר היצר והתגבר עליו, אבל אין התשובה בטלה למפרע, אלא הוא חשבון חדש.

ניתן לקבל את הגיליון במייל: MIMAGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן זצוק"ל ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

טבת תשע"ח 1034103468

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת האזינו שובה - ענייני תפילה תשפ"ד | גלין מס' 250

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ה

הגילוי של מדת לילה – כל התגלות והארה בעולם חלה רק על העדר מיוחד שמוצפה לה [ב']

כיון שעיוותו לנו את השכל, עיוותו לנו את כל הדעת, עיוותו לנו את כל המציאות כולה, לכך עיוותו לנו גם את הלילה. זה נראה אחד מהדברים הקטנים, אף שזה בעצם דבר גדול מאד אבל אנחנו רחוקים מזה. עיוותו לנו את הכל, עיוותו לנו את היום, ועיוותו לנו את הלילה. אצלנו הכל אותו דבר, אולם זה רק מפני חוסר דעתנו. צריך להבין מה זו המציאות הזו שיש יום ויש לילה, אלו שני מציאויות שונות. מציאות של יום זו מציאות שהקב"ה מגיש ונותן לי את כל הבריאה כולה ואני נמצא יחד עם הכל, הכל נמצא, הכל שמח, הכל נמצא ביחד, ואילו בלילה הקב"ה לוקח ממני את הכל ומשאיר אותי לבד [ראינו זאת בזמן מלחמת ששת הימים, כאשר היתה האפלה בירושלים ניתן היה ללכת ברחוב ופתאום לתפוס שעל ידך נמצא בן אדם במרחק פחות מד' עירוניים]. עתה עלינו להבין, שהמציאות הזאת של הלילה היא זאת שצריכה להביא את האור. הלילה דידן, החושך שלנו, החושך בפועל של העולם הזה, מה שנקרא 'לא איברי לילה'.

בלילה האדם משיג את כל מה שהוא למד ביום

לילה, כפי שמפורש בגמרא בכמה מקומות, זה לא זמן בית מדרש. זמן בית המדרש היה ביום, כך מוכח בפשוט מסוגיין דעלמא שבליילה ישבו בבית, לא ישבו בבית המדרש. כל היום ישבו בבית המדרש, כל החידוד שמעתתא היה במשך היום בבית המדרש. שמה למדו מפי הרב ושמה למדו בדיבוק חברים עם כל החריופות וכל התורה של הבית מדרש, אכן, 'אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה' זה לא בבית מדרש, התפיסה והקליטה של כל התורה שהאדם למד חלה בו בלילה, התורה מתגלה לו בלילה. לא איברי לילה אלא לגרסא, הכוונה בזה שהלילה צריך להיות נתפס לא כהעדר בעלמא, אלא כאותו העדר שהגילוי שלו, המציאות שצריכה להתגלות בתוך ההעדר של הלילה, מתוך החושך הזה, זו ההארה של תורה. זה עומק הדברים.

אנחנו לא נמצאים בעניין הזה, איננו חיים את הסוגיא הזו, אנחנו עקרנו מהשורש את הלילה, הקב"ה הוריד לעולם חשכה כזו שאפילו את הלילה לא צריכים. לוחצים על כפתור ונגמר הלילה, בכל העיר אין לילה, אור גדול מכל הצדדים, אבל באמת הלילה זה העדר גמור, לא תופסים שום דבר, לא מוצאים שום דבר, לא רואים שום דבר, הלילה זו מציאות. אחרי שתכלה רגל מן השוק ואין אף אדם ברחוב, אחרי שבאים הביתה ויושבים שם, וזה לילה, הלילה צריך להיות מצורף ללימוד. אבל כך זה נראה מעיקר הדין. אם נשים את עצמנו בזה, עלינו לדעת איך הדברים צריכים להיראות.

במה הצטרף הלילה לגירסא, ולמה הדין הוא שאין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. וכפי שכותב הרמב"ם יזהר בכל לילותיו, שבכל הלילות צריכים להיות זהירים, והזהירות היא שצריך להשתדל ללמוד, ודווקא בלילה, יש כאן צירוף של הלילה לתורה, הלילה מצטרף לתורה. הכוונה בזה היא שהלימוד הוא של לילה. הלימוד הוא, שכן, בצורה כזאת, ההעדר הזה מחכה, הוא מתייחס לזה, הוא ההיכי תימצי לגילוי של תורה, ואז אדם לומד רוב חכמתו. מי שלא שייך לזה, לא שייך באמת לרוב חכמתו, הוא לא שייך לחכמה, ולא שייך לתפיסה של פנים. הרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו, מי ששייך לכתרה של תורה, שייך, ומי שלא שייך, לא שייך. אנחנו לא שייכים לכתרה של תורה אז אנחנו לא שייכים ללילה ולא שייכים לשום דבר.

לא איברי לילה אלא לגירסא, כפי שפוסק הרמב"ם להלכה, הכוונה היא כדברי הגמרא שלאוקמי גירסא זה סייעתא דשמיא. עניינה של גירסא הוא לקבוע ולקנות את ההבנה שזה לא ישכח, שזה ייתפס, שזה יקלט ויובן, זה קניין. יש מקומות בש"ס שהמילה גירסא מתכוונת לכל מה שהאדם קרא ושנה, המילה גירסא לעצמה מתפרשת גם בפעולה של גירסא, להוציא מהפה, אכן, המילה גירסא מדברת גם על התפיסה של הדבר. אין אדם קונה רוב חכמתו אלא בלילה, הכוונה בזה, שכל הגירסא שלו נתפסת אצלו בלילה, עיקר התפיסה של הגירסא, העומק של התפיסה. חלק הוא כבר תפס, כי לולא כן זה

חטא אדם הראשון סילק את האור עד שהוא יחזור לעתיד לבוא

נתבאר כי צורת הגילוי שהקב"ה מגלה בעולם היא רק על גבי העדר המצפה לדבר, החושך שהוא סיבת האור. עתה, נבאר את שייכות הדבר ליעקב אבינו, לעצם מציאותו בעולם.

אנו נמצאים הלא אחרי חטא אדם הראשון, בזה מדובר. כך הרי היה המעשה, חטא אדם הראשון הביא לעולם חשכה, חשך העולם בעדו. מאז שהקב"ה אמר "יהי אור" צריך היה להיות שלא היה חושך יותר, וזה היה מוכן לכך שזה יהיה "לעת ערב יהיה אור" כך צריך היה להיות אלמלא היה חטא, אבל מכיון שבא החטא ירדה חשכה לעולם, ומשירדה חשכה לעולם אין "ויהי אור" עד במהרה בימינו לעתיד לבוא שיתקיים בנו "ויהי לעת ערב יהיה אור".

בכל שבעת ימי בראשית אכן היה ערב והיה בוקר, אבל ההבדל שבין ערב לבוקר היה כמו אצל משה רבינו בשמים, כדאיתא במדרש תהלים (י"ט ז') "ומנין היה יודע משה רבינו אימתי היה יום ואימתי לילה שהוא מחשב ארבעים יום וארבעים לילה אצל הקדוש ברוך הוא כו" עיי"ש. ליל שבת אמנם עדיין היה ככל שבעת ימי בראשית, הקב"ה עדיין היה עסוק בבריאה ובשבת הראשונה עדיין שימש האור הגנוז, ואף שהחושך בא בעקבות חטאו של אדם הראשון אבל החלות של זה היה רק אחרי שבת, ואז, כמו שכתוב בגמרא בפסחים (נ"ד ע"א) הקב"ה נתן בו דעת, "ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור", ואין דעת אלא תורה (סוטה מ"ט ע"א).

מאז, אף שאדם הראשון עשה תשובה מיד, אבל זה לא הועיל. כמו שזה לא הועיל לבטל את גזירת המיתה כך זה לא הועיל לסלק את גזירת החושך. למרות כל מה שהוא עשה, כאשר לאחר התשובה שהוא עשה מיד הוא הוסיף לשבת ק"ל שנה בתעניות ובסיגופים.

לילה אמיתי זה העדר מוחלט – לנו אין את הלילה הזה

עתה נבאר לבאר מה השייכות המיוחדת של יעקב אבינו, למה הלילה ותפילת ערבית, כל זה יחד שייך אליו במסוים.

איתא בעירובין (ס"ה ע"א) "אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא, אמר רבי שמעון בן לקיש לא איברי סיהרא אלא לגירסא". הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ג) פוסק "אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה כו" עיי"ש. באמת, אף למאן דאמר לא איברי לילה אלא לשינתא זה גם כן כדי שהאדם יוכל לגרוס מחר, אבל המכוון בלא איברי לילה אלא לגירסא הוא כפי שפוסק הרמב"ם להלכה ש"אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה". עלינו להבין מדוע זה באמת כך, מה עומק הדברים, למה אין האדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה.

תחילה נקדים להתבונן מה הוא הלילה. באמת, ההעדר של הלילה זה לא העדר שמתייחס ללימוד, זה העדר שמתייחס לעצם המציאות. בלילה איננו נמצאים במציאות שאנו נמצאים ביום, בלילה אנו תופסים שאין לנו שום דבר. עלינו לדעת מה הוא לילה באמת. כל אדם שחי בתוך דמיונות שהוא יודע מה הוא לילה כשהוא חי בתוך אורות כאלו עם מערכת החשמל העירונית, אלה דברים בטלים, לזה אי אפשר להתייחס. לילה נקרא שהאדם נמצא לבד בחושך. בכל חושך אדם נמצא לבד משום שהוא לא רואה שום דבר, זה חושך, זה זמן של חושך, אין לו שום דבר. הקב"ה הוריד חושך לעולם, הקב"ה לא מגלה לי את המציאות. אנחנו אנשים חסרי דעה, איננו יודעים ואיננו מבינים שום דבר, אבל לבן אדם שהוא באמת בן אדם, שהוא כמו שהקב"ה ברא אותו, כשיורד לילה הקב"ה לוקח ממנו את הכל. ביום הקב"ה נותן לו את כל המציאות כולה והוא חי בתוך מציאות שלמה ובלילה הקב"ה לוקח ממנו את הכל, ככה זה לילה אמיתי.

תבין לא גירסא, אבל הרוב נקנה בלילה. הדבר נובע מעניינו של הלילה מפני שהלילה זה העדר. דבר שהוא העדר כך הוא נראה, הוא מחכה לאור.

אמנם, היום גם כן נעדר מרוחניות כמו הלילה, אבל הלילה נעדר מהכל. ביום יש מציאות, וכדי לתפוס ביום את ההעדר צריך לתפוס שהעולם הזה דומה ללילה, כפי שבאמת כתוב כך בפירוש, אבל התפיסה של לילה בעצם היא מלכתחילה כהעדר, הלילה בעצם נקרא זמן העדר גמור, זה נקרא שכל המציאות כולה נעדרת. היא לא נמצאת, ואז האדם צריך להבין, שבמצב של העדר, מה שמקיים אותו, מה שהוא מחכה לו, זו התפיסה של תורה, וזה הצירוף של התורה ללילה. הלילה מצפה לתורה, לא ליום, ולכן לא איברי אלא לגירסא. פירוש המילים בזה, הקב"ה ברא לילה משום שעל ידי הלילה יש היכי תימצוי להבין תורה יותר טוב. אחרת הקב"ה היה מסדר את הבריאה בצורה אחרת.

איננו מדברים על התורה שלנו, אנו מדברים על התורה בעצם, התורה כמות שהיא, כפי שהיא ניתנה. התורה שבידינו, התורה שאנו יודעים ומבינים, היא אנו מבינים לבד שעשיקי אנן ובחשוכא שרינן, עלינו לא מדברים, אנו מתייחסים לתורה שהיא התורה בעצם, התורה באמת. התורה באמת, מתיחסת ללילה כמו שהאור מתייחס לחושך. התורה מתגלה דרך הלילה. ככה זה. הקב"ה יצר לילה בעולם לגירסא, כדי שהתורה תתגלה. פירוש המילות בלא איברי לילה אלא לגירסא ובאין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה, שהקב"ה ברא את הלילה משום שעל ידי הלילה זה היכי תימצוי שתתגלה תורה. הלילה זה העדר של כל המציאות כולה, וכשאדם תופס את עצמו כמצוי עם תפיסה של העדר באופן שאין לו שום אחיזה בשום צד של מציאות. זה היכי תימצוי לקלוט תורה, להבין תורה, כאן זו היכי תימצוי לקבל תורה.

יעקב אבינו חידש את הגילוי של לילה בעולם

את הדבר הזה הביא יעקב אבינו לעולם. יעקב אבינו הביא לעולם את הגילוי של תורה באופן שהתורה נתפסת כעצם המציאות. אחרי שיעקב אבינו בא לעולם ונמצא בו כל העולם בלי ההארה של יעקב נתפס כמו העדר. יעקב אבינו הוא בעצם עמוד התורה. בין האבות, עמוד החסד ועמוד העבודה זה אברהם ויצחק, והעמוד השלישי שהעולם עומד עליו הוא עמוד התורה, וזה יעקב אבינו. יעקב הוא איש תם יושב אהלים, והוא לא שוכב לישון בלילה. באותם י"ד שנה בבית שם ועבר הוא לא שוכב לישון, כמו שכתוב, וכשהוא כבר פעם שכב לישון באותו מקום, שם נתגלה לו כביכול הקב"ה, "והנה ה' ניצב עליו", והכל נתגלה לו. פירוש הדבר, בלילו של יעקב אבינו, כאן זו הלכה למעשה שלא איברי לילה אלא לגירסא. הלילה שהוא ההעדר שמביא תורה, ההעדר שמביא את האור, זה של יעקב.

כאן היה גילוי מיוחד, שהלילה שבידינו, הלילה שלנו, הוא העדר והיכי תימצוי שעל ידו יתגלה כל יום שהוא. מכאן השורש לגאולה שנקראת יום, ומכאן השורש לכל הגילויים כולם. יעקב אבינו השיג דווקא בלילה את כל מה שהוא השיג. "וילך שם כי בא השמש", שקעה לו חמה שלא בעונתה, הקב"ה עשה לו לילה כדי שהוא יוכל להשיג את כל מה שיש. ועתה, אחרי שהוא השיג זה כבר לא לילה. והכי איתא איתא בבראשית רבה (ג' ח') "ויקרא אלקים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים, ולחושך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים". הלילה של יעקב היה בדיוק לילה אמיתי. כשלא רואים שום דבר מכל המראות האלה, מכל העולם הזה שדומה ללילה, אז רואים את העולם הבא שדומה ליום, רואים הארה. באמת, בלי שום ספק, כל המציאות כולה היא מחיצה בשביל לראות את הקב"ה. המציאות היא החסר. יעקב אבינו הוא שהביא את ההארה הזאת לעולם, שמתוך הלילה יוצאת מציאות. הוא הביא את המציאות הזו לכלל ישראל. הדבר הזה מונח במעשים של יעקב שהתפלל ערבית. יעקב היה זה שגילה את התפילה של הלילה. "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש", פירוש, כי בא השמש זו היתה הסיבה שיעקב אבינו פתח תפילה של לילה. תפילה מיוחדת השייכת ללילה.

סוד רוגזו של יוסף הוא שהשלוחה היא היום הבא אחרי הייסורים

ברש"י כתוב "ביקש יעקב לישב בשלוחה קפץ עליו רוגזו של יוסף", ולא זו בלבד שלא ניתן לו לשבת בשלוחה אלא שעוד מוכיחים אותו, אומרים לו דברי תוכחה, "לא די להם לצדיקים בשלווה בעולם הבא שמבקשים שלווה בעולם הזה". צריך להבין מה הכוונה בזה, אם כבר נגמרו הצרות למה שהוא לא יהיה בשלוחה, ואף הטעם שנאמר שאסור לצדיקים לשבת בשלוחה בעולם הזה משום ש"וכי לא די להם לצדיקים שמובטחים שכר בעולם הבא שהם צריכים עוד בעולם הזה" גם הוא לא מובן.

על כרחך, ואחר שאנו רואים שזה לא נאמר רק על יעקב אלא כתוב "לא דיים לצדיקים שמקבלים שכר בעולם הבא", הפירוש הוא שבזה יעקב צריך להתעסק, העסק של יעקב זה בגילוי הזה. יעקב אבינו מגלה את הסוד הזה, הוא צריך בעצם מציאותו לגלות את הסוד הזה שהשלוחה זה היום שבא אחרי הייסורים, השלווה זה העולם הבא שדומה ליום. אבל בלי ההעדר זה לא יבא.

כתוב כאן שהצדיקים צריכים לילה כדי שיבוא יום, זה מה שיעקב צריך להיות. זה יעקב.

הסיבה שצריך יסורים, מפני שהיסורים זה בדיוק הלילה שמביא את השלווה. זה ההעדר של אותה שלווה. איננו יודעים איך זה קורה, איך קורה שהאור מגיע על ידי הלילה, אבל כך כתוב, לית נהורא אלא הוא דנפיק מגו חשוכא, וכך גם לית שלוחה אלא הוא דנפיק מגו חשוכא.

לאברהם אכן היה טוב, כי אברהם לא גילה את הדבר הזה, הוא לא הביא את הדבר הזה לעולם, אכן, יעקב, הוא שהביא את הדבר הזה. אין זה בסתם שקפץ עליו רוגזו של יוסף, זו היא האבהות של יעקב. האבהות של יעקב צריכה להיות יחד עם היסורים של קפץ עליו רוגזו של יוסף, כך זה צריך להיראות. יעקב גילה זאת והביא את זה לעולם. מאז ואילך זו כל ההנהגה של כלל ישראל. מאז שיעקב אבינו גילה ישראל לא מבקשים שלווה בעולם.

ביקש יעקב לישב בשלוחה והקב"ה אמר לו, לא, אין שלוחה, שלוחה תבוא אחר כך. והנה, הרי בתורה הובטחו לנו ברכות, אם כן מדוע זו לא קושיה על "לא די להם לצדיקים כו'", למה זו לא קושיה על עצם דבריו של הקב"ה. הרי זה ודאי שיעקב אבינו הוא בצד הזה של הברכות, וודאי שמגיעות לו כל הברכות. "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך", מי כמו יעקב שזה מגיע לו. אבל על כרחך יעקב אבינו ביסורים שלו לא שייך לברכות האלה. הברכות האלה הן בזכות היסורים. בזכות היסורים של יעקב יש לנו את הברכות האלה, היינו, שיש לכלל ישראל היכי תימצוי להגיע לעולם הבא גם על ידי ברכות. אכן, גם כאן, כל מי שמקבל את הברכות ולא מתייגע בתורה, הברכות האלה נלקחות ממנו. רבינו יונה בשערי תשובה בשער ד' כותב, וזו הלכה למעשה. בדברים שיסורים ממרקיץ, הוא אומר שיגיעת התורה יעלה לו במקום יסורין. הוא אומר זאת לדינא.

אצל יעקב אבינו הרוגזו של יוסף היה תורה. זה לא ברכות וקללות, ה'רוגזו של יוסף' היה גיעת התורה, אז זה נתגלה. בסופו של דבר הרוגזו של יוסף זה גילוי של פרשה, זה גילוי של תורה.

בשבילנו, כל הברכות וכל הקללות זה רק היכי תימצוי ליותר ללמוד ופחות ללמוד. וכמו שכתוב ברמב"ם, כל הברכות האלה כשמשיגים אותם זה רק כדי שנהיה פנויים ונוכל לשבת ולהתייגע בתורה, וביגיעת תורה יוצאים ידי חובת יסורים, [כל מי שמבקש לישב בשלוחה והתורה תקפוזן לו לתוך הראש, גם לו אומרים כך].

כאשר יעקב אבינו בקש לישב בשלוחה, הוא רצה ללמוד, אכן, הקב"ה לימד אותו את התורה הזאת. גם זה תורה, זה עצמו תורה. צדיקים צריכים יסורים בעולם הזה, זו התורה שיעקב אבינו לימד. באמת, התורה שלעתיד לבוא כשצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה זו תורה אחרת, זה מתיחס לכל היגיעה שהיתה קודם.

יעקב אבינו מגלה את כל גילוייו של הקב"ה – זו היא התפארת

תפילת ערבית זו התפילה המיוחדת ללילה. יש קשר מיוחד בין יעקב לתורה ובין יעקב לתפילת ערבית, וממילא אף יש קשר בין תפילת ערבית לתורה. הדבר נוגע גם לכך שיעקב הוא מידת התפארת, ונבאר.

בגמרא בברכות כתוב "והתפארת זה מתן תורה". התפארת זאת המידה של הגילוי. כשאדם מתפאר על משהו אחר הוא מתכוין להתפאר ולגלות. "ססוגא, ששש ומתפאר בגוונים שלו". הוא מתכוין לגלות את כל היופי שיש בו, את כל הטוב שיש בו, את כל המעלה שיש בו. בפשטות, התפארת זה קודם כל מתן תורה, שבזה, במתן תורה, הקב"ה גילה את כל מה שיש לו לגלות. זו היא התפארת. עצם הגילוי, שהקב"ה מראה את כל היופי, מראה את כל המעלות. את כל מעלתו, את כל יופיו. זו היא התפארת. עתה, בגלל ש"ישראל אשר בך אתפאר", הקב"ה מגלה דרך יעקב. יעקב הוא זה שדרכו הקב"ה מגלה את הכל, לכן יעקב זו מידת תפארת. יעקב הוא הצורת אדם שעל הכיסא, שהוא הצורת אדם שדרכו הקב"ה מגלה את הכל.

למה זה צריך להיות כך, למה זה צריך להיות בצורה של תפארת. עניינה של התפארת הוא כפי שאמר משה רבנו לפרעה "התפאר עלי למתי אעתיר לך". הכוונה בזה, תנסה להתרומם כך שתגלה לי איזה מין כח שאני לא אוכל לעשותו. תראה את מעלתך יותר ממני. מכיון שהקב"ה הוא "גאה גאה", הוא גאה על גאים, לשם כך הוא ברא את העולם. כל בריאת העולם היא בשביל כך, שהקב"ה יגלה את כל גילוי תפארתו. זה מה שהקב"ה מגלה, הקב"ה מגלה את כל מעלותיו, את כל הנהגתו ואת כל יופיו. את כל היופי של הבריאה ואת כל היופי של ההנהגה, את כל הפאר. כל זה נמצא בתורה. וזו היא התפארת. ומכיון שזה יעקב, יעקב אבינו הוא האדם שבו, דרכו, אליו, ועל ידו הקב"ה מגלה את כל מה שהוא מגלה בבריאה. אין אף אחד אחר שהקב"ה מגלה לו ואין אף אחד אחר שהקב"ה מגלה דרכו, כל מה שהקב"ה מגלה בבריאה זה דרך יעקב, גם כשהקב"ה עושה נס בעולם זה גם כן על ידי יעקב, אין שום גלוי של הקב"ה רק דרך יעקב אבינו, לכן יעקב זו מידת התפארת.

מאמר ה' - עצות מעשיות לקיום מצות תשובה בזמננו

א. בספרי העבודה תופס חלק היראה מפני הדין מקום נכבד מוד בעבודת ר"ה ויוהכ"פ, אך פשוט שאין המכוון בצורת עבודה זו על היראה והפחד מהדין כמטרה בפני עצמה, אלא כדרך להיכנס בסדר של תיקון שתכליתו – לזכות בדין ולהשלים חוק התשובה. אך נראה קצת שלאנשים כערכנו אין דרך זו מתאימה כל כך, כי מידת היראה בשורשה מצריכה שהלב יהא מלא בציורים מוחשיים של הדין, ולצערנו הלבבות מלאים בציורים אחרים, ומה שמאורעות החיים מזמנים לנו המון מקרים רעים רח"ל שהיו צריכים למלא את ליבנו בפחד הדין ויראת העונש, לצערנו אין ציורים אלו מצליחים לעורר אותנו להשיג את מידת היראה האמיתית, כי כדי שתושג המידה יש להיות בדרגת אמונה חושית גבוהה, המקשרת ומשייכת את המאורעות לשורשם האמיתי שהוא הנהגת המשפט הא-לוקית, ואילו אצל רובנו אין המאורעות נתפסים כמשפטי השם אלא כמקרים רעים גרידא, ואף אם בשכלנו אנו יודעים את האמת, אך ליבנו בל עימנו ואיננו מתמלא ברגשות של אימת הדין ממשפטי השם.

ב. והנוגע לענין הימים, חסר לנו את תפיסת העומק האמיתית שתקשר את מאורעות החיים עם משפטי השם, וממילא הנסיון להתחבר עם פנימיות היום דרך מידת היראה והפחד מאימת הדין אינה מעשית אצל רוב בני האדם בדורנו, ולא עוד אלא שיש בדרך זו סכנה קצת ליפול במחוזות הדמיון, כוונתי כי כיון שרבים מאיתנו מורגלים במאמרי חז"ל ודברי רבותינו המדברים מעניני הדין והיראה, מיד כששומעים דיבורים אלו או שמעלם אותם בזכרון, מצטייר בדמיונו כאילו אנו בדרגות המתוארות בספרי היראה והעבודה, ודמיונות אלו אף שיש בהם מקצת תועלת במידה הנכונה, אך כשבאים במקום תפיסה פנימית אמיתית עלולים להשאיר את האדם בלא כלום, ותחת אשר היה משיג לכל הפחות מעט מן המעט כפי יכולתו האמיתית, נשאר ריק וניעור מכל זיק של קשר אמיתי עם המעלות האמיתיות רח"ל, וקשה להאריך בזה.

ולכן צריך לנסות להיכנס לחבור עם פנימיות הימים באופן אחר.

ג. הנה כיון שתכלית העבודה בימים אלו היא לזכות בדין ולהשלים חוק התשובה, יש לראות שמא אפשר להגיע אל התכלית הנרצית ע"י עבודה ישירה על האמצעים המביאים לזה, ואולי באמצעות העיסוק בזה תימשך מקצת תפיסה פנימית בלבבות. הנה חז"ל גילו לנו ג' דרכים להעביר את רע הגזירה ולזכות בדין – תשובה תפלה וצדקה.

תשובה כמשמעו בכל הכי דרכים שכתב רבינו יונה בשער א', או לכל הפחות ג' עיקרי התשובה משנה הרבינו יונה בשער הראשון אות י"ט, ונפקו להלכה ברמב"ם פ"ב ה"ב מהלכות תשובה – עזיבת החטא, חרטה וקבלה להבא, והודוי.

צדקה הוא כמשמעו, להרבות בצדקה וחסד, ותפלה משמע שהוא התפלה על קבלת התשובה כמוש"כ רבינו בשער א' בעיקר הטי"ו [אות מ' – מ"ב].

ד. הנה דרך זו אע"פ שהיא קלה יותר מהדרך הראשונה ובהישג יד אנשי דורנו, אך גם בה יש קשיים לא מעטים ההופכים אותה לדרך של יחידים בלבד. התשובה על כל גדריה קשה היא לרוב בני האדם, וגם אם באנו להסתפק רק בג' עיקרי התשובה, אך העומד לנגדנו ההרגשה של רבים מהמבקשים כי אין רואים הצלחה בדרך זו.

הנה בענין זה הארכת בתכלית האריכות ב"מאמר התשובה", [הרוצה יכול לקבל את המאמר השלם במייל המצוין בתחתית הגליון], ונביא כאן רק את התמצית שבתמצית הנוגע למאמר זה.

הנה עיקר הקושי הוא ההרגשה שאע"פ שאנו עושים תשובה לכה"פ פעם בשנה בימים הנוראים, אך אין רואים את התוצאה המקוּוּה, והעבירות העיקריות שבהן אנו לוקים חוזרות כל שנה. ומסיבה זו מתיאשים כבר מכל ענין התשובה על כל גדריה, ומסתפקים באמירת מילות התפילה ונוסחי התשובה כפי הנדפס בסידורים, אך בלא שיתוף הלב כפי העומק הנצרך.

אבל באמת הוא טעות, ויסוד התיקון הוא במה שמתבאר מתוך דברי רבינו יונה בשערי תשובה [שער א' היקר השני "עזיבת החטא אות י"א] שיש שני סוגי חטאים, האחד "החוטא על דרך מקרה", והשני "המתיצב על דרך לא טובה תמיד", והארכנו במאמר הנ"ל לבאר שבכל אדם יש משני הסוגים, תלוי בנקודת הבחירה שלו כלפי כל אחד מענפי המצות ופרטיהם.

ה. ונבאר יותר איך תלויה עבודתנו בהבנת שני סוגי החטאים הללו. הנה "החוטא על דרך מקרה" הוא זה שהחטא אינו כפי נקודת הבחירה שלו אלא למטה ממנה הרבה, ומה שנפל בחטא הוא משום היסח הדעת נפל בחטא, כלשון רבינו יונה שם: כי התאוה תאוה ויחזק עליו יצרו ויתקפהו, ולא נחלצו רעיונו וחושיו בפגעו בו, ולא מהרו לגעור בים התאוה ויחרב, על כן יגורו היצר בחרמיו, ונפל במכמוריו לפי שעתו ועתו, בהיות רוח היצר רע מבעתו, ולא מאשר חפצו ורצונו למצוא עונו, ולעשות כמוהו אחרי זאת, ע"כ.

הנה אם יתפוס את עצמו מיד ויעשה את כל חלקי התשובה הרי לא רק שלא יפול ממדרגתו אלא יזכה לעליה המובטחת לבעלי התשובה!!! הנה זה האיש תשובתו קלה כנוצה, כי חרטתו שלמה שהרי באמת אין לו רצון פנימי על עבירה זו, ועזיבתו מושלמת, שהרי לא היה החטא כפי מדרגתו, והוא עזוב מהחטא מאליו, וגם קבלתו קלה, ואם יתודה כדין הרי תשובתו שלמה.

אך החוטא שהוא בגדר שקראו רבינו יונה "מתניב על דרך לא טובה תמיד", הוא שם כולל לכל העבירות שאנו מורגלים בהם תדיר רח"ל, כמו לשוה"ר או חוסר כוונה בברכות ותפלות וביטול תורה ומניעת חסד וכד', **ושורש הקלקול בהם הוא משום שיש לנו בהם רצון פנימי** [בעומק הלב, גם כשבשכל אנו מבינים שמעשים אלו אסורים ומגונים], ולכן תשובתם קשה, הן העזיבה והן החרטה והן הקבלה, והתשובה דורשת זמן רב ככל תיקוני המידות בשורשן.

1. מעתה יש לעמוד על נקודת עומק פשוטה אך חשובה מאין כמוה, כי המתבונן ומנסה לעמוד על הלכי הרוח שהביאו אותו למסקנה כאילו אין דרכי התשובה שעושה מועילות, וממילא מתיאש מעשות תשובה באמת, הוא מחמת הבלבול בין שני סוגי החטאים הנזכרים דהיינו בין שני סוגי התשובה הנצרכים לכ"א, וממילא מחמת ה**רושם הכללי** שיש לו שאינו מצליח במעשה התשובה, הוא מתרשל בכל חלקי התשובה, ומזניח גם את החלק הקל והפשוט, והוא טעות חמורה.

הנה למעשה יש לאדם לבדוק בעצמו ולחלק את כל סוגי העבירות שהוא מוצא לשני החלקים הנ"ל, ולהתאים את התשובה לכ"א כפי ענינו, החלק הראשון – פשוט שחייב כל אדם לעשות תשובה מיד כשהכיר שחטא, ואסור לו להתמהמה, וראה מש"כ הרבינו יונה ברעת המתאחר מן התשובה בשער א' אות ב' – ה' דברים נוראים ונמרצים, (ומש"כ המשנ"ב בסימן ר"ו ס"ק א' בשם המטה אפרחם דמשמע ממנו שיש לאדם רשות להתעכב עם התשובה עד עשי"ת, הם דברים תמוהים לכאורה ונתבאר אצלנו במק"א).

הנה כפי מה שנתבאר למעלה בסוג זה של עברות תהא תשובתו קלה ותועיל לו שלא ליפול ממדרגתו בעיכוב התשובה וגם לשוב למדרגתו ולהתקרב לקב"ה כפי המובטח לבעל תשובה. והנוגע לעבודת הימים הללו, אם ימצא שהתעכב משום סיבה כלשהי ממעשה התשובה בעבירות מסוג זה, ימהר יחיש מעשיו מיד רץ כצבי לשוב בתשובה כפי כל התנאים הנזכרים בספרי ההלכה והעבודה.

אך החטאים שהם בגדר השני - אין שום ספק שא"א כלל להעלות על הדעת שיסיפק להשלים חוק התשובה בימים אלו, ואפילו אם היה מתחיל בר"ח אלול או אפילו בתחילת השנה הקודמת!!!, אלא צריך להיכנס למהלך ממושך של תיקון שיכול להימשך חדשים ושנים וכולי האי ואולי, אך בזה כבר לימדונו בעלי המוסר שרצון השם בימים אלו שיתחיל בבחינה מסוימת של תיקון גם בעבירות אלו, ויחשב עי"ז "בעל תשובה" כי כבר נכנס לדרך התשובה והתיצב עליה.

הנה בדרך זו סיקלנו את אחד מהמוקשים הגדולים והמפריעים העצומים שגורם להתיאש מהתשובה, וה' יהא בעזרנו להשלים חוק התשובה בשני הענינים ובשני הגדרים.

2. הנה עד עתה עסקנו בנסיון למצוא דרך של כניסה ליום הדין כפי מהותו הפנימית, בדרך של "בעל תשובה", אך לפעמים גם דרך זו אין בה כדי לפרנס נפשות הומות לקשר פנימי עם הקב"ה וקשר אמיתי עם פנימיות היום, ונראה להציע דרך נוספת, ונקדים את משנת"ב אצלנו במק"א בשם גדולי בעלי העבודה בדורות האחרונים כי תחת אשר בדורות הקודמים היתה עיקר העבודה באלול וימים נוראים בבחינת ה"סור מרע", בדורנו עיקר העבודה היא בבחינת ה"עשה טוב", וכמובן אין הכוונה להזניח את אחד מחלקי העבודה הנ"ל, אלא המכוון שבדורנו יש להקדים את חלק העבודה של "עשה טוב" ודרכו להגיע ל"סור מרע", ופשוט.

והנראה שהדברים מפורשים במדרש שהביא מרן הגר"ק זצ"ל בספר אורחות יושר בערך גמ"ח, [או"מ עמ' שלי"ד] וז"ל: מעשה באדם אחד שה"י הולך בדרך בסחורה, ראהו אכסנאי א"ל רבי ומורי אם רצונך אבוא עמך, א"ל רבי ומורי אם רצונך אבא עמך, א"ל בא עמי בשלום, הלך עמו, כשהיו הולכים בדרך פגעו באדם א' שהיה סומא בשתי עיניו וה"י יושב קרוב לעיר, מיד הוציא סלע א' ונתן לו, אמר לאכסנאי שה"י הולך עמו תן לו גם אתה כמו שנתתי אני, א"ל איני נותן לו כלום שאיני מכירו כמו שאתה מכיר אותו לפיכך נתת לו ויפה עשית. א"ל אם אתה אינך רוצה לתת לו הרשות בידך, הניחוהו לאותו סומא והם הלכו לדרכם, כשהם הולכים בדרך פגעו במלאך המות, א"ל להיכן אתם הולכים א"ל לסחורה, והם לא ידעו שהוא מה"מ, מיד כאשר נגלה אליהם ואמר אני מלאך המות פחדו ונפלו על פניהם, אמר מה"מ לראשון אתה נפדה ממות וקרא עליו המקרא הזה "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך", וא"ל הואיל והקדמת צדקה מממונך בדרכך תחיה עוד חמשים שנה. אח"כ אמר לאכסנאי כבר סופך בידי והגיע יום מיתתך, מיד ענה וא"ל אני וחברי באנו יחד והוא חוזר לביתו ואני אמות בכאן, א"ל הן - זה קדם ועשה צדקה משלו, א"ל א"כ הניחה לי ואלך ואעשה צדקה, א"ל שוטה שבעולם אדם פורש בים בספינה אם לא תיקן אותה בארץ מה עושה בפנים ובתהומות כשבאים עליו גלי הים, כן מי שלא תיקן עצמו בחייו מה יעשה במיתתו ועכשיו מה שעשית עשוי מכאן ואילך אין לך כלום שהגיע זמנך למות, א"ל א"כ המתן לי עד שאלך לספר בשבחו של מקום על מה שעשה עמי, א"ל מאחר שאתה מבקש לספר בשבחו של מקום יוסיפו שנותיך, לקיים מה שנאמר "והלך לפניך צדקך", עכ"ל, מבואר מדברי המדרש ענין נפלא והוא צרי לנפשות שאין בהישג ידם להשלים חוק התשובה, ומשתוקקות למצוא דרך לזכות בדין לפי מצבם, והוא ע"י ההודאה לקב"ה!!!

הנה המדרש סולל לנו דרך חדשה בכניסה ליום הדין, כי תחת אשר הורגלנו שהכניסה ליום הדין היא בבחינת היראה והפחד, שהוא מחוץ להישג יד רוב בני האדם, נפתח לנו פתח לבחינה הפוכה ממש – בחינת ההודאה לקב"ה על כל ההטבה שהיטיב עימנו, ובחינה זו

בדרך זו היא בהישג יד כל בני האדם ודאי!!!

ח. אך כדי לקרב דרך זו אל לבבות בני האדם, יש להוסיף מעט הסבר. הנה כל הנתקל בדברי המדרש קצת עומד ותמה כיצד מועילה דרך ההודאה לזכות בדין בלא תיקון המעשים, ונראה בהשקפה הראשונה שהוא ענין סגולי.

אך באמת יש לקרבו קצת אל השכל, ויסודו עמוק מאוד, אך מפורש בדברי אדוננו דוד המע"ה במזמור חנוכת הבית, אשר כפי פשוטו הוא בא שם בדרך משא ומתן עם הקב"ה על עצם זכות החיים שלו, וממציא טענה ניצחת לזכות בדין להחלים ממחלתו ולזכות לאריכות ימים ושנים וז"ל (ט"ו-י"א): אֶלְיָהּ ה' אֶקְרָא וְאֶל-אֱ-דֹנָי אֶתְחַנֵּן: מַה בָּצַע בְּדַמִּי בְרִדְתִּי אֶל שְׁחַת הַיּוֹדֶף עֲפָר הַיְגִיד אֶמְתָּף: שְׁמַע ה' וְחַנְּנֵנִי ה' הִיָּה עֲזָר לִי, ע"כ, דהינו שדוד המע"ה טוען שאם לא יקום מחוליו אזי כביכול אין לקב"ה רווח!!! והמשך הדברים מתבאר שכוונתו שאם יחלים יהא לקב"ה רווח גדול – הודאה!!! וזהו שמסיים (שם י"ב-י"ג) - הַפְּכֵת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחֵתָ שְׂקֵי וַתֵּאֲזַרְנִי שְׂמֵחָה: לְמַעַן יִזְמְרָךְ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה' אֶל-לִקְי לְעוֹלָם אֲוֶדְךָ, ע"כ, דהיינו שאם יחלים הרי יזכה הקב"ה לרווח גדול – הודאה עולמית נצחית.

וכוונת הענין שכיון שהאדם נברא להלל ולהודות לקב"ה כמוש"כ הרמב"ן המפורסם בסוף פרשת בא, הרי יכול יסוד זה להוות טיעון רב משקל מכריע לזכות בדין!!!

והנוגע לענינו בבואנו לעמוד בדין בר"ה הרי יש לנו עצה לזכות בדין – להעמיד את עצמנו בבחינת "מודים ומשבחים ומהללים" לקב"ה, ואז כביכול יהא טעם וסיבה גדולה לקב"ה להעניק לנו אריכות ימים ושנים.

ויש בזה נקודה נפלאה ראיתה בקונטרס הנפלא "קונטרס אלול תשפ"ג מהרה"ג ר"א רוזנבלום שליט"א, שממש בכניסת ר"ה אם יתבונן האדם על מצבו ומאורעות חייו, ויחשוב מה ביקש בשנה שעברה ומה קיבל, ימצא דבר נפלא – **הרי עיקר תפילותינו בראש השנה שעברה היו על חיים!! ומתי מתברר שנתקבלה תפילתנו – עכשו בכניסת ר"ה!! האם יש סיבה גדולה יותר להודות ולהלל!!!**

ט. הנה כבר כתבנו לעיל שגם אם אנו מתחילים את דרך העבודה שלנו ב"עשה טוב" במקום ב"סור מרע", אין הכוונה שאנו מזניחים לגמרי את תיקון "הסור מרע" ח"ו, אלא שמשום הקושי שיש לנו בכניסה לעולם של תיקון דרך ה"סור מרע" אנו מתחילים ב"עשה טוב" ודרכו אנו מבקשים להגיע ל"סור מרע". וכיון שפתחנו בתיקון ה"עשה טוב" בפרשת ההודאה, מוטל עלינו עתה לבאר כיצד מגיעים ממנה ל"סור מרע".

ונראה לעורר על שתי נקודות שיועילו מאוד לדרך שבחרנו, האחת דרך בעלי המוסר הקדמונים שהאריכו בספריהם ביסוד אחד גדול ועצום, כי ככל שמתבונן האדם ברוב ההטבה שמיטיב עימו הקב"ה, הוא מגיע יותר ויותר לבחון מעשיו אם הוא משלם לקב"ה טובה תחת הטובות שמיטיב עימו.

הנה עצם היסוד שכל הטבה מחייבת תמורה, יסד לן אבי כל תופסי מוסר החסיד הקדמון בעל החובות הלבבות באין ספור מקומות בספרו ובעיקר בשער הבחינה ושער עבודת הא-לוקים, ויסוד הדברים שהיות ומידת הכרת הטוב טבועה באדם בשורש יצירתו והיא כח מוקדם בכל הבריאה בכלל ובאדם בפרט, (ועיי"ש שהיה האדם יכול להגיע לכל התורה והמצוות אך ורק באמצעות התבוננות בהטבה שמיטיב עימו הקב"ה!!!, והדברים ידועים ומפורסמים לכל יודעי דת ודין אוהבי המוסר, ונסתרים רק ממי שלא עיין בספר הקדוש הזה).

וממילא כל הטבה מחייבת תמורה בתוספת עבודה!!! ובכלל תוספת העבודה ודאי הוא הבחינה והבדיקה על מעשינו אם טובים הם אם לאו!!! ויוצא לנו מפורש מדבריו שאם מתמיד האדם בהתבוננות על חסדי הקב"ה שהיטיב עימו בשנה הקודמת שהוא בחינת ה"עשה טוב", מממילא יגיע לתיקון מעשיו בבחינת "סור מרע"!!!

י. עוד יש לעורר שמלבד התועלת העצומה בהתבוננות על חסדי השם שעושה הקב"ה עם האדם, במה שעומד עי"ז על מה שמחסר בחובותיו לבורא יתברך, עוד יש בזה ענין עמוק, כי ידוע שכמו שדרך וטבע האדם להימשך אחר מה שרואות עיניו, ה"ה ויותר מזה נמשך האדם אחר מחשבותיו, ובמ"ה שמרבה לחשוב שם נמצאת מהותו ופנימיותו, וכל התפעלויות הנפש של האדם יסודן בריבוי המחשבות, כמאמר דוד המע"ה (תהלים פרק צ"ד פסוק י"ט) בְּרַב שְׂרָעֵפִי בְּקִרְבִּי תִּנְחַוְּמִידָהּ יִשְׁעִשְׁעוּ נַפְשִׁי, ע"כ.

ולא עוד אלא שריבוי המחשבות של האדם בענין מסוים גורם לו לראות את עצמו כחלק מאותו הדבר, וכבר ציוו חכמים – מובא ברמ"א בריש השו"ע – שירבה במחשבות על הקב"ה, בבחינת "שיויתי השם לנגדי תמיד", והמכוון בזה, מלבד שיצייר שם השם נגדו ויבוא עי"ז ליראת שמים, עוד המכוון שיחשוב כל העת על הקב"ה, ויזכה עי"ז לדבקות בקב"ה כפי השיעור שחושב עליו, כמוש"כ בספר חובות הלבבות (שער חשבון הנפש פרק ג' החשבון העשירי [בענין השקפת הבורא על נגלה ונסתרו]), וז"ל: וכאשר יהיה הענין הזה שב אל רעיון המאמין תמיד ויחשב המאמין תדיר עם נפשו עליו, **יהיה הבורא יתברך נמצא עמו במצפנו, יראהו בעין שכלו ויהיה ירא אותו תמיד וכו', עיי"ש עוד בדבריו הנפלאים (השגורים תדיר בפי "המשגיח" שליט"א כנודע).**

מעתה דעת לנבון נקל כי ריבוי המחשבות וההתבוננות על חסדי השם (שהן הן המביאות את האדם להודאה לקב"ה), מכניסות את האדם לעולם של חסד, כי בראותו בדרכי ההנהגה העליונה בהתחסדות עם כל הברואים, מיד הוא משתוקק להידמות לקונו במידה זו, ובזה כבר הדרך סלולה לראות ולבחון מעשיו שעברו אם הלכו בדרך החסד וההטבה, שוב נמצאו למדים שדרך ההודאה מביאה את האדם לתיקון ה"סור מרע" שבו.

יא. ויש להוסיף בזה ענין נשגב, כי בכלל מידת החסד וההטבה נמצאים כמעט כל מעשי האדם במשך חייו, אם בחסד בממונו ואם בגופו, ולא דוקא בדברים גדולים אלא גם ובעיקר בדברים הקטנים, כמו הארת פנים לכל אדם בכל מצב, התרחקות מהקפדה על הסובבים אותו, השכנת שלום בין אדם לחברו – ובכלל זה הוא עצמו עם חבריו, ובין איש לאשתו – ובכלל זה בינו לבין זוגתו, ובין גדולים לקטנים – ובכלל זה בינו לבין ילדיו ותלמידיו, וקצרה היריעה מלפרט אלא כל ערום יעשה בדעת וירבה במחשבות כיצד יכול להיטיב עם כל אדם בכל עת.

הנה ידוע כי עיקר המפריע הגדול להשראת השכינה בעם ישראל אינם ה"חופשים" והרחוקים מהאמונה והתורה, אלא דוקא הפירוד וריבוי המחלוקות בקרב קהל היראים, ואע"פ שאולי שמא ופן בתחילת חלק מהמחלוקות היה בסיס תורני אמיתי, אך מקובלנו מרבתינו שאחר זמן קצר – קצר מאוד!!! עיקר הבסיס למחלוקות הוא קלקולי המידות, ה"י".

הנה פשוט שבכל עת מידת השלום יקרה מאוד, אך הדרכים להשיגה נעלמות ונסתרות, אך דרך אחת מקובלנו מרבתינו שהיא פותרת את רוב הבעיות ומעקרת את רוב המחלוקות, והיא דרך החסד וההטבה!!

אך תנאי אחד יש בה – שיהא החסד והטבה עם כל אדם, הארת פנים לכל אדם, בלי חשבונות של "מי אתה" ו"מה אתה", ו"מה עשית אמש" ו"היכן נפגשנו" ו"זכור ימות עולם..." ו"רשימות שחורות" למיניהן וכד'.

ב. ונסיים בהשלמת ענין נשגב זה את הידוע כי על דלת בית המדרש בקלם היתה תלויה מודעה בימים הנוראים שיש לשנן ולהפנים, וכך נאמר בה: הלכה פסוקה היא שעוברי מדבריות חייבים לברך ברכת הגומל על הצלתם, כי במדבר בשימון דרך אורבות סכנות נוראות, רבים תעו אחרים נפלו טרף לחיות רעות ולשודדי דרכים, הניצל היה חייב להודות ברגש בפני קהל עם, והאמת שהעובר בשלום את הימים הנוראים עובר ממקום סכנה נורא יותר משימון המדבר, אין להשוות את האכזריים שבשודדים למקטרגים שבראנו בעוונותינו, ועליהם נאמר [משלי י"ז י"א] "ומלאך אכזרי ישולח בו", אין להשוות חית יער למזיקים ולמחבלים שיצרנו בחטאינו, מדוע איננו מברכים ברכת הגומל לאחר הימים הנוראים? מסיבה אחת ויחידה כי איננו בטוחים שעברנום בשלום, ואם השווינו את הימים הנוראים לחציית המדבר הרי שאדם החפץ לעבור את המדבר בשלום לא יחצהו לבדו, כי כשהוא לבדו הוא חשוף לכל הסכנות כשהוא לבדו הוא עלול לתעות ולאבד דרכו ולהיות בלא מים וצידה, כשהוא לבדו אם יחלה מי יעזור לו? מי יושיע אותו? אבל אם יחצה בשיירה יהיה בה מורה דרך שידריכו לבל יטעה, אם אזלה צידתו לא יניחהו מורה הדרך לגווע ברעב ובצמא, החיות הרעות פוחדות להתנפל על שיירה כי תוכל להתגונן מפני השודדים, ואם יחלה ישאוהו עמם עד למקום ישוב.

כן היא הדרך לעבור בשלום את הימים הנוראים שכן הדרך היא באחדות בגישור על פערים בהשלמה בין יריבים בעזרה הדדית, עכ"ל. הסבא מקלם זצ"ל הכתיר את המודעה שתלה על דלת בית המדרש בכותרת "**הערה נוראה**", וכתב - מלכות המלך נבנית מהתגייסות נתיניו לעובדו שכם אחד, הכל יודעים שאם חצר המלך שורצת תככים ופלגנות מתערער שלטון המלך.

רבנו תם כתב בספר הישר: מעבודת מלך בשר ודם נבין עבודת מלך מלכי המלכים ברוך הוא, "ויהי בישורון מלך", אימתי? "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל".

ועוד כתב הסבא מקלם: על כן **חובה עלינו קודם יום הדין הבא עלינו לטובה לקבל על עצמנו לעסוק במצות עשה "ואהבת לרעך כמוך"**, **בזה תהיה אחדות בין עובדי ה' יתברך ויעלה בידינו יפה ענין מלכויות, ובזה יבוא זכרונו לפנינו לטובה!!! ע"כ.**

הנה הדברים אינם צריכים חיזוק, אך נחזור ונשנן את הנאמר למעלה, כי באופן מעשי בדורנו כמעט אין סיכוי להשפיע על אחרים בתוכחות ובדברי מוסר, רק בדרך אחת – שיראה לתקן את עצמו, ובזה ישפיע שפע של קדושה וחסד על כל סביביו, וכבר הערנו לעיל שדרך השפעה זו של בחינת ההידמות של האדם לסביבתו היא דרך המושרשת ביסוד הבריאה, ולכן בדורנו שכלו כל הקיצין ואין מי שיוודע להוכיח ואין מי שיוודע לקבל תוכחה, וכל המחלוקות הן אך ורק "לשם שמים" אשר "סופן להתקיים"..." רח"ל, אין לנו שיור בדרכי התיקון של הכלל רק תיקון הפרט.

אך יש להוסיף שיסוד האמונה שאין הקב"ה בא בטרוניה לבריותיו, כמאמר הנביא בפי אשת מנוח [שופטים פרק י"ג פסוק כ"ג] "לֹא חָפַץ ה' לְהַמְיִתְנוּ לְאֵלֶיךָ מִיָּדְנוּ עֲלֵה וּמְנַחֵה וְלֹא הִרְאָנוּ אֶת־כְּלֵאֲלָה וְכָלֵת לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ פְּזֹאת", ע"כ, ולמדנו כי אם הביאנו השם יתברך הלום לדור יתום מלא מחלוקות ופירוד בקהל היראים, ולקח מידנו את כל כלי המלחמה, והשאר בידנו כלי אחד, כוונתו שבו נעשה ובו נצליח, שהרי תמיד לעולם ממציא הקב"ה ומקדים רפואה למכה, וממילא כאשר נאבדים כל כלי המלחמה הגדולה מלחמת היצר, ונשאר רק כלי אחד, ע"כ שבו בחר השם מכל כליו, ודרך כלי זה הוא שולח את כל הסיעתא דשמיא.

ונמצאנו למדים לפ"ז כי גם אם נראָה בעינינו עין בשר כי הדרך של תיקון עולם ע"י תיקון היחידים כ"א בפני עצמו, נראית דרך שאינה יעילה ולא תצלח לגודל המשא ועוצם המכשלה, אך נאמן עלינו אבא היקר שבשמים כי אם בחר בכלי זה, הוא יולכנו באמצעותו בשלום ובמישור, ובעז"ה אם נדבק בדרך זו יראנו השם נפלאות להגע לשלום של אמת בקהל היראים וממילא בכל העולם כולו, ועי"ז תחזור השכינה הקדושה לשכון בארצנו ובכל העולם, כבקשתנו בר"ה – אֶל־לִקְיָנוּ וְאֶל־לִקְיָ אֲבוֹתֵינוּ. מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם פְּלוּ בְּכַבֹּדְךָ. וְהִנְשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ. וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲנֵךְ. עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אֲרָצְךָ. וְיִדַע כָּל פְּעוּל כִּי אֲתָה פֹעֵלְתָּ. וְגִבִּין כָּל יָצוֹר כִּי אֲתָה יֹצְרֹתָ. וְיֹאמֶר כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאֶפֶס: ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְלֹךְ. וּמְלֻכּוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה!!! אמן ואמן!!!

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג **חנוך דרורי** שליט"א

חנוך לנער

גליון 19 | יום כיפור

בס"ד

חשבון נפש

השפעה שאין בה כיליות ויִראה פעולה במתפעל... אם נתבונן מעט, הרי אלו הדברים מרעישים את הלב ואת הנשמה, אין לנו מושג איך הדברים מצטיירים ביחס לקב"ה אשר לית מחשבה תפיסא ביה, הדברים סתומין ואלמלא שכתוב במפורש לא היינו רשאים לדורשן. אבל, עכשיו שמצינו לרש"י ור"ע ספורנו אומרים ככה, יש לנו ללמוד את הלקח העולה מדבריהם ביחס אלינו - {אוצרות חינוך שכ"ח}

דהיינו: שככל שנשכיל להתחבר ולהשכיל את עצמנו, ממילא יושפעו ותתפעל נפשם של ילדינו ותלמידינו.

במה נפשי מתמלאת, ממה היא ניזונה, משם היא גם משפיעה...

לפני שנים רבות, השתתפתי בשבת בר מצווה של בנו של אחד מידידי, באחד הסעודות, קם אחד מן החברים לדרוש, ובין דבריו אמר כך: "מתחילים אנו להתבגר, הילדים שלנו מתחילים לגדול. שואל אני את עצמי לא פעם. מה אני מעביר לילדי, אילו דברים הם לוקחים ממני באופן ישיר ובאופן עקיף, התחלתי, הוא אמר, לערוך חשבון נפש לעיתים קרובות יותר על פעולותי ומעשי. הבנתי שכעת נפשי בתפקיד. שצריך לבחון אותה לעיתים קרובות יותר.. דברי חובת הלבבות היו נהירים וברורים לי יותר. "ראוי לך להתנהג בהרגיל החשבון עם נפשך בכל שעה ובכל רגע לקל יתברך" ועל המאמין לחשוב עם נפשו במה שהוא חייב לאלוקים יתברך, וידקדק בדבר בתכלית יכולתו וכפי השגתו ממנו. ומה שיגיע אליו במעשה - ישתדל בו ויטרח, ומה שלא יוכל להשיגו במעשה - ישיגהו בידיעה ויתאוהו, {שער חשבון הנפש}

לפחות הידיעה, העצירה, "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון" איזו מתנה נפלאה היא, העצירה לעריכת החשבון. כמה טהרה יש לנפש בימים אלו וכפי שכתב ר' ירוחם זצ"ל: הימים הללו ימי קייטא..

כמה "מסכן" לעיתים ה"אדם" שאינו מכיר את נפשו..

באחת השכונות בירושלים, לאחר הרצאה, ניגש אלי יהודי מבוגר, שגלים גדולים ועכורים מחיינו התנפצו למרגלותיו.. ובכה לפני: "עכשיו אני חושב, כמה טעויות עשיתי בחיי, כמה השקעתי בדברים הטפלים.. הדברים הגדולים בחיי

העולם עצר מלכת. מטוסים קורקעו, אנשים מסוגרים בבתיהם. הורים וילדים בחדרי בידוד משותפים. הנפש מחפשת להתמקם מחדש, להבין מה כעת, מה יש? מה צריך? קורונה מסתובבת בעולם. אב ובנו שנפשותיהם מתקשות להתחבר בשגרת היום יום, עם כל המסתעף מכך.. מוצאים עצמם זה עם זה לאורך זמן, בלי יכולת להתנתק.. סיפר לי האב היקר, התחלתי לעשות חשבון עם נפשי. מה איתך? איך זה שָׁאָת, נפשי היחידה, אינך מתחברת עם נפשו של בני?? ! לקח זמן, עבודה עצמית. חשבון נפש נוקב, מועיל ובריא, ונפשותינו התחברו מחדש..

"ונפשו קשורה בנפשו" {בראשית - מ"ד ל} כותב "בעל הטורים": "קשורה ב' במסורת. הכא. ואידך אַגְלַת קשורה בלב נער {משלי כב טו} שאמר לו שהוא נער ואף אם לקח הגביע, מפני אולתו שקשורה בו, **"א"נ מפני שאולתו קשורה צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו כדי לחנכו"**.

עשרת ימי תשובה ערב יום הכיפורים, זמן לעריכת חשבון עם נפשנו היחידה. זמן מיוחד לנסות להכירה וכפי שכותב הרב זייצ"ק זצ"ל: "בנפש האדם קיימים עולמות לאין מספר, הוא מחזיק בקרבו ריבוי גדול של ניצוצי אורה שנעלמים אף מידיעת האדם שהוא נושא אותם, וחבל מאד על האדם, ועלול הוא לעבור מן העולם בלי שיפענח ויגלה את העולמות הטמירים והחבויים הללו, שאם היה מגלה אותם היה מוצא לפניו אור גדול ועולמות נשגבים.. {הרב זייצ"ק - אור חדש - שבת שובה}

זהו גם הזמן לנסות לבדוק את חיבור הנפשות ביננו לבין יוצרנו, בין הורים לילדיהם, בין רבנים לתלמידיהם, **וכפי שאמר הרב שך זצ"ל:** "כל מרביץ תורה ומחנך בישראל מחויב תמיד לפשפש במעשיו ולבדוק את עצמו...רק דברים כנים, דברים היוצאים מן הלב, נכנסין ללב השומע.. אם הרב אינו שלם באורחותיו, אין בכלל מציאות מציאות שדבריו יעשו רושם. ויסוד הדברים מרומז בתורה שכתוב בה {שלהי פ' נשא} "ובבוא משה אל אהל מועד לדבר איתו וישמע את הקול מדבר אליו" ורש"י הקדוש מבאר: "מדבר {מם חרוקה} כמו מתדבר - מדבר בינו לבין עצמו, ומשה שומע מאליו". וכן מפורש ב"ספורנו": "מְדַבֵּר" - בינו לבין עצמו.. ובהשכילו את עצמו בזה ידע ויטיב לזולתו בנדיבות

המדרש רבה בחומש ויקרא {ה' ח'} כותב: אמר ר' חנינא, אית אריס דחכים למשאל ואית אריס דלא חכים למישאל, דחכים למישאל חמי בגרמיה דשקע באריסותיה עביד לב טב סרק שעריה מחוור מניה אפיה טבין, יהיב חוטרא ביד' ועזקתא באצבעיה ואזיל לגבי מרי עבידתא והוא א"ל בשלום אריס טב מה את עביד והוא א"ל טב ומה ארעא עבידא? תזכי ותשבע מן פירי. מה תורי עבדין? תזכי ותשבע מן שמניהון. מה עזים עבדין? תזכי ותשבע מן גדיהון. א"ל מה את בעיי? א"ל אית לך י' דינרין תתנון לי אמר ליה אם את בעי עשרים סב לך. דלא חכים למישאל, שעריה מקצץ מניה צואן אפיין בישיין. אזל לגבי מרי עבידתא, משאיל ליה א"ל מה ארעא עבידא? א"ל הלואי מעלה דאפקינן בגווה.. מה תורא עבדין? אמר ליה: תשישיין. א"למה את בעי אית לך עשרה דינרין תתנון לי א"ל זיל קום מה דאית לי גבך.. **כלומר: האריס שיודע לבקש, מגיע עם פנים שמחות, מאמין שמהפרדס עוד יצאו פירות. בעה"ב מוכן לתת לו יותר ממה שביקש. ואילו האריס שאינו יודע לבקש ומביע ייאוש, מבקש ממנו בעה"ב גם מה שנתן לו בעבר.. אמר על כך הגאון ר' אליהו שוועי זצ"ל ראש ישיבת פילדלפיה: "יהודי מגיע לאחר חשבון נפשו, עם פנים שמחות ואומר - רבש"ע, אולי הפרדס שלי עדיין לא הצמיח את הפירות המבוקשים אבל ריבונו של עולם, עוד תראה ממני הרבה נחת.. אני רק זקוק לעוד הלוואה של חיים, בריאות, סייעתא דשמיא, יקבל בכפל כפליים. אבל אם ח"ו בא עם פנים נפולות ואומר: אין סיכוי, נפלת. חיי נגמרו.. שלא יגידו לו, ח"ו תן גם מה שיש לך".."**

נחפשה דרכינו

לטוב פנינו

אנא! עננו

מלא משאלותינו

ילדינו ותלמידנו

לנחת תנהלנו.

בני ובנותי. חיים שלמים שלא נתתי לב לדעת, לא עצרתי פעם אחת לחשוב, לחשב אולי מסלול מחדש.. לו יכולתי להחזיר את הגלגל אחורה.. תמיד חיפשתי איפה אני טוב ואחרים לא.. לא נתתי דעתי מספיק למילוי רוחני נכון לנפשי.. לא העמקתי ולמדתי בספרי המוסר המשמשים כמצפן.. שלחתי מעלי מתנות מיוחדות בעיקולי חיי מחוסר ענין ומסיבות צודקות.. השתלחתי בקרובי, חברי וכל מי שהציב לי מראה לנפשי מדעת ושלא מדעת.. ועכשיו.. תגיד לי את האמת.. יש לי מה לעשות.. או שהכל כבר אבוד??...

"וגם עתה נאום ה' שובו עדי בכל לבבכם, ובצום, ובבכי, ובמספד" { יואל ב, י"ב }

הנה מובנת ההגדרה של "בצום" ו"בבכי", אך אין להבין מה שייך כאן "מספד", והלא זו הגדרה להספד על המת ולא על החיים, בעודם חיים! אלא, כאשר תועה האדם מדרך החיים ומבלה את ימיו ואת שנותיו בדברי הבל ושטות, הרי כל אותם הימים שעברו כך הם כאילו מתו ואינם קיימים יותר. וכאשר בני אדם מתעוררים ומהרהרים בתשובה, מתחרטים על מעשיהם ועושים חשבון נפש בינם לבין עצמם, מדפדפים בלוח הימים והשנים שלהם, איך העבירו את ימי חייהם עד כאן בהבל ושטות, בריקנות ובהשחתה, כי אז הם מקוננים ומספידים את הימים שחלפו והם נראים כמתים, ואזי פורצים הם בבכי על עצמם בקול גדול, איפה הם החיים אשר הפקרנו אותם בעד נזיד עדשים, שהשחתנו אותם במו ידינו בלא לשים לב לחומרת המעשה שעושים, מייללים הם, איפוא, ובוכים, היכן ולאן נעלמו החיים הללו? { הרב זייצ'יק - שם }

בחשבון עם נפשנו, כמה צריכים אנו להודות, על הזכות לגדל, ללמד, את ילדינו ותלמידינו היקרים והאהובים, איזו זכות מיוחדת להביט אל נפשיהלומים אלו, כשהרפש העכור של הבלי העולם הזה אינו מבלבל וחודר לנפשם. תודה על כל דמעה בגידולם, תודה על כל תפילה בעדם, תודה על כל ברכה וברכה היוצאת מפייהם, תודה על שולחנות שבת מרוממים, על שירה טהורה הפורצת מגרונם, על היכולת להביט בחלקים המוארים והמאירים שלהם, על אימון הסבלנות בתוכנו, על מודעות ויכולת ההקשבה לעצמנו ולהם. על היכולת לתקן, לסלוח, להעמיק, להתרומם מעל הדברים היכולים להעיק. על היכולת שלהם להרגיש את אהבתנו ועמלנו האמיתיים כלפיהם.. על מסוגלות ההנחלה של חיי נצח.

"קחו עמכם דברים ושובו.. אמרו אליו כל תשא עוון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו" { הושע י"ד ג' }

הגאון הרב אשר וייס שליט"א אמר פעמים רבות: "יהודי חייב לחבירו כסף, אין לו איך ומה להחזיר.. אל תעבור לצד השני של הכביש כאשר הנך רואה את זה שאתה חייב לו.. תיגש, תסביר, תביא משהו, תתנצל, תאמר שתעשה הכל בשביל לנסות בכל זאת.. הגרוע ביותר כאשר הינך אדיש, מיואש, מתעלם.. כמה "דברים" יכולים אנו להביא עם עצמנו בחשבון נפשנו, אליך בורא העולם.

ועלת הן

עשרת ימי תשובה -
האזינו - בראשית תשפ"ד

דברי חזיון מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

והנה הגמרא **ביומא** (פ"ו ע"ב) אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנא' 'שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך', הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול, ופרש"י וז"ל עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה, עכ"ל. ומקשה הגמרא איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, שנאמר (יחזקאל ל"ג) ובשוב רשע מרשעתו יעשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה, ופרש"י, הוא יחיה, על כל מה שעשה ואף על העבירות, עכ"ל, ומתרת הגמרא, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, ע"כ.

והנה מבואר בגמרא שהפסוק, שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, זה על תשובה מיראה, שהעון נהפך לשגגה למכשול, ולפי דברי הזרע שמשון זה אם יחיד עושה תשובה מיראה, ואם עושה תשובה מאהבה כתוב שחיו יחיה, ופרש"י שיחיה על כל מה שעשה ואף על העבירות, ופסוק ביחזקאל כתוב, ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם, היינו כשנגד העבירות הוא עושה משפט וצדקה מעשים טובים כנגד העבירות, וזה סימן שהוא עושה מאהבה, ורוצה לעשות מעשים טובים כנגד העבירות, ואז העבירות נהפכות לזכויות, וזה פירוש הפסוק קחו עמכם דברים, היינו קחו עמכם דברים כמו שפירש הזרע שמשון, היינו שתקחו עוד אנשים שיעשו תשובה, וכנגד העבירות תעשו מצות לעשות משפט וצדקה, שזה מראה שעושה תשובה מאהבה ורוצה לתקן מה שקלקל, ואז נהפכות העבירות לזכויות, ושובו אל ה', ואז יתקיים כל תשא עון וקח טוב, שהעון יהפך לטוב לזכויות.

ובעשרת ימי תשובה, אחרי שהאדם עשה בימי ר"ה תשובה מיראת הדין, צריך לעשות תשובה בעשרת ימי תשובה מאהבה להוסיף זכיות ולקרב גם אחרים שיעשו תשובה, וברמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג' הלכה ד') ז"ל, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום עי"ש.

והיינו שצריכים להרבות במצות ולהרבות בצדקה ובמעשים טובים, והכונה לעשות תשובה ולזכות את הרבים שזה מראה שעושה תשובה מאהבה, קחו עמכם דברים שיקחו גם אנשים אחרים שיעשו תשובה בבתי כנסיות בצבור, ועי"ז יתהפכו העונות לזכויות. וכתב הלחם משנה (בהלכה ד') וז"ל, ומפני ענין זה, כלומר מפני שבשופר מזהירין ברא"ה לחפש במעשיו, לכך באלו עשרה ימים צריך לעשות מצות ומעשים טובים עכ"ל, היינו לזכות את הרבים ולעשות תשובה מאהבה.

שירת "האזינו"

א- בפרשת וילך 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת' (לא יט) ופרש"י וז"ל, 'האזינו השמים' עד 'וכפר אדמתו עמו'. ובהמשך 'וענתה השירה הזאת לפניו לעד' (פסוק כ"א) פרש"י וז"ל, שהתירתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו עכ"ל. והרמב"ן כתב וז"ל, וטעם השירה הזאת, השירה אשר אגיד לך עתה והיא האזינו, ויקראה שירה כי ישראל יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה, וכן נכתבה כשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה עכ"ל.

וצ"ב למה נקראת פרשת האזינו שירה, הרי כתוב בפרשה כל הצרות שעברו על כלל ישראל? וכן צ"ב מה שכתב הרמב"ן ויקראה שירה, כי ישראל יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה, וכיון שכתוב בפרשת האזינו כל הצרות שעברו על כלל ישראל איך יאמרו אותה בשיר ובזמרה.

ב- רבינו יונה בשע"ת שער שני אות ב' כתב וז"ל, הדרך הראשון, כאשר תמצאנה את האיש צרות ישיב אל לבו ויאמר אין זה כי אם דרכי ומעללי ואשר עשו אלה לו וחטאיו עוללו לנפשו, וישוב אל ה' וירחמהו,

עשרת ימי תשובה הם ימי רחמים וראש השנה יום הכיפורים הם ימי דין

בש"ת נודע ביהודה (אורח חיים תשובה ל"ב) כתב וז"ל, ובר"ה הוא שמתחיל הדין ואומרים המלך הקדוש וכו'. ולא עוד אלא שכל עשרת ימי תשובה אינם נקראים ימי דין אדרבה ימי רחמים, והקב"ה נמצא אפילו ליחיד, רק ר"ה ויוה"כ הם ימי דין, וראיה לדבר שהרי אומרים ענינו יחיד המתענה, בהם בשומע תפילה, ואילו בר"ה ויוה"כ אף המתענה בר"ה ויוה"כ אין אומר ענינו, וטעם דלא שייך תעניתנו כיון שהם ימי דין וכו' ולכן הדבר פשוט שאין למחות באבל להתפלל אפילו בעשרת ימי תשובה וכו' עי"ש. **והנה מדבריו** צריך להתעורר לנצל את עשרת ימי תשובה שהם ימי רחמים לפני בא ימי הדין בר"ה ויוה"כ.

ומדברי הריטב"א בנדרים משמע כמו הנוב"י, דהריטב"א בנדרים על הרי"ף והרמב"ן כתב (דף ב' בד"ה כתב רבינו ז"ל) וז"ל, וזה היה נדרו של יעקב ונדרם של ישראל לפי שהיו בצרה, ומפני זה נהגו בקצת מקומות ליתן צדקות ושמן למאור בראש השנה יום הכפורים בלבד, לפי שהוא יום הדין שספרי חיים פתוחים לפניו יתברך והוי עת צרה, ולפיכך נודרין כדי להנצל מן הדין וכו' עכ"ל, והנה מלשון הריטב"א שכתב בר"ה ויוה"כ בלבד לפי שהוא יום הדין וכו', משמע שרק ר"ה ויוה"כ הם ימי הדין, ושאר עשרת ימי תשובה הם ימי רחמים, ולכן צריך בעשרת ימי תשובה לפני בא יום הקדוש יום הכיפורים שהוא יום הדין וחתמת הדין להרבות בצדקה ובתפילה ותחנונים.

וכן צריך להרבות בראש השנה וביוה"כ פ בתפילה ובבכיה כיון שהם ימים שנמצאים בצרה שנידונין בהם, ולכן מותר לנדור בהם לצדקה כמו שכתב הריטב"א שבשעת צרה מותר לנדור לצדקה, ולכן מותר לבכות בהם כמו שאדם נמצא בצרה, ואולם בשבת תשובה שהם דעשרת ימי תשובה שהם ימי רחמים, נראה שאין לבכות, אדרבא מצוה לשמוח בהם ולקבל עליו לעשות תשובה מתוך שמחה.

בעשרת ימי תשובה צריך לעשות תשובה מאהבה ולזכות את הרבים

בהפטרות שבת תשובה "שובה ישראל עד ה' אלקיך, כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה'" וגו'. (הושע י"ד פסוקים ב' ג')

וכתב בספר זרע שמשון (פרשת האזינו אות ד') וז"ל, מקשים למה מתחילה אמר שובה ישראל בלשון יחיד, ולבסוף קחו עמכם דברים בלשון רבים, ומה הם אלו הדברים, ואיך בדברים שייך לשון לקיחה, ועוד למה מתחילה אמר עד ה' אלקיך, ולבסוף אמר אל ה' אלקיכם.

ו"ל לשון עד לפעמים מתפרש עד ועד בכלל, ולפעמים אנו מפרשים אותו עד ולא עד בכלל, כמו שיש מחלוקת בגמרא (ברכות דף כ"ו ע"ב), ועוד אמרו ז"ל (יומא פ"ו ע"ב), כי העושה תשובה מיראה אינו גדול כחו כמו מי שעושה מאהבה, שזה זדונות נעשות לו כשגגות, וזה נעשות לו כזכויות.

וכוונת הפסוק היא כך לומר מתחילה ליחיד שישוב בתשובה יחיד, ולפי שהשב בתשובה יחיד הוא סימן ששב מיראה, שדיו להציל את עצמו, מה שאין כן אם היה שב מאהבה שהיה נותן לבו גם להשיב אחרים באהבתו לקב"ה, משום הכי אמר שובה ישראל, אף על פי שאתה יחיד, ולא תגיע אלא עד ה' אלקיך ולא עד בכלל, אף על פי כן שובה, כי תרויח שהזדונות יתהפכו לשגגות, אמנם אם תעשה שישובו אף אחרים בתשובה, דהיינו שתקחם בדברי מוסר ותוכחה וזהו קחו עמכם דברים, אז ושובו אל ה' ממש, ואז כל תשא עון וקח טוב וכו'. עכ"ל.

כענין שנא' 'ומצאנו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה' וגו', ומחסידי השם יתברך שהוא מקבל התשובה מתוך הצרה, ותהי לרצון לפניו, ויאבה נדבה את החוטא בשבו עדי ביום תוכחה ומקרב צרה, שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אלוך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים' וגו' ארפא משובתם אהבם נדבה, ונאמר 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה' וגו'.

ובאות ג' כתב וז"ל, ותדע ותשכיל כי מוסר השם יתברך לטובת האדם, כי אם חטא האיש לפניו ויעש הרע בעיניו, מוסר השם עליו לשתי תועלות, האחת, לכפר על חטאיו ולהעביר את עונו, כמו שנא' ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאי, ובתחלואי הגוף אשר חלה השם בו ירפא תלי נפשו, כי העון חולי הנפש, כמו שנא' רפאה נפשי כי חטאתי לך וגו' והשנייה, להזכירו ולהשיבו מדרכיו הרעים, כמו שכתוב 'אך תיראי אותי תקחי מוסר' וגו'. וכאשר יקבל האדם את מוסר השם ויטיב דרכיו ומעלליו ראוי לו שישמח ביסוריו, לפי שהועילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות לשם יתברך עליהם כמו שעל שאר ההצלחות, שנא' 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא' ונאמר 'צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא'. ואמרו רבותינו ז"ל (ספרי ואתחנן) רבי אליעזר בן יעקב אומר, כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפר לא מעונותיו כלום, ועל ידי היסורים הוא מתרצה למקום, שנאמר 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה', פרוש כאב את בן, כן ירצה השם את אשר הוכיח וקבל מוסרו, וכדרך שהאב רצה את בנו אחרי התוכחות וכו'. ויש על הבוטח בשם להואיל ממעוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה, כמו שכתוב 'אל תשמחי איבתי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי' ואמרו רבותינו ז"ל (מדרש תהלים) אלמלא נפלתי לא קמתי, אולם לא ישבתי בחושך לא היה אור לי וכו' עכ"ל.

ובדברי רבינו יונה מיושב למה נקראת פרשת האזינו שירה, משתי סיבות, א' כי על ידי היסורים מתכפרים כל עונותיו, וכמו שכתב שצריך להודות לשם יתברך עליהם כמו על שאר ההצלחות, ולכן כתב הרמב"ן ויקראנה שירה, כי ישראל יאמר תמיד בשיר ובזמרה, להודות להש"ת ששלח להם היסורים כדי לכפר על כל העונות ולהתרחקות לפניו, וכן נקראת שירה כי על ידי היסורים הש"ת מזכירו להשיבו מדרכיו הרעים. ורש"י כתב (בפסוק כא) וענתה השירה הזאת לפניו לעד, שהתרת בו בתורה על כל המוצאות אותו עכ"ל, וזה עוד תועלת, כי כיון שהש"ת התרה מראש על כל המוצאות אותו, זה מביא אמונה בהש"ת, וזה התועלת גדולה שהאדם מאמין ויודע שהכל בגזירת הבורא יתברך משום המעשים הרעים שעשו.

ג- להודות לה' על היסורים זה מגן שלא יבואו עליו עוד יסורים

רבינו יונה בשערי תשובה בשער רביעי אות י"ב כותב וז"ל, ואם תמצא את החוטא תלאהו תקרה אותו צרה, ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הראויים לבוא עליו, כמו שנאמר 'כי חמת אדם תודך, שארית חמות תחגור', פירוש כאשר צער האדם יודה ואת, כלומר, שיודה אותך האדם בעת צערו וכו'. שארית חמות, שהיו מפתחות לבוא על האדם וכו' תחגור ותעכב אותם ולא תביאם עליו וכו'. וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר 'אודך לעולם כי עשית, ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך', פרוש, אודך על הטובה שעשית עמדי, ובעבור זה אקוה להתמדת טובתך וכו' עכ"ל. מבואר ברבינו יונה שאם האדם מצדיק עליו את הדין, ומקבל את היסורים באהבה, זה לו למגן שלא יבואו עליו יסורים רבים הראויים לבוא עליו. וזה מבואר שנקראת שירת האזינו, והרמב"ן אומר כי ישראל יאמר תמיד בשיר ובזמרה, כי האדם שמקבל את הדין שמים בשמחה, זה מגן מכל היסורים, וזה גורם לו שלא יבואו עליו יסורים ויהיה תמיד בשירה ובזמרה.

ובשער רביעי אות י"ב כתב וז"ל, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים עט) בענין מה שכתוב (תהלים ג) מזמור לדוד בברחו וגו'. מדתם של צדיקים פורעים חובם ומזמרים לקב"ה, משל לבעל הבית שהיה לו אריס והיה אותו אריס חייב לו, עשה אותו אריס ריקן לביתו, והיה שמח ושיאה נכנס נטל בעל הבית את הכרי ונכנס האריס ריקן לביתו, והיה שמח ושיאה נכנס ריקם, אמרו לו יצאת מגרנדך וידך על ראשך ואתה שמח, אמר להם אעפ"כ השטר ממורק פרעתי את חובי. עכ"ל. ומובאר מה שכתבנו לעיל בטעם הראשון שנקרא שירת האזינו, שהשטר של העבירות נפרע, ועכשיו אנחנו קרובים לקב"ה.

ד- להגיד אחר הוידי ואתה צדיק בכונה עצומה ובהכנעה גדולה

כתב היסוד ושורש העבודה שער חמישי פרק שביעי וז"ל, ויזהר לומר אחר הוידי פסוק, ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, בהכנעה גדולה ובכונה עצומה, ומצאתי כתוב וז"ל, אמרו בפסיקתא, א"ל הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיעה אתכם צדקתם של בני, שאני טענתים בעולם הזה כמה פעמים צרות ויסורים הבאים עליהם בכל דור ודור ובכל שעה ושעה, ולא בעטו בהם, שקוראים עצמם רשעים וקוראים אותי צדיק, והם אומרים בלשון זה, אבל חטאנו עוינו וכו' כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, עד כדי לשון הפסיקתא. ולפי מה שהבאנו מדברי רבינו יונה שהאדם שאומר בכונה ומצדיק עליו הדין ומודה לקב"ה על הכל, זה מונע שלא יבואו עליו צרות.

ה- להודות לקב"ה על הטובות ועל הרעות

רבינו יונה כתב (שם) וז"ל, וכן בענין ההודאה על הטובה, נאמר (תהלים נב יא) 'אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך', פירוש אודך על הטובה שעשית עמדי, ובעבור זה אקוה להתמדת טובתך עכ"ל. ונמצא כאן

עצה לזכות שהקב"ה יעשה עמנו טובות בעתיד, להודות על העבר, וכן מבואר בברכות פרק ט' משנה ד', הנכנס לכרך מתפלל שתיים, אחת בכניסתו, ואחת ביציאתו, בן עזאי אומר ארבע, שתיים בכניסתו, ושתיים ביציאתו. ונותן הודאה לשעבר, וצווק לעתיד לבוא ע"כ. וכתב הרע"ב וז"ל, וכל כך למה מפני שצריך שיתן האדם הודאה לבואו על מה שעבר עליו מן הטוב, ויתפלל על העתיד שתבוא לו טובה עכ"ל. ורואים שהאדם צריך בתחילה להודות על העבר, וכעין ששילם כביכול על הטובה שקבל ואז יתפלל על העתיד, וזה עצה שהאדם יזכה לקבל עוד טובות כשהוא מודה על העבר, וכן אנחנו אומרים ב'נשמת', 'עד הנה עזרונו רחמך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח', שצריך בתחילה להודות על העבר ואחר כך לבקש על העתיד.

וכתב ביסוד ושורש העבודה (בצואה הקדושה סימן כ"ו) וז"ל, הייתי נזהר מאוד ליתן הודאה ושבח להשם יתעלה יתברך שמו על כל מה שהגיע עלי, הן איזה רעה רח"ל קטנה או גדולה, הייתי מצדיק על את הדין בשמחה ונתתי להשם יתעלה ג"כ הודאה על בשמחה עצומה וכו', הן על איזה טובה קטנה או גדולה מכל שהפה יוכל וכו' נתתי לו יתברך שמו הודאה ושבח על הטובה שגמלני, הן על דבר מצוה שזמן לי יתברך שמו וכו', ובדואי כל אדם מוזהר על זה, והיא משנה מפורשת בפרק תשיעי דברכות (משנה ה) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, לבד פירוש הברטנורא שפירש שקאי גם על השמחה, פשטיות המשנה על כל פנים, שחייב אדם ליתן שבח והודאה לשם יתעלה על כל הבא עליו גם על הרעה, ופשיטא על הטובה כלשון המשנה, כשם שהוא מברך על הטובה, משמעותו שהוא דבר פשוט שחייב לברך על הטובה, אלא אשמעינן שחייב לברך גם על הרעה וכו' עכ"ל.

ומבואר בדבריו כדברי רבינו יונה שאם מברך על הטובה זה סיבה שהקב"ה יתמיד הטובות עליו, וכן כשמברך על הרעה זה יהיה לו למגן שלא יבואו עליו יסורים, וכל שכן בעש"ת וביום הכפורים שצריך להודות לקב"ה על כל מה שעבר עליו בכל השנה בין הטובות ובין ח"ו הרעות, ובה נזכה שהשנה הבאה עלינו לטובה תהיה שנה טובה ומבורכת בכל הענינים בין בכלל ישראל ובין כל יחיד ויחיד.

וזאת הברכה - לקשר סיום התורה בתחילתה

"ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" (ל"ד י"ב) ופרש"י וז"ל, שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנא' (לעיל ט' י"ז) 'אשברם לעיניכם' (ספרי) והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר אשר שברת יישר כוחך ששברת (שמות ל"ד א) (שבת פז. עכ"ל.

וצריך ביאור למה התורה מסיימת בשבירת הלוחות שלכאורה זה דבר לא טוב, ועוד צ"ב מהו הלשון שנשאו לבו לשבור הלוחות איזה נשיאות לב היה בזה?

ונראה ליישב דהנה הגמרא בשבת (פ"ז ע"א) וביבמות (ס"ב ע"א) דתניא ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו וכו' שבר את הלוחות, מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתר"ג מצות, אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרין על אחת כמה וכמה, ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו, שנאמר אשר שברת, ואמר ר"ל ישר כוחך ששברת, עי"ש. וכתבו התוספות בשבת וז"ל, ומה פסח וכו', אין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עכ"ל. וכן כתבו התוספות ביבמות וז"ל, אין זה ק"ו גמור דשאני פסח משום דקדשים, אבל כל התורה כולה אדרבא יש לו ללמדם ולהחזירם בתשובה עכ"ל. וכוונתם שלמומר אסור לאכול קדשים שנכנס בגופם, אבל כאן ללמדם תורה אין זה כאכילת קודשים שהתורה לא נכנסת בגופם, ואדרבא יש ללמדם תורה ולהחזירם בתשובה, ולכן כתבו שאין זה ק"ו גמור.

ונראה שמשם רבינו נשאו לבו שהתורה נכנסת בתוך גופם של כלל ישאל וכמו שכתוב בתהלים (מ ט) 'ותורתך בתוך מעי', היינו שהתורה"ק נכנסת בתוך גופם של כלל ישראל, והנפש החיים מביא שבזוה"ק כתוב בכמה מקומות קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא, וכיון שהתורה"ק וישראל זה חד הרי זה כאכילת קודשים, ולכן מיושב מה שכתב רש"י שנשאו לבו לשבור את הלוחות, שכיון שהתורה וכלל ישראל זה אחד ולכן אפשר ללמוד ק"ו מפסח שאסור למומר, כ"ש שהתורה כולה אין יכולים ללמוד אותה ולכן שבר את הלוחות, וכיון שמשבירת הלוחות רואים גודל מעלת כלל ישראל לכן התורה מסיימת בשבירת הלוחות.

והנה התוה"ק מתחילה בראשית ברא אלקים וגו'. ופרש"י וז"ל, בראשית ברא, אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל, (ב"ר א א) בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה. עכ"ל. נמצא שתחילת התורה וסיום התורה קשורים זה בזה, שתחילת התורה שבשביל התורה ובשביל ישראל נברא העולם, והם אחד קוב"ה אורייתא וישראל חד, וכן סיום התורה שלכן משה רבינו שבר את הלוחות, כיון שהתורה וישראל הם חד והתורה נכנסת בתוך כלל ישראל.

האזינו - שבת שובה

מאמרים ותפיסות עומק
בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

עיקר העבודה - "מלך במלחמה"

א. עבודת המלכויות אינה מסתיימת בראש השנה אלא היא ממשיכה בכל עשי"ת, כדחזינו שתיקנו לנו הקדמונים להחליף בשמו"ע ולחתום "המלך הקדוש" כן "המלך המשפט". ויובן יותר ע"פ חידוש נפלא שאמר השל"ה, דהנה בגמ' אמרו "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" אלו עשרה ימים שבין רה"ש ליוה"כ, ותמוה שהרי יש רק שבוע ביניהם ואין עשרה ימים. ותי', שבאמת ראש השנה אינו רק יומיים אלא מסתיים בעת החתימה של יום הכיפורים, וכן הכפרה אינה מסתיימת ביום כיפור אלא בהושענא רבה, ומעתה זוהי כוונת הגמרא, שיש בין סיום ראשית השנה כלומר יום הכיפורים, לסיום יום הכפורים כלומר הושענא רבה, בדיוק עשרה ימים, שהם ד' הימים שאחרי יוה"כ שאין בהם חשבון עונות (ובביאור הגר"א כתב שהם יוה"כ במקצת), וכן ו' הימים של סוכות עד הו"ר שעדיין שייך בהם תשובה מאהבה, ובכל אלו הקב"ה מצוי וקרוב לנו.

ועכ"פ מדבריו למדנו, שהעסק של 'ראש השנה' ממשיך בפועל עד יוה"כ ואפי' עד הו"ר, שעדיין הקב"ה עומד כמלך בעולמו, ומלך במשפט יעמיד ארץ, ממילא חובתנו להוסיף לעסוק בעבודת המלכויות שהיא העיצה שנתן לנו ה' בכדי להינצל מהמשפט. ואמנם ברה"ש גופא נצטוינו ב"אמרו לפני מלכויות" לומר בפועל עשר פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, אבל עבודת ההמלכה נמשכת עד יום הכיפורים והושענא רבא.

ב. וביאור הדבר, עפ"מ שהיה רגיל לומר הגר"מ שפירא זצ"ל בשם 'ספר יצירה' שיש שלשה גוונים בהמלכה: מלך על הכסא - בהיותו בתפארתו בארמונו, שם מקלסים לפניו, ושם נערכים טקסי המלכות ברושם רב. מלך במדינה - בקביעת חוקי השוק וחקיקת דמותו על המטבע היוצאת שזהו התפשטות המלכות מבני הארמון אל אנשי מדינתו. ומלך במלחמה - בחיילי הצבא שיגנו על הגבולות שלא יכנסו למדינה אויבים ומורדי המלך.

ולמשל פרעה נתן ליוסף רק שני חלקים מהמלכות, שאמר לו: "אתה תהיה על ביתי" - כלומר מלך במדינה שדואג לכל ענייני הממלכה המנוהלים בארמון. וכן "ועל פיך ישק כל עמי"

פי' האבן עזרא מלשון נשק - מלך במלחמה שמנהל את הצבא. "רק הכסא אגדל ממך" - שהשאיר לעצמו את המלך על הכסא.

והאבודרהם כותב שג"פ 'ובכן' שאומרים ברה"ש וביוה"כ בברכת אתה קדוש, מכוונים כנגד 'מלכויות זכרונות ושופרות', ובעצם גם זה מכוון כנגד ג' בחינות המלכות: א. 'ובכן תן פחדך כנגד מלך על הכסא' שמבקשים שם על עצם כבוד המלכות. ב. 'ובכן תן כבוד לעמך... שמחה לארצך וששון לעירך' נגד מלך במדינה שמבקשים שם שיהיה כבוד לנאמנים למלך, וממילא תהיה שמחה בכל המקומות שהמלכות של ה' תתפשט לשם. ג. 'ובכן צדיקים יראו וישמחו... וכל הרשעה כולה כעשן תכלה' כנגד מלך במלחמה שמכלה את אויביו כעשן שנתפוגג ונעלם.

ג. ונראה לפ"ז לבאר את המשכיות עבודת המלכויות עד ליוה"כ ולהו"ר, ע"פ הסדר הנ"ל, דבראש השנה הוא בבחינת מלך על הכסא, דאז עסוקים רק בעבודת ההמלכה עד שאין מזכירים חטאים כלל, וכביכול כל כלל ישראל נאסף אז בארמון המלך, בתקיעת שופר להכתרתו ובהילולים לכבודו. אח"כ בעשרת ימי תשובה כשכלל ישראל בודק את מצבו הרוחני ואת דקדוק מצוותיו, זהו בבחינת מלך במדינה, כי חוקיו של הי"ת כתובים בתורתו, והמטבע שלו הוא השו"ע שבו הטביע את משפטיו ע"י חכמי התורה, וכשעם ישראל נשמע לשו"ע, הרי"ז המלכה גמורה בבחינת 'מלך במדינה', שאף שאין כאן את הקילוס של הארמון, מ"מ עצם הנאמנות למלך גם מחוץ לארמון הוי המלכה וזהו גדר עבודת ההמלכה של עשי"ת ויו"כ.

ולבסוף בחג הסוכות אנו עוסקים במלחמה גדולה, שזהו הרמז בנענוני הלולב לבטל טללים רעים, ובמדרש אי' שהלולב הוא כלי זיין של ישראל, וזהו ראייה שדידן נצח בדין דר"ה, וכן הוראת ע' פרי החג שאומות העולם מתמעטים והולכים, והיינו 'מלך במלחמה', ונמצא שבכך נשלמת ההמלכה על כל גווניה.

ובימינו התחזקה העבודה של 'מלך במלחמה' מה שלא היה במושגי הדורות הקודמים. וכל יהודי ששומר על עיניו, חוסם את המחשב, ומחנך את בניו ליהדות אמיתית שמחה אך ללא פשרות וכיפופים, הרי זה המלכה עצומה בגדר 'מלך במלחמה'.

קבלה מהפכנית

ולכן אף שלהילחם כנגד החברה בה הוא שרוי, זה לא כ"כ מעשי, ואולי בכלל לא מעשי, אבל לשנות את עצם החברה זה אפשרי, ואין הכוונה שיהיה קיצוני, ויחתוך בבת אחת את כל המוכר והאהוב, שהרבה פעמים זה עלול לפגוע בחברים, וגם עלול לייצר חיכוך מיותר שיצריך אח"כ בזבוז זמן ואנרגיה רבה, אלא הכוונה שימצא כל מיני תירוצים לדלל את הזמן שהוא עם החברה, ולגרום לכך שהוא מתיידד ומתחבר עם מורמים מעם.

וכל אחד יכול לבדוק סביבו איזה אנשים מועילים לו לעלות רמה ולהתחזק, ואיזה אנשים גורמים לו את ההיפך, וזה לא נקבע לפי דרגתם העצמית, אלא לפי מידת השפעתם עליו, כי יש לפעמים שדווקא חברות עם הפחותים ממנו מועילה לו אם הם רואים בו דמות, או שעסוק עמהם בעיקר ברוחניות, ולהיפך, חברות עם טובים ממנו מורידה אותו מפני שנגרם לו יותר ביטול תורה ועיסוקים מיותרים, כשהוא שרוי במחיצתם.

ג. ואמנם צריכים להיות מוכנים "להקריב" חברה למען שמו באהבה, וגם אם זה בגדר "ידידות נפש" ו"ברית אחווה"... וכמו שדקדק הגאון רבי אייזיק שר זצוק"ל, על איוב שקיבל השטן רשות מהקב"ה לייסר אותו בגוף ובממון, וליטול ממנו את משפחתו ורכושו, והיו לאיוב שלשה חברים שנשאר לו, שהיה מתייעץ עמהם והם היו מעודדים אותו, כמו שאומר הפס': "וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הבאה אלו ויבואו איש ממקומו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויוועדו יחדיו לבא לנוד לו לנחמו", ותמוה מדוע לו לקח ממנו איוב גם את חבריו, והשיב הגאון רבי אייזיק, שכיון שהזהירו הקב"ה אך את נפשו שמור, א"כ אילו היה נוטל את חבריו היה זה רציחתו.

אולם אנו אומרים בקריאת שמע "ואהבת את ה' אלקיך... ובכל נפשך... ודרשו חז"ל אפי' נוטל נפשך!! א"כ למען אהבת ה' צריכים להקריב גם את החברים במידה והם מורידים אותו מעבודת ה' יותר עליונה. (וכמו שאמר הח"ח לחתנו רבי הירש לויסון זצ"ל שיאסוף כסף לשיבה, ואע"פ שממעט מלימודו, יכוון בקריאת שמע "בכל מאודך" שדרשו חז"ל בכל ממונך, כי זה ה"מאד" של אדם, אך אתה תכוון בכל תורתך, שזה מאודך!)

לכן אין קבלה יותר מהפכנית מלהתחבר לחבר טוב, ולעבור לסביבה יותר חיובית, כי זהו הכלל שהולך אצל חכמים יחכם... ולא סתם תיקנו לנו בתחילת יום, יהי רצון שתצלינו מאדם רע ומחבר רע, כי חברות רעה גורר אדם לעוולות ופשעים, ולהיפך כשמתחבר לחברה טובה כל מערכת המושגים שלו מתקדשת.

א. במהלך החיפושים הקדחניים אחר "קבלה" כל שהיא לקראת חיתום הדין ביוה"כ, אנו עומדים לפעמים בדילמה די קשה. שהרי ככל שאדם מתבגר, הוא מבין שהחיים לא קלים ויש מורכבויות רבות, והרי בלאו הכי הוא משתדל להשקיע את כל כוחותיו על מנת לחיות כיהודי טוב, עד כמה שהוא מבין מה זה אומר, ובין כך חיי השיגרה שלו הם כבר על סף ההתאמצות המקסימאלית שלו, ואיזו קבלה הוא יוכל לצרף אל חייו המאד עמוסים ויגעים, ביישום שלל מטלות משפחתיות ואישיות??

אז בוודאי שקבלות מאד קטנות תמיד אפשריות, הכוונה לקבלות כאלו שבדרך כלל משתלבות עם שטף החיים ולא תוקעות אותו, כמו ברכת המזון בכוונה או אשר יצר ללא הליכה הקפדה על השמעה לאוזנו בפסוקי דזמרה, וכן כל כיוצא בזה.

אבל מרן הגרי"ס זי"ע באור ישראל דיבר על הגדלת בחינת יום הכיפורים, שכל תוספת הגדלה אין די באר לבטא את גודל הזכיה, וא"כ צריכים להתבונן האם אכן ניתן למצוא קבלה יותר מרכזית, שתשליך בבת אחת על כל אופקי החיים להעלותם על דרך גבוהה ורצינית יותר, שזהו חלומו המתוק של בן עליה.

ב. נראה שישנו דבר אחר שהוא מרכז הכל, וכל קבלה קטנה בענין זה, פריה רב ועצום, והוא החברה בה האדם שרוי, שהרי כלל הוא שהאדם נמשך אחרי אנשי סביבתו בכל דעותיו וסגנון חייו, אמור לי מי חבריך ואומר לך מי אתה. ולא רק שהחברה היא זאת שקובעת לו מה לעשות ומה לחשוב, מה לקרב ומה לרחק, אלא שהיא מעצבת אצלו את כל עולם המושגים הרוחני מה נקרא "מתמיד" ומה הפירוש "להתפלל", ויש בזה סקאלה ארוכה מאד, ובכל קבוצת אנשים משתנה התפיסה על היחס הנכון שבין החיים הגשמיים אל החיים הרוחניים, מה מידת ההשקעה הראויה - ברוחני מול הגשמי, ובגשמי מול הרוחני.

ובאמת יש אדם מאד מאד חברותי, שנעשה "שפוט גמור" של החברים והחברה, ואינו מעיז בשום אופן לשבור ולהפר את המשמעת הקבוצתית, שאף שלא ידוע מי מכתוב אותה, אבל זוהי העובדה שמה שמקובל מקובל ולך תתמודד עם זה... ואט אט תכתובי החברה המסויימת שלו, נהפכים לכללי ברזל בלתי ניתנים להפרה, ונעשים כטבע שני שלו, עד שכל כיפוף שיאלץ לעשות כנגד המקובל בחברה, כמוהו כ"שבירת הטבע" ממש!

סדר חיבור הקב"ה לעולמו

א. בתרגום יונתן בן עוזיאל בפרשה מפרש באופן מחודש את הפס' "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", וכך לשונו (ע"פ כתר יונתן): "אמר משה הנביא, כאשר עליתי להר של סיני ראיתי אדון כל העולמים ה', מרבע היום לארבעה חלקים, שלש שעות עוסק בתורה, ושלוש שעות עוסק במשפט, ושלוש שעות מזווג בין איש לאשה וגזר לרוממם ומשפיל, ושלוש שעות מפרנס כל הבריות... עיי"ש. וצ"ע איך ד' עיסוקים אלו יוצאים מתוך לשון הפסוק שלפנינו.

ובפירוש "נער יונתן" כתב לבאר, ד"הצור תמים פעלו" קאי על התורה שנאמר בה "תורת ה' תמימה", דתמים מלשון שלם, ואין שלימות כמו התורה. ויש להוסיף שמצינו אצל יעקב עמוד התורה שנקרא "ויעקב איש תם יושב אהלים", שזהו שלימותו של יעקב שהיה עוסק בתורה שהיא תמימה, עד שנעשה תם.

"כי כל דרכיו משפט" - קאי על העיסוק של המשפט והדין, ויש לדקדק בלשון הפס' שאומר "כי" דמשמע שהכל המשך אחד, שהטעם שתמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ואולי כתוב כאן שגם הלימוד של הקב"ה הוא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ומצד זה תורתו תמה כי עניינה להעמיד את המשפט והדין בעולם, ולפי מה שלומדים במתיבתא דרקיעא מפי הי"ת כך מתגלים החידו"ת למטה במתיבתא דארעא, ולכן זה פועלו.

"א-ל אמונה ואין עול" - מלשון "ואהי אצלו אמון" (משלי ח,ל) ומלשון "אומן" ו"אומנת" (אסתר ב,ז) שהוא מטפל באדם ומאמן אותו שיצליח דרכו למצוא את זיווג הנכון, ואין עול שאע"פ שהוא משפיל גאים ומגביה שפלים, אין בזה שום עול חלילה, אלא הכל בדקדוק ובחשבון מלפניו יתב' שישלם לכל איש כמעשהו. ועוד יש לפרש, שהוא מלשון אמונה, כמו שאמר החזו"א שגם היום בשיא ההסתר פנים שבקושי רואים הופעה של רוח הקודש, מ"מ ניתן להשיג אמונה חושית כאשר רואים את הפלא של הזיוגים, איך שהקב"ה מגלגל גילגולים מופלאים לזמן את האיש אצל האשה, ואיך ימצאו בית ופרנסה שכל זה מעצים את האמונה בעולם, ועי"ז נקרא ה' א-ל אמונה.

"צדיק וישר הוא" - כמו שכתוב בתהלים (יא,ז) כי צדיק ה' צדקות אהב, שנותן צדקה כדי פרנסתם, אפי' לשאינם ראויים, וכן דרשו חז"ל בפסחים (קיא,א): למה נקרא שמו הלל הגדול, א"ר יוחנן שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל

בריה, ובזה נקרא "צדיק", ומצד מה שמפרנס לשאינו ראויה מפני שברא אותו נקרא "ישר", שזהו הישרות לדאוג למי שיצר והוא סיבתו. (וכמו שאומרים בסליחות הנשמה לך והגוף שלך אז הבקשה ה' עשה למען שמך כי גם הגוף לשם ה', אבל אם הגוף גשמי, אזי לכהפ"ח כיון ש"הגוף פעלך" חוסה על עמלך, כדרך שאומן חס ע"מ שיצר, שזהו הישרות לדאוג למי שיצר).

ב. ומעניין שבגמ' (ע"ז ג,ב) נזכר ענין זה עם ב' שינויים: א. בסדר הרביעיות. ב. שבמקום העיסוק של מזווג זיווגים נזכר שמשחק עם לוייתן, וז"ל הגמ': א"ר יהודה אמר רב י"ב שעות הוי היום, שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, שניות, יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה, עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, שלישיות, יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים, רביעיות, יושב ומשחק עם לוייתן, שנא' לוייתן זה יצרת לשחק בו, עכ"ל. וכבר תירצו המפרשים שלוייתן הוא סוד הזיווג כמש"כ שאמרה לאה בלידת "לוי" הפעם "ליוה" אישי אלי, מלשון "לוייתן" ע"ש לווי וחבור. (ומצד הסדר י"ל, שבשלישיות מזווג זיווגים, הוא רק האירוסין, ואח"כ ברביעיות הוי שמחת הנישואין סוד הלוייתן).

ג. ובחידושי אגדות למהר"ל שם, כתב דזהו ענין המלכויות, וז"ל: "...דע כי יש דעות פילוסופיות שאמרו עזב ה' את הארץ והוא מסולק מן התחתונים, ובמאמר הזה בא לבאר הפך דעתם וכונתם, כי הוא יתב' אינו מסולק מן העולם ורצונו מתאחד עם הנמצאים. וזה שאמר ג' שעות ראשונות יושב ועוסק בתורה, כי התורה היא סדר הנמצאים איך יהיו נוהגים... בג' שעות שניות נתוסף החבור אל הנמצאים מה שהוא דן את הנמצאים, כמלך שדן את עמו. אף כי אי"ז עדיין חבור גמור עליהם, שהרי עדיין הוא פועל הדין במקבל, ואין זה חבור גמור... בג' שעות שלישיות נתוסף החבור מה שהוא פונה אליהם לפרנס אותם, ודבר זה תוספת חבור, שלא היה בג' שעות שניות שהיה דן אותם... בג' שעות רביעיות הוא משחק עם הלוייתן, השחוק הזה הוא הרצון לגמרי שמתאחד רצונו עמהם, שאין דבר יותר מן השחוק שהוא עצם הרצון לגמרי שיש לו עם בראיו... ע"כ.

ובדרך דרוש י"ל, שג' ראשונות כנגד רה"ש שבו עשר פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, כי התורה סדר העולם, ושניות כנגד עשי"ת שבו הוא המלך המשפט שדן את עמו, ושלישיות כנגד החיתום דיו"כ שפונה לפרנסם, ורביעיות סוכת עורו של לוייתן.

יחביאנו בצל ידו

א. הנה יש קפידא מיוחדת שלא תהיה סוכה גזולה וארבעת מינים גזולים, ואולי י"ל דהוא כעין שמצינו בנעילה שמדגישים את הענין של הגזל 'למען נחדל מעושק ידינו', ומכיון שהסוכה הוא ההמשך הישיר לחג הסוכות, וכמו שמבואר ברמ"א שיש לבנות את הסוכה מיד במוצאי יו"כ כדי שיצא ממצוה למצוה, והסוכה היא הגנה שמסייעת לנו להישאר בדרגה עליונה, וכ"כ במדרש על הלולב שהוא שרביט נצחון שלנו בדין עם אומות העולם, לכן הסוכה והד' מינים צריכים להיות ללא סרך איסור גזל שלא יהיו חלילה למזכרת עוון של איסור גזל החמור.

ויש להביא עוד רמז להא שמצוות הסוכה היא המשך של נעילה, דאומרים בפיוט "יחביאנו בצל ידו תחת כנפי השכינה" והיינו צילא דמהימנותא שהנכנס אל הסוכה הוא כמסתופף תחת כנפי השכינה, ורמז נאה מצאתי בזה בזעקת "ה' הוא האלקים" ז' פעמים, דהנה שם הוי"ה רומז על מידת החסד, ושם אלקי"ם רומז על מידת הדין, והייחוד השלם הוא כשיודעים שהוי"ה הוא האלקים ואין חלילה ב' רשויות. אך יש בזה עומק נוסף דהנה אלקים בגימטריא 86 אולם כשמכריזים הוי"ה הוא ה'אלקים מוסיפים ה' הידיעה, והרי"ז כאילו אומרים שאף שיש הרבה כוחות בבריאה, והם בבחינת אלהים אחרים מ"מ ה' יתברך הוא אלקי האלהים ואדוני האדונים, וזהו הוי"ה הוא האלקים בה' הידיעה, ומה מאד נפלא ד'האלקים' בגי' 91 שהוא בגי' סוכ"ה, וג"ז ידוע מהמהר"ש מאוסטרופלי דסוכה בגי' הוי"ה ואדנ"י, ונמצא דז' פעמים הוי"ה הוא האלקים מכוון כנגד ז' ימי הסוכות, להורות דתיכף מנעילה ממשיכים לסוכות.

ב. אבל זה עצמו צריך טעם מהי הקפידא הגדולה כאן על ענין הגזל יותר משמירת שבת ואכילת מאכלי איסור ולשה"ר או שאר העניינים החמורים שבתורה, ומדוע בנעילה ובדור המבול לא נחתם דינם אלא על הגזל, מהו החומר שבזה...?

ונראה דהיסוד הוא ע"ד מה שאמר מרן הגרי"ס שעיקר התביעה על האדם הוא מאותם בחינות שקל לו לקיים, ובכל עבירה ועבירה עיקר מה שתובעים את האדם הוא באותם חלקים שנקל לו לקיים בלי הרבה התאמצות, ומכאן הוציא מרן הגרי"ס את הענין של תשובה בבחינות הקלות, שזהו החלק שיותר תובעים מן האדם. והנה הגרי"ס למד זאת ממה שאמרו חז"ל דקשה עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת, והבין הגרי"ס שהסבר בזה דמפני שיותר קל למצוא לבן מתכלת לכן יש ע"ז תביעה יותר גדולה, והאריך בזה להראות ששקילת

העבירות מול הזכויות בשמים הוא לא על פי הכמות אלא ע"פ האיכות, וכאשר יש לו עבירות בעלי איכות גבוהה הם מכריעות את שאר העבירות, ועבירה עם איכות היינו עבירה על דבר שקל לו ומבין שאסור לעשותה. מעתה נראה ע"פ דבריו, דלא רק מה שקל לעשות מצד אפשרות הביצוע, אלא גם מה שמבין ומשיג בדעתו באופן ברור ומוחלט שעליו לעשותו ולהישמר, ג"ז הוי בגדר בחינות הקלות שהתביעה עליהם גדולה כלפיו.

וממילא מובן למה מחמיר הקב"ה בעוון של גזל, מפני שכ"א מבין שאין לו ליגוע במה ששייך לשני, ובמה שעמל עליו וטרח ויגע בו, ולכן בן-נח נהרג אפילו על פחות משוה פרוטה מפני שגם גוי שפל מבין שאין לגזול מחבירו מה שאינו שלו, ומה"ט שכ"א מבין את איסור הגזל, לכן מחמיר בו הקב"ה כל כך.

ג. ושמעתי סיפור נאה על מרן הגר"י קמינצקי זצוק"ל, שהגיעו אליו מנהלי ת"ת שמעוניינים לשנות ממה שהיה נהוג מקדמא-דנא להתחיל עם התלמידים בתחילת לימוד הגמרא את פרק אלו מציאות, ותחת זאת להתחיל עם התלמידים ריש ברכות שאלו דברים שיותר מוכרים ממציאאות החיים, והשיב להם מרן הגר"י קמינצקי שפעמיים אינם צודקים, ראשית, לא כדאי להתחיל ברכות מפני שהסוגיא הראשונה שנלמדת שם היא חובת קר"ש, ובאותם מקומות סוף זמן קר"ש די מוקדם ומחמת כן היו מצויים אז אנשים שאינם מצליחים להקפיד על זמן קר"ש ועלולים התלמידים לבא לידי טעות חלילה וחס שלימוד תורה אינו מחייב קיום בפועל הלכה למעשה. שנית, להיפך, מה שנהגו להתחיל ללמוד עם התלמידים פרק אלו מציאות הוא משום שהדבר הראשון שרוצים להחדיר לילדים שאל להם ליגע בממון שאינו שלהם, ואפי' כשמוצאים ברחוב אבידה יש הלכות וכללים מתי וכיצד יש להשיבם לבעליהם, כי הדבר הראשון שרוצים להחדיר לתלמידים את הזהירות העצומה בממון השני, כי זהו הדבר הבסיסי והמובן ביותר.

עוד אמר הגה"צ רבי דן סגל שליט"א בי' נאה בזה כי ע"י פרק אלו מציאות, אפשר להגיע לאמונה ברורה שיש בורא לעולם ושהוא לא נוצר ממערכת פיצוצים... שהנה לומדים שם שמטבעות שעומדות בצורת שורה או כמגדל וכדו' הרי זה סימן, וישאל השואל מי אומר שמישהו הניחם כך, אולי זה נעשה לבד? אלא נמצאנו למדים שאפי' דבר כה פשוט לא נעשה לבד... כ"ש עולם ומלואו, ודפח"ח. וה' זכינו לשמר את השטייגען והחיזוק העצומים של ימים נוראים בכלל ותפילת נעילה בפרט ולהסתופף בימי הסוכות תחת צילא דמהימנותא.

סדר עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים

(על פי שיטת הרמב"ם)

ג' פעמים בגדי זהב, וביניהם ב' פעמים בגדי לבן.
 כזה: זהב לבן זהב לבן זהב

כלל ג'

לפני כל לבישה של בגדי קודש צריך טבילה,
 ס"ה 5 טבילות (הראשון במקום חול 41 במקום קודש).

כלל ד'

בכל לבישה/פשיטה של בגד קודש צריך קידוש ידים ורגליים, ס"ה 10 פעמים קידוש ידים ורגליים.

כלל ה'

יש ג' וידויים 1. עליו ועל אשתו (על פרו) 2. על כל הכהנים (שוב על פרו) 3. על כל עם ישראל – על השעיר לעזאזל, ובכל וידוי יש ג' פעמים שם המפורש, ס"ה ט' פעמים + פ"א "לד' חטאת" – בגורל, ס"ה 10 הזכרות של שם המפורש (שכנגד זה תיקנו 10 וידויים ביוה"כ).

כלל ו'

הכה"ג נכנס לקה"ק בס"ה 4 פעמים: 1) עם הקטורת (2 דם הפר 3) דם השעיר מהגורל (לד') (4) להוציא את הכף והמחתה.

איתא במטה אפרים תר"ג סעיף ד' וז"ל "ועיקר לימודו ישים (בעשי"ת) במס' יומא ופירושה שיהא מכיר ורגיל בעבודה ואחז"ל על העוסק וכו'".

וכפל הענין בסימן תרכ"א סעיף י' "ומהראוי שכל אדם שיש לו לב להבין ילמוד קודם יוה"כ פ' סדר העבודה".

ננסה בס"ד לסכם את סדר עבודת יוה"כ בו' כללים עיקריים.

כלל א'

ישנם ג' סוגי קרבנות ביום זה.

א'- תמידים – ז"א מה שמקריבים כל יום בביהמ"ק בין בחול ובין בשבת, כגון תמיד של שחר ושל בין הערביים, קטורת של כל יום (פרס בשחרית ופרס בין הערביים), הטבת והדלקת הנרות במנורה וכו'.

ב'- מוספים – ז"א שבאים מחמת קדושת היום – הם כתובים בפ' פנחס (וקוראים את זה ביוה"כ בבוקר במפטיר).

ג' – עבודת הכפרה – הקורבנות שמבוארים בפרשת אחרי מות, שהם מגיעים כדי להשפיע כפרה על עם ישראל, חלק מהם שלו (נקנים מכספו) וחלק מהם של ציבור.

כלל ב'

הכה"ג לבש בגדי קודש ביום זה, בס"ה ה' פעמים.

לסיכום הקורבנות שהקריב הכה"ג ביוה"כ 15:

כבשים: 9 – 2 תמידים + 7 מוספים.

פרים: 2 – 1 ממוסף + 1 מפרשת אחרי מות - פר שלו.

איל: 1 שמוזכר גם באחרי מות וגם במוסף – בפנחס.

שעיר עיזים: 3 – 1 שמוזכר במוסף + 2 באחרי מות, שעליהם היה גורל לד' ולעזאזל.

בגדי זהב ג'
 קטורת של בין הערביים, הדלקת המנורה

בגדי לבן ב'
 הוצאת כף ומחתה

בגדי זהב ב'
 שעיר של מוסף, אילו, ואיל העם ונסכים של כל המוספין, תמיד של בין הערביים.

בגדי לבן א'
 וידוי פרו, גורל, וידוי שני אצל פרו, קטורת בקה"ק, הזאת דם פרו בקה"ק ובהיכל, שחיטת שעיר לד' והזאת דמו בקה"ק ובהיכל, הזאת דמים במזבח הזהב, וידוי אצל שעיר לעזאזל ושליחתו, הכנת הפר והשעיר לשריפה, קריאת התורה.

בגדי זהב א'
 תמיד, קטורת של שחר פר וז' כבשים של מוסף.

אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלוקיו

ניתן להשיג מאמר יותר מורחב, בטל' 0527136296

מצוקת השטן והיצר הרע בראש השנה וביום הכפורים

אמרה הגמרא כי ביום הכפורים אין השטן שולט. המילה "השטן" היא בגימטריא 463 מראש השנה ועד ערב ראש השנה הבא אחריו יש 453 ימים. כשנוסיף עוד עשרה ימים נגיע לערב יום הכפורים ובשנת חמה יש 563 ימים. יום הכפורים הוא היום ה-563 והוא מחוץ לחשבון, לאמור: לשטן יש שלטון בשלוש מאות שישים וארבעה מתוך שלוש מאות שישים וחמשת ימי שנת חמה ביום האחרון אין לו שלטון הוא שאמרנו שאין השטן שולט ביום הכפורים.

יש להדגיש כי לשטן מתאימה שנת החמה שכן השטן הוא שרו של עשיו, ועשיו, להבדיל מיעקב, מונה לחמה.

והנה למרות שכאמור אין לשטן שלטון כלל ביום הכפורים, מעשים שבכל יום שאנשים אינם מרגישים את ההבדל ועליהם להתמודד עם היצר ביום הכפורים כמעט כבכל יום אחר. אמנם אורית היום והידיעה על חשיבותו עושים את שלהם, אך אי אפשר לומר שאין כלל יצר הרע.

יש להבין שיצר הרע מחולק לשתי בחינות. יש את היצר הרע הפנימי ויש את היצר הרע החיצוני שהוא מלאך. מי שלא פועל ביום הכפורים הוא היצר הרע החיצוני ואולם הפנימי עלול עדין לפעול כדרכו ולו מכח ההתמדה וההרגל.

רק כך אפשר להבין מדוע שלמה המלך נכשל בחטאים שנראים לנו עניינים של מה בכך. כשאמר "אני ארבה סוסים ולא אוריד את העם מצרימה" וכי לא צדק? מה הענין להוריד את העם מצרימה בשביל כמה סוסים? וכי לא יכול היה להשיג סוסים משובחים בכל דרך שהיא מלבד מצרים?

אלא ששלמה הכיר את היצר הפנימי שלו וביחס אליו ודאי צדק שהיה זה עבורו נסיון של מה בכך שיוכל לעמוד בו. אך התעלם מהיצר החיצוני שהוא מלאך, שאין אפשרות לעמוד נגדו בלי עזרת הקב"ה ועליו נאמר שבכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ואם אין הקב"ה עוזרו אי אתה יכול לו.

הגמרא בראש השנה שואלת מדוע תוקעים בשופר כשהם יושבים ושבים ותוקעים כשהם עומדים ועונה - לערב את השטן. רש"י אומר שהוא מתערבב כשרואה שעם ישראל מקיים מצוות מתוך חביבות שהרי אין חיוב לתקוע פעמים. ותוס' אומר שהוא חושש שמא הגיע זמן הגאולה. ניתן לחבר את דברי התוס' לדברי רש"י, שמתוך שרואה שחביבים עליהם המצוות חושב שהגיע זמן הגאולה.

מהר"ל אומר: "כאשר הוא (השטן) שומע זימנא חדא קול שופר בהיל ולא בהיל, דכיון דישאל עושים המצוות שמא אין להם יצר הרע ומטא זימנא להתבלע דכאשר יסיר הקב"ה היצר הרע מלבבינו אז יתבלע השטן"

כלומר, בום הכפורים השטן החיצוני אינו שולט אך ישנו עדין היצר הרע הפנימי שבכל אדם. כשיסור היצר הרע הפנימי תבוא הגאולה ויתבלע השטן.

ומדוע חושש השטן שמא היצר הרע הפנימי הוסר?

ממשיך מהר"ל ואומר: "וכאשר עומדים ישראל בזריזות באין יצר הרע לעשות את המצוה בזריזות אמר בודאי אין יצר הרע ביניהם ומטא זימנא".

מהי הזריזות? אדם הממהר לכל יאחר אינו זריז. הוא משתמש במעין-זריזות כדי להשיג דבר מה, הוא עושה את הזריזות קרדום לחפור בו. הזריז האמיתי הוא זה שהצליח לזכך את חומריו. החומר הוא שגורם לאדם להיות כבד תנועה ובהתגברו על החומר רוכש האדם את מידת הזריזות. החזרה בתשובה אמורה אם כך לבוא לידי ביטוי בהפיכת השב ל"זריז". ברם לא כל חוזר בתשובה הוא אכן זריז. אמרו חז"ל "בואו נלמד דרכי תשובה מאחאב בן עומר" מה יש ללמוד מתשובתו של אחאב?

היה זה אחר שאחאב רצח את נבות מתוך תאוותו לרשת את כרמו. אליהו הנביא הוכיחו על פניו ואחאב קיבל את התוכחה ונאמר "וישכב בשק ויהלך אט" הוא אמנם חזר בתשובה אך לא רכש את מידת הזריזות. מה פשר התופעה?

אחאב הבין את הכיעור שבמעשה שעשה כמו שאמר לו אליהו "הרצחת וגם ירשת" הוא אינו רוצה לרצוח עוד הוא מודע לכך שההרגשה שלאחר מעשה נוראה ומדכאת. יחד עם זאת הוא לא שב אל ה' הוא ממשיך לעבוד עבודה זרה. ומשלא שב אל ה' ולא התנער מהיצר שבתוכו הרגיש את הכבדות שכן ידע שבפעם הבאה שיבוא לידי נסיון היצר שלא נעקר מתוכו יכשילוהו כמו בפעם הזאת, ולכן התשובה דיכאה אותו כי ברגע זה יודע הוא מה נוראה ההרגשה אחרי ההתפכחות. זאת עלינו ללמוד מתשובתו של אחאב שלא מספיק להתחרט על המעשה הרע, יש להתנתק מהיצר הרע, וזאת אין באפשרותנו לעשות אלא על ידי שנושב אל ה' והוא יעקור את היצר מלבנו. וכשזה קורה האדם יוצא מכבדות החומר ורוכש את מידת הזריזות המרוממת אותו כלפי מעלה.

ולכן מעצם העובדה שתוקעים בשופר ושבים בתשובה השטן לא נבהל כי חושב הוא שאמנם חוזרים הם בתשובה אך לא שבים אל ה' ולא מתרוממים מעל החומר וממילא טרם הגיע זמנו, אך כשרואה שהם זריזים חושש הוא שמא כבר אין יצר ביניהם וממילא הגיע זמנו.

{ אז נדברו }

פרשת האזינו תשפ"ד | לסדר: "כי ביום זה יכפר עליכם..." | גליזין מספר: 619 | גמר חתימה טובה לכל בית ישראל!

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

הודעה:

הודפסה כמות מצומצמת של החוברת
"בשובי לירושלים"
על ר"ה יום כיפור, סוכות, בבית חיינו
שי"ל בשנים עברו, ניתן לרכוש רק
במוקדי המכירה בב"ב
משפ' דרייפוס חזו"א 34 פי' דסלר, קיבוץ
גלויות 9.

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

... וצדקה!! מתי נבין שקופת צדקה זה לא קופת חולים???

אולי עכשיו זו הזדמנות... בימים אלו שתשובה תפילה וצדקה וכו'... כעת זו הזדמנות לחזור בתשובה על הצדקה!!! על העיוות בנושא של צדקה שקנה אצלנו שבייתה... ובכן: אני רוצה לגלות לך את אמריקה ולשבר את אוזןך: שקופת צדקה מיועדת עבור עניים ו... ולא עבורך!!! לא!!! בכלל לא!!! אתה לא אמור לראות שקל מהקופה של השכונה... ואני מברך אותם מעומק לב שלעולם לא תצטרך לקבל ולו אגורה שחוקה לא ממתנת בשר ודם וכ"ש שלא מקופת השכונה... גם אם חלילה קופת השכונה תצטרך לתת לכל השכנים שלך... אתה תהיה "המקופח"!! אתה אף פעם לא תקבל... ולמה?? כי מה לעשות שאתה בעזה"ש תהיה שייך למגזר של האנשים שמתפרנסים בהרחבה ולכן לא מגיע לך להיות רשום ברשימה של המקבלים... אני מברך אותך בחמימות שבשנה הקרובה השם שלך לא יהיה רשום לא אצל האחות קבלה בחדר מיון וגם לא אצל המזכירה של קופת השכונה... בשתי המקומות האלו שמך לא יזכר... ותענה אמן בכוונה!! כלפי מה הדברים אמורים??

לאחרונה ישנה תופעה חדשה... מגיעים להתרים מישהו לעניי השכונה... לעניי העיר... מה התגובה?? למה שאני אתרום... תסביר לי... תשכנע אותי... מה אני מקבל מזה... הרי אין פה... אין פה... כעת קח דף ועט ותתחיל לרשום: אין פה חלוקות לפני החג של ירוקת... אין מכירת עופות בזול... אין מטרונות... בפרט שהמגזר שלי הכי פחות מקבל מקופת השכונה... (זו הטענה הנצחית שאף אחד לא מדלג עליה... אף אחד ואף מגזר...) אז זהו!!! שאת הטיעון המטושפ הזה צריך לשרש ולקעקע!!! הגיע הזמן שנבין שקופת צדקה היא לא קופת חולים!!! קופת חולים זה באמת משהו שאיכשהו משרת את הקהילה בין הייתר... נותן חסויות לאירועים... כמובן משיקולי ביזנס כדי למשוך לקוחות...

אז זהו!! שקופת צדקה זו צדקה!!! וצדקה זה לתת ולא לקבל!!! מצדקה אתה לא אמור לקבל אגורה שחוקה!! אתה אמור לתת ולתת... ויתן ויחזור ויתן... וכך עד מאה ועשרים תזכה להמשיך לתת ורק לתת ואתה לעולם לא תרויח מזה כלום... (חוץ מרווח אחד "קטן" ש... שצדקה זה מדברים המעבידים את רוע הגזירה) לזה קוראים צדקה!!! מי שחושב שקופת צדקה זה משהו שאמור לתגמל אותי בחזרה... ההלו... התבלבלת... נכנסת בטעות לקופת חולים... חמודי של כללית- הוא יחזיר לך... תדבר איתך... אבל צדקה זה נתון נתון ולא ירע לבבך בתוך לוו!! נתן נתניה לשם נתניה עם כל הלב... ואל ירע לבבך... תפסיק לחשבן מה אני מקבל מזה... כי אתה כעת נתון ולא מקבל!!!

תקח את הדברים שלי לתשומת לבך כי... כי רק אני יכול להגיד לך את זה... גבאי הקופה לא יגידו לך והם לא יטיחו בך את האמת הזו בפרצוף... למה?? כי סו"ס הם בסופו של דבר צריכים כסף... והם יודעים שאתה אגוז קשה לפיצוח... אז יש להם את ההיתר המיוחד להתייעץ עם החמודי של כללית או לחילופין עם מרן ספרא של אור החיים... לארגן לך שי והגרלות וחלוקות... כדי שתרגיש שאתה מקבל משהו בשביל לפתוח לך את הארנק... אבל זו תעודת עניות!!! זה אומר שלקופה יש עסק עם בן אדם שלא מבין עניין!! תשמע לי: עקרוני!! סופר עקרוני!! כעת בעשרת ימי תשובה תתרום לקופה של השכונה ותודיע שאתה לא רוצה כלום... לא להצטרף להגרלה ולא לקבל סכין... (אגב: זה לא הוגן מצידך... אני נזכר לדבר אחרי שכבר סיימתי את הדבש שקבלתי מהקופה של השכונה שלנו...) גם אם יציעו לך תשביא שמות ויתפללו עליך... לא!! תסרב... לא רוצה... אני כעת רוצה לתת!!! לתת צדקה!! לא רוצה לקבל כלום... אה... אבל מה יהיה עם התפילות?? תתפלל אתה!! אני בצדק אחזה פניך!! מי שנותן את הצדקה, הוא זה שזוכה ל"אחזה פניך" ויכול לפעול ישועות... תבין: כל הסיבה שאתה מבקש שאחרים יעיתרו עליך... זה בגלל שאתה לא לגמרי באמת נותן צדקה כי אתה כל הזמן עסוק במה אני מקבל מזה... לכן כאן צריך צדיקים שיתפללו בכותל... אבל אם אתה בעצמך נותן צדקה!! ואתה באמת נותן!!! אז מה הקשר לבקש מאחרים?? אתה פה עושה את המצווה!! תתפלל אתה!! תעתיך אתה!! (אגב: אל תקח קשה... הקנייטש הזה הוא המצאה שהמצאתי הרגע)

הגיע הזמן לעצור את החרפה הזו... להשאיר אי קטן של נתניה לשם נתניה!!! והמקום הכי אידיאלי לנתניה גמורה זה קופת הצדקה... כל שכונה והקופה שלה... כל עיר והקופה שלה... כל קהילה והקופה שלה... שכל הרעיון של קופת צדקה זה שיש גבאי צדקה שהם נאמני הציבור (או בפיקוח מטעם רבני המקום) שהם מכירים את העניים ואתה לא!! הם יודעים לאן הכסף ואתה לא!! והם מסתדרים בלעדך... והם עושים את העבודה הכי טובה דווקא בגלל שאתה מורחק מהזירה... (כי זה כל הורט של מתן בסתר ורק ככה אתה באמת נתון ולא מקבל... אין פה את העני שצריך לפגוש אותך ברחוב ופניו משתנות ככרום)

הגיע הזמן לחזור בתשובה על הצדקה!! לעצור את הנימה המבישה הזו ש... שרגע... מה אני מרויח מהקופה? אין לי בעיה שתעמוד ותכריז אני יוסלה קמצץ!!! (קדוש או לא... זה נדע אחרי 120...) אם אתה לא נותן צדקה כי אתה קמצץ... אין לי בעיה עם זה... אז אני סובל מגאוה ואילו אתה סובל מקמצנות... אבל להגיד: אני לא תורם לקופה כי... כי מה אני מרויח מזה?? זה נקרא לדבר לא לעניין!!!

חוץ מזה!!! שאם הדור שלנו מפחד מכל מיני עניינים וכו'... אז מותר לדעת שיש משנה מפורשת בסוף מסכת פאה שאומרת שכל מי שאינו צריך ליטול צדקה ונוטל אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות!!" כתוב כאן: שאם אתה לא עני יש עניין לא לקחת מקופת הצדקה!!! מותר לדעת את זה...

עכשיו בא טיפה נרכך עמדות... עד עכשיו דברתי על עשרת ימי תשובה שיש עניין להתחזק ולחזור בתשובה ולתת צדקה באמת ובלי זיופים... אבל במשך השנה... אי אפשר להתעלם מה'גן חיות' שמתחולל בנפש שלנו... והרבה פעמים קורה שמצד חובתי אני לא מחוייב לתת צדקה... אבל כשמבטיחים איזה תהילים עם הקדשה או ישועות... זה משמש לי כזריקת מרץ בשבילי וזה גורם לי להוציא שטר שלא הייתי מוציא אותו בלי זה... בסיידר!! זה נורמלי... זה קורה... כאן צריך לאפשר לגבאי הקופה לשחד אותי ולעזור לי לפתוח את הכיס בדיוק כמו שאשתי מפזרת גרעיני חמניות בסלט בשביל לשחד אותי לאכול ירוקות... אבל לפחות לדעת שזה לא זה!!! לפחות לדעת שצדקה זו נתניה!! זה שאני פה ושם מקבל משהו וזה עוזר לי להשתחרר יותר בקלות מהכסף וזה כבר נהיה חלק מהטובת הנאה של העניים... זה בסדר... אבל מכאן ועד לחשוב שקופת צדקה זה קופת חולים!! הההלו... לא לאבד את המנתה היקרה שנקראת צדקה!!! שהיא זו שמעבירה את רוע הגזירה אמן ואמן.

פורים כיפורים... האם זה תקף גם לערב יום כיפור??

הגיע הזמן לפרוע חוב... לפני חצי שנה בערך היה פורים... ולפתע באמצע הבדיחות והצחוקים והשיכורים... פתאום חבר שלי הופיע עם קיטל ועם שופר והתחיל לתת לי שמועס שלם על פורים כיפורים... ופורים זה יום עוד יותר גדול מיום כיפור... אמרתי לחבר שלי: אין בעיה!!! אתה טוען שפורים כיפורים... אני איתך... אבל בתנאי אחד... שזה יהיה הדדי!!! אני מוכן שתדבר איתי בפורים על יום כיפור... אבל רק בתנאי שבערב יום כיפור אני אבא לדבר איתך על פורים ואתה לא תדחה אותי באמת הבנין... מסכים או לא מסכים?? והוא הסכים!!!

אז הנה... הגיע זמן הפרעון... אנחנו נמצאים בעשרת ימי תשובה ואני רוצה לא פחות ולא יותר לדבר על פורים!!! מילה זו מילה!!! והיות ובתיקוני הזוהר מובא: שפורים כיפורים... כלומר: יום הכיפורים הוא כמו!! כמו פורים... אז זה נכון לא רק בייחס לפורים אלא גם בייחס ליום כיפור... כעת בא נדבר כמה מילים על פורים...

ובכן: כבר נכתב כאן פעם שכשאסתר נכנסה לארמון אחשוורוש הרי "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי ציווה עליה אשר לא תגיד..." ואכן במשך כמה שנים היא לא גילתה לאחשוורוש את עמה ואת מולדתה עד אותו מעמד ש"נתת לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי כי נמכרוני אני ועמי..." ומי שקצת מתבונן זה מנוגד לכל היגיון: וכי לאחשוורוש הייתה בעיה תוך רגע לברר ברישום האוכלוסין מאיפה אסתר באה?? חוץ מזה שיש ראיות מפורשות שהוא ידע שהיא יהודיה (עד חצי המלכות- עד בנין בית המקדש) נ... אז מה באמת הכוונה ש"לא הגידה אסתר את עמה??"

העניין הוא פשוט מאוד:

אחשוורוש כבר שמח שסו"ס הוא מצא אישה כלבבו... סו"ס יש לו **מלכה!!!** אחרי שהוא סבל מכזו ושתי קלאפטע מזעזעת... ואחרי חמש שנים שאחשוורוש תקוע בשידוכים... סו"ס הוא מצא את אסתר...

נו... אחשוורוש כמו בעל טוב מתחיל לשוחח עם הגברת שלו אסתר והוא מצפה ממנה ש... ש... שהיא תיפתח לפניו רגשית כמו אשה... תספרי לי על עצמן... מה עבר עלייך... תספרי על היתמות שלך... תשפכי את הלב אצלי... שאני אהיה כותל הדמעות שלך... סו"ס אני בעל שלך...

ואת זה!!! את זה לא הגידה אסתר!!! אסתר לא נתנה לו את התענוג הזה... **אותי** אתה לא תקבלי!!! אתה **מושל** עלי?? כן!!! גררת אותי לכאן בכת... אתה **מושל** עלי בכח הזרוע... אבל **מלך** עלי?? מלך זה כבר תלוי בי אם אני אחליט **להמליך** אותך ולהיכנס תחת חסותך... ואת זה אתה לא תקבלי ממני!! שלא תבין: אני אהיה איתך בסדר... מה

שתבקש אעשה... מה שתשאל אותי אני אענה כמו מזכירה צייתנית... סו"ס אני לא כמו ושתי... ושתי התמרדה נגד **המושל**... אבל אני לא טיפשה!! אני יודעת לקרא מפה ואני מבינה שאתה פה **המושל** החזק וגררת אותי לכאן בעל כרחי ולכן מה שתבקש ממני אעשה... **מושל** אתה תהיה!!! אבל אתה רוצה שאני גם **אמליך** אותך **מרצוני**?? שאני מיוזמתי אשתף אותך ואכנס תחת רשותך ואתן לך תחושה שטוב לי כאן ואתה העולם שלי...??

לא!! את הרצון שלי אתה לא תקבלי!!! אלי אתה לא תחדורי!!! אני לא אמליך אותך... אני מצדי לא איזום איתך קשר... אתה לא תהיה מלך עלי!! מושל כן, מלך לא!! ואחשוורוש מתפכפפוצץ מבפנים...

תחשוב: מדובר באדם הכי חזק בעולם ששולט בכיפה... כל העולם משתחווים אליו ומתחנפים אליו... הוא הצליח לכבוש ולמשול על 127 מדינות... אבל עומדת פה מולו איזה ילדונת יהודיה יתומה... והוא בסה"כ מצפה ממנה שתמליך אותו... תסכימי להמליך אותי... לרצות אותי כבעל שלך... ופה הוא נתקל לראשונה בחומה בצורה ואמתנית שהוא לא מצליח לכבוש אותה!!! ושום נשק ושום צבא לא יכול לכבוש אותה... **רק שתבין את עוצמת התסכול:** מילא ושתי... היא לפחות הכעיסה אותו... היה לו לפחות משהו מוגדר על מה לכעוס...

אבל כאן אצל אסתר?? הבעיה הכי גדולה שהכל אצלה בסדר... כל מה שהוא מבקש היא מציינת לו... כל מה שהוא שואל היא עונה... אי אפשר לתפוס אותה על שום עבירת חוק... ותכל'ס... אני תקוע איתה!! אני רוצה אותה בתור מלכה... שתמליך אותי... שתקבל אותי... ואת זה אני לא מצליח לקבל ממנה!!!

כאן!!! כאן אסתר המלכה גילתה לנו את היסוד הכי הכי עמוק בקבלת עול מלכות שמים!!! בא ננסה רגע לחשוב על הטרגדיה שנקראת אסתר המלכה... מדובר בנערה צדקנית שכ"כ רוצה להיות נאמנת לה'... להקים בית של תורה... בית של צניעות... והנה לפתע... ה' פשוט משליך אותה לארמון אחשוורוש... מה אסתר חושבת לעצמה... זהו... הרבש"ע לא חפץ בי... לא מאפשר לי להקים בית יהודי... לא מאפשר לי להתנהג כמו יהודיה... נו... רבש"ע: אם אלו הנתונים שלי... אז מה כעת אתה רוצה **מ מ נ י**?? ואז אסתר מגיעה למסקנה עצומה ונפלאה: לא!! כנראה שה' באמת לא רוצה **ממני!!!** אבל יש משהו אחר שהוא רוצה... הוא רוצה **א ו ת י**!!! ואת זה אני אתן לו ובגדול...

זה בדיוק מה שאסתר עושה... ותלבש אסתר **מלכות!!!** היא נאלצת לחיות בארמון אחשוורוש... נאלצת לחיות בדור 2023 עם כל הנהנתנות והראוותנות... נאלצת להתמודד מול אחשוורוש... מה שהוא מבקש ממנה היא נותנת לו... היא מציינת לו וכוונה לו בכל דבר... אלא שאז מגיע השלב שאחשוורוש מבקש **אותה!!!** הוא רוצה לקנות את הלב שלה... הוא מצפה לחדור לאישיות שלה... **סטופ!!! עד כאן!!!** אותי אתה לא תקבלי!!! ותלבש אסתר **מלכות!!!**

גם אם אני לא זוכה לתת לה' **עול תורה**... אבל אני כן זוכה ללבוש **מלכות!!!** לקבל **עול מלכות שמים**... שמה זה אומר עול מלכות שמים?? ה' רוצה **א ו ת י**!!! ואת זה אני אשמור לו... אני אשמור לה' אותי!!! ולכן אדוני אחשוורוש: אותי אתה לא תקבלי!!! כי זה הדבר היחיד שנותר לי שאת זה אני שומרת רק לה'... גם אם הצלחת לקחת ממני את כל העול תורה ומצוות... אבל אותי?? אותי אתה לא תקח לה'... אני נשארתי שלו... עד כאן פורים... ותודה לכל מי שהתאזר בסבלנות לקרא על פורים בערב יום כיפור... חן חן...

כעת בא ניגש לעניינינו... לערב יום הכיפורים...

הנה!!! זו בדיוק הנקודה!! אבא שבשמים פונה אלינו ביום הכיפורים ואומר לנו: בני היקרים: אני רוצה מכם משהו... אבל זה משהו מאוד דק ועדין... משהו שאי אפשר להגיד אותו בפירוש... אין לזה מילים... אתם רוצים להבין אחת ולתמיד מה אני רוצה ממכם ביום כיפור??

את מה שרציתי מאסתר המלכה בפורים!!!

מה שרציתי מאסתר המלכה בפורים, זה בדיוק מה שאני רוצה מכם ביום כיפורים!!! אני לא רציתי **ממנה**... רציתי **אותה!!!** ואת זה היא נתנה לי... וכך היא זכתה להיות אסתר המלכה בתוך ארמון אחשוורוש... פונה אלינו אבא שבשמים ואומר:

בני היקרים: אתם לפעמים רואים אותי מפגין כעס... ואתה לא מבינים למה?? מה רוצה מאיתנו ה'?? הן צמנו ולא ראית עינינו נפשנו ולא תדע... מה לא עשינו בשבילך... אנחנו מוסרים נפש למען התורה... מדקדקים קלה כבחמורה... מה אנחנו לא עושים למען ה'... אז למה אתה עדיין לא מרוצה מאיתנו?

אז הנה!!! עונה לנו ה': תדעו לכם בני... מה שאני רוצה מכם זה משהו מאוד מאוד עדין... משהו שרק בגילופין של פורים אפשר לגלות אותו (או לחילופין ברעוא דרעוין מידי שבת שגם אז ביה מלכא בגילופין... שם האר"י הק' רומז בארמית מה ההנהגות) זה נימה מאוד עדינה שאפשר להגיד אותה רק ברמז... מה שנקרא "דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עלינו... מדובר ברמזים עדינים ש... שהמעיים מבינות... יש תחושות בטן עמומות שנותנות לנו להבין מה פה הנקודה... ובכן: בני היקרים: אתם יודעים למה אני כ"כ כועס?? אתם יודעים מה כביכול חסר לי איתכם?? למה אני עדיין לא שמח בעולמי?? כי אני כביכול כביכול מרגיש כמו אחשוורוש בשעתו...

את אחשוורוש אתם מסוגלים להבין? מה מפוצץ אותו מול אסתר המלכה... מה כ"כ מפריע לו?? אתם מבינים מה הוא רוצה מאסתר?? כן... אתם מבינים טוב מאוד מה הוא רוצה ממנה... הוא לא רוצה **ממנה!!!** הוא רוצה **אותה!!!** והיא לא נותנת לו את זה... (וטוב שכן... כשמדובר כמונו באחשוורוש) אז תדע לך בני היקר: שזו בדיוק הנקודה העמוקה שאני רוצה ממך... אני לא רוצה **ממך**... אני רוצה **אותך!!!** אני רוצה שתהיה איתך... שאני אהיה לך לאב ואתה תהיה

הרי כל הסיבה שה' בחר בי זה רק בגלל שפרסמתי את מלכותו בכל העולם... וכעת אם אני שוחט את יצחק... אז הפסדנו את המערכה... אז למה ה' מבקש ממני את זה?? מה ה' מרויח בזה??

אברהם אבינו מנסה להבין מה ה' רוצה פה!!!

ואז אברהם לראשונה מבין: ש... שכנראה עם כל הכבוד לכל מה שעשיתי למענו יתברך... וכל מה שה' רצה ממני וקיבל ממני... עדיין יש דבר אחד שחשוב לה' יותר מהההההכלל... ה' רוצה אותי!!!

ה' רוצה בן זוג!!! ה' כבר ממתין בשידוכים יותר מעשרים דורות... מה חסר לו?? חסר לו מזכירות שיעשו לו את העבודה?? יש לו מחסור בכח אנוש...? לא!! הוא ממתין לשידוך!! ה' משתוקק לבן זוג!!

ה' רוצה אותי!!!! הרבה הרבה יותר ממה שהוא רוצה ממני...

ואם אני כעת מוכן לתת את עצמי לשחוט את יצחק למעננו... זה יותר חשוב לו מכל מה שהוא קיבל ממני... ממני הוא קיבל שירות... ושירות ה' לא צריך... ה' יכול להסתדר לבד... אבל אותי?? אותי זה שידוך?? אותי זה המלכת ה'?? את זה רק אני יכול לעשות... רק אני יכול לתת לו אותי!!! זה מה שהתגלה בעקידת יצחק!! ביום הזה לראשונה אברהם אבינו הכיר את בוראו עד הנקודה הפנימית ביותר וזיהה שה' בחר בו לא בגלל שהוא הפקיד הכי מסור לבוס... אלא בגלל שה' רוצה אותי!! יש לה' משהו איתי!! כל מה שה' רצה ממני... ה' בסך הכל רצה אותי!!!!

וכאן ירד לעולם יום כיפור!! ביום הזה שה' אומר לאברהם אבינו ולכל זרעו אחריו: אני רוצה אותך!!! אני רוצה להתייחד איתך... ואם רק תסכים להיכנס תחת חסותי... אני מוחל לעוונותיך ומטהר אותך כמו בן שנה נער... כאן מתגלית פסגת החדר יחוד בין קודשא בריך הוא ושכנתיה!!! להבין שה' רוצה אותי... כשנבין את זה... אז נזכה במוצאי יום הכיפורים לצאת ולבנות את הסוכה ולהתייחד בחופת חתנים עם דודי ורעי שאני לדודי ודודי לי... אני אהיה שם איתו לבד!!! אני אוכל איתו.. אשתה איתו... אישן אותו... ומה עוד?? זהו!! לא מספיק? אני פשוט אהיה איתו שם!! אתי יחיד איתו... מה צריך יותר מזה...

יתן ה' שנזכה להבין את המסר העמום והעמוק הזה שה' מעביר לנו... שלא נצטרך שה' יעביר אותנו במפגני כעס... שנבין אותו ממקום של הפנמה והבנה... והכי הכי: צריך לדעת ולהפנים: שאת המסרים העדינים האלו אנחנו צריכים להבין לבד... זה הדבר היחיד שלא יכול להגיע מלמעלה... אבא שבשמים יכול לצוות אותך תרי"ג מצוות... אבל לבקש מיהודי תרצה אותי... אל תהיה תקוע אצל... תסמוך עלי... תן בי אימון... כזו בקשה והמיית לב לא יכולה להגיע מלמעלה!! קוראים לזה תורה שבעל פה... על זה נאמר: דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו... זה תדר עמוק עמוק שאנחנו צריכים להבין אותו לבד... אוהו... יש דברים שאי אפשר לבקש אותם במילים... יהי רצון שנזכה גם אנחנו להכיר את בוראנו ולהתייחד איתו ביו"כ ולהיות חבוקה ודבוקה בן בחג הסוכות...

בינינו... באיזהו מקום קשה לנו לעכל את זה שה' ככה ביום בהיר מוחל וסולח ומכפר לנו על העבירות... ולמה?? כי בינינו... זה נשמע מוזר... מה פשר הנדיבות הזו? ה' ביום בהיר מוכן לסלוח לנו ככה בחינם... ללא תשלום... בתור מה ה' עושה לנו את זה?? מה עשינו בשביל זה שפתאום ככה הוא מוחק כל שטרי חובותינו??

ומה התשובה??? הסיבה שה' מסכים לנקות אותי... זה בעיקר בגלל עצם ההסכמה שלי להיכנס תחת חסותו... עצם הנכונות שלי להינשא אליו... להיפתח לפניו... לתת לו לנקות אותי... **זה הדבר!!!**

לא לחינם אם נשים לב רוב הפיוטים של יום כיפור כמעט ולא מדברים על תשובה... הם בעיקר מדברים על תשובה וחובה והתייחדות... אם זה שיר היחוד של האשכנזים ואם זה לך קלי תשוקתי של הספרדים ואם זה הכמויות של היוצרות בשחרית שכל הנושא שם מתחילה ועד סוף זה קירבת ה' ויחודו. **מה כל זה קשור ליום כיפור?? פשוט מאוד:**

ה' רוצה אותי!!! אם אני מוכן להינשא אליו... להיכנס תחת כנפיו... זו התשובה!!! ברגע שאסתר מוכנה להיפתח לפני המלך... ברגע שהיא מסכימה להגיד את עמה ומולדתה ותפול לפני רגליו ותבך ותתחנן לו... זהו!! זה מה שמלכו של עולם רצה... מכאן ואילך יש חתימה לטובה... ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך

ובאמת מה קרה דווקא ביום הכיפורים?? מה קרה דווקא ביום הזה שמתנוצצת ומתעוררת הנקודה הכ"כ עמוקה הזו שה' רוצה אותי ולא ממני?? כי לפני כך וכך שנים... **ביום הזה הייתה עקידת יצחק!!!**

מה זה עקידת יצחק?? אז באופן שטחיי... כשאנחנו מתבוננים בעקידת יצחק אנחנו בעיקר מסתכלים מהזווית הרגשית והנשית אודות הטרגדיה הנוראה שבזה... איך שאבא הולך לשחוט את בנו יחידו וכו' וכו'...

אבל צריך לדעת שההההנקודה של עקידת יצחק זה משהו אחר לגמרי... יש פה אברהם אבינו שבמשך יותר ממאה שנה עושה מהפיכה רוחנית!! הולך מסוף העולם ועד סופו וממליך את ה'... עושה כנסים ומחזק אנשים ומגייר את כל העולם... מתקן את העולם במלכות ה'... ובגלל זה ה' בחר בו!!! ה' בחר באברהם אבינו בגלל שהוא העבד הכי נאמן... הוא העובד הכי מסור במשרד של הביג בוס... והנה סו"ס הוא מצליח למנף את העסק ולהביא אותו לפסגת ההצלחה... ויטו כל העולם שכם אחד לעבדך בזכות אברהם אבינו... ובדיוק אז!!! ביום בהיר ה' מופיע לאברהם אבינו בבקשה מאוד מאוד מפתיעה: **אני מוותר על הכל!!!** לא צריך ממך יותר שתפרסם אותי בכל העולם... תוריד את כל הפרסומות... תסגור את כל המדרשיות שפתחת... לך להר המוריה... תשחוט את יצחק וזהו... סוגרים את העמותה... בסדר... אברהם אבינו אומר הנני!!! והוא אכן לוקח את יצחק בנו... אבל בדרך אברהם אבינו מנסה לחשוב לעצמו: בסידור... אם ה' מבקש ממני לשחוט את יצחק, אז אני אעשה... כי אני נאמן לה' בכל מצב... אבל באמת מה ההיגיון בזה?

לי לבן... תבינו: אני לא תמיד מחפש תוצרת... אני רוצה שאתה תהיה איתי!!

תסכים להיות שלי!!! שיהיה איכפת לך ממני... תביע עניין בי...

תפסיק להיות תקוע ביהדות!! תפסיק לסחוב!!

תחליט שאתה בוחר בזה... תחשוב מה זה בשביל אחשוורוש שיש לו את הבן זוג הכי טוב ומנומס בעולם... אבל היא משדרת לו בכל דרך אפשרית: אני תקועה פה!!! גררת אותי בכח לכאן... אני תקועה אצלך... ותלקח אסתך... לא בקשה דבר... לא מוכנה לנדב שום הבעת רצון שאני שמחה שאני פה... טוב לי פה... לא!!! היא כל הזמן משדרת לאחשוורוש: אני פה על תקן של שירותי גרירה!!! נו... אפשר לבנות חיי נישואין עם כזה ניתוק וחוסר שייכות?? **אתה קולט איזה 'בית ספר' אסתר עשתה לאחשוורוש??**

מילא ושתי הייתה לא בסדר... חוצפנית... אבל לפחות היא הייתה כאן... היא לא הרגישה בכלוב... והנה אסתר מגיעה... עושה כל מה שמבקשים ממנה... מדקדקת קלה כבחמורה... אחשוורוש לא יכול לתפוס אותה על שום עבירת חוק... אבל היא תקועה פה!!! היא מרגישה כמו בכלוב ורק תשחרר אותה והיא עפה מכאן היישר למרדכי...

פונה אלינו אבא שבשמים ואומר לנו: בדורות האחרונים זו תהיה ההההההנקודה... אסתר מן התורה מנין?? ואנוכי אסתר אסתר פני...

בדור האחרון זו תהיה ההההנקודה של ההסתרת פנים!!!

מה שאסתר המלכה עשתה לאחשוורוש... אתם ביכול עושים לי...

אתה מאוד בסדר... אתה חרדי גלאט... דוס לגמרי... אי אפשר לתפוס אותך על שום ס"ק במ"ב שפספסת... אבל אתה תקוע ביהדות!! לא טוב לך איתי... אתה כל הזמן מחפש לעקוף אותי... אם גזרתי משהו... אתה מיד יוצא במתקפת סגולות וישועות איך לשנות את הגזירה שלי... למה אתה לא מתנהל מולי?? למה אתה כל הזמן איך לאגרף אותי ולהגיע אלי מכל הכיוונים מתוך כוונה אחת ויחידה: לעקוף אותי ולשנות את רצוני?? למה לרגע אחד אתה לא מוכן לשהות מולי... להיות איתי... סו"ס אני נוכח פה!! אני רוצה פה משהו!! אני רוצה אותך כעת בהמתנה לישועה... אז תהיה איתי פה... דבר ראשון: תסכים לקבל אותי... תן לי חיוך ותגיד לי: אבא שבשמים אני אחד איתך... ואז נתחיל לדבר... תתנהל מולי... תבקש... תנסה להבין אולי אני רוצה ממך משהו... אבל אתה כל היום עוקף אותי ועסוק בעיקר בעיקר להסתדר איתי... שאני לא אוכל לתפוס אותך... הגיע הזמן להפסיק להיות תקוע ביהדות!!! ה' רוצה אותי!! אנחנו יותר מידי מתמקדים במה ה' רוצה ממני... והגיע הזמן שנבין שאחרי כל זה ה' בעיקר רוצה אותי... ה' רוצה כלה... ה' רוצה מישהו שמוכן לבנות איתו מערכת יחסים!! מוכן לחיות איתו... להיות איתו... שלא יהיה תקוע איתו...

איך מצליחים לבצע שינויים משמעותיים??

ניגש ישר ולעניין... נמצאים אנו בעיצומם של עשרת ימי תשובה... ובימים אלו כל אחד מאיתנו אמור לכנס מטבחון ולעמוד בגודל טבעי מול החולשה הספציפית שלו!!! כל אחד והחולשה שלו... ולקבל החלטות ולגשת בצורה מעשית ועניינית איך מבצעים שינויים... אני כמובן לא מדבר כעת על שינויים דקים כמו חיזוק במעשיות או דקדוק נוסף בהלכה... אני מדבר כעת על ה"יעצוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו..." כל אחד מאיתנו והבור שלו!!! (לב יודע מרת נפשו... כל אחד והסיפור שלו) וכמובן לא לטייה... לא לברוח לנושאים אחרים... כי לכל אחד מאיתנו יש את היבלת הכואבת שלו!!! שיש נדרש ממני לבצע את השינוי המשמעותי...

וזה קשה... קשה מאוד... וניסיתי... ושוב ניסיתי וכל פעם אני נופל... אז זהו שמבחינה מסוימת הכל מתחיל ונגמר במשפט קסם אחד:

מה אתה מוכן לשלם על זה!!! כמה אתה מוכן להתאמץ בשביל זה...

אתה מבין שצריך לעשות שינוי... כואב לך המעידה והריפיון הקבוע הזה שיש לך... מאוד חשוב לי לעשות שינוי... כעת תכלס... כמה אתה מוכן לשלם על זה!!! כמה אתה מוכן להזיז את עצמך בשביל זה...

אז כמובן שהשכל הישר אומר שמי שלא מוכן לשלם ולהתאמץ בשביל לעשות שינוי... זה עצמו הוכחה הכי גדולה שלא באמת איכפת לו...

אז זהו! שבדור שלנו יש משהו אחר... בדור שלנו זה לא קשור לחוסר איכפתיות... דווקא יכול להיות שמאוד איכפת לי... ומאוד כואב לי... ובכל זאת!!! בשטח אני לא מוכן לעשות משהו בשביל זה... וזה מגיע כבר ממקום של פניוק!!!

בא נגיד את זה בהגדרה קצת יותר חדה:

הדור שלנו לא מחונן לשלם!!! אלא מאי?? אם כבר להשלים!!!

שים לב: יש להשלים ויש לשלם!!! מה ההבדל בין להשלים לבין לשלם??

יום אחד איבדתי מאה שקל... חיפשתי וחיפשתי עד שהתייאשתי והשלמתי עם זה... ווי ליה לחסרון כיס... השלמתי עם ההפסד של מאה שקל...

אבל למחרת הלכתי למכולת ועשיתי קניה וזה עלה 100 שקל... גם כאן נפרדתי ממאה שקל... נו... השלמתי עם ההפסד?? לא!! לא השלמתי!! אלא מאי?? **שילמתי!!!** הסכמתי לשלם מאה שקל תמורת הקניה!!!

יש הבדל תהומי בין לשלם לבין להשלים!!!

פעם היה חינוך לשלם!!! להסכים לשלם!!! לשלם מחיר... כל אחד שהיו לו עקרונות בחיים... הוא הגיע מוכן וערוך לשלם על זה... הוא הבין שזה כרוך במחיר!!! אבל היום לא... מה פתאום... אל תתפשר... אל תוותר... אל תסכים לשלם... אל תהיה פראייר... תתעקש על גם וגם...

נו... אבל תכלס... יום אחד המציאות טופחת על הפנים ומתברר שאין מושלם בעולם... אתה לא יכול לתפוס את החבל בשתי קצותיו...

טוב... אם אין ברירה... אז **תשלים** עם זה!!! שים לב: גם עכשיו... אני לא מוכן לשלם... אני לא מבין שיש פה דבר ששווה לשלם עליו... רק מה? נבא... צריך להשלים... מה אפשר לעשות... זה החיים... ההבדל בין לשלם מחיר!!! לבין להשלים... זה הבדל שמים וארץ...

ולצורך העניין אני אתן לך עוד דוגמא: תסכים איתי שבן אדם מסוגל לפתוח ארנק ולהוציא מהכיס שתי מיליון שקל על דירה ועוד לצאת מהעורך דין מחוייך!!! ואילו למחרת נאבד לו בסה"כ 10.000 שקל מהכיס... הוא יהיה בדכאון מההפסד הזה... ולמה?? הרי אתמול הוצאת 2 מיליון שקל בחיך... אז מה זה בשבילך 10.000 שקל??

מה התשובה?? לא!! יש הבדל עצום!!! שתי מיליון שקל **שילמתי!!!** ואני שלם עם המחיר!! הדירה שווה את המחיר הזה... אני שלם עם התשלום ואני לא מתהרט לרגע ואני מחייך!!! אבל ברגע שאיבדתי 1000 שקל... כאן צריך **להשלים** עם ההפסד... להשלים זה דבר מר גם אם מדובר בסכום מזערי... הבנת?? אני חוזר על המשפט... תכניס אותו חזק חזק לתוך הראש: **יותר קל לשלם שתי מיליון שקל על דירה!!! מלהשלים על עקיצה והפסד של אלף שקל!!!** תחזור שוב ושוב על המשפט הזה... אתה מסכים עם המשפט הזה או לא? אתה מבין אותו או לא? אז זהו... שזה בדיוק הסיפור!!!

כשאנחנו מדברים על תשובה... צריך להגיע מתוך הכנה נפשית ונכונות ברורה לשלם על זה מחיר!!! צריך לדעת ששינוי זה משהו שכרוך במחיר!!! וצריך להיות ערוך למחיר הזה... זה אומר להיות מוכן להיפרד מכל מיני התמכרויות... ולוותר על הבייבי שלי... (כל אחד והבייבי האישי שלו) וכאן אתה מגיע ליבילת הכואבת!!! האם אני מוכן לה נפשית או לא... אז זהו!! תקשיב טוב טוב: כאן מאוד מאוד משנה איך אני ניגש להקרה והמחיר שאני הולך פה לוותר... מאוד משנה איך אני מסביר לעצמי שאני צריך לוותר על זה? אז ככה:

אם הגישה היא **השלמה!!!** אני **משלים** עם העובדה המרה שאם אני רוצה להישאר יהודי אני צריך להתחיל לקום מוקדם... אני צריך לפרוש מקווי הנייעס... אני צריך לוותר על כל הנהנתנות ולהסתפק במועט... ברגע שזה מגיע ממקום של השלמה... לא נעים לי לומר... אבל אני לא נותן לה סיכוי... כי להשלים זה... זה להשלים עם מר גודלך... זה טעם מר בסגנון של אבדן... מה לעשות... זה מה שיש... לקחו אותו... מת... הסיכוי שבן אדם יזום מצידו השלמה הוא קלוש... וגם לא מומלץ... ס"ס לא אותי קראת יעקב כי יגיעתי בישראל) אז זהו!!! צריך לעשות מהפך בראש ולקלוט שאני לא משלים אלא **משלם!!!** וזה לא משחקי מילים...

יש פה נקודה מאוד עמוקה ושונה... לצורך העניין בא נשתמש עם דוגמא:

מאוד מאוד קשה להיפרד מסמארטפון... יש לציין שרק לאחרונה קלטתי את עוצמת הקושי... מה שקרה זה שבמשך יותר מעשר שנים היה לי פלאפון מסוג של סמסונג טאצ'... התרגלתי לממשק המסוים שלו... נצמדתי למכשיר הזה ולא יכולתי להתרגל למשהו אחר... כל פעם שהוא נשבר התאמצתי לתקן אותו אפילו שא"כ כבר להשיג אותו... עד שבקיץ האחרון זהו... נפל דבר... הבנתי שכבר אין ברירה... נאלצתי להיפרד מהמכשיר המוכר ועברתי לפלאפון אחר... ותשמעו!!! אין לך מושג כמה קשה לי השינוי הזה!! בפלאפון הקודם שלי היו כמה אפשרויות שאין לי אותם כעת וכל פעם מחדש מה לי מעצבן אותו וחסר לי... (וכבר עבר מאז כמה חודשים...) כעת רק קבלתי מידגם צפופן שלי שתתשוב מה לי לעבור מאייפון לפלאפון כשר... אתה מוכן לבד שאם ננסה להשוות בין המעבר שלי מפלאפון כשר אחד לשני... לבין הקושי של מי שצריך לערוך מאייפון לכשר זה... **זה פער תהומי!!!** הקושי שלי הוא אפס קצהו לעומתו... אין לי אפילו את הכלים לקלוט את עצמת השינוי והמחיר שנדרש ממנו... זה קשה נגנורא!!! וצריך להגיד את זה!! ולא לטייה את הקושי!!! חשוב לדעת שלעבור מאייפון לפלאפון כשר זה דבר נורא קשה... ולו בשביל להעריך את מי שעושה את הצעד הזה... ייגיד יותר בשביל להזיז אותך שאל תנסה... כי הדרך חזור תהיה לך מאוד קשה...

נו... אז תכלס... איך?? איך באמת עושים כזה צעד??

אחרי שאני בעצמי עשיתי מזה הר גבוה... ואני בעצמי מבין כמה קשה לאייפוניסט לעבור לפלאפון כשר... אז איך אפשר בכל זאת לצפות ממנו שיטפס את האוורס הזה?? או יותר נכון לצפות שירד ממנו??

אז ככה: תתפלא לשמוע שיש גם צד שני למטבע...

יש מקום לטעון שדווקא אני פה יותר מסכין!!! ולמה?? כי הרי אצלי גם הפלאפון הקודם שלי היה כשר וגם הפלאפון החדש... כך שכשעברתי מפלאפון אחד לשני... לא עשיתי פה איזה מצוה גדולה... לא היה פה איזה מעשה אצילי שהיה שווה לשלם עליו מחיר... בסה"כ הפלאפון התקלקל וכבר לא יכולתי להשיג מאותו סוג... נו... אז מה אני אעשה?? לא הייתה לי ברירה... נאלצתי **להשלים** עם מה שיש... כי זה מה שיש... אני נאלץ לבלוע את זה... להתעצבן כל פעם מחדש... ולנסות להתרגל לחיות גם בלי הממשק הנוח יותר והתזכירים שהיו לי במכשיר הקודם... בקיצור: אני באמת **משלים!!!** לא נותר לי אלא **להשלים...**

אבל אתה?? אתה שעובר כעת מאייפון לפלאפון כשר... אתה לא משלים!!! אתה משלם!!! אל תשכח שהיה לך פלאפון לא כשר (או פחות כשר) וברגע שנבדה אותך רוחך להסיר את אלוהי הנכר שברשותך ולהשיב את ה' אלוקיך שישבו להתהלך בקרב מחניך... זה... זה משהו יקר!!! קורה פה משהו מאוד מאוד גדול **שווה לשלם על זה!!!** אז נכון שהתשלום הוא יקר... אבל אל תשכח... אתה לא **משלים** אלא **משלם!!!** תבין שאתה **משלם** פה משהו!!! לכן העצה שלי היא: שאדברבה... תשב בינך לבין עצמך ותבין את גודל המעמד... ואתה תבין בהיזרה סיטואציה אתה נמצא פה... כמה השינוי הזה חשוב לאבא שבשמים... ואיזה בית להשראת השכינה אתה מפנה כאן... כשתבין את ערך המוצר שאתה מקבל... אז תהיה שלם עם המחיר שלו!!! אתה לא תשלם עם זה... אלא תשלם את זה... ושוב: כפי שסיכמנו!!! **יותר קל לשלם שתי מיליון שקל על דירה!!! מלהשלים על עקיצה והפסד של אלף שקל!!!** אתה מסכים עם המשפט הזה או לא?? לחסום מחשב או לקנות פלאפון כשר... זה דבר קשה!!! אני לא הולך לעשות לך את זה יותר קל ממה שזה!! כי זה לא קל... זה מחיר יקר!!! (אני לא הולך להיות פה עוד איזה מתווך דירות שמנסה להוריד מחירים בלי כיסוי...) אדוני!! יש פה מחיר וזה יקר!!! אבל!!! מה אני בכל זאת יכול להגיד לך??

שזה שווה את המחיר!!!! תבין שאתה משלם פה על משהו שווה את זה!!! ברגע שאתה תבין על מה אתה משלם פה... אתה תסכים לשלם ולצאת מחוייך ולהגיד אני שלם עם השתי מיליון הזה כי זה שווה את זה!!! ואז... ברגע שתהיה שלם עם זה... אתה תהיה בהלם לגלות שיתכן ואפילו - - לי... אני עם הפלאפון שלי צוק"ל כבר יותר קשה לי ממך... למה?? כי שוב... אל תשכח שאני לא שלמתי פה משהו... אני בסה"כ נאלצתי להשלים עם השינוי... אז זהו!!! שיותר קל לשלם שתי מיליון שקל מלהשלים עם הפסד של אלף שקל!!! ותבין את זה!!!

תעמוד מול הקושי... קח אותו בחשבון... ותקבל החלטה שזה שווה לי!!!

אין מה לעשות... הם ינו... בעולם העסקים כולם מבינים שצריך לשלם... רק האוכלוסיה של מעמד הביניים... הם אלו שחושבים ואפשר לקבל הכל בחינם... אתה הרי מבין שלכל דבר יש מחיר!! ועל כל דבר צריך לשלם!!! וממלא אתה גם מבין שעל השראת השכינה בבית שלך אתה אמור איכשהו לשלם!! זה לא אמור להגיע מאליך... זה משהו שצריך להשיב עליו משהו!!! אז תבין שזה המחיר!! ואדברבה... ככל שהמחיר יותר יקר זה רק נותן לך להבין עד כמה המוצר הזה יקר בעיני ה'...

שוב אני חוזר: אף אחד מאלו שמחזיקים פלאפון כשר לא יבין לעולם איזה מחיר הסכמת לשלם בשביל לזכות להכניס את ה' לבית שלך!!! ולפי המחיר שהסכמת לשלם!! זה התמחור שלו!!! אתה קבעת את המחיר... עשיו תמחר את היהדות שלו בניזיד עדשים וזה מה שהיא הייתה באמת שווה... ואתה מוכן לשלם את כל העזים מאתיים תישיים עשרים שיש לך בסמארטפון... רק בשביל לזכות לבנות לקב"ה סוכת שלם!

מה אתה תרויח מזה?? זה לא התחום שלי... אני לא מחלק ישועות... אני רק יכול להגיד לך מה ה' יקבל ממך... ה' יקבל ממך עקידת יצחק לכל דבר ועניין!! ה' יקבל ממך את בנך, את יחידך, אשר אהבת...

עד כאן הדוגמא הקיצונית מהאייפון וכדו'... כעת תקיש מזה לכל דבר אחר... אם זה לקום בבוקר... יש כאלו שקשה להם לקום בבוקר... והכתובת רשומה על הקיר... זה בגלל שהם הולכים לישון מאוחר... (לדוגמא: כולם הולכים לישון מאוחר... אבל יש כאלו שמצד הטבע שלהם השינה המאוחרת תסומת את הגולל לקום מחר בבוקר) כעת יש פה בחור עליו שאמור לסיים את היום בשעה 11.00 בערב... וזה לא מקל!!! צריך אחר אומר לי? השלמת עם זה? מה בשביל לזום בבוקר אני צריך לחיות בכלא מעשיהו... להוריד תריסים באמצע היום וללכת לישון... אתה מבין לבד שאחד כזה... הסיכוי שלו ללכת לישון מוקדם שואף לאפס... כי בשביל להיכנס לכלא מעשיהו צריך משטרה... אף אחד לא יזום כלא!!! אף אחד לא משלים עם כזה דבר מיזמתו... הסיכוי שיידידני העלוי יכבה אורות בשעה 11.00... זה... זה בדיחה... אז מה כן?? אדוני היקר... אל תשלם!!! **תשלם!!!** הגיע הזמן שתבין שלקום בבוקר זה הסיפור שלך... זה הניסיון שלך... זה ההצלחה שלך... (היות ולכל אחד יש חולשות... אז כל החולשה שלך התנקה למקום הזה... ברגע שאתה מטפל בזה... אתה אדם השלם...) ואם ככה תבין שבשביל להישג הזה שווה לשלם!!! תשלם על זה בכיבוי אורות המוקדם שלך...

כ"ל לגבי בחור שמאוד רוצה להיות שקוע בלימוד... אבל מה לעשות... אני אחד כזה שמתעניין בעוד הרבה דברים... פוליטיקה... פרנסאלאך... ביגוד וכו'... ואני מנסה להתנתק מזה!!! מנסה להשלים עם זה... אבל זה לא הולך... אז זהו!!! אדוני היקר: אם אתה מגיע ממקום של השלמה, אני מבטיח לך שאתה אף פעם לא תצליח... כי... כי ראית בן אדם שנכנס למערה מיזמתו והוא עוד משלים עם זה? אני מכיר את מושקה שלא שילם לפריץ ואז זרקו אותו לבור והוא נאלץ להשלים עם ביתו החדש... אבל ליזום **להשלים** עם התנזרות מהעולם הזה? זה... זה לא שייך... כזה דבר יכול להגיע רק ממקום של תשלום!! תהיה שלם עם התשלום! זה כל הסיפור. תן לחכם ויחכם עוד.

דין לעולם הבא ודין לעולם הזה

תמצית: דברי הגר"א בשו"ע דאיכא ב' דינים א' לעוה"ב שבו צדיקים ורשעים נחתמים לאלתר ודין לעולם הזה שכל אדם נידון מר"ה ועד יוה"כ, תמיהה דאיך שייך דין לעולם הבא עתה - ביאור הלשם בדבריו דעולם הזה תלוי בדין לעולם הבא, אלא דביאר דאלו הם ב' הדינים של הגר"א. קושיות רבות על הלשם, ובעיקר תימה מהדין של בינוני שאפילו הכתיבה היא ביום הכיפורים - ביאור דברי הגר"א דאיכא ב' דינים אחד לעולם הבא מצד עצמו ואחד לעולם הזה מצד עצמו, ביאור הדין לעולם הזה על פי דברי הזוהר דיעקב ועשיו נלחמים על הברכות בר"ה וביוה"כ עשיו הולך לדרכו, ביאור עפ"י המדרש דיש ב' ענייני עולם הזה אחד של יעקב ואחד של עשיו, דברי הרמב"ם שכל היעודים שבתורה מדברים על העבודה בעולם הזה - ביאור דברי הגר"א שיש דין על עולם הבא לגבי יום טב ויום ביש ודין על עולם הזה כדברי הרמב"ם הנ"ל, דיוק דכן כונתו מלשונו בליקוטים - ביאור מדוע הדין לעולם הזה בעי עשרה ימים, דברי הגר"א בספ"ד דעשי"ת הם הימים ששנת החמה רבה על שנת הלבנה, ביאור ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה דהלבנה נמצאת בחסרון, ודהימים של עשי"ת הם תיקון הלבנה, שעולם הזה מיתקן בעשרת ימי תשובה עד יוה"כ שאז יש חיבור גמור לרצונו - ביאור עניין העיכוב של דין העולם הזה בעשי"ת, וביאור מה שהבינוני נכתב ונחתם ביוה"כ, שביוה"כ לאחר עשי"ת העולם הזה מתעלה למקום שאין בו ערבוב.

א.

דברי הגר"א דב' דינים יש בעשי"ת דין לעולם הבא ודין לעולם הזה

הגמ' בר"ה (טז): אומרת: "שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים לא זכו נכתבין למיתה בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה", ותמוה הדבר דנמצא דלצדיקים ורשעים הכתיבה והחתימה נעשים בר"ה, וכל המהלך של עשי"ת הוא לבינונים בלבד, וכי אין משמעות של עשי"ת ויום הכיפורים לצדיקים ורשעים? ועוד הקשה הגר"א בביאורו על השו"ע (או"ח סו"ס תקפ"ב) דהנה הגמ' לעיל (טז). אומרת לפי שיטת רוב התנאים: "אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים", ומשמעות הגמ' דזה קאי על כל אדם (שכל הדיון שם הוא לגבי תבואה פירות ומים), ודבר זה נראה כסתירה לגמ' כאן שאומרת שצדיקים ורשעים נחתמים לאלתר?

וביאר הגר"א וז"ל: כי מה שכתוב שם שלשה ספרים כו' היינו לחיי עולם הבא וכו' אלא דחיי עולם הזה שוין בכל אדם אלא דאע"פ שנכתב אם חוזר בעשרת ימי תשובה נקרע הגזר דין ונכתב נחתם ביום הכיפורים לטובה, וזהו התועלת דאינו נחתם עד יום הכיפורים וכו' וזה שמבקשין בעשרת ימי תשובה כתבנו כו' ליקרע גזר דין וכתבנו לחיים". פירוש דמחדש הגר"א שיש ב' דינים שנידונים עליהם בעשי"ת, דין אחד הוא לחיי העולם הבא, ובזה צדיקים ורשעים נכתבים ונחתמים לאלתר, ודין אחר לעולם הזה ובזה כל אדם נכתב בר"ה וגזר דינו הוא ביום הכיפורים.

ודבריו תמוהים, דמהו הדין המיוחד שיש לעולם הבא בכל שנה אצל כל אדם, והרי כל אדם עשוי להשתנות בימי חייו, ועולם הבא הוא דין שבא רק לבסוף. ועיין עוד בפחד יצחק (מאמר יד) שהוסיף על קושיה זו את דברי הגר"א בשם אביו הגר"ח שעד יום הדין הגדול לעתיד לבוא הדין אינו נגמר, כדמוכח בשמואל שהגמ' בחגיגה (ד): אומרת: "דבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אותי ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מן הדין אנו על אחת כמה וכמה. שמואל מאי היא?

דכתיב ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים, עולים תרי משמע חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה, אמר ליה דלמא חס ושלום לדינא מתבעינא קום בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתיה", שמואל שכבר מת היה ירא כאשר העלוהו באוב שמא נקרא לדין, והרי כבר היה כבר במחיצת משה רבינו, ומ"מ היה מצפה לדין, פירוש שאותו דין של עולם הבא אינו נגמר עד קץ הימין, וא"כ מהו הדין של עולם הבא שדנים בו בכל שנה?

ב.

דברי הלשם בביאור הגר"א וקושיות על דבריו

וביאר הלשם (הקדו"ש שער ו פרק ט) וז"ל: "אך הענין הוא כי באם שזוכה לחיי העוה"ב הנה נפרעין ממנו על עונותיו בעוה"ז ובאם שאינו זוכה לחיי עוה"ב וצריך לצירוף וליבון גדול והוא רק בהז' מדורי גיהנם וכל הדינין דלאחר מיתה. ומטיבין לו בעוה"ז ע"ד שאמרו בקידושין ט"ל ב' ע"ש כי מסלקין דינו על לאחר מיתה ולפעמים מריעין לו בעוה"ז ג"כ כי יש רשע וטוב לו רשע ורע לו הכל לפי ערך כמות ואיכות עונותיו. וכל המאורעות דהעוה"ז איך שמתנהגים עמו הוא תלוי הכל לפי מה שעומד בדינו בענין חיי עוה"ב. ולכן נידון כל אדם בכל שנה ושנה בתחילה ומסתכלים עליו איך שהוא עומד בדינו בענין חיי העוה"ב ואח"כ הוא נידון לפי זה על כל מאורעותיו דחיי העוה"ז. וכן הוא ענין עוד כי הנה כל המצות כולן הרי הם רק לחיי העוה"ב וכמ"ש קידושין ט"ל ב' שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וכן בעבו"ז ג' ד'. היום לעשותן ולא היום ליטול שכרן. וכל חיי העוה"ז וטובותיה הנה הוא רק בחסד ובצדקה וכמ"ש ברכות י"ז ב' כל העולם כולו ניזונין בצדקה ע"ש והוא רק לצורך קיום העולם לעשות בה תורה ומצות לחיי העוה"ב. ולכן נמשך כל חיי וצורכי העוה"ז להאדם רק לפי ערך שהוא עומד בדינו לחיי העוה"ב עכ"ל.

פירוש ודאי שעיקר הדין לעולם הבא יהיה רק לעתיד לבוא, אבל מ"מ יש נפקותא לדינא גם היום לדעת היכן עומד האדם בחיי העולם הבא שלו,

מהות האדם לחיי העולם הבא? וזהו לכאורה פירכא שאין עליה תשובה.

ג.

ביאור חדש בדברי הגר"א – הדין לעולם הזה הוא עולם המוביל לעולם הבא

ואשר על כן נראה ביאור הדברים הוא דדברי הגר"א ברור מיללו דאיכא ב' דינים נפרדים שאינם שייכים זה לזה, דין אחד לעולם הבא, ולגבי זה צדקו דברי הלשם שהדין לעולם הבא היום הוא כלפי מה שנוגע עתה בחיי העולם הזה, שכן יש צדיק ורע לו ורשע וטוב לו וכו', וכפי שיתבאר. אבל יש עוד דין נוסף והוא לגבי חיי העולם הזה מצד עצמו והוא רוב תהלוכות ורגעי העולם הזה שאינם נשפעים מחיי העולם הבא.

ולבאר דבר זה יש להקדים את דברי הזוהר המודפס במחזורים קודם התקיעות (רע"מ אמור צט:): "וז"ל: "ביומא דראש השנה נפיק יצחק בלחודו, וקרי לעשו, לאטעמא ליה תבשילין דכל עלמא, כל חד כפום ארחוי וכו' ויעקב אתער מתתא, מתלבש בצלותין ובעותין, והקול קול יעקב, בהווא שופר דקא סליק וכו' ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו, ביומא דא, בחדוה ובברכאן עלאין, ועשו אחיו בא מצידו, טעין טועני מעובדי דעלמא, ויעש גם הוא מטעמים, חדיד לישניה למטען טענות, אתקין סהדי, ויבא לאביו, ויאמר יקום אבי, יתער בדינו, ויאכל כמה עובדין בישין דכל עלמא דקא אשכחא וכו' וישטום עשו את יעקב, למיזל אבתריה, ולקטרגא ליה תדיר. ויעקב אזיל באינן יומין דבין ראש השנה ליום הכפורים, עריק לאשתזבא מניה, תב בתיובתא, שוי גרמיה בתעניתא, עד דאתי ראש השנה ויום הכפורים, כדין ידעי ישראל דעשו בא ועמו ארבע מאות איש, כלהו מקטרגי, זמינין לקטרגא לון וכו' וישב ביום ההוא עשו לדרכו, אימתי בשעת נעילה, דהא אתפרש מעמא קדישא, וקודשא בריך הוא שביק לחובהיו, וכפר עלייהו". פירוש דהדין בר"ה מקביל לנתינת הברכות של יצחק שעל ברכות אלו נלחמו יעקב ועשיו, והעבודה במשך עשרת ימי תשובה הוא להסתלק מקטרוגי עשיו, עד נעילה דיוה"כ שבו עשיו מסתלק אחרי שנינת לו מנחה (ועיין מה שהארכנו בס"ד לבאר עניין המנחה הניתנת לעשיו במאמר א' דיוה"כ). והנה צ"ב דאין דברים נשגבים אלה שייכים לעבודתינו בעולם, דמהי המלחמה בין יעקב לעשיו שעליו נסובה העבודה בעשרת ימי תשובה?

אלא ביאור הדבר הוא עפ"י דברי חז"ל שיעקב ועשיו חילקו את העולמות, יעקב נטל לחלקו את עולם הבא ועשיו נטל לחלקו את עולם הזה, והתבאר בשיעור על פרשת תולדות בשם מו"ר זצ"ל דביאור הדבר שעשיו נטל לחלקו את עולם הזה עד כמה שאינו שייך לעולם הבא ויעקב יש לו שייכות לעולם הזה עד כמה שהוא מוביל לעולם הבא (ובכך ביאר את הרש"י הראשון בתורה שזהו התשובה לטענת "לסטים אתם" ואכ"מ). וכך ביארנו את דברי יצחק אבינו שבתחילה סירב לתת לעשיו ברכה משום שכבר נתן הברכה ליעקב, אבל אחרי שבכה ואמר "הברכה אחת היא לך אבי" חזר יצחק וברכו, שבתחילה יצחק אמר לעשיו שברכת העולם הזה המובילה לעולם הבא כבר נתן ליעקב, אבל אז הבין שעשיו אינו חפץ בעולם הזה והוא אלא בעולם הזה העומד לעצמו עיי"ש.

וכן הוא להדיא בחז"ל דז"ל המדרש (דבא"ז פי"ט): "אמרו רבותינו בעוד כשהיו יעקב ועשו במעי אמן אמר יעקב לעשו עשו אחי שני אחים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו העולם הזה והעולם הבא העולם הזה יש בו

דעל פי דינו בעולם הבא משתלשלים הנהגות בעולם הזה. ואלו דברי הגמ' שהביא מקידושין שיתבאר עוד לקמן, דשם מבואר שצדיקים נענשים בעולם הזה לקבל שכר טוב בעולם הבא, ורשעים מקבלים שכר בעולם הזה לשלם על פניו להאבידו לעולם הבא.

ומשמעות דבריו היא שהדין לעולם הבא הוא היאך האדם עומד בשעה זו לגבי חיי העולם הבא שלו, ועפ"י מה שעומד בחיי העולם הבא נידון על חיי העולם הזה. ודין זה מסתדר מאד עם מה שהתבאר במאמר לח דג' ספרים הנפתחים בר"ה הם הדין לגבי היכן האדם נוטה בכללות, להיכן הוא שייך, שזה הכונה הדין לעולם הבא - מיהו האדם.

אלא דהלשם מבאר דב' הדינים שדיבר עליהם הגר"א הם הם הדין הכללי לעולם הבא והפועל יוצא לעולם הזה, וזה המשך לשונו שם: "ולכך דנין את האדם בכל שנה ושנה בתחילה על חיי העוה"ב ואח"כ דנין אותו לפי"ז על חיי וענייניו דהעוה"ז וכו' ולכן דנין את האדם בכל שנה ושנה מתחילה בדין דחיי העוה"ב כדי להסתכל איך להתנהג עמו בכל מאורעותיו דחיי עוה"ז הנצרך לו לתיקונו. וזהו הג' ספרים שנפתחין בראש השנה שאמרו שם ט"ז ב' והם על חיי עוה"ב ובהם הוא בצדיקים גמורים וברשעים גמורים החתימה ג"כ בראש השנה אבל בחיי עוה"ז הוה החתימה בכולם רק ביום הכיפורים. והוא כדברי התוספת שם וכן הסכים הגר"א באו"ח סס"י תקפ"ב ע"ש. ותיקנו לבקש על הכתיבה עד נעילה משום דאין להחזיק עצמו לצדיק גמור. והבקשה הוא הן על חיי העוה"ב והן על חיי העוה"ז. ומועיל הבקשה אף לרשע גמור גם בחיי עוה"ב הגם שהוא לאחר החתימה. שהוא בראש השנה כנו'. משום שיפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין כמ"ש שם ט"ז א". עכ"ל. ועיין במאמרי החכמה (מאמר א) להגאון רבי דוד כהן שליט"א שכן הבין והאריך לבאר הדברים היטב.

אך ביאור זה תמוה עד למאד, דלפי דברי הלשם נמצא שאין דין העולם הזה עומד לעצמו אלא הוא פועל יוצא של דין העולם הבא, וא"כ ראשית צריך ביאור דמדוע צדיקים ורשעים שכבר נחתמו בר"ה לעניין חיי העולם הבא, דין חיי העולם הזה נמשך מר"ה ועד יום הכיפורים, והרי כל הדין של עולם הזה הוא המשך ישיר לדין של עולם הבא ואינו דבר חדש וא"כ מדוע לא נעשה יחד. ועוד, דלפי זה אין משמעות כל כך לעשרת ימי תשובה בשביל צדיק ורשע שהרי עיקר הדין כבר נחתם בר"ה, וחיי העולם הזה תלויים בדין הראשון וא"כ עשי"ת אינו מעלה ואינו מוריד, ודבר זה אינו מסתבר כלל, ומה שכתב הלשם בסוף דבריו דרשע יכול עדיין להתפלל עד יוה"כ משום שיפה צעקה לאדם גם לאחר גמר דין הוא דחוק ביותר.

והקושיה האלימטא ביותר הוא שהגר"א בליקוטים (דף קעה, מאמר ו) וכל מעשיך בספר נכתבין" הובא ביהל אור דף לא) הוסיף לבאר יותר את הדין של הבינוני וז"ל שם בסו"ד: "והענין שנסתבכו בה המפרשים העיקר הוא שכאן מיירי לענין העוה"ב וצדיקים ורשעים אף החתימה בר"ה ושל בינוניים אף הכתיבה ביוה"כ, וענין הדין בעוה"ז דעבדין ליה יום טב כו' אבל דין העוה"ז לכל אדם בשוה והכתיבה כולם בר"ה והחתימה כולם ביוה"כ", פי' דהבינוני הן הכתיבה והן החתימה לעולם הבא נעשה ביוה"כ, ודבריו מדויקים בלשון הגמ' שם (טז). שאמרה: "בינוניים תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה" דקאי על הכתיבה ולא רק על החתימה. אבל לפי דברי הלשם הדברים אינם מסתברים כלל, דדין על עולם הזה הרי כתב הגר"א דהוא לכל אדם מר"ה ועד יוה"כ, והיאך שייך שיהיה דין על עולם הזה שכל עניינו שהוא תולדה של דין העולם הבא מתחיל כבר מר"ה, אם הדין לעולם הבא אינו מתחיל עד יוה"כ, והרי לא שייך לדון על עולם הזה שהוא פועל יוצא מדין העולם הבא בלי לקבוע קודם מהו

שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים אין לו במה יזכה שנאמר כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאל וכו' שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצות שבהן זוכין לחיי העולם הבא."

על פי פעולתו של אדם בעולם הזה, העולם הזה עצמו מתייחס לאדם, לא כשכר ועונש אלא כ"פועל יוצא" מתוך פעולתו. האדם צריך להשתמש בעולם הזה כפרוזדור לעולם הבא ועל פי שימוש זה הוא יזכה לחיי העולם הזה מידה כנגד מידה. זהו דין לעולם הזה.

ד.

ביאור ב' הדינים בדברי הגר"א ויישוב הקושיות

נשוב לדברי הגר"א, דאיכא ב' דינים בר"ה. דין אחד הוא לחיי העולם הבא, וכפי שביאר הלשם הדין לעולם הבא הוא לגבי השכר השייך לעולם הבא, ששכר זה בד"כ הוא רק בעולם הבא, אלא שיש פעמים ששכר זה מתנוצץ בעולם הזה. והוא כדברי הגמ' בקידושין (לט): שהגר"א מצטט בליקוטיו, שהמשנה שם אומרת: "כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ", והגמ' שם מקשה: "וכל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו מטיבין לו, ורמינהו כל שזכויותיו מרובין מעונותיו מריעין לו ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת וכל שעונותיו מרובין מזכויותיו מטיבין לו ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת ממנה אמר אביי מתניתין דעבדין ליה יום טב ויום ביש", וביאר רש"י: "מתני' דקתני מטיבין ומריעין דעבדין ליה יום טב ויום ביש, מי שעושה מצוה יתירה דהוי רובא זכויות מתקנין לו בעולם הזה י"ט שנפרעים ממנו עונותיו וזהו תקון י"ט לו לעולם הבא, וכל שעונותיו מרובין דקתני מריעין לו היינו דעבדין ליה הזמנת יום ביש שמשלמין לו שכר מצותיו כאן להיות מתוקן לו יום רע". ומדויק מדברי הגמ' ורש"י שהדיון כאן הוא לגבי יום טב ויום ביש, פירוש שיש ימים מוסיימים בעולם הזה ששם אדם מקבל שכר או עונש השייכים לעולם הבא. זהו הדין לעולם הבא שמדבר עליו הגר"א שעליו צדיקים ורשעים נכתבים ונחתמים בר"ה.

הדין השני הוא לחיי העולם הזה, והוא מה שביארנו לעיל שהאדם נידון כמה השתמש בעולם הזה להיות פרוזדור לעולם הבא, ודין זה אינו על השכר של עולם הבא, אלא על השכר והעונש של עולם הזה כפי שביאר הרמב"ם הנ"ל, שכמה שמנצל את העולם הזה להיות פרוזדור לעולם הבא, זוכה ליותר סעיייתא בעולם הזה, וכמה שמאבד זה הרי העולם הזה עצמו נמנע ממנו, ודבר זה אינו תלוי בשכר המגיע לעולם הבא אלא הנידון הוא על מקום העבודה עצמו. ועל דין זה השני נידון כל אדם ונכתב בר"ה ונחתם ביוה"כ מה פעל אדם בעולמו הזה, איזה עולם הזה יצר כאן, על זה יש דין לעצמו, דין העולם הזה.

והסבר זה מדויק היטב בלשון הגר"א בליקוטיו שם בסו"ד: "העיקר הוא שכאן מיירי לענין העוה"ב וצדיקים ורשעים אף החתימה בר"ה ושל בינונים אף הכתיבה ביוה"כ, וענין הדין בעוה"ז דעבדין ליה יום טב כו' אבל דין העוה"ז לכל אדם בשוה והכתיבה כולם בר"ה והחתימה כולם ביוה"כ", ודבריו בסוף נראים בראייה ראשונה כט"ס, שכתב "וענין הדין בעולם הזה דעבדין ליה יום טב", ומייד אח"כ כתב "אבל דין העוה"ז לכל אדם בשוה", והרי מדבר עתה על העולם הזה? אבל לפי ביאורינו הלשון מדויק היטב, דבתחילה דיבר על דין העולם הבא ומבאר דמאי נפק"מ בעולם הזה שדנים את חיי העולם

אכילה ושתיה ומשא מתן ולשאת אשה ולהוליד בנים ובנות אבל העולם הבא אינו כן בכל המדות הללו ואם הוא רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב ומנין שכך הוא שנאמר ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי כשם שהיינו אומרים בבטן. באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ויעקב נטל בחלקו העוה"ב וכשבא יעקב מבית לבן וראה עשו שיש ליעקב נשים ובנים ועבדים ושפחות ובהמות וכסף וזהב מיד אמר עשו ליעקב יעקב אחי לא כך אמרת לי שתטול אתה העוה"ב ואני אטול העוה"ז ומנין לך כל העוה"ז נשים ובנים וממון עבדים ושפחות למה אתה משתמש ונהנה מן הדברים שבעוה"ז כמותי ואמר לו יעקב לעשו זה מעט הרכוש שנתן לי הקב"ה להשתמש בו לפי הצורך שלי בעוה"ז שנאמר וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך באותה שעה האמיד עשו בדעתו ואמר ומה העוה"ז שאין ליעקב חלק בו כך נתן לו הקב"ה, העוה"ב שהוא חלקו של יעקב עאכ"ו".

נמצא דיש ב' בחינות של עולם הזה, עולם הזה המביא לעולם הבא, ועולם הזה של עשיו. תפקיד האדם בעולם שעולמו הזה יהיה כולו הכנה ופרוזדור כלפי עולם הבא, ומרגלא בפומיה דמו"ר שמערת המכפלה היא מפני הכפילות שיש שם שהאבות עולם הזה ועולם הבא שלהם היה "כפול", שכל חייהם בעולם הזה היה מקביל לגמרי לעולם הבא שכולו היה הכנה להגיע לידי עולם הבא. וייצר ב' יצירות אחת לעולם הזה ואחת לעולם הבא, האדם יש לו ב' עולמות ותפקידו לקשר ולשייך ב' העולמות זה לזה. עד כמה שהאדם משתמש בעולם הזה להגיע לעולם הבא, עד כמה שעושה את עצמו "מכפלה", כן נותנים לו חלק בעולם הזה לסייעו, אבל אם נוטל את עולם הזה כדבר שעומד לעצמו, אז יש את טענת עשיו "לא כך אמרת לי שתטול אתה העוה"ב ואני אטול העוה"ז? ומנין לך כל העוה"ז וכו' למה אתה משתמש ונהנה מן הדברים שבעוה"ז כמותי?".

וצרף לכאן את דברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות תשובה ה"א: "מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא וכו' מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו גיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה כגון שובע ורעב ומלחמה ושלוש ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן ובזמן שאנו עוברין עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות.

"אלא כך הוא הכרע כל הדברים הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שייסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא, וכו'.

נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא

הבא? ומבאר שהוא לגבי דברים מסויימים כגון דעבדין ליה יום טב וכו' כדברי הגמ' הנ"ל דהנפק"מ של דין העולם הבא היום הוא לגבי יום טב ויום ביש, ימים מסויימים בעולם הזה. ואח"כ מסיים הגר"א אבל דין העולם הזה, פירוש הדין של רוב ימיו ושנותיו של אדם, שאינם תחת הכותרת של יום טב ויום ביש, אותם ימים הם לכל אדם בשוה שנכתב בר"ה ונחתם ביוה"כ.

ולפי זה מיושבות קושיותינו, דאע"פ שצדיקים ורשעים נחתמים לעולם הבא בר"ה, ובזה כלול כל הימי טב וביש, מ"מ לגבי שאר ענייני העולם הזה כתיבתם וחתמתם מתחיל בר"ה ונגמר ביוה"כ דדין זה השני אינו תלוי בדין הראשון, ואינו פועל יוצא ממנו אלא עומד לעצמו. ועל כן מועיל לצדיקים ורשעים תשובה בעשי"ת שכן יכולים לקרוע גזר דינם של עולם הזה לגמרי, אע"פ שנחתם כבר גזר דינם לגבי היום טב והיום ביש. והבינוני דינו לעולם הזה הוא מר"ה ועד יוה"כ ג"כ, ודינו לעולם הבא הוא דין אחר שאינו שייך לעולם הזה (חוץ מימי טב וביש), והוא מתחיל ונגמר ביוה"כ.

ה.

עשי"ת זמן עליית העולם הזה ללבנה במילואה

אלא דעדיין צריכים אנו לבאר דמהו אותו דין של עולם הזה העומד לעצמו, ומדוע בשונה מהדין לעולם הבא שנעשה מייד, הדין לעולם הזה נכתב בר"ה ונחתם ביוה"כ. וכן צ"ב דמדוע בינוני נכתב ונחתם ביוה"כ, דבשלמא צדיקים ורשעים נעשה הכל בר"ה שהוא יום תחילת מעשיך והוא יום הדין, אבל מדוע בינוני נדחה ליום הכיפורים לגמרי, הן הכתיבה והן החתימה?

הגר"א בביאורו לספד"צ פ"ב (דף לב.) כתב בעניין עשרת ימי תשובה וז"ל: "ושנת החמה יתירה על שנת הלבנה עשרה ימים ואלו הן עשרה ימים שבין ר"ה ליה"כ ימי העבור ולכן הן נחשבין לשנה שעברה כמ"ש אדם שאירע לו קרי קודם יה"כ כו'. ובשלשה שנים מצטרפין לחדש שהוא חדש השלשה עשר ולכן נקרא חדש העיבור", פירוש דשנת הלבנה היא פעמים שנ"ד ימים פעמים שנ"ה, ושנת החמה היא שס"ה, נמצא דיש כעשרה ימים שימות החמה יתירים על ימות הלבנה. מבאר הגר"א דימים אלה הם העשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, שכביכול בר"ה נגמרה שנת הלבנה, אבל שנת החמה יש לה עוד עשרה ימים עד יום הכיפורים, ובין לבין הוא תחילת השנה החדשה אבל עדיין שייך לשנה הקודמת.

ודברים אלה צריכים ביאור רב, דמהו עומק כוונתו שעדיין מתייחסים לשנת החמה בתחילת השנה, והרי ברור שלגבי כל חשבון אחר אין שום משמעות לכך ששנת החמה נגמרת ביום הכיפורים (והוא רק עיבור לחודש העיבור) וא"כ מהי משמעות של שנת חמה כלפי ימים אלה, ומה השייכות בין זה לעבודה של עשרת ימי תשובה.

אלא, דהנה התבאר בעבר עפי הגר"א חבר דלבנה היא דוגמא של ישראל בעולם כלפי החמה שהיא מקבילה לכח המשפיע בעולם. וזה שהלבנה התמעטה הוא מפני שהמקבל אינו מקביל לנוותן, שעם ישראל בעולם נמצא בהסתר ואינו לגמרי משקף את בורא העולם. ודבר זה הוא רק בעולם הזה שאז הלבנה חסרה, אבל לעת"ל תהיה הלבנה כאור החמה. וזהו ג"כ העניין ששנת הלבנה היא פחותה משנת החמה, שמפני מיעוטה שנתה גם קצר יותר, וכן ביאר הלשם (דע"ה חלק ב דרוש ד כד, ט) בשם האר"י.

והנה בגמר השנת לבנה יש כאן גילוי של החסרון הגדול של עולם הזה שהלבנה אינה מקבילה לחמה וחסר לה י"א יום משנת החמה, פירוש

שבחינת המקבלים בעולם אינו שלם. וכאן ניתנה לנו המתנה הגדולה של עשרת ימי תשובה שעליהם נאמר: דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ, הזמן שבו הלבנה משתווה להיות כחמה, פירוש שעולים מעל החסרונות של עולם הזה כדי להגיע להקבלה גמורה למשפיע, ועד ליום האחרון של עשי"ת, שמגיעים ליוה"כ שכל עניינו הוא עולם הבא שאין בו אכילה ושתייה, ואנו דומים למלאכים כמדרש שמביא הטור בס' תרו (פרדר"א פמ"ה): "ראה סמאל שלא נמצא בהם ביום הכפורים חטא אמ' לפניו רבון כל העולמים יש לך עם אחד כמלאכי השרת שבשמים מה מלאכי ישראל אין בהם אכילה ושתייה כך ישראל אין להם אכילה ושתייה ביוה"כ מה מלאכי השרת יחפי רגל ביום הכפורים כך ישראל יחפי רגל ביוה"כ מה מלאכי השרת אין להם קפיצה כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים מה מלאכי השרת שלום ביניהם כך ישראל שלום ביניהם ביוה"כ מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים. והב"ה שומע עתירתן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקום ועל הכהנים ועל כל הקהל מקטון ועד גדול". עשרת ימי תשובה הם זמן עליית העולם הזה מחסרונותיו, להיות מקביל לגמרי לבורא העולם, להיות בגדר חמה, להביא לידי "מכפלה".

וממילא מבוארים היטב דברי הגר"א: הדין לעולם הבא הוא בר"ה לצדיקים ולרשעים, אבל את הדין בעולם הזה א"א לעשות בר"ה שכן עולם הזה בר"ה עדיין לא השלים את מהלכו ועדיין נמצא בגדר לבנה שנתמעטה, וע"ז יש את העשרה ימים שיתרים שנת החמה על שנת הלבנה שבהם "מעלים" את העולם מעולם חסר לעולם מלא, ורק אז יש חתימה על עולם הזה שהוא עולם של כפילות, עולם הזה המוביל לעולם הבא. הדין לעולם הזה לוקח עשרה ימים, אותו הזמן שבו עולם הבא, ורק אז נגמרת החתימה, שכביכול ניתן לנו חסד שלא לשפוט את העולם על פי דרגת העולם הזה במיעוטו, אלא על פי דרגת עולם הזה במילואו.

ולפי זה מתבאר גם עניין הכתיבה והחתימה של הבינוני ביום הכיפורים והוא שכל עניין הבינוני הוא ערבוב טוב ורע, שא"א לשייכו לדבר מסויים שכן הוא ערבוב של ב' הדברים יחד. ודבר זה הוא רק שייך בעולם הזה. וא"כ כדי לכתוב ולחתום את הבינוני לעולם הבא, פירוש לשייך אותו למקום שהוא עיקר מציאותו, ממתניים לבינוני עד יוה"כ שבו העולם עולה מעל המסתרים של עולם הזה, מעל הערבוב של טוב ורע, כדי שיוכל להיות נידון לעולם הבא במצב נקי של עולם הבא, וכאשר מתעלה מעל ההסתר אז מתגלה תוכן פנימיותו באמת בלא ערבוב.

וזה הטעם שאינו דינו בא עד יום הכיפורים, שכן המציאות של בינוני שייכת רק בעולם במיעוטו כשאין אור החמה מאיר, אבל בעולם הזה במילואו שם בחינת בינוני אינה שייכת. ביום הכיפורים ניתן לבינוני היכולת להעלות מעל נכבי העולם הזה, להביא את עצמו למצב של שייכות לעולם הבא, וממילא להיכנס בגדר "זכו נכתבים לחיים". כן נזכה להיכתב ולהיחתם לחיים. וה' יראנו נסתרות.

תוספת שבת

שים לב!
מהשבוע זמן הדלקת נרות שבת מתחיל להקדים בכל שבוע

זמני הדלקת שבת פרשת האזינו - שבת שובה
ירושלים: 6:01 מוקדם: 5:51
בני ברק: 6:16 מוקדם: 6:06
מודיעין עילית: 6:10 מוקדם: 6:00
חיפה: 6:08 מוקדם: 5:58
טבריה: 6:05 מוקדם: 5:55

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

מספר הקרואים בתורה בשבת רב מכל הימים

וכ"כ הרמח"ל (דרך ה' ח"ד פ"ז אות ה') שיש כמה ימי קודש מלבד השבת, "אמנם כולן למטה ממדרגת השבת, השפעתה וקידושה". ולאחר מכן הוא מפרט את ענייני שאר המועדים וביניהם גם יום כיפור. וכמו"כ אנו רואים זאת ממה שחילול יום כיפור מחייב כרת, משא"כ חילול שבת מחייב סקילה שתמורה יותר. וכתב הסטייפלער זצ"ל ב"חיי עולם" (ח"ב פ"ח) שעל קדושת שבת נאמר בגמרא - 'דלא עבידי לגלוי'.

קדושת 'שבת קודש' היא המקור לקדושת ישראל וכל המועדים, וכפי שחותמין בתפילה "מקדש השבת וישראל והזמנים", ובתפילת ליל שב"ק "וקדשתו מכל הזמנים". וכן מצינו בלבוש (ס' תכ"ג סק"א) שמספר הקרואים בקריאת התורה תלוי לפי קדושת היום, שבכל יום רק ג' אנשים, בר"ח שקדוש יותר קוראים ד' אנשים, ביום טוב חמשה אנשים, ביום כיפור ששה, ובשבת שבעה. הרי לנו שקדושת שבת גדולה מקדושת יו"כ.

מעשים והנהגות נפלאים ממרן הגרי"ז מבריסק זצוק"ל נלב"ע יו"כ.

נרות". וכלשונו זההב: אפ פטרן די הכנות פאר שבת, וואס גיכער".

סגירת החנויות בזכות משמרת השבת

רבי אברהם איידלמן זצ"ל מבריסק, ממקורבי הגרי"ז מבריסק זצ"ל, היה מאנשי 'משמרת השבת', שדאגו לצאת בכל ערב שבת סמוך מאוד לכניסת השבת לרחובות עירם ולזרז את בעלי החנויות לנעול את חנויותיהם לפני שהשבת תכנס. כיון שאותם יהודים יקרים מ'משמרת השבת' לא הספיקו, בשל תפקידם החשוב, להגיע לבית הכנסת בזמן התפילה, זכו להתפלל בביתו של מרן הגרי"ז זצ"ל בין אנשי מנינו.

כשהגיע רבי אברהם איידלמן באחת השבתות לתפילתו באותו מנין חש בלבו מועקה כבדה והחל לשטוח את לבו הכאוב לפני הרב זצ"ל. הוא טען שלא נראה לו שיש עוד סיבה לשוב ולהזהיר את בעלי החנויות שיסגרו אותן, כיון שלדעתו אותם שחנויותיהם סגורות - היו עושים זאת גם ללא משמרת השבת, ואילו האחרים שמחללים את השבת במילא אינם נשמעים להפצרות ונראה שלגביהם דבר לא יועיל עוד.

שמעו הרב זצ"ל ואחר לקחו עמו לדלת הכניסה של הבית, פתחה והראה באצבעו כשהוא אומר: 'רואה אתה את בתי העסק הסגורים עתה? הנה, רק בזכות 'משמרת השבת' סגורים הם. שהרי ללא ההתעקשות המתמדת של אנשיה, שיצאו מדי שבת להביע את מחאתם ולהזהיר את אזהרותיהם - גם חנויות אלו היו נותרות פתוחות, אם כך- ודאי גדולה היא זכותה של משמרת השבת ללא כל שיעור'. (עובדות והנהגות לבית בריסק, ח"ב, ס"ד)

מסופר בספר 'ארחות חסידיך': בשנת תש"א עלה מרן הגרי"ז הלוי ארצה. את הדרך הוא עשה בספינה במסע ארוך ומייגע. האניה הגיעה לחופי ארץ ישראל ביום שישי אחר הצהריים, אך לחרדתו של הרב מבריסק התארכה כניסת האניה לנמל, ושעת כניסת השבת היתה ממשמשת ובאה.

הרב עמד מתוח ומבוהל חרד ודואג והביט כל העת בשמש ובשעון לסירוגין, לאחר ששאל מהו הזמן המשוער לעגינת האניה, עמד ושיער כמה זמן נותר עד השקיעה. כאשר עגנה האניה בריציף שבנמל, עדיין נותר זמן עד השקיעה. אך הרב מבריסק אמר: 'אצלי כבר שבת לפיכך יש להשאיר את כל החפצים באניה'. מובן מאליו שבני המשפחה צייתו לדבריו, והכל הושאר באניה והיה כהפקר, כאשר כמעט ברור שאנשי הצוות יחטטו, יגנבו ויזיקו. בתו הקטנה בקשה רשות ליטול עמה רק שרשרת אחת, שהיתה מזכרת אישית מאמה ע"ה. הבת התחננה ואמרה: 'הרי לא נשאר לי כלום מאמא מלבד שרשרת זו, והיא יקרה לי עד מאד'.

אמר לה הרב: 'ראי, אני משאיר כאן גם את הכתבים של אבי (הגר"ח זצ"ל), והרי ידעת כמה מסרת נפשי עליהם, אך השבת היא מעל הכל'. כאשר שמעה הבת שגם הכתבים נשארים שם, נחה דעתה. היא הבינה שאם הכתבים נשארים שם, באמת אי אפשר לקחת שום דבר.

להקדים לסיים ההכנות לשבת

כך אמר הרב מרן הגרי"ז זצ"ל מבריסק, "יש ענין גדול להשתרש לסיים את ההכנות לשבת כמה שיותר מוקדם לפני זמן הדלקת

מכתב מהחודש מרבני מודיעין עילית
הגאונים רבי מאיר קסלר רבי ישראל זיכרמן ורבי יהודה קנר שליט"א
על שימוש במצלמות שצילמו בשבת

ק"ק מודיעין עילית

בשנים האחרונות התקינו במוסדנו בחי כנסיות מצלמות שצולמות גם כנסיות וימים טובים, כחשפון על הפרסום הפומביים זאת. נודע לנו על מקרים בהם חבבאים נוספים לאור חובתם כצילומים לנרכים שונים שאינם חיוניים. יש בזה משום וילוחא דשבת באופן חסור ואין להשתכל על מה שצולם כשבת בשום אופן, ובמקרים כאלו יש צורך גדול מאד, ונחוצות או פגיעים אחרים יש לשאול רב. כל דבר אחר הוא אגודל חסור ככבוד חובת וכל אשר רמזות יראת שמים בקרבם יחזיר ויחזור מוכן מאד.

בארח

ביאור הגרי"ז על הקשר בין קבלת שבת לקבלת פני השכינה.

מרן הגרי"ז זצ"ל בפירושו על התורה ביאר את ההלכה למעשה של קבלת שבת (מובא בספר שבת מלכתא), שיש בקבלת שבת ג' הלכות מקבילות להלכות שנאמרו בקבלת פני השכינה של מתן תורה.

ותמצית דבריו, שבמתן תורה אמרו בני ישראל 'רצוננו לראות את מלכנו', ואח"כ נאמר להם: 'לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, והיו נכונים ליום השלישי וכו', ויוצא משה את העם לקראת האלוקים'. והיינו שמכיוון שאמרו 'רצוננו לראות את מלכנו' ובאו לקבל פני השכינה נתחדשו בזה שלוש הלכות: א. חילוף

הבגדים, מהכתוב: 'וכבסו שמלותם'. ב. שיהיו מוכנים ולא טרודים ועסוקים כאשר תבוא השכינה, מהכתוב: 'והיו נכונים ליום השלישי'. ג. היציאה לקראת השכינה, מהכתוב: 'ויצא משה את העם לקראת האלוקים'. אלו הם שלושת ההלכות הנצרכות לקבלת פני השכינה.

וביאר מרן זצ"ל שאף בקבלת שבת מצאנו את אותם שלוש הלכות: א. החלפת הבגדים לכבוד שבת. ב. שהרץ ברשות הרבים לפני שבת נקרא "רץ ברשות" משום ההלכה של 'בואו

ונצא לקראת שבת כלה מלכתא', כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי. ג. שהיו יוצאים לקראת השבת ואומרים: 'בואו ונצא לקראת שבת המלכה'. ע"ש.

וסיפר הגאון רבי רפאל הכהן קוק זצ"ל, רבה של טבריה, שפעם כאשר בא לבית מרן הגרי"ז זצ"ל בער"ש ראה את מרן עם שקיעת החמה נוטל את כובעו ואת מעילו, עומד ואומר: 'מזמור שיר ליום השבת'. ושאלו ר' רפאל זצ"ל: 'האם צריכים ללבוש המעיל והכובע ולעמוד בשעה שאומרים 'מזמור שיר ליום השבת?', אמר לו מרן זצ"ל 'אכן כן'.

שאלו ר' רפאל, האם הטעם הוא ע"פ מה שכתוב בגמ' במסכת שבת 'כך היה מנהגו של ר' יהודה בר אלעאי, ער"ש מביאים לו ערבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידי ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבקות'.

אמר לו מרן זצ"ל: 'איננו מחקים את המלאכים'. אלא, הטעם עפ"מ"ש"כ בגמ': 'דאמר ר' חנינא 'בואו ונצא לקראת שבת מלכתא, ואמרי לה 'לקראת שבת כלה מלכתא'. סיים מרן זצ"ל ואמר: 'וכי את המלך אפשר לקבל ללא כובע וחליפה? וכי אפשר לקבלו בישיבה? והרי מפני כבוד המלכות צריכים ללבוש הכובע והחליפה ולעמוד ולומר קבלת שבת!'

מכתב מרשכבה"ג
מרן הגר"ג אדלשטיין זי"ע"א
ראוי שכל אחד ואחד יתחזק בענייני שמירת שב"ק, ודאי שזה ישפיע על כל הציבור שישמרו שב"ק כראוי. ידוע לי מהחזון איש זללה"ה שאמר שכאשר בני תורה מתחזקים בשמירת שב"ק זה משפיע על כל הציבור שישמרו שב"ק כראוי. גרשון אדלשטיין

מרן רבי אליהו לופיאן זצוק"ל האריך בשיחה במוצ"ש"ק לאחר פטירת תלמידו כדי להצילו מגיהנום.

לפטירת אותו אדם, ואמר שמכיון שאותו אדם היה בא בקביעות לשמוע השיחה ולא היה מפסיק את השבת עד אחרי גמר השיחה, אזי גם עכשיו בשמים אין מחזירין אותו לגהינום עד שנגמרת ההבנגשיחה כאן, ולכן יש בזה חסד של אמת להאריך השיחה יותר ויותר."

כתב הגר"ח קרלינשטיין זצ"ל בספרו על ימים נוראים וז"ל: "ושמעתי ממקור נאמן על מרן הגר"א לאפיאן זצוק"ל שפעם אחת כאשר נפטר אחד משומעי שיחותיו הקבועות שהי' מוסרם לאחר סעודה שלישית, הי' הגר"א לאפיאן זצוק"ל מאריך בשיחות אלו ומושכן לתוך המוצ"ש במשך השנה הראשונה

סידורו של שבת - מברך לכפרי שיחוש טעם שבת מיום רביעי

גדולים עד מאוד. כיון שכך פנה הכפרי לביתו של רבי חיים והודיע לו כי אין הוא מעונין כלל בכסף הפקדון, שכן כספי רווחיו עלו עשרות מונים על כסף זה. שמע רבי חיים את החלטתו ושאלו במה הוא חפץ שיברכו עוד. הכפרי שתק ולא ענה. אמר לו רבי חיים: 'גדולה היא זכותה של השבת ששמרת, ואשר משום שלא רצית לחללה הפקדת את הכסף בידי אדם שאינך מכיר, ואף משום כך 'מצוה גוררת מצוה, וע"כ התגלגלה לידך מצות הכנסת כלה. מברך אני אותך שתחוש בטעם השבת מכאן ואילך כל ימך'.

כאשר שב האיש לביתו, כבר ביום רביעי הראשון שלאח"כ החל לחוש איך מתמלאת פנימיותו בלהבת אור השבת וקדושתה, והתלהבות זו הלכה והתעצמה עד שבני ביתו התמלאו חיל ורעדה למראהו. בשבת עצמה השתנתה דמותו עד שהיה דומה כי מלאך אלוקים סובב בביתו. והנה אך יצאה שבת והאיש חזר להיות אותו כפרי פשוט עד ליום רביעי הבא, וכך הלכו ונשנו הדברים מדי שבוע מחדש. ("מקדשי שביעי")

מעשה בכפרי פשוט אשר במסגרת עסקיו הגיע בערש"ק לעירו של רבי חיים מטשרנוביץ זצ"ל בעל הסדורו של שבת' ונאלץ לשבות שם. בכיסו של האיש היו ד' מאות זהובים אשר חשש להשאירם בידי מי מן התושבים שאינו מכירם וע"כ החליט להפקידם בידי רב העיר רבי חיים זצ"ל. אלא שמיד לאחר צאתו מחדרו של הרב נכנסה לחדר אישה בוכיה, אשר היה זה יום חופתה של בתה והחתן מסרב ללכת לחופה כל עוד והנדוניה שהובטחה לו לא סולקה ואף מאיים לנתק את קשרי החיתון, דבר שיגרום בוושה נוראה לה ולכל משפחתה. רבי חיים זצ"ל לא היסס לרגע ומיד הוציא מן המגירה את כל צרור הכסף ומסרו לידי האישה בכדי לקיים את החתונה.

במוצ"ש"ק כשבא הכפרי לקבל בחזרה את כספו, סיפר לו רבי חיים את כל סיפור המעשה, התנצל בפניו והבהיר לו כי בזכותו נכנסה בת ישראל לחופה, והוסיף כי בתוך מספר ימים יוחזר לו כל כספו. הוא אף איחל לו שהברכה תשרה בכל מעשי ידיו. הכפרי טוב הלב השלים עם הדברים ופנה לעסקיו, והנה ראה איזה פלא כל עסק אשר החל בו הצליח ופרח והניב רווחים

שמעתא עמיקתא

גלוון תקעיה | האזינו | תשפ"ד | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תשפ"ד

לגליין מורה"ג
לשליח בקשה ל-
amika@a.mikla.co.il

הלכות מצויות ליום הכפורים

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ק וראש כולל הוראה רמות

דיני אכילה לקטנים

קטנים מותרים באכילה ביה"כ. [שוי"ע (סי' תרט"ו)]. ומותר אף להאכילם בידים. [מ"א (סי' שמג ס"ק ג' וסי' רסט"ו ס"ק א), חיי"א (ככלל סו' אות ז), מ"ב (סי' תרט"ו ס"ק א) והגר"מ (חוט שני ח"ד עמ' ש"ח)].

תענית שעות
קטן וקטנה הבריאים, בני ט' שנים שלמות, או כחושים בני י' שנים שלמות, מחנכין אותם להתענות לשעות. כגון אם היו רגילים לאכול בשעה מסוימת מאכילין אותם כשעה לאחר מכן או יותר, לפי כוחם. [שוי"ע (סעי' ב)].

קטן שהוא פחות מבן תשע
קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו ביה"כ אפילו בתענית שעות, כדי שלא יבא לידי סכנה. [שוי"ע (שם) ומ"ב (סי' ק"ד)]. ואפ"י אם רוצה להחמיר על עצמו, מוחין בידו. [רמ"א (שם)].

בן י"א שנים בהשלמת צום יום הכפורים
י"א שכן י"א שנה, בין זכר בין נקבה, מתענין ומשלימין מדברי סופרים, כדי לחנכן במצוות. [שוי"ע (שם)]. וי"א שאינן צריכין להשלים מדרבנן כלל (חוץ מתענית שעות). [רמ"א (שם) ומ"ב (סי' ח)]. ויש לסמוך עליהם בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות. [רמ"א (שם)]. ולמעשה בזמן הזה מחמת חולשה שירדה לעולם, המנהג להקל שלא להשלים התענית עד שיכנסו בעול מצוות. [ע"י במ"ב (סי' ט) שכת' שמה שאין מנדקדין להתענות שום תינוק בשנת י"ב, משום דבחי"ז ירדה חולשה לעולם. ומח"א"ר משמע שאפ"י בשנת י"ג אין נוהגין להתענות כ"ז שלא השלים שנת י"ג. ודעת הגרש"ז צ"ל (הליכ"ש יו"ה"כ פ"ו אות יד והגה כז) שבזמננו אין הקטנים משלימין תעניתם עד הגיעם למצוות. [אפ"י בתענית הסמוכה ליום הגיעם למצוות)].

בת י"ב ובן י"ג שנים
בת י"ב ויום אחד, ובן י"ג ויום אחד, שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל מצות ומשלימים מן התורה, אבל אם לא הביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מדברי סופרים. [שוי"ע (שם)]. ועיי"ש במ"ב (שם)]. ואפ"י הם רכים וכחושים (ואין להם סכנה לצום), צריכים להשלים כי חוששים שנשרו השערות. [רמ"א (שם)]. ועיי"ש במ"ב (סי' יב) שהרמ"א מייירי באופן שהגדיל לפניו או שלא בדקוהו].

הזכרת יום הכפורים בברכת המזון
קטן המברך ברכת מעין שלש או ברכת המזון על אכילתו ביום הכפורים, אף על פי שגדול האוכל מחמת פקוח נפש צריך להזכיר מעין המאורע, מכל מקום יש אומרים שלא מחנכים הקטנים בזה. [הגרש"ז צ"ל (הליכ"ש יו"ה"כ פ"ו הגה 58)].

חולה שיש בו סכנה

חיובו בצום
חולה שיש בו סכנה פטור מלצום. [שוי"ע (סי' תרי"ח)]. ואף אם אין סכנה מיידיית אלא הדבר עלול לגרום סכנה אף בעוד זמן ארוך ואפילו עלול לקרב את פטירתו במעט פטור. [שבת שבתון (אות כד) וחשו"ק חמד (יומא פב). בשם הרב מברס"ק צ"ל ועיי"ש במ"ב (סי' של סק ג), עיי"ש]. ועיי"ש **בשמעתא עמיקתא הלכות מצויות ליוה"כ - מהדורה מורחבת, מי בכלל חולה שיש בו סכנה.**

רחיצה
אסור לרחוץ, בין בחמין בין בצונן, ואפ"י להושיט אצבעו במים, אסור. [שוי"ע (סי' תרי"ג סעי' א)]. וי"א שאיסור זה הוא אף בשאר משקים. [נהר שלום (סי' ט) עיי"ש הפרי"ח (סי' א)]. וי"א שדוקא במים יש משום איסור רחיצה, אבל בשאר משקים שבשאר ימות השנה יש בהם משום בזיון אוכלין אין איסור רחיצה ביה"כ. [כן צידד בנהר שלום (שם)]. ועיי"ש ברי"ש (יומא עג:)].

גופו מלוכלך
אם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלכים בטיט או בצואה, או שנטף דם מחוטמו, מותר לרחצם, שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג. [שוי"ע (שם)]. ומ"מ צריך לזהר שלא ירחץ אלא מקום המטונף ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא טורח לרחוץ מקומות המטונפים כל א' בפ"ע מותר לכנוס במים לרחוץ כל גופו בפ"א כדי להסיר הלכלוך שעליו (לא להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך). [מ"ב (סי' א)].

להעביר זיעה
אם הזיעה הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר כיון שאינה רחיצה של תענוג ומ"מ מי שאינו אסטניס ואי"צ לרחיצה זו כ"כ נכון להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת הזיעה כמו שאסור לסוך בשמן להעביר הזוהמה. [מ"ב (שם ס"ב) ושעה"צ (אות ד)].

לצורך רפואה
החולה רוחץ כדרכו, אע"פ שאינו מסוכן. [רמ"א (סעי' ט)]. וכן הבא מן הדרך ורגליו כהות, מותר לרחצן, כי אין זה בכלל רחיצה לתענוג. [רמ"א (סעי' ב)]. וכ"ש משום רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום שאין איסור משום רפואה בשבת [א"י"כ הוא חולה שאב"י]. [מ"ב (סי' ק) דלא גרע ממני שבא מן הדרך ורגליו כהות].

יולדת
יולדת שהיא תדירה בדמים פשיטא שיכולה לרחוץ בשרה הן מפני שהיא כחולה והן מפני הסרת טיטונף. [נהר"ש (אות ט)].

לצורך מצוה (כגון קבלת פני רבו)
אין איסור רחיצה כשעושה לצורך מצוה ואינו מכוין כלל להנאת רחיצה (כגון לעבור נהר בגופו ע"מ לקבל פני רבו). [שוי"ע (שם סעי' ה)]. ואשה שלובשת לבנים ביה"כ מותרת לרחוץ מעט בין ירכותיה. ולא תרחץ בבגד כי אם ביד שלא תבוא לידי סחיטה. [מ"ב (סי' א)].
במקום הפסד (כגון העולה לשמור על פירותיו)
אין איסור רחיצה כשהולך משום הפסד ממון ואינו מכוין כלל להנאת רחיצה (כגון לעבור נהר בגופו במים עצמן ע"מ לשמור על פירותיו). [שוי"ע (שם סעי' ח)].

חמשה עינוריים

ביוה"כ יש איסור מלאכה, אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמי"ח, ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה. [שוי"ע (סי' תרי"א סעי' א)]. ושאר עינוריים אין בהם אלא איסורא בלבד, יש אומרים שהם מן התורה וי"א שאינן אלא מדרבנן (ונפק"מ במקום ספק). ולמעשה ראוי להחמיר. [מ"ב (סי' א)].

איסור אכילה ושתייה

שיעור אכילה האסורה

האוכל ביה"כ ככותרת הגסה חייב, והוא פחות מכביצה מעט, ושיעור זה שווה לכל אדם. [שוי"ע (רסי' תרי"ב)]. ובפחות מכשיעור אין חיוב, אבל יש איסור מה"ת. [שוי"ע (סעי' ה) ומ"ב (שם)]. ושיעור ככותרת הוא, דבר מאכל בנפח של כשני שליש של ביצה בינונית עם קליפתה, דהיינו כשלושים סמ"ק. [שש"כ (פלי"ט אותיות יט - כ) ואולי"צ (ח"ד פט"ו אות ה)]. ובשעת הצורך ניתן להקל שהוא כארבעים סמ"ק. [הגר"מ ש"ש קל"גן שליט"א (עטורי מרדכי פכ"ו)].

שיעור שתייה האסורה

השותה ביום הכיפורים מלא לוגמיו (פירוש מלא פיו), חייב. ומשערים בכל אדם לפי מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלקנו לצד א' בפיו ויראה כמלא לוגמיו, והוא פחות מרביעית באדם בינוני. וכל המשקים מצטרפים לכשיעור. [שוי"ע (סי' תרי"ב סעי' ט)]. ואף בפחות מכשיעור יש איסור כי חצי שיעור אסור מה"ת.

דברים המותרים והאסורים לבלוע

בליעת רוק

מותר לבלוע רוק, כיון שאין כונתו כלל לשתייה. אבל אם כונתו לשתייה אסור. [מ"ב (סי' תקס"ז ס"ק יא)]. ומ"מ כל זה ברוק שגלגל בפיו, אבל כל זמן שאינו מגלגלו בפיו מותר בכל גוונא. [הגר"מ צ"ל (הלכות תג בחג פכ"ב אות כ בהגה)]. ויש אומרים שאין איסור כלל לבלוע רוק. [חזו"א (דינים והנהגות פ"כ אות ט)]. וכן הוא בתורה לשמה (שאלה קנד) ועיי"ש בשמעתא עמיקתא גלוון קני"ח].

גוללות ותרופות

לקיחת תרופות (גזירת שהיקת סממנים)

ביוה"כ אסור לקחת תרופות משום גזירת סממנים פרט לחולה שאב"ס (וק"ו לחולה שיב"ס) שהותר עבורו לקיחת תרופות בשבת ויו"ט. [עיי"ש שו"ע (סי' שכ"ה סעי' יו) וסי' תצ"ו סעי' ב] ומ"ב (שם)]. וחולה שאב"ס היינו חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאז אע"פ שהולך דינו כנפל למשכב. [שוי"ע (רמ"א (שם)].

המשך חיפול

אדם בריא חייב להמשיך לקיחת תרופות לפי פקודת רופא כדי שלא יחלה במחלה שאין בה סכנה, מותר לו לקחת תרופות בשבת ויוה"כ (כפי שיבואר להלן). [שש"כ (פלי"ד אות יז)].

לקיחת תרופה למנוע חולי או הקאות בצום

אדם בריא שידוע שיש סיכוי גדול שאם לא יקח תרופה וכדו' יהיו לו הקאות וכדו' שיגרמו לו לשבור את הצום, רשאי לקחתה ע"מ למנוע החשש. [כי הרי מותר לקחת תרופות ע"מ למנוע חולי. ועוד כי עדיף לעבור על איסור קל של חשש גזרת שחיקת סממנים מודאי איסור תורה חמור. ועיי"ש באג"מ (ח"ד סי' ככ"א) שכת' שבמקום שיש רק אומדנא של הרופאים שנת תעזור למנוע הקאות יש לאסור איסור שחיקת סממנים, א"י"כ יש לו צער שלא יוכל לצום שבאופן זה יש להתיר].

לקיחת גוללות ותרופות בצום

מותר לקחת גוללות שאין להם טעם ערב ביה"כ (ללא אמצעות מים, כמבואר להלן), כשיש צורך בכך, אפילו לאדם שאינו חולה, וכגון הצריך לקחת תרופה להמשך טיפול. וכן הסובל מכאב ראש חזק במשך הצום ומחמתו נחלש כל גופו רשאי לבלוע משכך כאבים וכדו' להוריד הכאב. [נזכ"ן שנחלש כל גופו בכלל חולה שאב"ס הוא ורשאי לקחת תרופות ע"מ להתרפאות, וכמבואר בשו"ע בסי' ש"ח, וכן הביא בשש"כ (פלי"ד אות ג). וכן פסק הגר"מ צ"ל (שם עמ' קסה) לענין צום יוה"כ למי שסובל מסחרחורת או כאבי ראש חזקים]. ובכל אלו במקום שאפשר עדיף יותר לקבל את התרופה על ידי פתילה (נר). [עיי"ש באג"מ (ח"ד סי' קכ"א) ובנשמת אברהם (סי' תרי"ב ס"ק ז עמ' תשכ"ג)].

תרופות שיש להם טעם ערב לחיך

ההיתר הנזכר לענין לקיחת תרופות וגוללות הוא דוקא כשאין להם טעם ערב. אמנם אם הוא חולה שאין בו סכנה הזקוק לקחת תרופות שיש להם טעם ערב, עליו לערב דבר מר וכדו' (באופן שאינו פוגם את התרופה) עד שלא ירגיש המתקת שבהם. (אולם אין להתיר למי שאינו חולה, לשתות משקה פגום לצורך לקיחת גוללות ותרופות). [עיי"ש לקמן].

לקיחת גוללות ותרופות באמצעות משקה

אין היתר לבלוע תרופות עם מים, ועל כן יש לבלוע לבדם או ע"י בליעת רוק. (אלא שיש תרופות מסוימות שעלולות להזיק אם לוקחים אותם על קיבה ריקה או ללא אמצעות מים. ויש לברר הדבר בטרם מועד). וחולה שאב"ס הזקוק לתרופה, ואינו יכול לבלוע ללא מים (או שאסור לו לקחת את התרופה על קיבה ריקה), בשעת הדחק יש להתיר לבלוע התרופה ע"י שיערב במים דבר מר עד שאין בהן הנאה לחיך כלל לו ולרוב בני"א, כגון קפה שחור חזק (ללא סוכר) או תה חזק (ללא סוכר) וכדו' (ובמקום האפשר שידתל שיהיה פחות מכשיעור). [הגר"מ צ"ל (הליכ"ש פ"ה אות ח), הגר"מ צ"ל (אשרי האיש ח"ג פכ"ג אות ט) והאולי"צ (שם)]. כמו כן ניתן להמיס התרופה בצמח קצת מים באופן שהמים הופך להיות מר מחמת התרופה (וזה בתנאי שהמים לא פוגעים ביעילות התרופה). ומ"מ אם דבר אפשרי לכתחלה עדיף לקבל את התרופה על ידי פתילה (נר). [עיי"ש לעיל במקורות ובשמעתא עמיקתא גלוון קני"ח].

צורך חיסוי - שימוש באלכוהול ג'ל

הצריך לטפל בחולה וכדו' ולצורך כך צריך לחטאות ידיו, מותר לו לרחצם כיון שאין זה רחיצה של תענוג. [פשוט. וכן דעת הגרניק זצ"ל (חוט שני יוה"כ עמ' קלג)]. וע"כ מותר למוהל קודם המילה לשטוף ידיו ע"מ למנוע זיהום לתינוק. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ"ג אות טא)]. וכן מותר לשטוף ידים בסבון או באלכוהול ג'ל לצורך חיסוי. [כ"י אין זה בכלל רחיצה של תענוג וע"כ שריא במבוא לעיל].

רחיצת פניו

מי שהוא אסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנה פניו במים, מותר. [שו"ע (סעי' ד)]. ונהגו להחמיר בזה אפי' ברחיצת העינים, שהיא קצת רפואה. [מ"מ"א (שם)]. ואם פניו מלוכלכים קצת או שיש לו פלפוף על עינו יכול ללחץ אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הפלפוף רק יזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד. [מ"מ"ב (ס"ק ט)].

כלה תוך ל' לנישואיה
כלה, כל שלשים יום אחר נשואיה מותרת לרחוץ פניה, כדי שלא תתגנה על בעלה. [שו"ע (שם סעי' ג) ומ"ב (ס"ק כו)]. וי"א שזה היה בזמניהם שלא היו בבהכ"נ כל היום אבל בזה"ז שאינו רואה אותה כל היום לא נוהגין בזה היתר. [מ"ב (ס"ק כו) בשם החיי"א].

מגבת רטובה (ממחטות לחות)

אסור להצטנן באמצעות מגבת לחה וכדו', אם הוא טופח על מנת להטפוח כי עובר הלחלוף לגופו ומתענג. [שו"ע (סעי' ט) ומ"ב (ס"ק כג)]. ואסור לשרות מפה מבעו"י ולעשותה כמין כלים נגופים ולהצטנן בה ביוה"כ, כי יש לחוש שלא תגנב יפה ויבא לידי סחיטה. [נ"מ"א (שם)]. ועל כן אסור להשתמש בממחטות לחות אפי' אין טופח ע"מ להטפוח. [הגרניק זצ"ל (שם עמ' קלד)]. אבל מותר לקנח ידיו ורגליו ערב יוה"כ במפה ולמחר מעבירה על עינו כשעדיין לחה קצת מקינוח ידים של אתמול כי בזה לא חוששים לסחיטה. [מ"ב (ס"ק כה)].

לצנן גופו במים

אסור להצטנן בכלים שיש בהם מים, אפילו הם חסרים, בין של חרס בין של מתכות. [שו"ע (ס"ב)]. בשל חרס משום שיש לחוש שהכלי יסלוט המים הבלועים בו ובשל כסף משום שיש לחוש אולי יפול הכלי מידו וישפכו רחצה. [נ"מ"א (שם)]. ורחיצת פניהם וידיהם של שייך החששות הנ"ל, מותר. [שו"ע (ס"ב)].

רחיצת קטנים

התינוקות מותרים ברחיצה. [שו"ע (ס"א תרט"ז)]. אלא שבזמננו שלא רגילים ברחיצה ואין זה בכלל עינוי לקטן, אם אין התינוק זקוק לכך אין להקל אפי' ע"י עכו"ם. [מ"ב (ס"ק ג)]. ואם התלכלך ביותר מותר לרחצו. ואע"פ שאגב זה נמצא הגדול רוחץ ידיו אין חשש כיון שאין זה רחיצה של תענוג. [ע"י מ"ב (ס"א תקנד ס"ק יט) ובמחש"ח (רס"י תרט"ז)]. וקטן שמחנכין אותו באכילה, מחנכין אותו ברחיצה. [רמ"מ"א (שם)]. ורחיצת פניהם וידיהם של ילדים קטנים שלא לשם תענוג אין להחמיר בה כלל. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ"ב אות ד)].

רחיצת הפה

אין לרחוץ הפה ואף במקום צער גדול אין להתיר. [רמ"מ"א (ס"א תריג סעי' ד) ושו"ע (ס"א תקסד סעי' ג) ומ"ב (שם ס"ק יא)]. ואף במי פה אע"פ שאינו ראוי לאכילה אסור. [הגרניק זצ"ל (חוט שני עמ' קלג)].

במקום חולי

הצריך לשטוף פיו מחמת מיחוש בגרון (ולאחר מכן פולטו), והוא צריך לעשותו בכל יום, ואם לא יעשהו יהיה לו צער גדול, ולא יוכל להתפלל כראוי, רשאי לעשותו כן עם משקה מר. [שבה"ל (ח"ד סי' ד אות ו) והגרשי"א זצ"ל (שליש ערכי רפואה ח"ב עמ' רצג) והגרניק זצ"ל (שם עמ' קלג)].

נטילת ידים

שהרית

נוטל אדם ידיו שחרית ומבדך על נטי"י, ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו. [שו"ע (ס"א תריג סעי' ב)]. ונוטל כדרכו בכל השנה ג"פ כיון שבבלא זה לא יכול ליגע בידיו לפה ולעינים ולאוזן משום סכנה וגם שסתם ידים מלוכלכות הן בבוקר, שהרי אינו נזהר כל הילה ממגע בית הסתרים ועל כן לא גרע מאם היה מלוכלך בטיט. ומ"מ פניו לא ירחץ כלל. [מ"ב (ס"ק ג) ושעה"צ (אות ה)]. ולא יכוין לגנת רחיצה רק להעביר הרוח רעה. [רמ"מ"א (שם)].

אחר יציאתו מבית הכסא

אם הטיל מים ושפשף בידו, או עשה צרכיו וקנה נוטל ידיו עד קשרי אצבעותיו (אם אינו מלוכלך למעלה ממקום זה). [שו"ע (שם סעי' ג) ושעה"צ (אות ט)]. ואם לא קינח ולא שפשף ואין דעתו להתפלל, נחי הפוסקים אם מותר לו ליטול ידיו, ועל כן נכון ליגע בחלק המכוסה בגוף (המחייב נטילה) כי באופן זה לכל הדעות מותר לו ליטול ידיו (עד קשרי אצבעותיו). [מ"ב (ס"ק ד) ובערוה"ש (אות ג)]. במה דברים אמורים בליל יוה"כ אחר התפלה אבל ביום שמתפללין כל היום אם הטיל מים אף על פי שלא שפשף או שעשה צרכיו אף שלא קינח מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו. [מ"ב (ס"ק ד)]. ואף בתי כסאות שלנו שהם נקיים דינם כנ"ל. [הגרניק זצ"ל (פ"ה ס"ק כב עמ' קלב)].

אחר יציאתו מבית הכסא ולא עשה צרכיו

היוצא מבית הכסא (ולא עשה צרכיו כלל) ינקה ידיו במידי דמנקי (כגון ע"י שפשוף בגד) בלבד. ואם לבו נוקף ומחשש שאינו נוטל ידיו מותר לו ליטול כדי שיהיה יכול להתפלל בדעה מיושבת. [בה"ל (ס"א תריג סעי' ג) ד"ה ואם רוצה)].

אחר נגיעה במקומות המכוסים

אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. ואם נגע בידו בטיט או ברפש א"צ לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד. והיינו אפילו תפלה. [מ"ב (ס"ק ה)].

לפני התפלה

אם לא עשה צרכיו כלל אין לו ליטול ידים שבביל תפלה בלבד אף שבשביל תפלה בלבד מצוה ליטול ידים מ"מ משום חומר יוה"כ יש לחוש לאותן הפוסקים שוברים שבשביל תפלה בלבד לא תקנו ליטול ידים כ"א בשחרית משום שנעשה כבירה חדשה. [מ"ב (ס"ק ה)].

כהן העולה לדוכן

כהן העולה לדוכן נוטל ידיו כדרכו עד הפרק, אע"פ שהן טהורות, כי רחיצה שאינו מכוין בה לתענוג, מותרת. [שו"ע (ס"א תריד סעי' א) ומ"ב (ס"ק א)]. וע"י כה"ח (אות יד) שהיה לויים במקום שנהגו.

סיכה

בגוף ובשער

אסור לסוך אפי' מקצת גופו. [שו"ע (ס"א תריד סעי' א)]. ואף שערו אסור. [ערוה"ש (יו"ד שפא, ו)].

במה אסור לסוך

איסור זה הוא בדברים שהדרך לסוך בהם כגון שמן וכדו'. [מ"ב (ס"א תקנד ס"ק כח ותריג, ב)].

מי בושם / דאורדורנט ספריי

לסוך גופו במי בושם, יש אומרים שאסור משום שהוא כסיכה. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ"ב אות ט) ואור לציון (ח"ד פ"ב אות ט)]. וש מקילים אם יש צורך גמור בכך כי אין זה בכלל סיכה. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ד סוף הגה 56)].

סבון נוזלי

אין בשימוש בסבון נוזלי משום סיכה (אולם משום איסור רחיצה יש בו). [אור לציון (שם אות ה)].

דוחה יתושים

מותר לשים נוזל/קרם וכדו' (באופן שאין משום איסור ממרח) דוחה יתושים על הגוף אם יש צורך בכך. [שאיין זה בכלל סיכה כי אין כוונתו שיבלע בבשרו, ואין זה לתענוג. וכ"כ בשבת שבתון (עמ' שז)].

איפור

י"א שיש באיפור משום סיכה (ובלא"ה יש בו משום מלאכת צובע - ואיפור שיש בו משחה וכדו' אסור משום סיכה ומשום ממרח). [במע' האגי"מ (נטעי גבריאל ביהמ"א ח"ב פ"ג אות ה)].

לצורך חולה / מהמת פצעים

חולה, אפילו אין בו סכנה רשאי לסוך. [שו"ע (ס"א תריד סעי' א)]. וכן מי שיש לו חטטין בראשו וכו', רשאי לסוך. [שו"ע (שם)]. והיינו דוקא במקום שנהגין לסוך בחול אפילו איש בריא אבל במקום שאין נוהגים לסוך בחול איש בריא אסור לסוך ע"ג חטטין בין ביום טוב ובין בשבת כי מוכח שעושה משום רפואה. [מ"ב (ס"ק ב)]. וכתי' הגר"ח (אות א) שהקילו לצורך חולה משום שאצלם אין הסיכה לשם תענוג כלל. ובדרך זה כתי' הכה"ח (אות א) והוסיף עוד טעם, מפני שבכ"ג לא גורו רבנן.

כלה תוך ל' לנישואיה

כלה, כל ל' יום אחר נשואיה מותרת לסוך פניה, כדי שלא תתגנה על בעלה. [מ"ב (ס"א תקנד ס"ק כט) לענין ת"ב. ועיי"ש בשעה"צ (שם) שמשמע שה"ה לענין יוה"כ. וע"י בשבת שבתון (עמ' שיא)]. ומ"מ"א זה היה בזמניהם שלא היו בבהכ"נ כל היום, אבל בזה"ז שנמצאים במשך היום בבית הכנסת וממילא אינו רואה אותה לא נוהגין בזה היתר. [מ"ב (ס"א תריג ס"ק כו)].

קטנים

התינוקות מותרים בסיכה. [שו"ע (ס"א תרט"ז)]. אלא שבזמננו שלא רגילים בסיכה, אם אין התינוק זקוק לכך אין להקל. [מ"ב (ס"ק ג)]. ומכל מקום קטן שמחנכין אותו באכילה, מחנכין אותו באיסור סיכה. [רמ"מ"א (שם)].

נעילת הסנדל

נעלי עור

אסור לנעול סנדל או מנעל של עור. [שו"ע (ס"א תריד סעי' ב)]. ואסור אפילו לטייל בו בבית ממטה למטה. [מ"ב (ס"ק ז)]. ואף אם עומד במקומו אסור. [כ"י מוכח מהרמ"מ"א (שם סעי' ב) וכן הוכיח החלקת יעקב (ח"ב א"ח ס"א ב)]. וכן לנעול מנעל ברגל אחד אסור. [בה"ל (רס"י תריד ד"ה אסור לנעול)].

נעלי גומי וכדו'

נעליים של גמי או של בגד או של שאר מינים, מותר אפי' לצאת בהם לרה"ר. [שו"ע (ס"א תריד סעי' ב)]. כי כל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש. [מ"ב (ס"ק ה)]. וע"י בסמוך.

נעלי גומי נוחים

יש מאחרונים שמחמירים בשל עץ אפילו אינו מחופה עור. וכן יש מחמירים שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים או גומי ועשוי כמנעל שלנו והוא מגין על רגל ואינו מרגיש כלל שהוא יחף ולאו בכלל עינוי הוא. ולמעשה אף שאין למחות ביד המקליון, מ"מ מי שאפשר לו נכון להחמיר בזה ולילך בנעלי בד רכות באופן שירגיש הקרקע למטה ברגליו ומרגיש שהוא יחף. אכן אם צריך לצאת החוצה נכון יותר שילבש אלו ולא מנעלים של עור שיש בהם איסור מדינת משא"כ אלו שהם רק משום חומרא. [מ"ב (ס"ק ה) ושעה"צ (אות ה)]. והמנהג להקל. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש מועדים פ"ה אות ה) והגה (לא) כיון שאנו כאיסטניסים לענין זה. וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (ח"ג פ"ב אות ז)]. ואף המחמיר בדבר א"צ ללכת יחף ממש. [בה"ל (ד"ה או של)].

נעלי מעורב בצר

נעל מחומר שאינו של עור אבל מחופה הוא בעור מלמעלה או למטה, אסור. [שו"ע (ס"א תריד סעי' ג) ומ"ב (ס"ק ח)]. [מ"ב (ס"א תקנד ס"ק לא)]. ומ"מ נעלים סינטטיות שרק הצבעות מעל כף הרגל עשויות מעור, מותר לנועלן באופן שרצועות העור אינם נוגעים ברגליו. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי פ"ג אות יב)].

נעלים הנראים נעלי עור

נעלים סינטטיות דמויות עור מותר לנועלם משום שבזמננו אין בהן משום מראית העין, כי כולם יודעים שיש נעלים כאלו בשוק. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האישי פ"ג אות יב)]. ואם הם נראים ממש כנעלי עור יש לאסור משום מראית עין. [מנח"ש (תני סי' ג אות ג)]. דעת הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש בחג פ"ב הגה 48) דנעלים סינטטיות שרגילים לנועלן בכל ימות השנה אסורים מן הדין ביוה"כ ות"ב].

יולדת תוך ל' יום/חולה שאין בו סכנה

החיה, כל שלשים יום מותרת לנעול את הסנדל, כי עד אותו הזמן הצינה קשה לה. [שו"ע (ס"א תריד סעי' ג) ומ"ב (ס"ק י)]. וכן הדין לחולה אפילו אין בו סכנה, וכן מי שיש לו מכה ברגליו. [שו"ע (שם)]. וכן הדין לכל מי שהצינה קשה להם. [מ"ב (שם)]. וע"י בה"ל (שם ד"ה והוא איסטניס)]. ומכל מקום בזמננו שאפשר במנעלים שאינן של עור יש להחמיר בדבר. [הגרשי"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ה אות ב)]. אולם דעת הגרניק זצ"ל (חוט שני עמ' קלח) שאף בזמננו מותר ליולדת ולחולה להקל.

להיזהר מנגיעה בנעלים

יש להשתדל שלא יגע בנעלים כי אם ע"י בגד, כדי שלא יצטרך ליטול ידיו, ואם נגע בהם שלא ע"י בגד צריך ליטול ידיו במקום שנגע בהן. [מ"ב (ס"ק יד)]. וכ"ז לענין נעלי עור אבל נעלי גומי י"א שאין ליטול ידים אף בכל השנה כי דוקא בשל עור יש חובה ליטול.

[ערך שי' (ס"א ד) והחזו"א (אחרות רבנו ח"ג עמ' קפח)]. ויש מחייבים אף בזה. [כ"י איש חי (דברים אות כא)].

קטנים

התינוקות אסורים בנעילת הסנדל, שאין זה עינוי לקטן אם לא ינעל נעלי עור. [שו"ע (ס"א תרט"ז סעי' א)]. ומכל מקום אם הקטן יצטרך בשל ההליכה בלא נעליים, כגון שמוג האויר הוא קריר ואפשר שיצטנן, או שיש לחשוש שידרוך על קוצים וכדומה, ואין לו נעליים שאינם נעלי עור, מותר לו לנעול אף נעלי עור, וגם מותר לגדול להנעילם לו, אם הקטן אינו יכול לעשותו כן בעצמו. [הגרשי"א זצ"ל (ח"ג ת"ח הקטנים למצוות הגה קצה-קפא)].

ואם זה גם כל רח' רבי עקיבא בבני ברק? פלוס וילה 6 מפלסים בצפת, ועוד אחת במירון?
כל זה, דמיון ומשל חיוור ל"אור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער"!!!
 ועתה בואו חשבון?
 יש לנו איזה נייעס עסיסי, איזה רכילות חדשה? סקופ? מה כדאי?
עדיף להיות חתולה, או לזכות ל"אור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער"??
 יש לנו הזדמנות להתרומם, לגבוה, להתקדם.

עד כאן תשובה מיראה, עכשיו לתשובה מאהבה
 הרמב"ם כותב בהלכות תשובה (פרק ב' הלכה א') 'אי זו היא תשובה גמורה, זה עשה לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא משכשול כח'.
 כלומר, כשמגיע לאדם ניסיון של דיבור והוא עומד בו, הוא עומד בו כי אבא שלו שבשמים - שהיא אוהב אותו כל כך, כי הוא חלק ממנו, הוא אוהב אותו כאהבת אב לבן, הוא דואג לכל

הרמב"ם כתב: "ראוי לו לאדם שיחמול על דיבורו יותר מחמתו על ממונו" (אגרת השמד פרק ראשון)
 הרא"ש ב"אורחות חיים" כתב: "ויקל בעיניך הוצאת ממונך מהוצאת דבריך, ופיך אל יהמר להוציא דבר רע עד אשר תשקלחו במאזני שכלך". - הרי שהרא"ש, שהיה מקדמוני הראשונים ופסקיו הם בסיס לכל הטור והשו"ע, כתב שהאדם ירגיש בפתחו את פיו כאילו שהוא מוכר בחנות במאזני משקל (אורחות חיים להרא"ש סי' ל).
 עוד מדברי הרא"ש: "אל תרבה לדבר בדברים המועילים - כי אם בקוצר לשון" (שם קא).
 "אל תדבר בלא עתו, ובדבר שאין בו תועלת, ושמוד פתחי פיך" (שם קכז). - הרי שעל האדם להרגיש כשומר.
 וכתב עוד: "אל תעמול לרוח, ואל תשמע דברים בטלים" (שם קיז). - הרי שביזה את הדברים הבטלים שאינם אלא רוח, והעוסק בהם עמל לרוח.
 וכתב בספר "ראשית חכמה" בשם מהר"ם קורדובירו ז"ל, שראה להרב שושן סודות בחלום, וראה שכל שערו ושער מזקנו היה מאיר כאור האבוקה, והיה זה עבור שהיה נזהר משיחה בטלה". (ע"ש, זכור למרים" פ"ד. "דרך החיים" עמ' קנז).
 נקבל כלונו על עצמנו לשמור את פינו ולשונו מכל משמר, ונזכה כלונו בעז"ה להיחתם בספוק של צדיקים גמורים.

מתפלל הגר"ח.
 אחרי התפילה ישב עימו ראש-הישיבה זמן ארוך ופיסו בדברים ואמר לו, שאם יסיר את קפידתו מן האנשים - הקב"ה יסיר ממנו את ההקפדה הרובצת עליו, ושערי זיווגים ייפתחו בפניו.
 ראש-הישיבה הוסיף ואמר לו שכאשר נפתחים שערי זיווגים בשמים, הכל רץ... זה לא לוקח זמן...
 הבחור קיבל את הדברים ואמר בפה מלא שהוא מוחל לאלה שחשדו בו, ואינו מקפיד עליהם.

ונהג, ביציאה מהישיבה פוגש הבחור אחד את הלומדים, שבדיוק באותה שעה נסע לכיוון אשדוד, והצטרף אליו לנסיעה כטרמפ'ל.
 במהלך הנסיעה התעניין הנהג במצבו של הבחור שלצידו, ואז התברר שגם אחות-אשתו של הנהג היא בחורה מתחזקת בגיל מתבגר ואף היא סובלת מבעיה. הנהג הציע לַבְחֹר את גִּיסְתוֹ שֶהֵבִיעַ את הסכמתו, והשידוך אכן יצא לדרך.
 לא עברו 3 יממות והשניים התארסו בשעה טובה ושמחת ה'ווארט' נערכה במעונו של ראש הישיבה הגר"ח פיינשטיין בב"ב. (מתוך הספר החדש "בוודאי גם שם" - סיפורי השגחה אישיים ומפתיעים מאת הסופר הרב אברהם ישראל פרידמן. ניתן להשיג בפלא: 0504116867).

עצה גדולה לזכות בדין - להתפלל על הכלל
 דברים נפלאים ביותר - כתב הרה"ג ר' עידו קופפר שליט"א מפארי יישובינו: הימים הקדושים הללו מיועדים ומסוגלים לתשובה כידוע, לשוב אל ה', ולמרק את החטאים והעוונות, וע"י כן להכריע את הכף ולזכות בדין.
 והנה גילו לנו חז"ל דרך נוספת להכריע את הכף לזכות והוא מאמרם (ילקוט ש"ש משלי כ' וכן ויקר"כ כ"א, ד) "אם עשה אדם חבילות חבילות של עברות, יעשה כנגדם חבילות חבילות של מצוות".
 והענין הוא, דאף אם לא יצליח האדם לחמוק את עוונותיו וע"י שיתעסק בריבוי המצוות דוקא.
 ויש להביא בענין זה דברים שנאמרו בכולל "נר ישראל" ממו"ר רבי יצחק קולדצקי שליט"א בערב שבועות תשפ"ב.
 דהנה מובא שיוסף הצדיק היה אסור בבית האסורים י"ב שנה, ב' שנים בעבור שהוסיף 'אם זכרתי והזכרתני'.
 אך י' שנים שישב ב'בית האסורים' למה? אלא בעבור שדיבר 'לשון הרע' בעשרת אחיו, כמ"ש "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם", (שמו"ר ז').
 ותמה החפץ חיים, דהלא הוא דיבר 'לשון הרע' אחד בלבד, ומדוע מגיע לו עשר שנים?
 אלא מוכיח החפץ חיים מהכא, שאף אם אדם אומר משפט אחד בלבד! אך הוא כולל בתוכו כמה אנשים, מספר העוונות נחשבים לפי מספר האנשים שדיבר עליהם!!!
 והוסיף לפי"ז, דמידה טובה מרובה ממידת פורענות, וא"כ כ"ש שאותו הדבר נפחות הוא לענין מצוות.
אם אדם מכוון בתפילתו להתפלל על כל ישראל הוא זוכה בכ-20 מיליון מצוות!!! (בערך מספר היהודים בעולם כולו).
 והוסיף הרב קולדצקי, שסיפר ד"ז פעם בפני אנשים שלא כ"כ יראים ושעולם המושגים שלהם מצומצם, וא' מהם ניגש ואמר שהוא לא מבין איך דבר כזה יכול להיות.
 ואמר הרב קולדצקי (לנו) "אשרינו שנאחזו מבינים, שאם החפץ חיים אמר כך, אז ככה זה ממש!!
 ואפשר להוסיף, שכלל הפחות כדאי להתרגל לכוון במקום אחד בתפילה, להתפלל על כל ישראל, ובכך להרוויח דבר נפלא זה, ודוג' לדבר ב"הא שלמא רבא מן שמיא" שבסוף כל קדיש.
 ובפרט כעת בימי אלול, הדבר יוסיף הרבה זכויות להכריע את הכף כמאמרם (לעיל) אם עשה אדם חבילות של עבירות יעשה כנגדם חבילות של מצוות, וכאן זה מצוות בכמויות של מיליונים כל פעם!!!
 במילה אחת של "אמן" אפשר לקיים כ-20 מיליון מצוות!!! אשרינו מה טוב חלקנו.

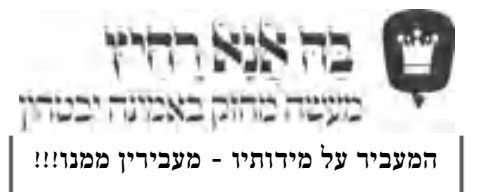

עלון השבוע (כרכסים): תרומת הרב יואל מולדובן שליט"א לע"נ אימו מרת פריידל חדרה בת ר' יוסף ז"ל.
 העלון ב'אוסף גליונות' מחכה לתרומה!!!
 חלק טרם לע"נ: משה בן חנוס תורת. ווונטר רחל יזנת בת נוצר תורת.

אחת הנוסעות חשדה שהוא בן-מיעוטים המתנהג בצורה מוזרה, והסבה את לב יתר הנוסעים לחשדותיה. כך התפתחה המולה סביב הבחור שהיה כאמור כבד-שמייה ולא הבחין במתרחש.
 הנוסעים המפוכחים פנו לנהג, שעצר את האוטובוס ופנה אל הנוסע, אלא שאז התברר כי מדובר בבחור יהודי מתחזק, והחשד היה לשווא.

הבחור שנפגע עד עמקי-נשמתו, החל לסנן לעבר הנוסעים כי הוא אינו מוחל להם, וחזר על כך כמה פעמים תוך שקולו נשנק מבכי...
 הנוסעים החלו לנסות לפייסו בדברים, אך ללא הועיל, והוא חזר שוב ושוב והצהיר שאינו מוחל להם על כך.

לאחר שכל הניסיונות העלו חרס, התקשר אחד הנוסעים למעונו של הגאון רבי חיים פיינשטיין - ראש ישיבת 'עטרת שלמה', ושאל אותו כיצד יש לנהוג במצב שנוצר.
 ראש-הישיבה ביקש לשוחח עם הנוסע ולפייסו, אך מפאת כבדות-שמיעתו לא היה ניתן לשוחח עמו בטלפון ראש-הישיבה אמר לאברך שימסור לנוסע שהוא מבקש ממנו לבוא אליו כי הוא רוצה לדבר עמו.
 האברך הסביד לבחור שמדובר באחד מגדולי הדור והבחור ניאות לכך, וקבע לבוא אל ראש הישיבה למחרת בבוקר לאחר תפלת שחרית בישיבת 'נתיבות עולם', שם

המעכיר על מידותיו - מעבירין ממנו!!!
 הסיפור שלנו מתחיל לפני חודשים אחדים, ביום בו נתפס בנס בלב תל-אביב מחבל שנשא תיק עם כלי-נשק לצורך ביצוע פיגוע, רחמנא ליצלן.
 בערב של אותו יום נסע בחור מבוגר לבוש בגדי-עבודה וקסקט לראשו באוטובוס בתוככי הקריה החרדית באשדוד.

מעשה פלא, שארע לפני כשבוע - ביישובינו רכסים.
 אברך יקר, בשם הרב א.מ. למד את נושא החשמל בשבת, והחליט שהוא לא מסתמך על היתרים שונים, ועושה רצון הקב"ה בשלימות, ואין אדם שומע לי ומפסיד, 'לוו עלי ואני פורע' וכו'...
 הלך האברך וקנה מצברים.
 הוא התייעץ איתי, כיצד ניתן להעלות את המצברים מהרחוב לביתו? [מצברים זה דבר כבד מאד מאד, כל מצבר שוקל בערך 50 קילו (!!!)].
 אמרתי לו שכדאי לו להזמין מנוף, עולה בערך 1000 ₪, אבל אין משהו אחר.
 הוא בירר מחיריים, והחליט לחכות כשהמצברים יגיעו, הוא יזמין את המנוף.
 ביום ג' של שבוע שעבר (כ"ו אלול פ"ג) הגיעו המצברים. המשאית פרקה אותם, ושמה אותם על המדרכה. (זה משאית בלי מנוף).
 ובאותו רגע שהמשאית הורידה את המצברים, מי הגיע בדיוק ממוול?
 משאית מנוף!
 המשאית הגיעה בכדי להוריד דשא סינטטי לגינה הציבורית שמול ביתו.
 הוא ניגש למשאית והגיע לסיכום עם בעלי המשאית על מחיר זול במיוחד, ותוך 5 דקות המצברים כבר היו אצלו במרפסת!!!
 זה לא נשיקה מהקב"ה?
 זה ממש 'הבא ליטהר מסייעין בידו'!
 ואין הדברים רק במצברים, אלא כל ה'בא ליטהר מסייעין בידו', זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת.
 ובפרט ב'עשרת ימי תשובה' כפי דכתב הרמב"ם בהל' תשובה שבימים אלו, "התשובה יפה ומתקבלת מיד"!!!

<p>עלון השבוע (כרכסים): תרומת הרב יואל מולדובן שליט"א לע"נ אימו מרת פריידל חדרה בת ר' יוסף ז"ל. העלון ב'אוסף גליונות' מחכה לתרומה!!!</p>	<p>חבורת "מעין עולם הבא" [ג' רפים במסכת שבת] כא - כג</p>	<p>ניתן להרשם לקבלת העלון במייל a0548496676@gmail.com בכל עניין העלון ניתן לפנות ל- 0548496676</p>	<p>דרוש תרומות להרפסת העלון ניתן לתרום בכרטיס פלוס בקופת 'עלי באר' הנצחה שבערית - 180 ש"ח אודור כרכסים 100- ש"ח אוסף גליונות</p>
<p>חלק טרם לע"נ: משה בן חנוס תורת. ווונטר רחל יזנת בת נוצר תורת.</p>			

מִיָּמִים זָכוּיִם

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוּי כֹל צִמָּא לְכוּ לְמִים' (ב"ק פב.).

יום הכיפורים

לשקר ולומר לאנשי ההצלה שהוא כהן, בכדי שיקדימו להצילו, שהרי פיקו"נ דוחה לכל התורה, או"ד דהדבר אסור.

- ב -

והנה שלחתי לשאול את הנ"ל קמ"י הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, והשיב: שלא מיבעי באופן שכולם ישראלים, שמותר לישראל לשקר ולומר שהוא כהן בכדי שיקדימו להצילו, - אלא אפ"י באופן שיש שם כהן וישראל, גם שם מותר לישראל לשקר ולומר שהוא ג"כ כהן, בכדי לנסות להציל עצמו שאולי האיש הצלה יבחר להצילו, - ואע"פ שמחמת כך הכהן האמיתי ימות ר"ל, מ"מ הדבר מותר, שהרי פיקו"נ דוחה לכל התורה וקיי"ל ד'חייך קודמין', (נמסר ע"י נכדו, ידידי הרה"ג ר' שלמה סוקל שליט"א).

וכן דעת הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, שמותר לישראל לשקר ולומר שהוא כהן בבי' האופנים הנ"ל, - והוסיף לומר הגאון הנ"ל, שלא מיבעי בהא 'שמותר' לישראל לשקר, אלא י"ל דהישראל 'חייב' לשקר ולומר שהוא כהן בבי' האופנים הנ"ל, שהרי האדם חייב לעשות כל טעדיק שיכול, בשביל הצלת נפשו מהסכנה, (נמסר ע"י אחי, הרה"ג ר' שמחה כהן שליט"א).

וכן הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א הביא בעבר בשיעורו, ששאל את מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, באופן שכולם ישראלים (האופן האי' הנ"ל), האם מותר לאחד מהם לשקר ולומר שהוא כהן, בכדי שיקדימו להצילו לפני כולם, והשיב מרן זצ"ל שמותר לו לשקר ולומר שהוא כהן בשביל להציל עצמו.

ואמנם ידידי הרה"ג בנימין שלזינגר שליט"א מסר לי, ששאל קמ"י הגאון רבי אשר וייס שליט"א וכן קמ"י הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א, באופן שאחד כהן ואחד ישראל, האם מותר לישראל לשקר ולומר שהוא ג"כ כהן וכנ"ל, ושניהם צידדו שאסור לישראל לשקר ולומר שהוא ג"כ כהן.

והנה בזמנו ת"ח ומורי הוראה רבים דנו בשאלה הנ"ל, - ולמעשה היו שהורו שהוא 'חייב' לשקר ולומר שהוא כהן, והיו שהורו 'שמותר' לו לשקר אך אינו 'חייב' לשקר, והיו שדנו שיתכן ש'אסור' לו לשקר, - ואכמ"ל בכל פרטי הגדרים והדינים שנאמרו בזה, (והארכנו בזה קצת בגליון 139).

- ג -

וכעת נשוב לשאלה שפתחנו בה, כיצד הותר ליונה לספר לאנשי הספינה שהוא בורח מה', ולהתיר עצמו למיתה ולהורות להם להשליכו לים, והרי האדם מחוייב לשמור על נפשו מאוד, גם כאשר הוא יודע שלא נשאר לו הרבה זמן לחיות וכנ"ל.

והנראה לבאר בזה, שאע"פ שהאדם מחוייב לשמור על נפשו מאוד, אך מ"מ הותר ליונה להורות לאנשי הספינה

ויאמרו אליו מה נעשה לך וישתק הים מעלינו כי הים הולך וסער: ויאמר אליהם שאוני והטילני אל הים וישתק הים מעליכם כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם: (יונה, א, יא-יב).

הנה לכאן צ"ע טובא בזה, כיצד יונה הנביא הורה לאנשי הספינה להשליך אותו אל הים, והרי לאדם יש חובה לשמור את נפשו מאוד, ואפ"י כאשר נשאר לו לחיות רק זמן מועט, מ"מ עדיין חייב לשמור את נפשו ולהאריך את ימי חייו עד כמה שניתן.

ואמנם מצינו שרבים ביארו בזה, שלאנשי הספינה הי' מותר להשליך את יונה לים, כיון שהוא הי' נחשב כרודף כלפיהם, מחמת שרק בסיבתו הספינה הישיבה להישבר.

[והרי זה דומה לסיעת בני"א שפגעו בהם עכו"ם, וייחדו אחד מהם כגון שבע בן בכרי ואמרו תנו אותנו ונהרגהו, ואם לאו נהרוג כולכם, - שהדין הוא: ימסרו אותו להם ואל יהרגו כולם, - ע"י ברמב"ם הל' יסה"ת פ"ה ה"ה, ואכמ"ל בזה].

אך אכתי צ"ע טובא בזה, דהניחא דבזה מתבאר שפיר מדוע הותר לאנשי הספינה להשליך את יונה לים, - אך מ"מ אכתי צ"ב טובא, מדוע בכלל יונה סיפר להם שהוא בורח מלפני ה', ומדוע התיר את עצמו למיתה והורה להם להשליכו לים, והרי על יונה הי' מוטל לעשות את החשבונות שלו ולא את החשבונות שלהם, וכלפי עצמו יונה הי' מחוייב לשמור על נפשו מאוד, ולהאריך את חייו עד כמה שניתן.

[ואין לומר שהוא הי' רודף גמור והי' חייב להפסיק את רדיפתו מצד עצמו, כיון שלמעשה הסערה באה רק בידי שמים].

וא"כ לכאן הי' אסור לו לספר להם שהוא בורח מלפני ה', ולהתיר עצמו למיתה ולהורות להם להשליכו לים, - כיון שאילו לא הי' מספר להם זאת ולא הי' מתיר עצמו למיתה, י"ל דלא היו משליכים אותו לים על סמך הגורלות בלבד, (ע"י בחזו"א יו"ד סי' סט, - ואמנם יעוי' במש"כ האבן עזרא שם), - וצ"ע בזה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

והנה לפני שנבוא ליישב את הנ"ל, נביא כאן תחילה שאלה חמורה, שנידונה בהיכלי התורה לפני כמה שנים, וכדלהלן.

הנה קיי"ל במשנה בסוף הוריות, 'כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר...', והיינו שכאשר כהן לוי וישראל נתונים בסכנה וא"א להציל את כולם, אזי יש דין קדימה שצריך להקדים להציל את הכהן, לפני הצלת הלוי והישראל, (וכן הלאה לפי המבואר שם במשנה בסדרי הקדימה).

ובעבר התפרסמה בהיכלי התורה השאלה, בגוונא שכמה אנשים ישראלים נתונים בסכנה ר"ל, האם מותר לאחד מהם

ורק בפסוק הבא כתוב: 'ויאמרו אליו מה זאת עשית, כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא ברח, כי הגיד להם', - ומבואר בזה שיונה אכן השיב להם גם על השאלה המרכזית, ואמר להם שהסערה הגיעה בגללו משום שהוא בורח מלפני ה', - אך מ"מ זה כתוב רק בפסוק השני וגם שם זה כתוב בלשון מסורסת: 'כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא ברח, כי הגיד להם', וזה לא כתוב בסדר הדברים בתוך מה שהובא בפסוק הקודם, שהשיב להם: **עברי אנכי וכו', - וצ"ב מה הטעם שהכתוב סירס את תשובתו של יונה, והכתוב חילק את תשובתו לשני חלקים.**

- 1 -

והנראה בס"ד ליישב את ב' השאלות הנ"ל בביאור נפלא, - ע"פ מה שדיקדק הכס"מ (הלי עכו"ם פ"י ה"ב) בלשון הרמ"י, שכל מה שקיי"ל שאסור להציל גוי שעומד למות, זהו רק בגוי שעובד ע"ז, אך בגוי שאינו עובד ע"ז מותר להצילו ממיתה בשכר, (אך בחינם אסור משום 'לא תחנם'), עיי"ש.

ומעתה לפי"ז י"ל, דבתחילה אכן ה"י אסור ליונה לתת להם עיצות ולהצילם בזה מטביעה בים, כיון שהם היו עובדי ע"ז, כמפורש בפסוק (שם, ה): 'ויזעקו איש אל אלהיו, וקיי"ל שיש איסור להציל עכו"ם שעומד למות וכו"ל, ולכן בתחילה יונה באמת לא סיפר להם שהוא בורח מלפני ה', כיון שאם יידעו זאת הם עלולים להשליכו לים ולהינצל ע"יז מטביעת ספינתם בים, וכאמור בתחילה ה"י אסור ליונה לסייע להם להינצל מטביעה בים.

ולכן בפסוק הראשון כתוב רק: 'ויאמר אליהם עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה', והיינו שבתחילה באמת יונה לא השיב להם תשובה על השאלה המרכזית ששאלוהו: **'הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו'.**

ואמנם לאחר שיונה השיב להם שהוא ירא את ה' אלוקי השמים, אשר עשה את הים והיבשה, כתוב בפסוק: **'וייראו האנשים יראת גדולה',** ויעו"י במלבי"ם שביאר בזה, שמה שכתוב לעיל (שם, ה) **'וייראו המלחים'** הייתה זו יראת הסכנה, אך מה שכתוב כאן **'יראה גדולה'** יראה זו הייתה יראת ה' שהיא גדולה למעלתה לפי גדולת העצם שהתייראו ממנו, עיי"ש.

ומעתה יש לבאר בזה, שלאחר שהגורלות נפלו על יונה, ויונה הנביא הקדוש סיפר להם שהוא ירא מה' אלוקי השמים אשר עשה את הים והיבשה, אזי הקדושה והיראת שמים הגדולה שלו השפיעו עליהם עד כדי כך שהם הגיעו לדרגה של 'וייראו האנשים יראת גדולה', שהם האמינו בה' וכבר הפסיקו להאמין ולעבוד לע"ז.

ומייד כאשר הם הפסיקו לעבוד ע"ז, הותר ליונה הנביא לספר להם שהוא בורח מלפני ה', ולתת להם את העיצה להשליכו לים, ולהצילם ע"יז מטביעה בים, - וזהו כפי מה שמבואר בכס"מ הנ"ל, שגוי שאינו עובד ע"ז מותר להצילו ממיתה בשכר, - (והכא לא שייך ליטול ע"ז 'שכר', כיון שלא רגילים לקחת על עיצה כזו כסף, ולכן אין שייך כאן איסור 'לא תחנם').

ובזה יתבאר שפיר, מדוע הכתוב חילק את תשובתו של יונה לאנשי הספינה לשני חלקים, כיון שכאמור בתחילה הוא באמת לא סיפר להם כלל שהוא בורח מלפני ה', מחשש שהם ישליכוהו לים וינצלו ממיתה ע"יז, ורק לאחר שהפסיקו להאמין בע"ז, רק אז סיפר להם זאת וכמבואר, - ודו"ק ונפלא. - (והנה יש מקום ליישב את עצם השאלה הנ"ל בעוד דרכים, אך אכמ"ל).

להשליכו לים, - כיון שהם באו ושאלו אותו **'מה נעשה לך וישתק הים מעלינו', - והוא פסק להם את דינם לאמיתה של תורה, ואמר להם שאכן ע"פ דין תורה הם רשאים להשליכו לים, משום שרק בסיבתו הספינה עומדת לטבוע, ולכן ע"פ ד"ת הם רשאים להשליכו לים כדין רודף וכנ"ל.**

ואע"פ שאילו יונה ה"י משקר ואומר להם שאינו יודע כלל בשל מי הרעה הזאת, הם לא היו משליכים אותו לים על סמך הגורלות בלבד, - אך מ"מ י"ל דמבואר בזה שהאדם **'אינו חייב'** לשקר ולשנות את הפסק האמיתי המתבקש ע"פ ד"ת, מחמת החשבונות שיש לו בעצמו, שיש לו היתר של פיקוי"י לשקר להם, - **אלא האדם רשאי לומר את הפסק האמיתי ע"פ ד"ת, גם במקום שנמצא שהוא מוסר עצמו למיתה ע"יז, ודו"ק.**

ומעתה לפי"ז יש להקשות מכאן טובא, על הנך הת"ח המופלגים שליט"א ס"ל, שכאשר אדם נמצא בסכנה ר"ל, הוא 'חייב' לשקר ולומר שהוא כהן בכדי שיקדימו להצילו וכנ"ל, - דמהכא לכאן מוכח, שמותר לאדם לומר את האמת לאיש ההצלה שבא להצילו, והוא רשאי לומר לו שהוא ישראל ואינו כהן וע"פ ד"ת אין לו דין קדימה לאחרים, ואע"פ שיתכן שהוא ימות מחמת כך וכנ"ל, וצ"ע.

[ואמנם אפשר לתרץ בזה כפי המבואר באבן עזרא שם, שבאמת אנשי הספינה היו משליכים את יונה גם לולא הוראתו של יונה להשליכו, - אך אכתי צ"ע ממה שמבואר לכאן בפרקי דר"א (פ"י), שיונה אמר להם להשליכו לים עוד לפני שהפילו עליהם את הגורלות, וגם לאחר שיונה אמר להם להשליכו, עדיין הם לא רצו להשליכו לים עד לאחר הגורלות ולאחר כל הנסיונות שעשו להקל על הספינה וכו' עיי"ש, וא"כ ע"פ צ"ע כיצד הם יבארו את הפרקי דר"א הנ"ל, דלדבריהם צ"ע מדוע יונה לא ה"י חייב לשקר בכדי להציל את נפשו, - וכן בדברי החזו"א (יו"ד סי' סט) משמע, שאילו יונה לא ה"י מורה להם להשליכו לים, הם לא היו משליכים אותו, עיי"ש ואכמ"ל.]

- 2 -

והנה אכתי יש להקשות בזה לכו"ע, כיצד הותר ליונה לתת להם עיצה להינצל מהסערה ע"י שישליכוהו לים, - והרי קיי"ל ברמב"ם (הלי רוצח פ"ד הי"א) וז"ל, 'עכו"ם שאין בינינו ובינם מלחמה... אין מסבבים להן המיתה, - ואסור להצילן אם נטו למות, כגון שראה אחד מהן שנפל לים, אינו מעלהו, שנאמר לא תעמוד על דם רעך', ואין זה רעך' עכ"ל, - וכן קיי"ל בשו"ע (יו"ד סי' קנח, א), עיי"ש.

ומעתה צ"ע טובא בזה, דהניחא דמבואר שפיר דלאנשי הספינה הותר ע"פ ד"ת להשליך את יונה לים כדין רודף וכנ"ל, אך מ"מ אכתי צ"ע טובא, כיצד הותר ליונה לספר להם שהסערה באה בגללו, ולייעץ להם להשליכו לים בכדי שהם ינצלו, והרי המצב הקיים ה"י שכולם עמדו לטבוע בים, וקיי"ל שיש איסור להציל עכו"ם שעומד למות, וכמבואר ברמב"ם ובשו"ע הנ"ל, (ורק במקום שיש חשש איבה מותר להצילו), וא"כ צ"ע טובא כיצד הותר ליונה להציל את יושבי הספינה העכו"ם, ע"י העיצה שנתן להם להשליכו לים.

- 3 -

והנראה בס"ד ליישב זאת בביאור נפלא, ע"פ מה שבהקדם יש לשאול בלשון הכתוב שאלה נוספת, וכדלהלן.

דנהה לשון הכתוב שם הוא בלשון מסורסת, וצריך ביאור בטעם הדבר, - וכך כתוב שם (יונה, א, ח-י): 'ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו מה מלאכתך ומאין תבוא מה ארץך ואי מזה עם אמתה: ויאמרו אליהם עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא אשר עשה את הים ואת היבשה: וייראו האנשים יראת גדולה ויאמרו אליו מה זאת עשית כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא ברח כי הגיד להם:

והנה השאלה המרכזית שאנשי הספינה שאלו את יונה היא: 'הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו', (וע"י ברש"י, שכל השאלות הנוספות באו בשביל לברר את השאלה המרכזית הנ"ל), - והנה מובא בפסוק שיונה השיב להם: **עברי אנכי וכו', - ובתחילה לא מובא בפסוק, שיונה השיב להם משהו בעניין השאלה המרכזית ששאלוהו: 'הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו'.**

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ו ש"ו וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

בנתִיבוֹת הַעֵינִין

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

בנידון האחרונים לגבי חולה, מה עדיף לאכול שיעורים מתחילת הצום, או לצום מקצת היום ואח"כ לאכול יותר מהשיעור.

(ס"ט ע"ב) שכל יום עושה כדי פרנסה של אותו היום מטעם פיקו"ג, שואל הביה"ל מדוע אין עדיפות שיעשה ביום אחד לכמה ימים שאז יתכן שינצל מחילול שבת, ואם עושה כל יום ויום כדי פרנסת אותו היום אז וודאי שיחלל שבת באותו היום, ע"כ שכל היתר לחלל שבת זהו רק בזמן שפיקו"ג לפנינו, ועי' שם בביאור הלכה שיתכן שיש הבדל בין אותו שבת לשבת אחרת, שכל הראי' מדברי הגמ' זהו שאין היתר לחלל שבת כדי למנוע חילול שבת בעתיד אבל באותו שבת יתכן שיש היתר כבר בתחילת השבת אע"פ שאין הפיקו"ג לפנינו ע"ש.

(ד) אמנם דעת הנצי"ב בחומש במדבר (קורח פי"ז פי"ב) בהרחב דבר, שמתי שיש פחות איסור עדיף לחלל קודם, ע"ש בנוגע ליו"ט ושבת שיו"ט סמוך לשבת וידוע בוודאי שיהיה מצב של פיקו"ג בשבת, שעדיף לחלל את יו"ט שאיסורו לאו ולא את שבת שיש בו חיוב סקילה ע"ש. מבואר בזה שיש היתר לחלל יו"ט עבור פיקו"ג של מחר. וצ"ב לפ"ז שאלת הביה"ל מדוע בהולך במדבר אינו עושה מלאכה לכמה ימים וצ"ב.

(ה) ועי' מש"כ באגרות משה אוה"ח ח"ג סי' ס"ט לדון בדברי הנצי"ב שסובר שיש היתר לחלל יו"ט קודם הפיקו"ג לפנינו. וכתב שיש לעיין בזה שהרי מכיון שההיתר לחלל הוא משום וחי בהם בעיני פיקו"ג לפנינו ממש. ואע"פ שבגמ' ביומא פ"ה ע"ב מבואר שיש היתר של חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, אין זה היתר נפרד אלא טעם בהיתר של חי בהם. ומכיון שכל ההיתר הוא משום וחי בהם צריך שיהיה הפיקו"ג לפנינו. ומה שמבואר בשו"ע בסוף סי' ש"ו שמותר לחלל שבת כדי להציל את בתו משמד, זהו דווקא בחשש שמא יהי' חילול שבת מרצון וההיתר הוא משום שניחא ליה לחבר לעשות איסור קל כדי להציל חבירו מאיסור חמור, אבל אין היתר לחלל שבת כדי למנוע חילול שבת שיהיה בהיתר של פיקו"ג בעתיד ע"ש.

(ו) והנה הנצי"ב לשיטתו בעמק שאלה סי' קס"ז ס"ק י"ז שיש היתר לחלל שבת מכוח הגמ' ביומא פ"ה ע"ב שמותר שיחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה וא"כ ניחא שפיר שזהו היתר גם כשאין הפיקו"ג לפנינו, שאע"פ שאין היתר של וחי בהם מ"מ יש היתר של חלל

(א) דנו האחרונים לגבי מי שבתחילת יום הכיפורים אינו חולה רק שידוע בוודאי שאינו יכול לצום כל היום, ויש לו שני אפשרות או לאכול שיעורים מתחילת יו"כ או שיתענה מקצת היום ואח"כ יאכל כדי צרכו אע"פ שזהו יותר מהשיעור, וכעין זה דנו הפוסקים לגבי בחור בר מצוה חלש שידוע שאינו יכול לצום גם צום גדלי וגם יו"כ, האם עדיף שיצום צום גדלי ואח"כ יהי' פטור מצום יו"כ כדין חולה או שעדיף שיאכל בצום גדלי, והנה בנידון לגבי צום גדלי וצום יו"כ, כתב באשל אברהם סי' תר"ב (בוטשאטש) שעדיף לצום צום גדלי שעכשיו הוא מחויב בזה ואח"כ יהי' פטור מדין חולה, ויש שחולקים בזה וסוברים שעדיף לאכול בצום גדלי כדי שיוכל לצום ביו"כ, ויתכן שהטעם בזה שמכיון שאינו יכול לצום שני ימים הוי בכלל חולה שאין לו כלל חיוב של ד' צומות, ולכן עדיף שיאכל בצום גדלי שליכא חיוב צום לחולים (ושמעתי שמרן הרב מברסק זצ"ל אמר לחולה שרצה לצום, שמכיון שהוא חולה איננו בכלל חיוב תענית ציבור, ורק אם יקבל התענית מבעוד יום יחשב תענית) משא"כ יו"כ יש בו חיוב צום גם לחולים רק שיש היתר של וחי בהם. ועי' בשמירת שבת כהלכתה ח"א פל"ט הערה צ"ב שמביא שדעת האגרות משה זצ"ל (אור"ח ח"ד סי' קכ"א) והגרש"ז זצ"ל שעדיף לאכול שיעורים מתחילת היום. אמנם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמכיון שהלכה כרבי יוחנן שס"ל שחצי שיעור אסור מהתורה אז גם כשיאכל שיעורים יש בזה איסור תורה, ולכן עדיף שימתין עד שיגיע למצב פיקו"ג ויאכל אכילה שלמה ע"ש.

(ב) והנה כע"ז יש נידון לגבי יו"ט ושבת הסמוכים זה לזה ויש חולה שצריך לעשות ניתוח וכדו' ואינו עכשיו במצב של פיקו"ג רק שוודאי הדבר שבשבת יהי' במצב של פיקו"ג האם עדיף שיעשו הניתוח ביו"ט שאיסורו לאו או שיעשו הניתוח בשבת אע"פ שחמור יותר שיש בו חיוב סקילה וכתר, משום שרק בשבת יהי' מצב של פיקו"ג לפנינו, ודומה לזה יש נידון בביאור הלכה בסוף סי' שד"מ לגבי איש צבא שחייב לעשות מלאכה בשבת מחמת ציווי הממשלה האם עדיף שיעשה המלאכה בבין השמשות או שיחכה שיהי' הפיקו"ג לפנינו ויעשה המלאכה בשבת.

(ג) ועי' שם בביאור הלכה שמוכיח מהדין של הולך במדבר ואינו ידוע אימתי שבת שמבואר בגמרא בשבת

יש היתר פיקו"ג כבר מתחילת היום, והאגרו"מ מדבר דוקא בכה"ג של יו"ט ושבת הסמוכים זה לזה שהיו שני ימים שדווקא בזה אין היתר לחלל קודם משא"כ באותו היום יש היתר לחלל שבת כבר בתחילת היום.

יא) אמנם מדברי האגרו"מ (שם) מבואר שאין היתר לחלל שבת כדי למנוע חילול שבת עתידי שיהי' בהיתר של וחי בהם, ומשמע בדבריו שגם לגבי אותו שבת אין היתר לעבור איסור יותר קל כל זמן שאין הפיקו"ג לפנינו כדי למנוע חילול שבת במקום פיקו"ג ע"ש. ובדוחק אפשר לומר שכל דברי האגרו"מ שעדיף שהחולה יאכל שיעורים זהו משום בכה"ג שכבר עכשיו קיים אצלו היתר של פיקו"ג אבל בכה"ג שעכשיו הוא בריא רק שיודעים בוודאי שיהי' מסוכן אח"כ ויצטרך לאכול יותר מכשיעור ליכא היתר לאכול שיעורים קודם.

יב) אמנם יתכן לפרש באופן אחר (עיקר הסברא ראיתי בספר תורת היולדת) שדווקא לגבי אכילה ביו"כ יש עדיפות לאכול שיעורים קודם, משום שכבר מתחילת היום ידוע שלא יוכל לקיים את ועניתם, ממילא עדי לעבור על חצי שיעור של לאו שכל הנפש אשר לא תענה כדי לקיים את הועניתם, ועי' מש"כ האחרונים (מרחשת ח"א סי' י"ד ועוד) עפ"י דברי הריב"ש (סי' רע"ז) שחולה שאוכל שיעורים נחשב מתענה משום שהוא מקיים את הועניתם רק שיש איסור חצי שיעור משום דחזי לאיצטרופי ויכול לעלות לתורה דשפיר חשיב מתענה, ממילא יש היתר לאכול פחות מכשיעור כבר בתחילת היום כדי לקיים את הועניתם, ואינו דומה לחולה בשבת שדעת האגרות משה שאין היתר לחלל שבת כדי למנוע חילול שבת שיהי' בהיתר דפיקו"ג משום שאין דין לדחות שבת כדי למנוע חילול שבת שיהי' בעתיד מצב של פיקו"ג משא"כ ביום הכיפורים יש מצוה מתחילת היום לקיים מצות ועניתם.

יג) ודוגמא לזה מצינו במש"כ הקובץ הערות והקה"ה לחלק בדעת הבעל המאור שסובר שבכה"ג שנספכו המים קודם המילה אין היתר למול בשבת משום שהיתר פיקו"ג הוא רק דחוי' ולא הותרה, והקשו האחרונים בדעת הבעל המאור שהבעל המאור עצמו סובר שיש היתר להפליג בספינה לדבר מצוה בערב שבת אע"פ שודאי יצטרך לחלל שבת ופי' בזה שיש הבדל בין קודם השבת לשבת עצמה שדווקא בשבת עצמה כבר יש עליו דין למנוע חילול שבת גם במקום פיקו"ג משא"כ בערב שבת יכול להפליג בספינה לדבר מצוה כי עכשיו יש לו דין לקיים את הדבר מצוה, ומה שאח"כ יצטרך לחלל שבת אז יהי' אנוס, ורק בשבת עצמה יש דין לדאוג של יהי' מצב של פיקו"ג שידחה שבת, א"כ אפ"ל שגם לגבי חולה ביו"כ כבר מתחילת יו"כ יש עליו דין לקיים מצות ועניתם משו"ה דעת הפוסקים הנ"ל שיש היתר לאכול חצי שיעור כבר מתחילת היום כדי לקיים מצות ועניתם ודוק'.

שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ובאחרונים הביאו ראייה לדעת הנצי"ב ממה שנפסק כדברי הראשונים שמחללים שבת להצלת עובר גם כשאין סכנה לאמו (עי' ביה"ל בסוף סי' ש"ל ס"ז בד"ה או ספק) אע"פ שבפשטות עובר אינו נפש כמו שמבואר לכאורה בגמ' בסנהדרין דף ע"ב: שכשיש סכנה לאם שמצילים את האמא בנפש העובר, אבל כשיצא ראשו אין נוגעים בו מפני שאין דוחים נפש מפני נפש (ועי' תוס' בסנהדרין נ"ט. ד"ה ליכא, שכתבו לדון לגבי בני נח שנצטוו על העוברין, האם מצילים את האמא בנפש העובר או לא, ועי' במנ"ח מצו' רצ"ו מש"כ לפרש בזה). א"כ מההיתר לחלל שבת להצלת עובר מבואר שיש היתר נפרד של חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

ז) וא"כ יל"ע מדוע בהולך במדבר אין עדיפות שיעשה מלאכה ביום אחד לכמה ימים כדי למנוע חילול שבת בעתיד. וצ"ל שאין היתר לחלל שבת בשביל פיקו"ג של יום חול, שאע"פ שיש היתר של חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, זה בשביל שמירת שבת אבל בכה"ג שעשיית המלאכה זהו בשביל ימי חול שיש בהם אפשרות של עשיית מלאכה, אין בזה היתר, ויתכן שהביה"ל לא ניחא ליה בהך חילוק משום דברי רש"י. שרש"י כתב וז"ל ונמצא מחלל שבת שלא לפיקו"ג עכ"ל. מבואר בדברי רש"י לכאורה שכל כהאי גוונא שאין הפיקו"ג לפנינו אין היתר פיקו"ג.

ח) אמנם עדיין יל"ע לדעת האגרו"מ שאין היתר של חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה מהו המתיר לחלל שבת להצלת עובר. וצ"ל שהאגרו"מ יפרש שיש לעובר דין נפש כמש"כ הגר"ח בדעת הרמב"ם בפרק א' בהל' רוצח הלכה ט' שיש לעובר דין נפש, רק שאין זה נפש גמורה כמו נפש האם. ויש לעובר שם רודף ולכן מצילין את האמא בנפש העובר, רק שאינו בדין רודף גמור שיהיה היתר להרגו גם כשיצא ראשו. ועי"ש בחידושי הגר"ח שמוכיח שיש לעובר דין נפש משיטות הראשונים שמוותר לחלל שבת להצלת העובר גם כשאין סכנה לאימו עי"ש. א"כ האגרו"מ יפרש כמו הגר"ח שיש לעובר דין נפש לגבי ההיתר של וחי בהם.

ט) אמנם לגבי הנידון של חולה ביו"כ שיכול לאכול שיעורים מתחילת יו"כ או שימתין ויאכל אח"כ כדי צורכו כתב באגרו"מ (או"ח ח"ד סי' קכ"א) בפשיטות שעדיף שיאכל כבר בתחילת היום שיעורים אע"פ שאין מצב פיקו"ג לפנינו ע"ש. וצ"ע בזה מדברי האגרו"מ (ח"ג סי' ס"ט) שסובר שהיתר של פיקו"ג זהו רק שיש סכנה לפנינו.

י) ויתכן לחלק ע"פ מש"כ הביה"ל (שם) שיתכן לחלק שדווקא הולך במדבר צריך לעשות כל יום כדי פרנסה ולא עושה לכמה ימים שאין היתר לחלל שבת בשביל פיקו"ג של מחר משא"כ בשביל פיקו"ג של אותו היום

שיעור מאת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א בענין איסור בל תוסיף במעשה בלא כוונה למצוה

- א -

כתב הטור (סוף סימן תרנ"א) "חסר לו אחד מן המינין לא יקח מין אחר במקומו ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן מין אחר, אפי' אם לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצוות לולב איכא בל תוסיף", ובבית יוסף הקשה עליו מאי טעמא כתב דאין עובר בכל תוסיף אא"כ נטל עוד מין בכוונה לצאת בזה ידי חובת המצוה, והרי מסקנת הגמ' בר"ה כח, ב דלעבור בזמנו לא בעי כוונה, ומשום הך קושיא סתם בשו"ע (סימן תרנ"א סעיף י"ד) ד"לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, משום בל תוסיף", והיינו דאפילו אם לא נתכוין לצאת באותו המין נמי עובר בכל תוסיף.

ובמג"א כתב ביישוב שיטת הטור דס"ל כשיטת רבינו ירוחם דמפרש הא דאמרינן שם בר"ה דבזמנו עובר אפי' בלא כוונה, דזהו דוקא למ"ד מצוות אין צריכות כוונה אבל למ"ד מצוות צריכות כוונה אינו עובר בכל תוסיף עד שיכוין לצאת, וא"כ לדין דקיי"ל (סימן ס') מצוות צריכות כוונה אינו עובר בכל תוסיף אא"כ נתכוין לצאת בזה ידי חובה. וכתב המג"א דכדברי רבינו ירוחם מוכח בר"פ י' דעירובין. וכוונתו להא דתנן התם צה, א דהמוצא תפילין בשבת ברה"ר יכול להכניסם רק דרך מלבוש, ונחלקו תנאים אם יכול להניח שני זוגות תפילין יחד ולהכניסם או דיכניסם זוג זוג, ומפרש שם בגמ' ע"ב דכולי עלמא שבת זמן תפילין הוא והכא במצוות צריכות כוונה קמיפלגי, תנא קמא סבר לצאת בעי כוונה, ורבן גמליאל סבר לא בעי כוונה. ופרש"י, דת"ק סבר מצוות אין צריכות כוונה וממילא גם אם לא יכוין לצאת ידי חובת מצוות תפילין בהנחה זו יעבור בכל תוסיף, ולכן אין לו אפשרות להכניס שני זוגות בבת אחת ע"י הנחתם יחד, ור"ג סבר מצוות צריכות כוונה וממילא אם אינו מכוין אינו עובר בכל תוסיף ומצי שפיר להכניס שני זוגות בבת אחת ע"י הנחתם יחד. הרי מבואר להדיא דלמ"ד מצוות צריכות כוונה אין עובר בכל תוסיף אם מוסיף על המצוה בלא כוונה לצאת, וזהו לכאורה כשיטת הטור דאין עובר בכל תוסיף במוסיף עוד מין אא"כ מתכוין לשם מצוה. וצ"ב ביישוב שיטת הב"י דפשיטא ליה דעובר בכל תוסיף אף בלא כוונה לצאת, דמלבד דמסברא נראה כדעת הטור לכאורה גמ' ערוכה היא בעירובין דאין עובר בכל תוסיף בלא כוונה לצאת בו.

והנה בטורי אבן (ר"ה כח, ב) כתב להוכיח מהך סוגיא דעירובין, דלמ"ד מצוות אין צריכות כוונה יוצא ידי המצוה אפילו מכוון להדיא שלא לצאת יצא ידי חובתו, ודלא כשיטת התוס' בסוכה לט, א (ד"ה עובר לעשייתן) דגם מ"ד מצוות אין צריכות כוונה מודה דאם מכוין להדיא שלא לצאת דאינו יוצא, דלשיטת התוס' תקשי, אמאי אמרינן דלת"ק אינו יכול להכניס רק זוג אחד בכל פעם כיון דמצוות אין צריכות כוונה ואם יניח שנים ביחד יעבור בכל תוסיף, הא אף לדידיה דמצוות אי"צ כוונה יכול לכוין להדיא שלא לצאת ידי חובה במצוה זו ולא יעבור בכל תוסיף, וע"כ דגם במכוין להדיא שלא לצאת אינו עובר בכל תוסיף.

ובאחרונים (קוב"ש ח"ב סל"ג בשם הגר"ח ובהזו"א או"ח סכ"ט סקי"א) תירצו שיטת התוס', דלמ"ד מצוות צריכות כוונה נתחדש דהכוונה היא חלק מגוף מעשה המצוה, דבכל מצוה מלבד עצם המעשה שצריך לעשות עוד צריך שיכוון למצוה והכוונה היא מחלקי המצוה, ומהך טעמא אמרינן בגמ' עירובין דאין עובר בכל תוסיף היכא דליכא כוונה למצוה כיון דכשעושה את המעשה לחוד בלא כוונה אין כאן למעשה מצוה שלם וכמאן דעביד חצי מעשה, משא"כ למ"ד מצוות אי"צ כוונה דאף דכשמכוון שלא לצאת אין יוצא בזה, אין החסרון בעצם מעשה המצוה, דהא לדידיה אין מעשה המצוה תלוי בכוונה כלל ונחשב שעשה מעשה מצוה שלם, אלא דכשאין רוצה לצאת הוי עיכוב בקיום המצוה וכדכתבו התוס' בסוכה דבעל כרחו לא נפיק, וכיון דמצד המעשה הוי מעשה מצוה שלם שפיר עובר בכל תוסיף אפילו כיון שלא לצאת ומשו"ה למ"ד מצוות אי"צ כוונה לא מצי ללבוש ב' תפילין כאחד ולכוין שלא לצאת דאכתי עובר בכל תוסיף.

ולדבריהם מבואר דשאני חסרון כוונה למ"ד מצוות צריכות כוונה דהוי חסרון מצד מעשה המצוה, דהכוונה היא מחלקי מעשה המצוה וכשעשה את המצוה ולא כוון אין כאן מעשה שלם, משא"כ למ"ד מצוות אי"צ כוונה דכשמחשב שלא לצאת אי"צ חסרון בגוף מעשה המצוה אלא דע"י כוונתו מעכב בקיום המצוה ולא יצא ידי חובתו אך אין מגרע בגוף מעשה המצוה 1] וביאור הדברים, דבכל מעשה מצוה

1. ואמנם מצינו באחרונים דמפרשי דגם למ"ד מצוות צריכות כוונה אין הכוונה מחלקי מעשה המצוה, אלא הוא דין בפ"ע, עיין באמרי בינה (או"ח סימן י"ד) שכתב לפרש עפ"ד ס' חרדים דדין כוונה ילפינן לה מדכתיב "ולעבדו בכל ללבכם", [אמנם החרדים נקט כן גם למ"ד מצוות אי"צ כוונה ובאמ"ב חלק ע"ד ומפרש דבזה גופא פליגי ורק למ"ד מצוות צריכות כוונה הוא דין האמור כלפי כל המצוות] וענינה מצות עשה שנאמרה על כל מצוות ה' שיכוון במחשבתו שעובד את ה', והא דאין יוצא בלא כוונה זו היינו משום שכשעושה מצוה בלא כוונה מבטל עשה ועבירה היא בידו, וכדי שלא יעבור עבירה אמרינן דאין יוצא ידי חובתו, וכמבואר ברמב"ן וברשב"א יבמות קג, ב דבחלץ באיסורי הנאה אם מצוות להינות ניתנו לא היתה מועלת החליצה כדי שלא יעבור על העבירה, וה"נ כדי שלא יעבור על עשה דלעבדו בכל לבבכם אין יוצא ידי המצוה.

מלבד עצם עשיית גוף המעשה צריך שתתקבל המצוה ויעלה לאדם שקיימה, וכשלא רוצה לצאת במעשה המצוה אין המצוה עולה לו ואין כאן לקיום המצוה רק למעשה מצוה לחוד].

- ב -

והנה במתני' ר"ה לב, תנן "אין מעכבין את התנוקות מלתקוע אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו והמתעסק לא יצא", וכתב שם הר"ן (ט, ב מדה"ר) דמדברי הגמ' מוכח דאף מ"ד התוקע לשיר יצא דס"ל אין מצוות צריכות כוונה, מודה להך דינא דמתעסק לא יצא, וטעמא דמילתא, דדוקא בתוקע לשיר שאינו מכוין לשום מצוה יצא למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, אבל במתעסק כיון שהוא מתכוין למצוה לחנך את התנוקות אותה כוונה מעכבת מצוה אחרת שלא תחול, דומיא דמאי דאסיקנא בשמעתא קמייטא דזבחים (דף ג.) דבת מינה מחריב דלאו בת מינה לא מחריב בה.

מבואר בדברי הר"ן דטעמא דבעלמא לא מגרע חסרון הכוונה למ"ד מצוות א"צ כוונה היינו משום דחשיב כלאו מינה דאין מחריב בה, דומיא דשוחט קדשים לשם חולין דלא נחשב שחיטה שלא לשמה כיון דלאו מינה היא, וביאור דבריו, דהך כללא דלאו מינה אין מחריב בה האמור לגבי קדשים ביאורו, דכיון דסתמא לשמה וכששוחט הקרבן בלא שום מחשבה חשיב לשמה, גם כשמחשב מחשבה לשם חולין אכתי נידון כסתמא כיון דליכא בעלמא שחיטה לשם חולין להחשיב מעשה שחיטתו לשם הך דבר, ואינו אלא כמי שלא חישב כלל בשחיטתו וחשיב ממילא לשמה ככל שוחט בסתמא, משא"כ כשמחשב לשם קדשים אחרים דהווי מינה דשייך בעלמא שחיטה לשם אותם קדשים, מחשבה זו מועלת להחשיב מעשה שחיטתו לשם הדבר שחשיב עליו ונפסלת שחיטתו.

וה"נ לענין כוונה במצוה, הא דבעלמא לא בעינן כוונה לשמה היינו משום דכשעושה למעשה המצוה, סתמא דהך מעשה הוי מעשה מצוה ולא צריך את המחשבה להחשיבו למעשה מצוה, וגם כשמחשב לשם דבר אחר לא מועלת המחשבה להפקיע את המעשה מליחשב סתמא למעשה מצוה, אכן כל זה רק אם מחשב לשם דבר אחר שאינו שייך בהך מעשה כגון למילי בעלמא, אבל היכא דמחשב לשם מצוה אחרת דשייכת בהך מעשה, מועלת מחשבתו להחשיב מעשה שלו למעשה אחר, ושוב אין כאן למעשה המצוה שייצא בו ידי חובתו.

ומדברי הר"ן למדנו דס"ל דגם למ"ד מצוות אי"צ כוונה, בעינן דיהיה על המעשה שם מעשה מצוה כדי שייצא בו ידי חובתו, ומהך טעמא כשעושה את המעשה לשם מצוה אחרת ומפקיע שם מצוה ממנו הוי חסרון במעשה המצוה, אלא דכדי דיחול על המעשה שלו שם מעשה מצוה לא צריך שיכוון להדיא דעושהו לשם מצוה וסגי במה דלא עוקר ממנו שם מעשה מצוה כדי שיחול על המעשה שם מעשה מצוה.

ולהמבואר בר"ן אין הכרח לחדש בדעת התוס' בסוכה דבמכוון שלא לצאת למ"ד מצוות אי"צ כוונה דאין יוצא הוי עיכוב רק בקיום המצוה אף דבמעשה המצוה אין חסרון כלל וכמש"כ האחרונים בישוב קושית הטורי אבן, אלא י"ל דכמו דבחישוב לשם מצוה אחרת איכא חסרון במעשה המצוה אף למ"ד מצוות אי"צ כוונה וכמבואר בר"ן, כך גם בחישוב להדיא שלא לצאת הוי חסרון במעשה המצוה דלא חל עליה שם מעשה מצוה, ואע"פ דלהך מ"ד סגי בסתמא כדי דיחול על המעשה שם מעשה מצוה מ"מ היכא דמחשב מחשבה הפכית גרע טפי, ד"ל דכן הוא הדין בקדשים, דאף דמחשבה לשם חולין אין מגרעת בקדשים כיון דלאו מינה אין מחריב בה מ"מ במחשב להדיא שלא יהיה לשם קרבן גרע טפי וחשיב שלא לשמה, וה"נ בכוונה במצוות אם מכוון להדיא שלא לצאת, אין המעשה נחשב מעשה מצוה ואין יוצא בו ידי חובתו.

ולפ"ז לא תקשי לקושיית הטו"א על דעת התוס' דאף למ"ד מצוות אי"צ כוונה אמאי לא יניח ב' זוגות תפילין ויכוון שלא לצאת, דאע"פ דלהמבואר אף במכוון שלא לצאת הוי חסרון במעשה המצוה כיון דלא חל על המעשה שם מעשה מצוה, מ"מ לא יחייב הא דמכוין שלא לצאת דלא יעבור באיסור בל תוסיף, דאיסור בל תוסיף הוא במה דעביד מעשה מצוה אף דלא חל עליו שם מצוה, דהא אפילו יכוון להדיא לעשות לשם מצוה כיון דהוי הוספה במצוה ואינו מחויב בהך מעשה לא יחול על המעשה שם מעשה מצוה, ובהכרח דגדר איסור דבל תוסיף הוא דכל דעביד מעשה שראוי לחול עליו שם מעשה מצוה חשיב בל תוסיף, וא"כ גם כשיחשוב להדיא שלא לצאת אכתי עביד מעשה הראוי לחול עליו שם מעשה מצוה ועובר בכל תוסיף.

- ג -

ולפ"ז יש לחקור בטעמא דמ"ד מצוות צריכות כוונה, ד"ל דאיהו נמי סובר דלא בעינן אלא שיחול על המעשה שם מעשה מצוה אלא דפליג וס"ל דכל דלא מחשב כן להדיא דעושהו לשם מצוה לא חל על המעשה שם מעשה מצוה, ולא אמרינן דבסתמא חל עליו שם מעשה מצוה. או י"ל דגם איהו מודה דכדי דיחול על המעשה שם מעשה מצוה סגי בסתמא דממילא חל עליו שם מעשה מצוה, אלא דפליג וס"ל כמו שביארו האחרונים הנ"ל דחלק ממעשה המצוה הוא שיחשוב להדיא שעושה לשם מצוה וכשלא חישב כן חסר בעיקר מעשה המצוה שלו, ואין ענין המחשבה רק להחשיב את המעשה לשם מעשה מצוה אלא דעצם המחשבה היא מחלקי המצוה. ולכאורה מהא דמבואר בגמ' עירובין דלמ"ד מצוות צריכות כונה אין עובר בכל תוסיף כשלא מכוין לשם מצוה, בהכרח צ"ל דס"ל למ"ד צריכות כוונה דמחלקי המצוה שתהא לו כוונה דאל"כ דאינו אלא להחשיב את המעשה למעשה מצוה, הא לגבי בל תוסיף בלא"ה אין על המעשה שלו שם מעשה מצוה וכמו דלמ"ד מצוות אי"צ כוונה לא מגרע מה שמחשב שלא לשם מצוה ועדיין עובר בכל תוסיף כך גם למ"ד מצוות צריכות כוונה יעבור בב"ת אף שלא כוון לשם מצוה, ומהא דמבואר דלהך מ"ד אין עובר, ע"כ משום דלדידיה בעינן לכוונה בתורת קיום בפני עצמו, וכשעשה מעשה מצוה בלא כוונה הרי הוא כאילו עשה חצי מעשה ואין כאן מעשה שלם של מצוה להחשב מוסיף על המצוות.

מיהו בדעת הב"י דס"ל דאף למ"ד מצוות צריכות כוונה עובר בבל תוסיף אפילו הוסיף במצוה שלא לשם מצוה, נראה דמפרש דכיון דמצינו דגם למ"ד מצוות אי"צ כוונה בעינן דיחול על המעשה שם מעשה מצוה, ורק דסגי במה דעושהו בסתמא כדי שיחול עליו שם מעשה מצוה, מסתבר דגם מ"ד מצוות צריכות כונה לא פליג בעיקר דין הכונה וגם איהו מודה דאין ענינה אלא שיחול על ידה שם מעשה מצוה על המעשה שלו, ורק דפליג וס"ל דבלאו שמחשב להדיא שעושה לשם מצוה לא חל במעשה שם מעשה מצוה, ומשו"ה פשיטא ליה דלענין בל תוסיף לא נבעי כלל לכוונה כדי לעבור עליו, דהא גם כשיחשוב לשם מצוה לא חל בהוספה על המצוה שם מעשה מצוה על מעשהו ואעפ"כ עובר בבל תוסיף וה"ה כשלא חשב לשם מצוה דסגי במה דעביד מעשה הראוי ליחשב מעשה מצוה כדי לעבור עליו בב"ת. [ולא חשיב לדידיה כעביד חצי מעשה דלדעת הב"י אין הכוונה קיום בפ"ע ודלא כמו שביארו האחרונים].

אמנם אכתי תקשי לדידיה לקושית המג"א דגמ' ערוכה היא בעירובין דאליבא דמ"ד מצוות צריכות כונה אין עובר בבל תוסיף כשלושב ב' זוגות תפילין ואין מכוין לשם מצוה, הרי דחסרון הכונה מגרע מליחשב בל תוסיף. אכן הך קושיא אינה אלא לפירוש רש"י שם בסוגיא דפירש הא דמחלקין בין מ"ד צריכות כוונה לאי"צ כוונה דזהו כלפי הזוג שמוסיף אם נחשב הוספה כשלא מכוון בלבישתו לשם מצווה. אולם ע"ש ברשב"א ובריטב"א שביארו לסוגיית הגמ' דלא כפרש"י, ולפירושה עיקר החילוק בין מ"ד צריכות כוונה למ"ד אי"צ כוונה היינו כלפי הזוג הראשון שלוש, דכיון דלקיום המצוה בעינן כוונה ולא מכוין לשם מצוה, נמצא דלא מקיים כלל מצוה בלבישת הזוג הראשון וכשמוסיף עליו עוד זוג אין נחשב ב"ת דהא אין מוסיף על מעשה מצוה, משא"כ למ"ד אי"צ כוונה דאפילו לא יכוון בלבישת הזוג הראשון לשם מצוה חשיב לבישת מצוה וכשמוסיף עליו עובר בב"ת. ולפ"ז נחא שפיר סוגיית הגמ' לדעת הב"י, דאף דבעלמא כדי להחשב ב"ת לא בעינן שיכוון בהוספה לשם מצוה וכמשנ"ת דסגי במעשה הראוי להחשב מעשה מצוה, מ"מ בעינן דההוספה תהיה על מעשה מצוה, ושפיר מחלקין דדוקא למ"ד מצוות אי"צ כוונה עובר בב"ת כיון דלבישת הזוג הראשון חשיבא מעשה מצוה משא"כ למ"ד מצוות צריכות כוונה דאין לבישת זוג הראשון חשיבא מעשה מצוה וכשמוסיף עליו לא חשיב ב"ת כיון דאין הוספתו על מעשה מצוה.

אמנם להך פירושא דהנידון כלפי לבישת הזוג הראשון אם הוי מעשה מצוה ולא על התוספת, שוב תקשי לקושית הטורי אבן על שיטת התוס' דסברי דכשמכוין להדיא שלא לצאת גם למ"ד מצוות אי"צ כוונה אין יוצא, מאי טעמא לא יוכל ללבוש את הזוג הראשון ויכוין להדיא שלא לצאת ושוב אי"צ מעשה מצוה שייחשב מוסיף עליו, ולא שייך לומר כדפי' לעיל דלענין בל תוסיף סגי במעשה לחוד, דכ"ז שייך רק כלפי מעשה ההוספה דסגי במעשה שראוי להיות מעשה מצוה להחשב הוספה, אך הא מיהת בעינן שיוסיף על מעשה מצוה ואם לובש את הזוג הראשון שלא לשם מצוה אין מוסיף על המצוה בלבישת הזוג השני.

ובהכרח צ"ל בשיטת התוס' לדעת הב"י, דאף דנתבאר דגם מ"ד אי"צ כוונה מודה דצריך שיחול על המעשה שם מעשה מצוה וכמבואר בר"ן, מ"מ מחשבה הפכית אין בכוחה לעקור את המעשה מליחשב מעשה מצוה, וגם בקדשים אם יחשוב להדיא שלא יהיה לשם קרבן אין מועלת המחשבה ודינה כמו לשם חולין דחשיב לשמה, ומש"כ תוס' דגם מ"ד אי"צ כוונה מודה דבמכוין שלא לצאת דאין יוצא היינו כמש"כ האחרונים דכשאין רוצה לצאת ידי המצוה אין עולה לו מצוותו לקיום המצוה, ושפיר אמרינן בגמ' דלמ"ד מצוות אי"צ כוונה לא מצי ללבוש ב' זוגות דגם אם ילבש את הזוג הראשון ויכוין להדיא שלא לצאת בזה, אף דלא יצא בזה ידי חובתו אין חסרון במעשה המצווה כי אם בקיום המצוה, וכיון דעשה מעשה מצוה אם מוסיף עליו עוד מצוה עובר בב"ת. ורק למ"ד מצוות צריכות כוונה דלדידיה כשלא מכוין לשם מצוה אין על המעשה שם מעשה מצוה, מהני שילבש את הזוג הראשון שלא בכוונה ולא חשיב מעשה שלו מעשה מצוה וכשמוסיף עליו עוד זוג אינו מוסיף על המצוה.

ולכאורה יש להקשות על שיטת הב"י דס"ל דכדי לחשב בל תוסיף סגי במעשה לחוד ולא צריך שייחשב מעשה מצוה דבלא"ה לא חל שם מצוה על ההוספה, מהא דמסיק רבא בר"ה דגם למ"ד מצוות אי"צ כוונה, שלא בזמנו אינו עובר בבל תוסיף עד שיכוין לשם מצוה, ומבואר לכאו' דגם בדבר שאינו מצווה בו מהני המחשבה להחשיב את מעשהו כמעשה מצוה. אכן נראה דאף דנתבאר דכדי לעבור על בל תוסיף לא בעינא שיחול שם מעשה מצוה על המעשה שהוסיף, מ"מ הא מיהת בעינן שיהיה שייכות למעשה שהוסיף למעשה מצוה ליחשב בזה מוסיף, וכשעושה שלא בזמנו אין שייכות כלל במעשהו למעשה מצוה דיהיה נידון בזה מוסיף על המצוה, ובכה"ג בעינן למחשבתו לשם מצוה דבזה יש שייכות למעשה למעשה מצוה, אף דלא מהניא מחשבתו לפי האמת להחיל על מעשהו שם מעשה מצוה.

- ד -

אולם אכתי יש להקשות על שיטת הבית יוסף מהא דבגמ' ראש השנה כחב, פריך אביי למ"ד מצוות צריכות כוונה, "אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה", מבואר דלמ"ד מצוות צריכות כוונה היה נחא ליה לאביי שאינו עובר בבל תוסיף כיון שאינו מכוין לצאת, הרי להדיא דלמ"ד מצוות צריכות כוונה אינו עובר בבל תוסיף אא"כ מכוין לצאת במצוה שמוסיף ודלא כהב"י.

עוד יש להקשות דמדברי רבא שם בסוגיא משמע להדיא שלא כדברי הב"י, דקאמר רבא "לצאת לא בעי כוונה, לעבור בזמנו לא בעי כוונה, שלא בזמנו בעי כוונה". ומשמע דרק משום דלצאת לא בעי כוונה הדין הוא דלעבור בזמנו לא בעי כוונה, אבל אם היה הדין דלצאת בעי כוונה אף לעבור היה הדין דבעי כוונה.

וע"כ צ"ל דהב"י ג"כ מודה בדעת אביי ורבא דלמ"ד מצוות צריכות כוונה אינו עובר בבל תוסיף אא"כ מכוין לצאת במצוה שמוסיף, וטעמייהו משום דסברי דאי בעינן כוונה למצוות גדר הדין הוא דהכוונה היא עוד חלק בעשיית המצוה ומשו"ה כשעושה מעשה בלא כוונה

לא חשיב הוספת מצוה כיון דחסר בעשיית המצוה, אכן כל זה הוא דוקא לשיטת אב"י ורבא אבל מסוגיית הגמ' שם הכריח הב"י להלכה דלא כשיטתם וס"ל דגם למ"ד מצוות צריכות כוונה אין הכוונה קיום בפ"ע במעשה המצוה אלא דהכונה מחשבת את מעשה למעשה מצוה, ולכך לגבי כל תוס' סגי במה דעושה את עצם המעשה הראוי להחשב מעשה מצוה ולא בעינן שיחול עליו שם מעשה מצוה וכמשנ"ת לעיל דממנ"פ לא שייך לחול בהוספה שם מעשה מצוה.

דהנה בגמ' שם איתא "אמר ליה רבי זירא לשמעיה איכוון ותקע לי, אלמא קסבר משמיע בעי כוונה", ומבואר בראשונים דר' זירא ס"ל מצוות צריכות כוונה ולכך הצריך כוונת משמיע להוציא ידי חובתו, אבל למ"ד אין מצוות צריכות כוונה אי"צ כוונת משמיע להוציא, ומקור דבריהם לכאורה משום דסברי דמנא לן להצריך כוונת מוציא להוציא, ובהכרח רק משום דמצוות צריכות כוונה מצרכינן שיכוון להוציא. ולכאורה תמוה מה"ת דלמ"ד מצוות צריכות כוונה נבעי גם כוונה להוציא, דאי נימא דטעמא דמ"ד מצוות צריכות כוונה היינו משום דמלבד מעשה המצוה צריך עוד קיום של כוונה לצאת ידי חובתו, א"כ כל זה אינו סיבה אלא דהשומע יצטרך לכוון לצאת דבלא"ה אין כאן לקיום המצוה שלו, אך מה"ת דנבעי לדידיה גם כוונה להוציא, וכמו דלמ"ד מצוות אי"צ כוונה לא בעינן כוונה של התוקע להוציא וסגי במה שהשומע שומע מעשה תקיעה ה"נ נימא למ"ד צריכות כוונה דיהא סגי במה דיש כוונת השומע להחשיב את השמיעה לשמיעה דמצווה, ומה"ת דיחלקו גם בדין זה אם צריך המשמיע לכוון להוציא.

ומינה הכריח הב"י דע"כ ס"ל לגמ' דטעמא דמ"ד מצוות צריכות כוונה אי"צ משום דבעינן לקיום של כוונה מלבד מעשה המצווה, אלא ענין הכוונה הוא להחשיב את המעשה למעשה מצוה, ומשו"ה מצוות צריכות כוונה דבלא"ה אין המעשה נחשב מעשה מצווה, ובזה שפיר יש לומר דכדי שייצא השומע בהך מעשה מצוה צריך שייחשב מעשה מצוה עבורו ולכך לא סגי בהא דחיל על המעשה שם מעשה מצוה מצד השומע לחוד אלא בעינן שיחול על המעשה שם מעשה מצוה עבור אדם פלוני, ומשו"ה בעינן לכוונת התוקע להוציא ולכוונת השומע לצאת כדי שיחול על המעשה שם מעשה מצוה עבור השומע, ומבואר שפיר לפ"ז הא דב' הדינים דכוונת שומע ומשמיע תליא בפלוגתתם אי מצוות צריכות כוונה או לאו, דכיון דמ"ד מצוות אי"צ כוונה ס"ל בעלמא דכדי להחשיב את המעשה למעשה מצוה לא בעינן לכוונה אלא מעצמו חל שם מעשה מצוה ה"ה דמעצמו חייל שם מעשה מצוה עבור כל שומע, משא"כ מ"ד מצוות צריכות כוונה דס"ל בעלמא דבעינן שיחיל ע"י מחשבתו שם מעשה מצוה, לדידיה בעינן גם שיחול ע"י מחשבת המשמיע והשומע דהוי מעשה מצוה עבור היוצא ומשו"ה צריך שיכוין התוקע להוציא והשומע לצאת ידי חובתו.

עוד יש לומר במקור דברי הב"י לפרש דאם מצוות צריכות כוונה גדר הכוונה הוא רק להחשיב את המעשה למעשה מצוה ואין גדרו בתורת קיום בפ"ע של כוונה וכדס"ל לאב"י ורבא, דהנה בגמ' שם כח,א שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא וכו' אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא, ומקשינן פשיטא היינו הך, ומשני מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא זכרון תרועה כתיב, והאי מתעסק בעלמא הוא, קא משמע לן. ובביאור ההו"א דמצה עדיפא פירש הר"ן דס"ד כיון שנהנה לא צריך כוונה וכדמצינו לגבי מתעסק בחלבים ועריות מתעסק חייב כיון דנהנה, ואהא קמ"ל דאין לחלק ואף בשאר מילי א"צ כונה. ועיין ברמב"ם פ"ו ה"ג מחו"מ דפסק להך דינא דכפאו ואכל מצה דיצא ואילו בפ"ב ה"ג מהל' שופר פסק לגבי תקיעת שופר דבעינן כוונה לצאת ודלא כרבא, ופי' הר"ן שיטתו דפסק כהך סברא דאמרין בגמ' דשאני כפאו ואכל דנהנה מאכילת המצה ולא בעי כוונה.

ונראה דיסוד המחלוקת אם יש לדמות דין כוונה במצווה דבמקום שיש במצוה הנאה סגי בלא כונה דומיא דמתעסק בחלבים ועריות, זהו תלוי בעיקר דין כוונה במצוות, דהנה הא דמצינו גבי חלבים ועריות דחייב אף המתעסק ביאורו, דאע"פ דבעלמא אין המתעסק חייב כיון דלא מתייחס מעשה העבירה לעושה, זהו דוקא בעבירות דעיקר הקפידא הוא על מעשה העבירה, משא"כ חלבים ועריות דעיקר האיסור הוא מה דבא לו הנאה ע"י החלבים ועריות וכיון דסו"ס בא לו הנאה על ידן עבר באיסור אף כשלא נתכוון למעשה דאין צריך לייחס את המעשה אליו אלא את תוצאת המעשה. ולמבואר בר"ן דגם בכוונה במצוות שייך לסברת שכן נהנה דומיא דחלבים ועריות, צ"ל דגם לגבי מצווה חסרון הכוונה הוא חסרון במעשה דאם לא מכוין לשם מצוה אין על המעשה שם מעשה מצוה, ומשו"ה במצוות שענינן הוא הנאה כגון אכילת מצה דעיקר המצוה אינו המעשה אלא תוצאת המעשה מה דבא לו הנאה על ידי האכילה לא בעינן כונה. ורבא דמסיק בגמ' דלא כהך סברא היינו כמשנ"ת בשיטתו דענין הכוונה במצוה אינו להחשיב את המעשה כמעשה מצוה אלא דדין הוא בפ"ע מחלקי המצוה דהיה כוונה לצאת ולזה לא יהי לן מה שנהנה דסו"ס לא נתכוון ולא קיים את כל חלקי המצוה. וכיון דקיי"ל מצוות צריכות כוונה ואעפ"כ קיי"ל לדינא דכפאו לאכול מצה יצא, הכריח מינה הב"י דע"כ גדר דין כוונה אינו קיום בפ"ע של כוונה אלא להחשיב את המעשה למעשה מצוה וכמשנ"ת.

ואכתי פש לן ליישב הא דהוכיח הב"י מדברי הגמ' בר"ה דמסקינן דבזמנו לא בעי כוונה ולכאורה תמוה דהא הך גמ' קאי למ"ד מצוות אי"צ כוונה והאיך מוכח מינה לדידן וכמש"כ המג"א לדחות ראייתו. ונראה דאין כוונת הב"י להוכיח את עצם הסברא דגם למ"ד מצוות צריכות כוונה אין ענין הכוונה קיום בפני עצמו אלא רק להחשיב את המעשה למעשה מצווה, דהך מילתא פשיטא ליה לב"י מסברא ומוכח כן מדברי הגמ' הנ"ל דמבואר לר"ז דבעינן כוונת משמיע ושומע וע"כ היינו כמשנ"ת לעיל משום דמצוות צריכות כוונה ומוכח דגדר מצוות צריכות כוונה להחשיב את המעשה למעשה מצוה ודלא כאב"י, אלא כוונתו להוכיח דלא נימא דאף דלא בעינן שיחול שם מעשה מצוה כדי לעבור בב"ת מ"מ י"ל דכדי שייחשב מוסיף על המצוה בעינן שיהיה במעשהו שייכות למצוה ושמא לזה גופא צריך שיהיה כוונה דמחשיבו נעשה לצורך מצוה, וע"ז מביא ראייה מרבא דחזינן לדבריו דכוונה זו אינה נצרכת רק במוסיף על המצוה שלא בזמנה דבלאו כוונתו אין שייכות כלל במעשה שהוסיף למצוה אבל בזמנה לא בעי כוונה, וא"כ ה"נ לדידן דמצוות צריכות כוונה עובר בכל תוס' אפילו בלא כוונה.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

השיעורים הקבועים של רבנו לא נאמרו בחג הסוכות. בשיעור זה שנאמר לקראת חנוכה מתבאר עניינו של חג הסוכות במקביל למועד של חנוכה, והוא מובא כצורתו. שיעוריו של רבנו ליום הושענה רבה יצאו בספר "יום ערבה".

ערב חג הסוכות

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

המועד של סוכות כנגד המועד של חנוכה – שכינה שורה בישראל

שהעולם עומד עליו, והקב"ה פרע זאת בכ"ה בכסלו, בחנוכת המזבח בימי חשמונאי, אלו הם ימי החנוכה.

וכך, מועד סוכות זה תחילת עשית המשכן, וחנוכה הוא בעצם על הגמר, אלא שהגמר בפועל, בורא העולם קבע שהוא צריך להיות ב"ח ניסן, בירח שנולד יצחק, אבל כנגד גמר מלאכת המשכן נקבע לנו המועד הזה, המועד הזה מכונן כנגד גמר מלאכת המשכן.

נמצא, הטעם לחנוכה הזאת, אותם ימי החנוכה שלנו, הוא פירעון כנגד גמר מלאכת המשכן, כנגד הקמת המשכן, המועד הזה אכן נקבע על משהו אחר, זה נקבע על חנוכת בית חשמונאי, אולם במקביל, זה צריך להיות פרעון, כאן מונח גמר מלאכת המשכן, כאן מונח המועד והשמחה של גמר מלאכת המשכן, נבאר מעט בדברים.

מה התנחומים לאהרן הכהן בנרות בית חשמונאי

מפורסמים מאד דברי הרמב"ן בתחילת פרשת בהעלותך (במדבר ח א) בתחלה הרמב"ן מביא את לשון רש"י "למה נסמכה פרשת מנורה לחנכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה, ומקשה הרמב"ן על רש"י, "ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב ישימו קטורה באפך, ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו משרתי אלקינו. ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלוואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה".

וממשיך הרמב"ן ואומר "אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו, ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקרויה על שמם, והיא חנכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבח עד כאן לשון המדרש.

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ו), אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור לאהרן אל תתיירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם.

והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנכת הנשיאים נוהגת

המועד של חנוכה מקביל למועד של סוכות

כנגד כל שלושת הרגלים, ישנם מועדים מקבילים. כנגד חג השבועות, שהוא המועד מדאורייתא של זמן מתן תורתנו, יש לנו את זמן מתן תורתנו מדרבנן, זה פורים. המועד המקביל כנגד סוכות, כפי שכתוב ברוקח ובעוד כמה מרבתינו, זה המועד של חנוכה, זה המועד המקביל מדרבנן למועד של סוכות, וכנגד המועד של פסח, במהרה בימינו יהיה לנו המועד של תשעה באב, היינו, כשיהפוך הקב"ה לששון ולשמחה את כל הימים שהם ימי צער על החורבן, ימי צער על הגלות, ובעיקר את המועד של תשעה באב, המועד של תשעה באב יהיה כנגד פסח. המועדים שנוספו מדרבנן מכוונים כנגד המועדים מן התורה.

ישנם דברים רבים המקבילים בין סוכות לחנוכה, חוץ ממשך הזמן של שמונה ימים כפי שמוזכר כבר ברוקח, והמקור לכך גם בדברי הגמרא עצמה לדעה אחת, שנרות החנוכה מתמעטים לפי פרי החג, וכן הלל השלם, אבל מה שיותר מחבר את שני הימים האלה, הוא עניין מלאכת המשכן, ונבאר.

ענני הכבוד חזרו כשהחלו בעשיית המשכן

ידועים דברי הגר"א בפירוש שיר השירים, מדוע נקבע המועד של סוכות ביום שנקבע, למאן דאמר שהסוכה היא זכר לענני הכבוד. למאן דאמר סוכות ממש, התיירוץ כבר כתוב בראשונים, ומוזכר גם בטור, כאשר יוצאים החוצה לקראת חורף, זו ראייה שעושים את הדבר הזה לקיום מצוה, אבל אם היינו יוצאים החוצה מיד אחרי פסח, כפי שהיה ראוי להיות, לקראת הקיץ, זאת לא ראייה, משום שאז באמת יוצאים החוצה, יותר נעים להיות בחוץ, לכן, דווקא כשמתחיל להיות פחות נעים בחוץ יוצאים אל מחוץ לבית, לסוכה, אכן למאן דאמר ענני כבוד קשה, וכבר הקשו כן הראשונים, הלא ענני הכבוד היו עם ישראל ארבעים שנה במדבר, יצאנו ממצרים והיינו עם היקף של ענני כבוד, מה להם ולתאריך המסוים הזה בדווקא, מה המיוחד שבתאריך הזה, שבו נקבע יום טוב כנגד ענני הכבוד.

אומר הגר"א, ענני הכבוד פרשו עם חטא העגל, כשחזר משה רבינו ביום הכפורים והביא את הלוחות השניים, אז נתכפר חטא העגל, ואז, למחרת יום הכיפורים, צוה משה רבינו על מלאכת המשכן וביקש שיביאו נדבה, "והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר", זה בוקר י"ב וי"ג, ביום י"ד בתשרי אספו את כל הנדבה למלאכת המשכן, עסקו בה וסידרו אותה, ובט"ו בתשרי התחילו לטפל בפועל בבניית המשכן, ואז חזרו ענני הכבוד, לכן אנחנו עושים סוכות ביום הזה, על החזרה של ענני הכבוד אחרי החטא אנחנו עושים את חג הסוכות. היינו, הגר"א אומר שהמועד הזה של סוכות הוא על תחילת עשית המשכן, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

עשיית המשכן החלה בסוכות ונגמרה בחנוכה

עתה, המשכן, כידוע, נגמר בכ"ה בכסלו, כפי שכתוב בחז"ל. ואפשר היה להעמיד את המשכן, אלא שהקב"ה רצה שחנוכת המשכן והעמדתו בפועל תהיה בחודש שנולד יצחק שהוא עמוד העבודה בכלל ישראל, עמוד העבודה

לעולם, דרשו סמוכין לחנכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם", עד כאן לשון הרמב"ן.

כתוב כאן שבורא העולם ניחם את אהרן בדבר שהוא נוהג לעולם, וזו היא הדלקת הנרות במקדש, וזה נוהג לעולם משום שאנחנו עדיין מדליקים נרות, מכח אותם נרות שהדליקו בחצרות קדשך אז בחנוכת בית חשמונאי, והנרות הללו קיימות לעולם.

הדברים נראים סתומים, האם מצות נר חנוכה שייכת לעבודת בית המקדש, הלא איננו עושים בזה עבודה בבית המקדש, ואילו התנחומים שצריך היה אהרן הכהן להתנחם צריכים לחול על עבודה בבית המקדש.

על המשכן לא חל שום חורבן

פירוש הדברים לפי ערכנו נראה כך, בפסוק כתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", כלומר, מצות הקמת המקדש היא כדי שתהיה השכינה שורה בישראל. המשכן הוקם לכתחילה כדי להיות משכן שהולך יחד אתנו, לא היה לו מקום קבוע, מקומו היה במקום שאנחנו נמצאים, בכל מקום שחנינו הוא חנה איתנו, בכל מקום שהלכנו הוא הלך איתנו. על הפסוק "ונסע אוהל מועד", דורשת הגמרא בזבחים (ס"א ע"ב) "אף על פי שנסע אוהל מועד הוא", גם בשעת מסעו הוא נקרא אוהל מועד, בכל מקום המשכן אתנו.

המשכן הוא הדבר היחיד שלא היה עליו חורבן, שלא כמו המקדשות, המשכן מעולם לא נחרב. והכי איתא בתוספתא בסוף סוטה, (המובאת בגמרא סוטה ט ע"א) "משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד, קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו", כל זה נגנו בזמן שהוקם בית המקדש הראשון, זה לא נחרב. על המשכן לא חל חורבן, היינו, המקום הראשון שהוא שורש השראת השכינה בישראל, מעולם לא נחרב. זה לא נמצא איתנו בגלוי, אבל הוא נגנו, שם הוא נמצא. כשם שהארון נגנו ושם הוא נמצא, כך, ובאותה מידה בדיוק, גם המשכן שנגנו נמצא.

קדושת הבית לא בטלה מכח גניזת הארון

הרמב"ם כותב בהלכות בית הבחירה (פ"ד ה"א) "אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה ונגזו במקום שבנה שלמה", שלמה המלך בנה מלכתחילה מקום לגנוז את הארון, משום שהוא ידע שסופו ליחרב, והוא רצה שהארון לא יפגע. הארון נמצא ונגזו במקום שהוא גנוז, במחילות שתחת הקרקע בהר הבית.

בפירוש לחם שמים להגאון יעב"ץ על הרמב"ם, מתקשה מדוע הרמב"ם מביא את הדברים האלו כאן, "שנראה לכאורה שאין נפקותא מזה לענין דינא, וידוע שכל דבריו להלכה אמורים אי הילכתא למשיחא או לזמן הזה, ודברים שאין יוצא מהן דין מהדינים ולא מוסר והנהגה וידיעה הצריכה אין מדרכו ז"ל להטפל בהם בחיבור זה", אם כן, לשם מה הרמב"ם מביא ביד החזקה את הסיפור הזה שיאשיהו גזז את הארון, והארון נגזו במקום שהוא נגנו, במה הדבר הזה נוגע לדינא, מה זה מחייב אותנו, במה הדבר הזה הוא דין שצריך לכתוב אותו בספר הזה שהוא ספר כל ההלכות של התורה, איזו הלכה יש בדבר הזה.

"ולכן" אומר הגריעב"ץ, "לבי אומר לי שצורך גדול יש לרבינו בדבר זה, לפי שיטתו שתפס לו לקמן בפ"ו מהלכות הללו שאנו עסוקין בהן שקדושת הבית לא בטלה וראוי להקריב בו עתה, וכן הנכנס לשם חייב עליו כרת, שלא כדברי ראב"ד החולק שם. ונראה שאותן הדינים שהביא רבינו בהל' ביאת המקדש גם לזמן הזה שנאם, ולא משום הילכתא למשיחא לחוד אלא משום דס"ל כדארמין דקדושת הבית לא בטלה, ומשמע לי דסבר רבינו דהך מילתא דקדושת הבית לא בטלה אזלא כמאן דס"ל ארון במקומו נגנו, דאי למ"ד ארון גלה לבבל גם קדושת הבית בטלה על ידי כך, ועכ"פ לענין ביאת המקדש מסתברא דבהכי תליא, דהא כתיב למבית לפרוכת ואל פני הכפורת וכיון דאין שם ארון וכפורת דילמא לא חייב עלה רחמנא" עיי"ש בהמשך דבריו.

הגריעב"ץ אומר שלדעת מי שסובר שהארון גלה לבבל, אליבא דידיה קדושת הבית גם היא בטלה. הקדושה נמצאת במקום הארון.

מכח המשכן הגנוז שכינה שורה עמנו בכל מקום

ידועים ומפורסמים דברי חז"ל בשמות רבה בתחילת פרשת תרומה "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה, משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא,

לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש".

הארון, שבו התורה נמצאת, שבו הלוחות נמצאים, זאת הסיבה שבגללה ציוה הקב"ה לעשות את המשכן. שם, כביכול, בורא העולם נמצא, שם השראת השכינה, במקום הגניזה, זה פועל שזה עדיין מקום הארון, זה עדיין מקומו של בורא העולם, שם קדושת המקדש עדיין קיימת, זה עדיין הקיטון, זה עדיין הבית של בורא העולם, משום ש"לפרוש ממנה איני יכול".

והנה, לבו אומר לו, כך אומר אותו גברא רבא מאד, אחד מגדולי האחרונים, שרק משום שהארון נגזו במקומו, באותו מקום מיוחד ששלמה המלך בנה בזמן בנין הבית לגנוז את הארון, לכן קדושת הבית לא בטלה, קדושת הבית עדיין קיימת.

מעתה, אף אנן נמי נימא כן, כהמשך לדבריו שלו, שהעובדה שהמשכן, עם כל כליו, קרשיו בריחיו ועמודיו אדניו, כל מלאכת המשכן כולה, נגנוה ונמצאת בגניזה, היינו, עדיין המשכן נמצא איתנו אלא שהוא נמצא בגניזה, העובדה הזאת היא הסיבה ש"כל מקום שגלו שכינה עמהם" כדברי הגמרא במגילה (כ"ט ע"א). כלומר, המשכן מלכתחילה נבנה להיות אתנו. ולהיות אתנו בכל מקום שהולכים. כשהוא נגנו, אותה הארה שהיתה בזמן שזה היה כמו שזה צריך להיות, כאשר זה היה איתנו בגלוי, בכל מקום, אותה הארה נמצאת אבל היא נמצאת בגניזה. כל מה שגנוז, נמצא אתנו. בהסתר, בהעלם, אבל הוא נמצא אתנו. השכינה היא אתנו בכל מקום, בכל הגלויות. "ושכנתי בתוכם", זה עצם ענינו של המשכן, להיות אתנו, ואותו "ושכנתי בתוכם" נמצא אתנו.

המועד של סוכות מתייחס ל"ושכנתי בתוכם"

העובדה, שהגר"א מגלה, שהתאריך של ענני הכבוד הוא בט"ו תשרי משום שאז חזרו ענני הכבוד, לאחר שהם נעלמו מאתנו בחטא העגל, פירוש הדבר, המועד של סוכות הוא מועד שלא מתייחס בהדיא להקמת המשכן כמשכן, אלא הוא מתייחס ל"ושכנתי בתוכם" של המשכן. כשהתחילו לבנות את המשכן, המשכן עדיין לא היה, אבל כפי שנאמר "ועשו לי מקדש - ושכנתי בתוכם", כשמתחילים לעשות את המקדש, אז מתקיים ה"ושכנתי בתוכם". הגילוי של "ושכנתי בתוכם", זה מה שכתוב בפסוק, (במדבר י"ד י"ד) "אשר עין בעין נראה אתה ה' ועננך עומד עליהם", זה אותו היקף ענני כבוד שכלל ישראל נמצא בתוכו, ואז, באותם ימים, זה היה נראה עין בעין, בורא העולם היה הולך לפנינו בעמוד ענן יומם ובעמוד אש לילה, כל זה היה בגלוי. הגילוי של זה, זה הגילוי של ה"ושכנתי בתוכם", שמתקיים מתוך ה"ועשו לי מקדש". זה החידוש שהגר"א מחדש, ברגע שהתחילו במלאכת המשכן, נכנסו לכלל "ועשו לי מקדש", ואז מתקיים "ושכנתי בתוכם", באופן, שהיקף ענני הכבוד זה הקיום. איסוף הנדבות של מלאכת המשכן, עדיין לא נקרא "ועשו לי מקדש", אלא רק כשמתחילים לטפל בעשית המשכן עצמו, ואת העשייה, אומר הגר"א, התחילו בט"ו תשרי.

מכאן, ברור הדבר, שהמועד של סוכות, זה מועד דאורייתא של הגילוי של "ושכנתי בתוכם". לכן המועד הזה מתחלק לשנים, המועד הזה היה מועד בפני עצמו בכל תפוצות ישראל, והמועד הזה היה מועד בפני עצמו בבית המקדש, שם היה יום טוב מיוחד, וכלשון הרמב"ם בהלכות לולב (פ"ח הי"ב) "בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", זאת השמחה.

אלו הם דברי הירושלמי בסוכה (פ"ה ה"א) "א"ר יהושע בן לוי למה נקרא שמה בית שואבה שמשם שואבים רוח הקודש", אותו גילוי שכינה שהיה שם, אותו גילוי שכינה ששייך ל"ושכנתי בתוכם", נתגלה במועד חג הסוכות באופן החזק ביותר.

השראת השכינה בישראל מתגלה על ידי המנורה

הגמרא בשבת מביאה ברייתא על נרות המנורה (כ"ב ע"ב) "מחוץ לפרוכת העדת יערך, וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות, אמר רב, זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים", הפרוכת נקראת פרוכת העדות, כלומר, מתוך המנורה מתגלה איזו שהיא עדות, והגמרא אומרת, שהמנורה היא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, ומאין העדות, מנר מערבי

השמים, את זה יש להם, אבל לעקור, להחריב, ולבטל את אותה הארה, שהיא ה"ושכנתי בתוכם", על זה אין להם שליטה, זה לא ניתן להם.

זה הדבר שנתגלה בנס חנוכה, כאן התגלה שהחלק הזה היה מונח בחותמו של כהן גדול, אותו חותמו של כהן גדול, זאת המתנה שניתנה לאהרן הכהן, שכל כהן גדול הוא במקומו, שהחותם הזה שומר. בכל דבר ששייך למנורה, להדלקת הנרות, את זה אי אפשר להחריב, אי אפשר להרוס, שם אין לאף אחד שליטה. כל הגוים כולם, אין להם שליטה על הנקודה הזאת. זה נשאר שלנו לעולם, אהרן ובניו זכו בגילוי הזה, והגילוי הזה היה על ידי כהניך הקדושים.

“ושכנתי בתוכם” של סוכות חזר ונתגלה בחנוכה

נמצא אם כן, המועד של סוכות בעצם נקבע ל"ושכנתי בתוכם", על חזרת ענני הכבוד אחרי יום הכפורים, כאן, על ידי התחלת עשית המקדש, זה מגלה את כל ה"ושכנתי בתוכם", השכינה שורה בישראל. זה המועד דאורייתא, וכנגדו, המועד שתיקנו חכמים, זה אותו מועד ואותו ענין, על אותו "ושכנתי בתוכם" נתקן מועד מדברי סופרים. זה המועד שנתחדש בתורה שבעל פה על ידי המסירות נפש של בית חשמונאי ובניו, על ידי כהניך הקדושים.

ענני הכבוד חזרו מלמעלה, וזה גילוי מבורא העולם. "עין בעין נראה אתה ה' ועננך עומד עליהם", זה גילוי שנתגלה מלמעלה, אבל הגילוי הזה של חנוכה, נתגלה על ידי כהניך הקדושים, הם שהביאו לגילוי, על ידי מסירות הנפש שלהם. אלו שני המועדים המקבילים זה לזה, שניהם על אותו ענין, זה הדבר הזה בעצמו.

מלחמת גוג ומגוג היא כנגד ההארה שתתגלה

כתוב בטור (סימן ת"צ) "והכי אמר רב האי, שמעתי מפי חכמים כי תחית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי", זו קבלה ביד הגאונים, שבסוכות תהיה מלחמת גוג ומגוג. בפסח זה הזמן של תחית המתים, ולכן מפטירין בשבת חול המועד פסח בחזון העצמות היבשות, כלומר, בתחית המתים, ובשבת חול המועד סוכות מפטירין במלחמת גוג ומגוג, וההפטרה של היום הראשון של סוכות גם היא שייכת לזה, "ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה", גם זו פרשת גוג ומגוג, בספר זכריה.

גוג הוא המלך, ועליו נאמר בפסוק ביחזקאל (ל"ח ג') "הנני אליך גוג", אבל העם שנקרא מגוג, הוא מבני יפת, מבני יון, התמצית של יפת מתקיימת ביון, כמו שמפורש בגמרא במגילה (ט' ע"ב), לכן, לא התירו לכתוב ספרים אלא ביוונית, משום שכתוב "יפת אלקים ליפת וישכון באלהי שם", יפיתו של יפת תהיה באהלי שם, היינו, השם יפת ניתן לו בגלל היופי, וזה נתקיים ביון, כאן נמצא אותו דם התמצית של יפת, עיקרו של יפת שהיא יון. נמצא אם כן, ממילא, שכל בניו, כל מה שייך אליו, זה מכח יון, יון היא נקודת העיקר שלו, זאת המהות שלו. יון זו היפת של יפת, יפיתו של יפת, יפת אלוקים ליפת.

הענין של מלחמת גוג ומגוג הוא, כפי שכתוב גם בתהילים, "למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק, יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו על ה' ועל משיחו", האמירה שהם אומרים היא "ננתקה את מוסרותינו ונשליכה ממנו עבותימו", את אותם קשרים וחבלים שקושרים אותם, ננתקה ונשליכה, על זה כתוב "יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו", כביכול, בורא העולם צוחק להם, לועג להם. "אז ידבר אלימו באפו, בחרונו יבהלם".

מפורש בכתוב, כאשר יתגלה המלך המשיח, כשתתגלה אותה הארה שהיא ההארה של "והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", כל הגוים יתאספו יחד למלחמה, והמלחמה הזאת נקראת על שם יון, הם אלו שאוספים את כולם, מחברים ומאחדים את כולם, כנגד ההארה של והיה ה' למלך על כל הארץ, כשההארה הזאת מתגלה, היא מביאה את כל הגוים למלחמה על ירושלים, שלא יתגלה, זה בנפשם. הם הולכים ונלחמים על חייהם, הכתוב מעיד שהם יוצאים למלחמה על ה' ועל משיחו.

גילוי של שמונת ימים – כנגד כנורו של משיח

בדברי רבותנו הראשונים מבורא, [יש מקור לכך גם בחז"ל אבל זה מתבאר בראשונים בהדיא], מאריך בזה בכד הקמח של רבנו בחיי, [ספר זה מסודר לפי עניינים באותיות א-ב, וזה כתוב בעניין נר חנוכה, באות נו"ן], וכן במהר"ל בנר מצוה, שהגילוי של שמונת הימים שנתגלה על ידי נס חנוכה, אינו שייך לעולם הזה אלא לעולם הבא.

רבנו בחיי מביא את הגמרא בערכין (י"ג ע"ב) שכינור שלנו, של מקדש, יש בו שבעה נימים, וידוע, כי אלו הן שבעת הקולות מהם מורכבת הנגינה שקיימת היום, זה הסולם שממנו מורכבות כל המנגינות כולן, כל המערכת הזאת, כולה, בת שבעה, אכן, כינור של משיח הוא בן שמונה נימים. שם

שנותן בה שמן כמידת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים, זה היה נס דוגמת נס חנוכה, שהיה קבוע כל משך הזמן של בית ראשון, וכל ימי שמעון הצדיק בבית שני, יום יום. הדלקת הנרות באה באופן קבוע עם נס, "שהשכינה שורה בישראל".

אנו לומדים מכאן, שבמנורה יש משהו שמגלה, זה דבר בפני עצמו, שונה מכל יתר עבודות המקדש. כל יתר עבודות המקדש שייכים לפרשת "ועשו לי מקדש". זה המקדש וכליו וכל עבודתו, כל מה שנעשה, זה הקיום לכך שצריך לבנות בית הבחירה כדי שתיעשה בו העבודה כולה כולל הכל, סידור השולחן, הקרבנות, הקטורת, וכל עבודת בית המקדש כולה, לשם כך "ועשו לי מקדש".

אבל יש חלק אחד שהוא דבר בפני עצמו, וזו המנורה. המנורה שייכת במסוים לגלות את ה"ושכנתי בתוכם", המנורה מגלה עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. בכל כלי המקדש כולם, ובכל עבודת המקדש, אין גילוי לכך, שם זה הדין של "ועשו לי מקדש" המתקיים על ידי כל העבודה כולה, אבל ה"ושכנתי בתוכם", העדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, זה מתגלה במסוים על ידי המנורה.

לכן, עבודת הנרות, גם ההטבה וגם ההדלקה כפי שנאמר "יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר", צריכה להיות עדות. המנורה כוללת בתוכה, חוץ ממעשה העבודה, גם עדות, והעדויות הזאת היא עדות בפרסום, עדות לכל באי עולם, שהשכינה שורה בישראל.

כפי הנראה זה הטעם לדברי רש"י בתחילת דברים על הפסוק "רב לכם שבת בהר הזה", רש"י התקשה מה היא הלשון "רב", וכותב על כך "רב לכם שבת, כפשוטו. ויש מדרש אגדה, הרבה לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן מנורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות", היינו, הרווחתם הרבה משיבתכם בהר הזה, הר סיני, עשיתם משכן, מנורה וכלים. והנה, תמוה לכאורה, הלא המנורה היא בין יתר הכלים, מה המיוחד בה שצריך להזכירה כדבר בפני עצמו, מונים את המשכן, ואת כל הכלים מזכירים בנשימה אחת, ואת המנורה מזכירים לחוד.

אלא שהדברים בולטים, הדבר ברור מאד, יש במנורה משהו שאין באחרים. עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, יש רק במנורה, אין לנו את זה מיתר הכלים.

על הגילוי של המנורה לא חל החורבן

מעתה, שום חנוכה אחרת לא היתה יכולה להיות חנוכה, כפרעון לחנוכה המשכן. אם רוצים לפרוע לכ"ה כסלו את העובדה שלקחו ממנו את היום טוב של חנוכה המשכן, אפשר לפרוע זאת רק בחנוכה הזאת, רק החנוכה הזאת, היא החנוכה שעליה החורבן לא חל.

כאן נמצא החידוש. על מה שנתגלה במנורה, על הדבר המיוחד הזה שיש בידינו, לא חל החורבן.

זה הפירוש הפשוט בדברי הרמב"ן, "הקרבנות, כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו", והרמב"ן ממשיך ואומר, "והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

כלומר, הרמב"ן אומר, שכאן מגלים לנו חז"ל, שבחנוכת בית חשמונאי נתגלתה העדות לכל באי עולם של המנורה שהשכינה שורה בישראל, בכל מקום. בכל מצב, ועל זה אין חורבן, על הדבר הזה אין שום שליטה לאף אחד, הדבר הזה לא נמסר ביד המלכויות, החלק הזה זה דבר שהוא כולו שלנו, וזה לא נחרב ולא יחרב לעולם.

בית המקדש עצמו נמסר בידי המלכויות, שהחריבו את בית המקדש, גם מלכות יון, טימאה את בית המקדש, שיקצה אותו, החריבה אותו, פגעה בו. אבל הגילוי של חנוכה בית חשמונאי היה, שבחלק הזה, בנקודה הזאת, על זה לא חל חורבן. על החלק הזה, הנקרא "ועשו לי מקדש - ושכנתי בתוכם", כאן לא חל חורבן.

זה הפירוש, לפי ערכנו, של פך שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ההבטחה הזאת ניתנה לאהרן הכהן, אותה הבטחה שאומרת, שלך לעולם קיים. הקרבנות, מה שכל הנשיאים הקריבו, כל זה קיים, אבל עד גבול, כל זמן שבית המקדש קיים, אבל שלך, לעולם, פירוש, על מה ששלך, לא חל חורבן, על זה החורבן לא תופס, לא חל, הדבר הזה לא נמסר לשליטה של המלכויות. להחריב את ביתו ולשרוף את היכלו, זה ניתן לשליטה, כפי הלשון שאמר ר' יוסי בן קיסמא לרבי חנינא בן תרדיון, (ע"ז י"ח ע"ב) "אי אתה יודע שמלכות זו מן השמים המליכה, שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואיבדה את טוביו ועדיין היא קיימת", זה כח שניתן להם מן

תתווסף עוד נימה, עוד צליל, עוד מרכיב ממנו אפשר יהיה להרכיב מנגינות, ובמנגינות האלה, בהן יתקיים "שירו לה" שיר חדש".

המילה שיר, מדברת גם על דברי שיר, על שירות ותשבחות, והיא גם מדברת על שירה בכלי, שיר זה גם זה וגם זה. ו"שירו לה" שיר חדש, פירוש, שיתחדש שיר, יתחדש עוד מימד למה שנקרא נגינה היום, זה יהיה משהו אחר לגמרי. הדבר מובן שאם יתווסף עוד, אלו דברים שלא שמעתם און מעולם, זה נקרא שיר חדש.

אומר רבנו בחיי, כי העובדה שאותם בני בינה קבעו שמונת ימים למועד הזה, "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורגנים", היא כדי ללמד ולרמוז לנו, שהגילוי שהיה על ידי הנס הזה, לא שייך לעולם הזה אלא לעתיד לבוא, זה שייך לכינור של משיח, זה כינור של שמונה נימים, זה לא מהמערכת הזאת.

חנוכה – העמדה על המצב שעתיד להיות קבוע

באמת, זה מפורש בפיוט הרגיל בפי כולם, "לעת תכין מטבח מצר המנבח, אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח".

המילה חנוכה, אף זאת כתוב ברבנו בחיי, ענינה כמו שמחנכים אדם או כלים לעבודה, מעמידים אותם על כך, שמים ומעמידים אדם באותו מצב. על הפסוק (בראשית י"ד י"ד) וישמע ואברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו, מפרש רש"י את המילה חניכיו "הוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן חנוך לנער, חנכת המזבח, חנכת הבית", כל זה נקרא חנוכה, הכונה בזה, להעמיד ולהכניס דבר למהלך, שכאן הוא מתחיל להיכנס לדבר שהוא עתיד לעמוד בו, זה עתיד להיות מצבו הקבוע, וכאן הוא נכנס למה שעתיד להיות מצבו הקבוע.

והנה, רש"י הרי מביא את חנוכת המזבח, כתוב כאן, שאותה חנוכה, זה החינוך למצב העתידי, לאותו מצב שאנחנו עתידים לעמוד, זאת חנוכת המזבח, כאן, נמצאת חנוכה של אותו גילוי, עתה, לפי מה שנתבאר, כאן נמצאת החנוכה לאותו גילוי שעליו החורבן לא חל, זה דבר שהוא מעבר לכל החורבנות, זה דבר שהוא קיים לעד. כאן נמצאת החנוכה שגילתה את הדבר הזה בעולם, בפועל. השכינה שורה בישראל וזה לא בר חורבן, זה לא בר שליטה על ידי אף אחד בעולם, על זה לא ניתנה רשות, מן השמים לא המליכו שום מלכות, שתוכל לסלק ולהחריב את הגילוי של "ושכנתי בתוכם", שום מלכות לא קיבלה את הכח הזה. "מן השמים המליכוה" זה בשביל להחריב את ביתו ולשרוף את היכלו, להרוג את חסידיו ולאבד את טוביו, אבל לעולם, בשום פנים ואופן, לא המליכו לבטל את "ושכנתי בתוכם", על זה לעולם לא חל חורבן, זה הגילוי של חנוכה.

כיון שהגילוי הזה בא כגילוי בנצחון על יון, אותו נצחון על יון, פירושו, כאן נתגלה, שאותה מלחמת גוג ומגוג, דאורייתא, שצריכה להתקיים בסוכות, מובטח, שתסתיים גם היא בניסים גלויים שאין כמותם. בורא העולם ישליך עליהם מן השמים, כמו שמפורש בפסוקים, מן השמים ילחמו בהם, כך זה יהיה בפועל, זו מלחמה שתיערך כביכול מלמעלה.

מי שפתח את זה, הפתיחה ל"אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח", אותו נצחון שהוא הגמר של התגלות מלכותו יתברך בעולם, אותה התגלות של "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד", ההתגלות הזאת התגלתה בנס חנוכה, כאן זה נתגלה בעולם בפועל.

מכח המסירות נפש והניצחון על יון בחנוכה נזכה לניצחון על גוג ומגוג בסוכות

יש כאן הדגשה מיוחדת, במועד של חנוכה, שהוא כנגד המועד של סוכות. סוכות זה הזמן שבו אנו מובטחים, זו קבלה בידינו, על המלחמה הגדולה הזאת, מלחמת גוג ומגוג, שהיא מלחמה שבה הם יוצאים כנגד מה שנקרא "השכינה שורה בישראל".

בתפילת המועדים אנו אומרים "אבינו מלכנו, גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, והופע והנשא עלינו לעיני כל חי", אנו מבקשים על אותו גילוי שצריך להתגלות בכל העולם כולו שהשכינה שורה בישראל, גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, והופע והנשא עלינו לעיני כל חי, על ידי זה יתקיים "והנשא על כל הארץ ביקרך".

והנה, אנו אומרים פעמיים בכל יום, "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד", אומר על כך רש"י (דברים ו' ד') "ה' אלקינו ה' אחד - ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד, ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", היום הוא אלקינו ולא אלקי האומות כולן, זה לא מתגלה,

אכן, אותו גילוי שנקרא ה' אלקינו, הוא זה שעתיד להיות הגילוי של ה' אחד על כל באי עולם, מעתה, זה מה שאנו אומרים בתפילה "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי".

פעם אחת ויחידה, בורא העולם נתן לנו אפשרות. מדובר על מלכות שמן השמים המליכוה, ממש, כמו את מלכות אדום, היא אמנם לא החריבה את הבית בפועל, לא שרפה את הבית בפועל, אבל היא שיקצה אותו, וגם על זה מן השמים המליכוה. הגמרא הרי אומרת במסכת עבודה זרה (נ"ב ע"ב) על אבני מזבח ששיקצו מלכי יון שהם התחללו, ומביאה על כך את הפסוק "באו בה פריצים ויחללוה" (יחזקאל ז' כ"ב), אלה הם אותם פריצים שבאו לתוך בית המקדש וחיללו כביכול את מקדשו יתברך, גם על זה מן השמים המליכוה.

אבל כאן היו שלשה עשר אנשים, כפי שאומר רש"י בפרשת וזאת הברכה, על הפסוק "מחץ מתנים קמיו" (דברים ל"ג יא), י"ב בני חשמונאי, ואלעזר, הנמנה לחוד, וכפי הנראה הוא היה בראשם. זה היה החיל שעמד כנגד מלכות יון שהיתה שולטת מסוף העולם ועד סופו, ואותו חיל שנלחם ביון, נלחם והצליח. וחזרה מלכות לישראל ליותר ממאתים שנה.

פעם אחת ויחידה, הדבר הזה נעשה בכח אותה מסירות נפש, אותו כח שנקרא שהשכינה שורה בישראל. זה לא כוחנו שלנו. לא כוחנו, לא עוצם ידינו. זה הקול קול יעקב, לא הדים ידי עשו. אותם בני חשמונאי יצאו להלחם כנגד "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר", כך יצאו למלחמה.

המלחמה הזאת היתה מלחמה שבה מלכות יון נוצחה. הואיל והמלחמה שתהיה מכל העולם כולו כנגד המלך המשיח, זאת מלחמה של בני יון, המלחמה הזאת שייכת לבני יפת, הרי שאותה מלחמה שהיא שייכת לבני יפת, כבר הוכרעה.

אלה הם שני המועדים בהם אנחנו מנצחים את גוג ומגוג. זה המועד של סוכות, וכנגדו, מקביל לו, הדרבנן שלו, התורה שבעל פה שלו, הדבר שנתחדש על ידינו שהוא מקביל אליו, שהוא שייך לאותה פרשה, אבל זה חידוש שלנו, חידוש של כלל ישראל. אלו הם שני המועדים האלה שנקבעו בתורה שיהיו זהים ושווים זה לזה, שניהם שמונה ימים, משום שבשניהם מתגלה משהו ששייך לכינור של משיח שהוא של שמונה נימים.

אם נעיד עדות אמת נזכה לראות מהרה בתפארת עוזך

יש בזה ענין מיוחד, כמובן, לפני שהעדות הזאת צריכה להיות עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, קודם לכך צריך לזכור מי הם מגידי העדות הזאת. "אתם עדי" (ישעיה מ"ג י'), אלינו, כביכול, בורא העולם מדבר, בכל פעם שהוא מבקש עדות, העדות הזאת היא תמיד התפקיד שלנו, העדות הזאת היא שלנו, אנחנו העדים.

אין שום ספק בעולם, שאם העדות הזאת תוגד, היא תיאמר באופן ברור, באופן שזאת תהיה הגדת עדות, אמת, אם זאת תהיה הגדת עדות אמת, אז נוכל לקוות שתתגלה מלכותו עלינו מהרה.

הגר"א מפרש, כפשוטם של דברים, בתפילת עלינו לשבח, דהנה, אנו אומרים בתפילת עלינו לשבח, "אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", כל זה כתוב בפסוק, ואז אנו ממשיכים "על כן, נקוה לך ה' אלקינו לראות מהרה בתפארת עוזך", מה הכונה במילים אלו "על כן", כלפי מה הדברים אומרים, למה מתייחס "על כן", על איזה "כן".

אומר הגר"א, והוא חוזר על כך מספר פעמים, על כן, וידעת, היינו בגלל "וידעת", כשאנו יודעים את הדבר הזה, "וידעת היום והשבות אל לבבך", אם אנו יודעים את הדבר הזה היטב, אז אנו רשאים לקוות שהדבר הזה יתגלה בכל העולם כולו, "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה", ככל שהדבר הוא יותר וידעת בשבילנו, ככל שהדבר הוא יותר הגדת עדות שלנו, ככל שהדבר ידוע וברור לנו, אנו יותר יכולים לקוות, לראות מהרה בתפארת עוזך.

עדות, מחייבת כמובן. הראשונים כבר אומרים שהמילה עדות היא מלשון דעת. כתוב בפסוק (ויקרא ה' א') "והוא עד או ראה או ידע", שהוא צריך לדעת את הדבר עד שיוכל בבירור גמור להעיד עליו בפני כל באי עולם.

זאת העבודה של המועד הזה, שאנחנו עדים בדבר. המועד הזה, הוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, ועל כן, בגלל העדות הזאת, אז באמת נקווה לך לראות מהרה בתפארת עוזך.

שיחת המשגיח רבי משה חיים שלנגר זללה"ה

העולם אלא שמחה נפשית על הזכות להיות בקשר עם ה' עם עבודתו ועם תורתו (ניתן להמשיל זאת: השמחה הטבעית כשמחת ילד במיני מתיקה, ואינה דומה לשמחת האדם שהשיג משרה רמה שמתאוה לה וכיו"ב אפשר להמחיש זאת גם בהפכה של השמחה - הצער מאבדנה כמו שכתב רבינו יונה בשע"ת (א י"ב) שיש הבדל גדול בין אבדן סכום קטן של כסף, לבין אדם שהפסיד כל רכושו).

הטעם: כי הרגשת השמחה נובעת מהשגת מעלה, גודלה של השמחה לפי גודל המעלה. המעלה נמדדת, באיכות הדבר המיוחל, \ בכמות, \ במשך זמן הרגשת המעלה, \ בגודל הציפיה להשגתה. השמחה בעבודת ה' מעולה בכל המדדים הנ"ל אך היא דורשת עבודה להפעילה וזו מצוות השמחה שנצטוינו עליה - אין היא טבעית כשמחות עניני העוה"ז לסוגיהם.

עבודה זו מורכבת מג' חלקים א. **הכרת המעלה** (כך גם בעניני העוה"ז כגון מעלת הבריאות או הפרנסה אין שמח בה האדם ללא הכרת המעלה) ב. **הערכת המעלה** - מידת חשיבותה ויקרתה. ג. **ההתבוננות במהותה**.

נראה, שהתבוננות זו - מצווה היא עלינו בפרשת שמע והיו הדברים האלה "על לבבך" ושמתם את דברי אלה "על לבבכם", וכן במה שכתוב "וידעת היום והשבות אל לבבך" (ואתחנן ד' ל"ט). זו העבודה למעשה להשגת מצווה השמחה, הדרך להשגתה תלויה בלימוד קבוע על מעלות עבודת ה' המבוארים בתורה, בדברי חז"ל ובספרי המוסר.

דוגמא מרכזית להדגשת מעלת עם ה' הדבק בתורת ה' המפורשת בתורה בדברי משה רבינו עליו השלום "כי מי גוי גדול אר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קוראנו אליו, ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת וגו' (ואתחנן ד' ז-ח) מרע"ה מלמד את עם ישראל: בורא העולם הגדול והנורא - שומע תפילותינו, מדריכינו בדרך בטוחה, מטיל עלינו תפקיד של ערבות לכלל האומה, כל יחיד נעשה שותף

הרמב"ם (פ"ח הלכות לולב הי"ב) ז"ל אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם. וכן נראה מלשון שתיקנו חכמים בתפילה "חג הסוכות - זמן שמחתנו".

זמן שמחתנו הוא השורש להשגת מעלת השמחה לכל השנה.

שהרי לא רק ברגלים אלא בכל המצוות ובעבודת ה' חייבים בשמחה, וכלשון הרמב"ם שם הלכה ט"ו "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב" (כי תבוא כח מ"ז) שעל כך באו העונשים המבוארים בתוכחה. וכן נראה פשוט מדברי הרמח"ל מס"י (פיט בדרכי קניית החסידות ט') שמצוות אהבת ה' המחוייבת בכל עת (ספר החינוך בהקדמה) מורכבת מג' חלקים וביניהם השמחה.

נראה, שהטעם שכתב את מצות השמחה רק בחסידות, אף שגם מצד הצדקות יש מצות עשה, משום שרק המגיע למידת החסידות שייך ל"דבקות" בכל עת, וכן גם בשמחה מדובר בדדגה הגבוהה של השמחה כפי שנבאר להלן שיש ב' דרגות במעלת השמחה.

השמחה היא שאיפה של כל אדם, מטבע ברייתו שהאדם נברא להתענג על ה' והיא השמחה הגדולה - וע"כ נמצא בטבעו לבקש עונג ושמחה, (ולברוח מהפכם),

אמנם פשוט שאין עניין מצות בשמחה שהאדם יהיה, שמח שמחה טבעית גרידא אלא ודאי מצות השמחה היא עצם מה שקשור בהקב"ה, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק "נגילה ונשמחה בך" בך בעבודתך בך בתורתך (מדרש שה"ש א' ל"ה).

וממילא זו מצוה אחרת של שמחה שונה היא הן בעצמותה והן במהותה מהשמחות ה"טבעיות" של

בפי"ט במסילת ישרים פרק יט:

והנה ענין האהבה הוא - שיהיה האדם חושק ומתאוה ממש אל קרבתו יתברך ורודף אחר קדושתו, כאשר ירדוף איש אחר הנחמד ממנו חמדה עזה, עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבור בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלהותו יתברך, שעשוע ועונג ממש כמי שאוהב את אשת נעוריו או בנו יחידו אהבה חזקה, אשר אפילו הדיבור בם יהיה לו לנחת ותענוג, וכענין הכתוב (ירמיה ל"א): כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד.

והנה ודאי שמי שאוהב את בוראו אהבה אמיתית, לא יניח עבודתו לשום טעם שבעולם, אם לא יהיה אנוס ממש, ולא יצטרך רצוי ופיתוי לעבודה, אלא אדרבא לבו שיאהו וירצהו אליה אם לא יהיה עיכוב גדול שימנעוהו, הנה זאת היא המדה הנחמדת אשר אליה זכו החסידים הראשונים קדושי עליון".

כאן מתוארת השמחה כנטייה נפשית טבעית ובעלת עצמה ריגשית של התלהטות בדבקות בבורא, (משל לחולה אנוש שנתרפא ע"י רופא דגול ממחלתו הקשה ומכיר מאד בטובתו ומסירותו להצלתו ומעריך אותו עד למאוד, אך מ"מ אין אהבתו אותו דומה לאהבתו את בניו יוצאי חלציו). הדבר נובע מכך שנשמת האדם מטבעה מלאה באהבה ושמחה בכל הקשור לה' יתברך מכסא כבוד נחצבה, אך נחבשת בארץ לא לה, וע"י עבודת השמחה בצירוף ת"ת וקיום מצוותיו משחררים את הנשמה מכבלי הגשמיות המעכבים את הרגשתה בתודעת האדם ואז מתעוררת היא באופן המורגש גם לאדם שחי בעולם הזה הקשר עם ה' והכמיהה להתקרב אליו כטבע הצמא למים.

האדם הזוכה למעלת השמחה זוכה בזה לשנים מקניני התורה המבוארים בפרק קנין תורה באבות ה"שמחה" ו"השמח בחלקו"

בן תורה המלא שמחה הרי הוא מקדש את ה'.

זמן שמחתנו הוא השורש להשגת מעלת השמחה לכל השנה.

במעשה בראשית, שותף בתיקון העולם ויש בה זכות לחיי נצח ולהתעלות מתמדת ועוד כהנה וכהנה. אלה רק ראשית המעלות שיש להכירן ולהעריכן ולהשיבן אל הלב בכל עת!

גם בטרם השגת המעלות עצם הציפיה להשגתן משמחת את האדם בידיעה כשהיא קרובה להתגשם עיין תוס' כתובות סג. ד"ה אדעתא דגברא רבה מי נדרת שדרך בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול ואין זה נולד אלא בגדר דבר ההווה.

ממפסידי עבודת השמחה במעלת עבודת ה' היא הדבקות בגורמי שמחה חלולה וזמנית שהרי המבקש שמחתו במאכלים, בשירים, בהנאות הפשוטות שהעוה"ז מציג וכיו"ב בודאי שמסיה דעתו מעבודת השמחה המקודשת המתוארת לעיל.

אמנם יש להשתמש עם גורמי השמחה האלו יש תפקיד בהיותם משמשים כאמצעי וכהשפעה בהשגת השמחה האמיתית. וכן מצינו אכילת שלמים ושתית יין (עיין בספר החינוך פרשת יתרו מצוה לא: "ועל כן נתחייבנו לעשות המעשה עם היין, לפי שטבע האדם מתעורר בו הרבה שהוא סועד ומשמח, וכבר אמרתי לך כי לפי התעוררות האדם ומעשהו יתפעל אל הדברים לעולם") וכן "ושמחתם לפני ה'" בד' המינים המשמחים בראייתם, (עי' ספר החינוך מצוה שכד) אלה אמצעים לעורר את נפש האדם לפתוח את ליבו לשמחה רוחנית אך יש השוגים ומתפתים לשים יעדם לשמוח בגורמי השמחה ואינם זוכים להשגת השמחה האמיתית.

לא רק בעת עשיית מצוות יש מקום ל"מאתגרים" המשמשים כאמצעי לשמחה בה' אלא גם בקיום הנהגת ה"שמח בחלקו" לשמוח במה שה' נותן לו גם בעניני העוה"ז בראות הגוף והנפש, הכישרונות, פרנסה משפחה, מאכל ולבוש, וכל כיוצא בזה, שע"ז הוא שמח בה' ומודה לו וע"ז מורות ברכות הנהיגין להודות ולשבח על טוב שחנן אותנו ה'.

עד כאן פירשנו את השמחה הטבעית שמגיעה מכח השגת המעלות אחרי ההתבוננות במעלתם אכן נראה שישנה דרגה מעולה ממנה שאליה אי אפשר להגיע רק ע"י הכרה והתבוננות כנ"ל, והיא שמחת הנשמה בעצם הקשר עם הבורא יתברך המתוארת בדברי הרמח"ל

א נראה שאפילו בדרגת הפרישות שמעבר ל"צדיקות" התנאי בעבודתו ששמחתו לא נפגעת, אלא שהפרוש נזהר ביותר גם בהנאה כשרה שאינה הכרחית כדי שלא יימשך לתוספת הנאה, או להחשיבה כעיקרית. אך גם ודאי צריך שישמח בחלקו מעין הרגשת סיפוק כללית שתשמש כרקע לעבודתו (לאפוקי הרגשת לחץ צער וחסרון).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

הג הסוכות תשפ"ד

עשרה ימים שבין יוה"כ והושענא רבה

לתשובה, כך יש עשרה ימים לתשובה מאהבה, וזהו ביאור הענין של ב' העשי"ת.

ונראה לומר שכך הוא סדר התשובה, שבתחילה עושים תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, דהנה בפרשת נצבים כתוב והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' ושבתי עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו וגו' ושב ה' אלוקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוקיך שמה וגו' והביאך ה' אלוקיך אל הארץ וגו' והיטבך והרבך מאבותיך. ואחר כל זה כתוב עוד פסוק 'זאתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו וגו', וצריך ביאור דהרי כבר כתוב למעלה ששבו בתשובה, והקב"ה הביאם אל הארץ, וא"כ למה חוזר הכתוב עוד פעם שיעשו תשובה.

ונראה לבאר דבתחילה מדבר הכתוב מתשובה מיראה, כמו שאומר והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה, [או אפילו מתשובה מיסורים, כמבואר בגמ' ביומא ג' מדרגות דתשובה], ומכאן תשובה זו יגאלו ויבואו לארץ, כי הקב"ה מקבל כל תשובה, וכמו שמבואר ברבנו יונה, ואח"כ הכתוב מדבר מתשובה מאהבה, ותשובה זו באה מכח מה ששבו בתשובה מיראה, דמכאן זה זוכים ל'זמל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך בכל לבבך ובכל נפשך', וכמו שכתב רבנו יונה שזו הבטחה לבעל תשובה שהקב"ה מסייעו וזוכה לתשובה מאהבה.

הרי מבואר בכתוב שיש סדר בתשובה, שתחילה היא תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, ובכל שנה, התורה נותנת זמן של תשובה מיראה, והתעוררות של תשובה מיראה, ואח"כ בא הזמן של תשובה מאהבה, וזהו ענין העשי"ת השניים, שהם משלימים את עשי"ת הראשונים, והם המילוי של עשי"ת הראשונים, וכמו שתולים כל עשי"ת הראשונים, כן תולים כל עשי"ת השניים, עד שבהושענא רבא הוא גמר יום כיפורים ואז נשלם החתימה.

בשל"ה (מסכת סוכה פרק תורה אור) כתב דיש ב' מניינים של עשרת ימי תשובה, יש מנין אחד מר"ה עד יום הכיפורים, והוא עיקר עשי"ת, ויש עוד מנין של עשרת ימי תשובה מיום הכיפורים עד הושענא רבה, שהם ההשלמה והמילוי של עשי"ת הראשונים, והם ענפים מעשי"ת הראשונים. וצריך להבין מה שייך שני פעמים עשי"ת, ומה צריך שני פעמים עשי"ת.

ונראה לבאר הענין בזה, דהנה ביואל (פרק ב') כתוב 'כי גדול יום ה' ונורא מאוד ומי יכילנו', ובמדרש תנחומא (פר' וישלח) דורש מקרא זה על יום הכיפורים. והיינו דיום הכיפורים נקרא 'יום נורא'. ובגמ' בר"ה איתא דאין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ, אע"פ שיש בהם כל התנאים של מועד לומר הלל, מ"מ אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. והרמב"ם בפירוש המשניות לפי שלא היו קורין הלל לא בר"ה ולא ביוה"כ לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מה' ויראה ממנו ומכרה ומנום אליו ותשובה ותחנונים ובקשה כפרה וסליחה ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה. והיינו כי ר"ה ויוה"כ הם ימי פחד ומורא, ולכן נקרא שמם ימים נוראים, שיראים ממה שנעשה בימים ההם, ויש בהם יראה מן הדין. ועל כן התשובה הנעשית באותן הימים היא בכלל תשובה מיראה.

אכן בחג הסוכות אומרים הלל, ואדרבה הם ימי שמחה, והרמב"ם כתב שיש בהם שמחה יתירה יותר מכל המועדות, א"כ התשובה באותן הימים היא בכלל תשובה מאהבה. ולפי זה יש לבאר דזהו הענין של ב' המניינים של עשי"ת, דהמנין הראשון מר"ה עד יוה"כ פ' שהם ימי דין ויראה, הם ימים לתשובה מיראה, והמנין הנוסף מיוה"כ עד הוש"ר שהם ימי שמחה, הם עשרה ימים לתשובה מאהבה, שמויה"כ מתחיל סדר של תשובה מאהבה, וכמו שלתשובה מיראה צריך עשרה ימים

ד' מינים – כלי המקדש

ומזה דארבע מינים נשתנה שיעורו להיות כשיעור של כלי המקדש, יש ללמוד מזה דארבעת המינים יש בהם ענין של כלי המקדש, ומישך שייכי בעניינם להיות ככלי המקדש, ואשר לכן שייך ששיעורם הוא כשיעור כלי המקדש. ובמדרש בפרשת אמור איתא דד' מינים הם שרביטו של מלך, ומבואר דד' מינים הם ככלי שרת.

ובזה יש להביא סמך ומעם למה שכתוב בשם האר"י ז"ל (הובא במ"ב סי' תרנ"א סק"ד) שיוברך תחילה בסוכה על הלולב, (ועיי"ש בשע"ח צ' מש"כ בזה). ועיין עוד בשערי תשובה סי' תרנ"ב שהביא שמקצת

בגמ' סוכה דף ל"ב ע"ב אמרינן דשיעורי הלולב ההדס והערבה, הם באמה בת חמשה טפחים. והנה בעלמא שיעור אמה הוא באמה בת ששה טפחים, והכא בד' מינים שאני, ושיעורו הוא באמה בת חמשה טפחים, ושיעור דאמה בת חמשה טפחים מצינו בכלי המקדש, כמבואר בגמ' במנחות דף צ"ו, דרבי יהודה סבירא ליה דאמת כלים של מקדש, היא אמה בת חמשה טפחים. ובשו"ת משכנות יעקב תלה ההלכה דשיעור ד' מינים אם הוא באמה בת ה' טפחים, במה שקיי"ל ההלכה כן בכלי המקדש, הרי דגם תליין זה בזה להלכה.

הגר"א אומרין פרק זה, והנה פשטיה דקרא מיירי מבית המקדש, וכמבואר במדרש שוחר טוב שם, ומבואר דיש בסוכה ענין שהסוכה הוא כבית המקדש. ובוה יש ליתן טעם במנהג ליטול הד' מינים בסוכה, דכיון דהד' מינים הם ככלי המקדש, והסוכה היא כבית המקדש, א"כ שייכים נטילת הד' מינים לסוכה, דהמקום הראוי לקיום מצות ד' מינים שהם ככלי המקדש הוא בסוכה דיש בה בחינה שהיא כבית המקדש.

מהמהדרים נהגו לברך על הלולב בהנץ החמה בתוך הסוכה. ובכתר ראש הביא שכן נהג הגר"ח מוואלוז'ין. וצריך לבאר מהו הענין ליטול הד' מינים בתוך הסוכה, ומהו השייכות שיש בין מצות ד' מינים למצות סוכה. ויש לבאר בזה דהנה הסוכה יש בעניינה את ענין המשכן והמקדש, וכמבואר ביוצרות לשהרית שיסד פיוט על הפסוק בתהלים זיהי בשלם סוכו, שמפרש הפסוק על מצות סוכה, וכן בשיר של יום שעפ"י

נענועי הלולב גירא בעינא דשטנא

וכשרואה השטן איך שמחבבין המצוות, מסתמין דבריו, וזהו גירא בעיניה דשטנא, שהשטן דרכו להשטין על ישראל, וכשנמנע ממנו עניינו, הוי כאילו ירו בו חיץ. ומה שנקט שהוא חיץ בעיניו, הוא משום דבנענועים בראיה תליא מילתא, היינו דע"י מה שרואה את הנענועים הוא לחיץ בעיניו. עוד יש לבאר בזה על פי דברי הגמ' ברכות דף כ' אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. הרי מבואר דע"י שישראל מדקדקים במצוות, זוכים הם לנשיאת פנים לפני משורת הדין. ולפי זה יש לומר דלכן הנענועים הם גירא בעינא דשטנא, דכשהוא בא להשטין על ישראל במענות של דין, הרי ישראל זוכין לנשיאות פנים לפני משורת הדין, והטעם דזוכין לנשיאת פנים לפני משורת הדין, הוא משום הנענועים שהם חיבוב מצוה, וע"י חיבוב מצוה זוכים לנשיאת פנים זו, ונמצא שעל ידי הנענועים מפסיד השטן את טענותיו.

בסוכה דף ל"ח רב אחא ב"י מומטי ליה ומייתי ליה, אמר, דין גירא בעיניה דשטנא. ופירש רש"י הרי זה לחיץ שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות. ומבואר דנענועי הלולב הם כחיץ לשטן, וצריך להבין למה נענועי הלולב הם כחיץ בשביל השטן, ומה מיוחד בנענועים שבהם רואה השטן דאין בכוחו לנתק מעלינו עול מצות. ויש לבאר דהנה במדרש אמרו שבכל שנה ישראל והאומות נכנסין לדין ואין יודעין מי ניצח, וכשישראל יוצאין בלולביהן, זהו האות והסימן לנצחונם של ישראל על האומות. ולפי זה יש לומר דזהו הביאור דהוה גירא בעינא דשטנא, משום דהארבע מינים הם האות שישראל ניצחווהו בדין. אמנם בדברי הגמ' מבואר דהנענועים הם הגירי בעיני השטן, ולא עצם נטילת הד' מינים. ונראה לבאר הדברים על פי דברי הגמ' ב"ה דף ט"ז למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן, ופירש רש"י שלא ישטין, כשישמע שישראל מחבבין את המצות מסתמין דבריו. ולפי"ז הכי נמי י"ל בנענועי הלולב, דבהנענועים יש חיבוב מצוה מאד, שמאריכין בלקיחת הד' מינים ומנענע בהם, והוה זה תוספת בהלקיחה, ויש בזה חיבוב מצוה,

והשיאנו. אאמור"ר הגאון זצ"ל הביא את דברי האבודרהם שמפרש דהשיאנו הוא מלשון טעינה, [כמו משא בני קהת], והיינו דהשיאנו פירושו הוא והטעיננו. ויש לומר בזה, עפ"י דגמ' בסוטה דף ל"ד דגמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפיה, תלתא דטעונא הוה, היינו דאם אחר מסייעו בטעינה, יכול להוסיף למשאו עוד שני שלישים, יותר מכפי שיכול לטעון, כשטון בכוחות עצמו. נמצא דע"י שאחר מטיעונו, יכול להוסיף על משאו שני שלישים נוספים. ולפי"ז י"ל דזהו שמתפללים ואומרים שהקב"ה יטעיננו, שנכלל בזה שמלבד שהוא ישפיע עלינו את ברכת המועדים, גם יטעיננו בברכה זו, כלומר שייסע בידינו לטעון עלינו את ברכת המועדים, וע"י שהוא מטיעון אותנו, ממילא נוכל לשאת עוד תוספת בברכה.

והשיאנו ה' אלוקינו את ברכת מועדיך. צריך לבאר מהו ברכת המועד שמבקשים שישיאנו ה'. ואא"ז מרן הגר"ז זצ"ל ביאר בזה עפ"י דברי רש"י בפרשת ראה שכתב על הכתוב והיית אך שמה, שנאמר בזה הבטחה על שמחה במועדים, וביאר דזהו ברכת המועדים. אמנם לפי פשוטו נראה ממשמעות התפלה דברכת המועדים אינה ברכה רק בזמן המועד גופא, אלא דברכת המועד נמשכת גם לאחר המועד לכל השנה. ויש לבאר בזה על פי דברי המדרש בפרשת ויצא על הכתוב והנה באר בשדה, וזה לשון המדרש, דבר אחר, והנה באר בשדה, זו ציון, והנה שלשה ערדי צאן, אלו שלשה רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו, שמשם היו שואבים רוח הקודש וכו', ונאספו שמה כל העדרים, באים מלבא חמת ועד נחל מצרים, וגללו את האבן וגו', שמשם היו שואבין רוח הקודש, והשיבו את האבן, מונח לרגל הבא. ומבואר דבעת הרגלים שואבין ישראל רוח הקודש, ולפי זה יש לומר, דזהו ברכת המועדים שמתפללים עליהם. ויש להוסיף בזה עוד, דהנה מבואר בדרשות מהר"ח דהבאר הוא מורה גם על שפע ברכה ופרנסה, ולפי זה הבאר דכתוב כאן בקרא, ודרשוהו חז"ל על ההשפעות של העליה לרגל והרגלים, נכלל בזה גם ענין זה של השפעת ברכה ופרנסה, ולפי זה נמצא דבעת המועדים היו ישראל שואבין רוח הקודש ושפע ברכה ופרנסה מבית המקדש, ויש לומר דזהו ברכת המועדים שמתפללים שישיאנו ה', שיהיה זה ברכה גם על כל השנה.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

שכר מצוה מצוה

"ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ה' את כל הארץ וגו', ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור, וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'" (דברים ל"ד, א' - ה').

מתבאר בפסוקים שלפנינו שהדבר האחרון שעשה הקב"ה עם משה לפני מיתתו היה להראותו את הארץ, ולומר לו שלא יזכה להכנס אליה. ולכאורה יש להתבונן בהבנת הדברים, מהו הענין הגדול כל כך להראות למשה את הארץ עד שזה היווה את סיום חייו הקדושים עלי אדמות, לאחר שבין כה וכה ידוע לו שלא יזכה להכנס בתוכה, וכי מה קיבל ומה זכה על ידי זה.

ואמנם ברש"י כתב וז"ל; "לאמר לזרעך אתננה הראיתך - כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו 'לאמר', לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם", ומבואר שכל ענין ראיית הארץ היתה בכדי להעיד בפני האבות על קיום השבועה, אבל עדיין הדברים כפשוטם אינם מתיישבים על הלב מהו הענין לסיים דוקא בדבר זה את חייו של משה, ובפרט שלכא' לא היה מן הצורך להראותו דוקא את הארץ ממש, אלא את מה שהגיעו ישראל עד קצה גבול חו"ל, שהרי בלאו הכי לא הראהו הקב"ה את ישראל נטועים וקבועים בה.

ועוד מצינו בחז"ל, שמשה רבינו הפציר בתפילה מאד לפני הקב"ה והתפלל תקט"ו תפילות כמנין 'ואתחנן' בכדי שיואיל הקב"ה להכניסו אל הארץ, ועל זה אמרו בתנחומא פרשת מקץ (סי' ט', עה"פ 'וא- ל ש- די יתן לכם רחמים', בראשית מ"ג, י"ד); "צריך אדם להשכים לתפילה, שאין לך גדולה מן התפילה, שהרי משה נגזר עליו שלא יכנס לארץ ושלא לראותה, ועל שהרבה בתפלה - ויראהו ה' את כל הארץ" וגו', ומשמע שהפצרותיו הרבות של משה נתקבלו על כל פנים לענין זה שיראה את הארץ, ויש לידע מה היתה התועלת הגדולה כל כך בראיית הארץ שאותה חפץ כל כך.

ובגמ' בסוף פ"ק דסוטה (י"ד). אמרינן; "דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר - מעלה אני עליך כאילו עשיתם", ולכא' יש לתמוה היאך מתבצע מופת ופלא מעין זה, שלמרות שמשה לא עשה מאומה בפועל מקבל הוא שכר כאילו עשה, והרי סוף סוף לא נעשה על ידו דבר, ואם כי אמרינן שהמחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה - היינו דוקא במקום שעל כל פנים האדם ניסה לעשות ועשה כל מה שבכוחו, אבל כאן משה רבינו מעיקרא לא נתחייב במצות ישוב ארץ ישראל ולא היה בקרבו כי אם רצון בלבד.

והנה בעיקר דברי הגמ' יעויין במהרש"א שם שנתקשה הכיצד כל מה שמשה ביקש את הארץ הוא רק כדי לקבל שכר, והרי כבר נא' אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, וברור אם כן מעל לכל ספק שמשה עבד ה' לא רצה לקיים את מצות ישוב הארץ בכדי לבוא על שכרו. וביאר שם המהרש"א, שכל הענין שלא לעבוד על מנת לקבל פרס היינו רק בדברים שמחוייבים מפאת רצון הקב"ה, שאותם יש לעשות מחמת רצונו של מקום ולא מחמת הרצון האישי, אבל בדברים כאלו שלא נתחייבו מאת הבורא אין חסרון לרצות לקבל עליהם שכר לעתיד לבוא. ו"הכא שעדיין לא בא לא"י ששם חיובה, והקב"ה לא רצה שיהיה חייב בהו, שפיר מצי לבקש משום קבול שכרן, ודו"ק".

ומעתה נבוא לביאורם של דברים באר היטב. כאשר משה רבינו רצה לקבל שכר לעתיד לבוא, לא היה זה שכר בעלמא שיביא אותו על סיפוקו. כל מטרתו היתה לזכות בעוד קרבת אלוקים, לבוא לחדרי המלך ולחסות תחת

צל כנפיו, שהרי זוהי כל מהותו של העולם הבא - להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו. לא היה כאן לא רצון חומרי ולא שאיפה לסיפוק אישי, היתה כאן עוד השתוקקות ועוד כיסופין להתקרב ולהדבק באדון האדונים ולזכות לאור פני מלך חיים. לכן כאשר לא היה רצון מצד הקב"ה שהוא היה מחוייב לעבוד מחמתו, התגבר בו הרצון מצידו הוא - להיות עבד המשמש את הרב בשביל לזכות להתקרב אליו עוד ועוד ולראות את עוזו וכבודו.

ועל פי זה יובן, שעצם רצונו זה של משה היווה את העילה לזכות על ידה לעולם הבא. דהנה בתשובת מהר"מ אלשקר (סי' ק"א) הביא בשם רבינו האי גאון (וציין לזה ברעק"א בהל' תלמוד תורה, יו"ד ריש סי' רמ"ו) מעשה באדם שמכר לחבירו את חלקו בעולם הבא תמורת בצע כסף, ונתעורר נידון האם מועיל הקנין. ואמר על זה רבינו האי גאון ש'הקונה אל ישמח והמוכר יתאבל' (א.ה). לשון זה מובאת בספר 'אש דת' למהר"ח אלפנדרי פר' וילך שציין הגרע"א שם), 'הקונה אל ישמח' - לפי שהעולם הבא אינו שכר בעלמא עובר לסוחר, אלא הוא קרבת ה' שנוצרת על ידי המעשים הטובים שהאדם עשה, וממילא כיצד יתכן שהאדם יוכל להעביר את שכרו לאדם אחר, הלא המעשים הטובים והדרגה שזכה על ידם נחקקו אך ורק בו עצמו, ומה יועיל הדבר לזולתו. וגם 'המוכר יתאבל' - היות ואם מכר את כל עולמו תמורת כמה זוזים, זאת אומרת שאינו מכיר כלל בערך העולם הבא וכל זה אינו שווה בעיניו כי אם מעט עולם הזה, ואם כן אין הוא ראוי לחלקו.

והמבואר לנו מכאן, שהעולם הבא אינו דבר נפרד שבא לאחר מה שעשה האדם בעולם הזה, אלא הוא בעצמו קרבת ה' שהאדם זכה אליה על ידי מעשיו שעשה כאן. ככל שהוא יותר העלה את עצמו ועשה את רצון הקב"ה - כך הוא התקרב עוד ועוד, ולעתיד לבוא הוא יהיה אדם כזה הראוי להתקרב, כפי המידה שהתקרב אליה בהיותו פה. וזו בעצם כל מטרת המצוות, שעל ידם יוכל האדם להתקרב אל בוראו ולהיות אדם הראוי לטוב הצפון לצדיקים, וכעין שכתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות תמורה (ה"ג) ש"רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן המצוות וליישר כל המעשים", כי המצוות בעצמן הן הנה קרבת אלוקים, הכלי לנחול את כל הטוב לעתיד לבוא.

משום כך יתבאר מדוע היה די ברצונו של משה בכדי לתת לו שכר כאילו עשה, אפילו שבפועל לא עשה מאומה, הואיל ועצם הרצון העז שרצה לזכות לקרבת ה' שבכניסה לארץ ישראל - היווה בעצמו קרבת אלוקים, השתוקקות לעלות וליראות, וזה עצמו יכל לזכות אותו ליהנות מאותה קרבה לעולם הבא. ויעויין בדברי הרע"ב על המשנה באבות 'שכר מצוה מצוה' (ד', ב') שכתב בפירושו השני: "שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה, ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה", והטעם כאמור, שקרבת אלוקים היא השכר והשכר הוא הקרבת אלוקים, וכאשר האדם רוצה ומשתוקק הרי בזה גופא הוא מראה את מידת קרבתו וצמאונו לאלוקיו.

ונראה דמהיינו טעמא הראה הקב"ה למשה את הארץ ודוקא לפני מיתתו, בכדי להגביר בתוכו את התשוקה לזכות לעוד קרבת אלוקים גם בדבר כזה שהוא אינו מחוייב בו, וכאשר תגדל בתוכו התשוקה - זה יביא אותו לקבל שכר גדול עוד הרבה יותר, להתענג על ה' עוד ועוד בעולם הבא. ובאמת משה רבינו השתוקק עד מאד כבר מעיקרא לזכות למעלה זו, וזה מה שקיבל בעד ההפצרות הרבות שהתחנן תקט"ו פעמים, והקב"ה שמע את תפילתו וגם הוא מצידו הביא אותו להגברת רצונו.

ולימוד זה של משה לדורות נכתב, להראות וללמד מה גדול ערכן של המצוות, ומדוע אין שמחה כשמחתה של תורה. כל מצוה ומצוה שאנו מקיימים היא עוד תוספת של קרבת אלוקים, התחברות אל הבורא ית"ש ועשיית נחת רוח לפניו, ואם כן בכל לימוד ובכל מעשה אנו צריכים לשמוח עד אין קץ על ההתעלות העצומה שאנו זוכים לה. והם המה דברי המגיד משנה הנודעים בסוף הלכות לולב: "ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחן" וכו'.

כל מה שמוטל על האדם הוא להפנים שהעולם הזה הבל הבלים, והעיקר הוא חיי הנצח שהוא זוכה אליהם בכל מילה של תורה שהוא לומד. כך הוא יוכל לעשות את הטוב מצד שהוא טוב, ולהבין שהוא עוסק בדבר הגדול ביותר עלי אדמות. "שהכל חולף ואבד, ותורה ושכרה עומדים לעד" - כלשון המאירי בריש ברכות (ג). וכיון שכן, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, אנו לא עוסקים בדברים חולפים ועוברים אלא בנצח בעצמו, להתקרב עוד ועוד לפני המלך וליהנות מטובו.

נחל אליהו

תוכן אמירת הוושענות בסוכות ♦ הושענא רבא -

♦ הארות ורמזים

שמיני עצרת ושמחת תורה - מהותו של יום ♦ וזאת

הברכה - הארות וביאורים

אני והו הושיעה נא

בימי הסוכות אנחנו אומרים כל יום הושענות, עיקר התפילה בהושענות היא **'אני והו הושיעה נא'** וכל הפיוטים נסובים סביב זה, ומה הפירוש אני והו? כתוב בראשונים ובמקובלים שכתוב כאן שני שמות שמרמזים על הענין של **'עמו אנכי בצרה'**, בתפילת הוושענות אנחנו מבקשים שהקב"ה יגאל אותנו מהגלות למענו כי גם הוא נמצא איתנו בגלות, **'אני והו'** יש ראשונים שמפרשים ש'אני' זה כנסת ישראל 'והו' זה השכינה, אבל הרבה ראשונים מפרשים שגם 'אני' זה שם של הקב"ה שמורה על הענין של עמו אנכי בצרה.

ומהן השמות הללו? בפרשת בשלח בפסוקים של בקיעת הים יש שלשה פסוקים שכל אחד מהם יש בו עב' אותיות **'ויסע מלאך האלוקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמו הענן מפניהם וילך מאחריהם'** ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל והיה הענן והחושך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה' ויט משה את ידו על הים וילך הוי"ה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים' בכל פסוק יש עב' אותיות וביחד זה רטז' אותיות, זהו שם עב' עב' שמות שכל אחד מורכב משלש אותיות - האות הראשונה מהפסוק הראשון האות האחרונה מהפסוק השני והאות הראשונה מהפסוק השלישי זהו השם 'והו' וכך הלאה לפי הסדר הזה מפסוק הראשון והאחרון מהתחלה לסוף ובפסוק האמצעי מהסוף להתחלה, ולפי הסדר הזה השם האמצעי [הלז'] הוא 'אני', ושני השמות הללו מורים על הענין של **'עמו אנכי בצרה'**, בפסוק כתוב **'ואני בתוך הגולה'** כלפי שכינה מדבר שכביכול השכינה נמצאת בגלות, **'והוא אסור בזיקים'** זה גם כן נסוב כלפי שכינה, והדברים מפורשים ברש"י ותוספות בסוכה [מה].

הושע נא למענך

זה מה שאנחנו מבקשים בתפילת הוושענות **'הושע נא למענך אלוקינו הושע נא'** למענך בוראינו, למענך גואלינו, למענך דורשינו, אנחנו מתפללים כל הזמן על השכינה שנמצאת בגלות, וכך אומרים **'כהושעת אלים בלוד עמך'** **'כהושעת זכים מבית עבדים חנון בידם מעבידים'** כשהמצרים השתעבדו בכלל ישראל הם השתעבדו כביכול גם ב'חנון' בקב"ה עצמו, **'כהושעת טבועים בצול גזרים יקרך עמם מעבידים'** השכינה יצאה עם כלל ישראל ממצרים, **'לגוחה מצוינת ויושע'** השכינה נושעה, **'נקוב והוצאתי איתכם'** הקב"ה יצא איתנו, **'ציער פלשת בחרון אף ונושע'** הוא עצמו נושע, **'רחום למענם שולחת'** זה על שם הפסוק **'למענכם שולחתי בבלה'** מכאן לומדים שכשגלו לבבל שכינה עמהם, **'כהושעת שבות שבטי יעקב תשוב ותשיב שבות אהלי יעקב'** על הפסוק בפרשת נצבים **'ושב ה' אלוקיך את שבותך'** אומר רש"י והשיב לא נאמר אלא

ושב כביכול הכתיב גאולה לעצמו, זהו כל סדר תפילות הוושענות. בלבנת הספיר הראם אות ידידות

אגב - גם בזמירות לשבת בבוקר פזמון 'ברוך ה' יום יום' חציו הראשון מבוסס על הענין הזה, **'בצרתם לו צר בשפלות ובעבדות'** בלבנת הספיר הראם אות ידידות' וזה מיוסד על המדרש בפרשת משפטים כתוב בפסוק **'ויראו את אלוקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר'** מביא החזקוני את דברי המדרש - דבר אחר לבנת הספיר לשון לבינה, אמר רבי עקיבא עבדי פרעה היו דוחקין ומכין את ישראל כדי לעשות להם תוכן לבנים בכפל שנאמר ותוכן לבנים תתנו, והמצרים לא נתנו להם תבן והם היו צריכים לקושש בשדות קש ותבן ואותו קש היה מלא קוצים וברקנים, והיה הקש נוקב את עקביהם והיה דם מתבוסס ומתערב בטיט, ורחל בת בנו של שותלח היתה ללדת ורומסת בטיט עם בעלה, עד שיצא הולד ממעיה ונתערב עם המלבן והיתה צועקת על בנה, ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד וירד מיכאל המלאך ונטלהו והעלהו לפני כסא הכבוד ועשה אותו מלבן ונתנו למטה מרגליו של הקב"ה, שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, לבנה שנעשית משפיר היולדת, ובהדר זקנים מביא תוספת מלשון המדרש - שהניחו תחת רגליו להזכיר השיעבוד ולרחם על ישראל, ובעונותינו שרבו כשנחרב בית המקדש השליכו לארץ, שנאמר השליך משמים ארץ תפארת ישראל, משמים לארץ לא נאמר אלא משמים ארץ, שהקב"ה השליך את אותה לבינה שהיה מסתכל בה תמיד ומרחם על ישראל, הכח של הלבנה היה כל כך עצום שזה מה שהביא את הגאולה, וגם במתן תורה הלבנה היתה תחת רגליו של מקום, ועד כדי כך גדול כוחה של אותה לבינה שלא היה שייך שיקרה חורבן בית המקדש כל זמן שהלבנה נמצאת תחת רגליו.

אל תיקרי תמתי אלא תאומתי

כשישראל בצער שכינה מה אומרת 'קלני מראשי קלני מזרועי', יש מדרש בשיר השירים על הפסוק **'יונתי תמתי'** אל תיקרי תמתי אלא תאומתי, הקשר של הקב"ה עם כלל ישראל הוא כמו קשר של תאומים, יש תופעה פלאית אצל תאומים זהים שכשאחד מהם נפגע באחד מהאברים התאום שלו מרגיש כאבים באותו אבר, וכמו שזה אצל תאומים זה כך גם כשיהודי בצער השכינה בצער, זה נקרא תאומתי, וכשיהודי זוכה להיות בעל נפש הוא מגיע למדריגה שזה גם להיפך כשהקב"ה בצער גם הוא בצער.

'ידע' אלוקים

מתי התחיל תהליך הגאולה של יציאת מצרים? כתוב שכשמלך מצרים נצטרע והיה שוחט מאה חמישים תינוקות בבוקר ומאה חמישים תינוקות בערב, ועל זה כתוב **'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה וירא אלוקים את בני ישראל וידע אלוקים'** וידע זה לשון של חיבור כמו והאדם ידעת את חוה אשתו, הקב"ה ראה אותם סובלים והתחבר אליהם, הוא מתגלה למשה רבינו ואומר לו **'כי ידעתי את מכאוביך'** אני מחובר לכאב שלהם.

ותתפלל 'על' ה'

והאם אנחנו בדרגה של חנה? האם אנחנו מסוגלים להתפלל על הצער של הקב"ה יותר מאשר על הצער שלנו? צריך לדעת: אמנם הדרגה השלימה היא כמו חנה להתפלל אך ורק על צער השכינה, אבל יש בזה הרבה דרגות, כל אדם שקצת חושב על הצער של הקב"ה ומכליל אותה גם כן בתפילתו זה גם מדריגה, ובמשך השנה רק יחידים זוכים להגיע לדרגה הזו אבל בחג הסוכות כל כלל ישראל מתפלל ביחד **יהושע נא למענך אלוקינו** כולנו בדרגה של תפילה על גלות השכינה, אחרי הטהרה הגדולה של יום הכיפורים **'לפני ה' תטהרו'**, הקב"ה מזמין אותנו לשמוח יחד איתו, לחסות בצילו תחת כנפי השכינה, להיות **'חבוקה ודבוקה בך'**, היהודי הכי פשוט יכול להגיע לדרגה של תפילת חנה.

הערות ורמזים בהושענות

הושע נא - כתוב בספר בני יששכר הושע **'נא'** מרמז על הנא' יום מראש חודש אלול עד הושענא רבא, ואפשר להוסיף על דבריו - בפסוק אצל אברהם כתוב **'יוקח 'נא' מעט מים'** ומזכירים את זה בהושענות להושענא רבא, וגם כאן זה בזכות הנא' יום הללו.

אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא - 'אך' זה כא' לרמז שהחיתום האחרון הוא ב'אך' לחודש השביעי.

במבול כתוב **'בעשירי באחד לחודש נראו ראשי ההרים'** נרמז בפסוק הזה כל ימי הדין, 'עשירי' זה חודש תשרי, 'אחד לחודש' זה ראש השנה, 'ראשי ההרים' הרים זה אבות כמו שכתוב כי מראש צורים אראנו, והראש של א'ברהם 'צחק יעקב ביחד זה כא', לרמז על הושענא רבא.

ההושענא של **'אדמה מארר'** כולה עוסקת בצומח, ובתוך ההושענא נא אומרים **'הושע נא נפש מבהלה'** ומה השייכות של זה לצומח? יתכן לבאר בזה - כתוב בתוכחה בבחוקתי **'והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עיניים ומדיבות נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם'** וכפי הנראה מדיבות נפש זה חלק מהבהלה, ואנחנו מתפללים שלא יהיה 'זרעתם לריק זרעכם' וכך לא תבוא הנפש לידי בהלה.

ביה רצון שאחרי חביטת הערבה מבקשים 'ותסיר מחיצת הברזל המפסקת בינינו ובינך' מהי אותה מחיצה? בכל יום מקיפים פעם אחת ובהושענא רבא מקיפים שבע פעמים, וכך גם היה במלחמת יהושע ביריחו שכל יום הקיפו פעם אחת את החומה וביום השביעי שבע פעמים וכך החומות נפלו, וכתוב במפרשים שהחומה של יריחו היתה הקליפה הכי קשה של כוחות הטומאה שהיו בארץ כנען, וכשנפלו חומות הברזל של הסיטרא אחרא בארץ ישראל הצליחו לכבוש את כל הארץ, זה הכח של ההקפות לשבור את מחיצות הברזל שבינינו לבין הקב"ה.

בג"א כתוב שהטעם שאבל אינו מקיף משום דכתיב **'ושמחת לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים'** ובזמן הזה אנחנו מקיימים את זה בהקפות ואבל מופקע משמחה.

בהושענות להושענא רבא מזכירים **'על הסלע הך ויצאו מים'** ולכאורה הרי היתה תביעה על משה רבינו שהוא הכה, למה מזכירים את זה בהושענות? ויש שכתבו שהפייט מדבר על הפעם הראשונה אחרי שיצאו ממצרים שאז כתוב **'והכית בצור'**, [וקצת יש להעיר ששם כתוב צור ולא סלע].

הזכרנו כמה פעמים את היסוד הגדול של ר' חיים וואלוז'ינער על תפילה - הוא לומד מתפילת חנה שהמעלה הכי גדולה בתפילה היא שאדם זוכה להתפלל על צער השכינה, כשיהודי נמצא בצער הקב"ה נמצא איתו יחד בצער, וכשיהודי זוכה שעיקר התפילה שלו תהיה על הצער של השכינה ולא על הצער שלו מובטח לו שתפילתו אינה חוזרת ריקם, תפילת חנה היא האמא של כל התפילות, מהתפילה שלה למדו חז"ל בפרק אין עומדין אין עומדים ומתפללים, התפילה שלה הועילה **'עד עקרה ילדה שבעה'** היא הביאה לעולם את שמואל הנביא ששקול כמשה ואהרון, וכשהפסוק מתאר את התפילה שלה כתוב כך **'והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ונכה תנכה'** אומרים חז"ל 'אל ה' לא נאמר אלא יעל ה' מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה, **מבאר ר' חיים וואלוז'ינער:** כמה שהיא היתה מרת נפש אבל כשהיא עמדה בתפילה לפני הקב"ה, כשהיא הגיעה לזמן של **'ואשפוך את נפשי לפני ה'** עיקר תפילתה היתה על צער השכינה, היא הבינה והרגישה שכמה שהצער שלה גדול ועמוק הצער של השכינה בגלל שהיא בצער הוא הרבה יותר גדול ועמוק ועיקר תפילתה היתה על צער השכינה, וזה הפשט **'ותתפלל על ה'** היא התפללה על הצער של הקב"ה.

ובחומש היכל הברכה [לאדמו"ר מקאמרנא] מבאר את אותו יסוד על הפסוק בסוף פרשת בהעלותך כשמשה רבינו מתפלל על מרים שתתרא מצרעתה הוא אמר **'א-ל-נא רפא נא לה'** מהי כפילות המילה 'נא'? אומר הקאמרנער שצריך לקרוא את הפסוק כך: **א-ל-נא רפא, ורפא נא לה**, דבר ראשון משה רבינו התפלל על הצער של השכינה שהקב"ה ירפא כביכול לעצמו, ורק אחר כך הוא התפלל על הצער של מרים, **רפא נא לה, וכמה הדברים מכוונים** - הגמרא שם בברכות אומרת 'אף משה הטיח דברים כלפי מעלה' והמפרשים שם מתחבטים היכן הוא הטיח דברים, ואם נצרף את דברי הנפש החיים לדברי ההיכל ברכה נמצא שבתפילה על מרים אז משה רבינו הטיח דברים כלפי מעלה.

כי לישועתך קיוונו כל היום

כתוב במקובלים שמי שיש לו צרה כשמגיע בתפילת שמונה עשרה לברכת את צמח דוד יכוין במילים **'כי לישועתך קיוונו כל היום'** על הצרה שלו ומובטח לו שהתפילה שלו לא תשוב ריקם, ולמה? כי אפשר לפרש לישועתך הישועה שאתה תעשה לי, אבל אפשר לבאר עוד פירוש **'כי לישועתך'** לישועה של השכינה קיוונו כל היום, אם אדם מתפלל על הישועה של הקב"ה מובטח לו שתפילתו לא תשוב ריקם.

הייתי פעם אצל ר' אהרון לייב זצ"ל, חיכו שם בתור הרבה רבנים ומרביצי תורה יותר מחצי שעה, פתאום הגיע שם אדם עם רעמת שער וכיפה קטנה על הראש והכניסו אותו מיד בלי תור והוא היה שם עשרים דקות, ביררתי שם מי זה אותו אדם? ואמרו לי הוא רופא של הרב שטיינמן, ובהמשך נכנסתי לר' אהרון לייב ואמרתי לו שעכשיו הבנתי את הנפש החיים! הוא שאל אותי מה אתה מתכוין? אמרתי לו: היה כאן דבר פלא, עומדים רבנים מרביצי תורה ומחכים ארבעים דקות ולא נכנסים, ומגיע יהודי שספק אם הוא שומר שבת והוא נכנס לעשרים דקות בלי תור, ומה הפשט בזה? כולם באו בשביל עצמם ולכן היו צריכים לחכות בתור, אבל אותו רופא בא בשביל הראש ישיבה ולכן הוא נכנס בלי תור, **ונכה זה גם בתפילה**, כשאדם מבקש בשמים בשביל עצמו לפעמים אומרים לו תחכה בתור, אבל אם מגיע לבקש על הצער של השכינה מכניסים אותו בלי תור, ור' אהרון לייב חייך ואמר: העיקר לא לרמות את עצמינו, אדם צריך להיזהר לא לרמות את עצמו שהוא מתפלל על צער השכינה.

האהבה שיש בסוכות

מה עוזר להתעכב עוד יום?

ביום השמיני עצרת תהיה לכם - רש"י מביא מדברי המדרש: כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד, וצריך להבין מה התועלת באותו יום? הרי להיפרד אחרי שמונה ימים יותר קשה מלהיפרד אחרי שבעה ימים, מה הפיתרון להתעכב עוד יום?

איך מערבין שמחת התורה בשמחת המועד?

עוד יש להקשות - בזמנינו קוראים ליום השמיני 'שמחת תורה' אבל מדאורייתא השם של החג הוא 'שמיני עצרת' ומכיון שתיקנו לסיים את קריאת התורה ביום הזה לכן עושים בו שמחת תורה, ובזמן חז"ל במערבא היו מסיימים את הספר תורה רק פעם בשלש שנים ורק אז עשו שמחת תורה, ויש להקשות הרי ההלכה היא שאין נושאין נשים במועד שנאמר ושמחת בחגך ולא באשתך, ואיך תיקנו לנו חז"ל שמחת תורה בשמיני עצרת ועירבו את השמחה של שמיני עצרת בשמחת התורה. עצרת על שם מה שאין בה?

עוד יש להקשות - חז"ל דורשים 'והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב אחרון לשמחה' בכל שאר הימים טובים אין מצות שמחה בליל יום טוב ראשון, בזמן המקדש עיקר השמחה היתה על ידי בשר שלמים, ובעינינו זביחה בשעת שמחה ולא מערב יום טוב, ולכן ליל יום טוב ראשון מופקע ממצות שמחה, ויש מחלוקת גדולה באחרונים האם זה מופקע גם משאר מיני שמחה או רק מאכילת בשר שלמים, ועל כל פנים ליל יום טוב אחרון התרבה מהפסוק 'והיית אך שמח' שבו יש כן מצות שמחה, והקשה הגר"א: הרי בכל מקום 'אך' זה מיעוט ואיך כאן זה מרבה ליל יום טוב אחרון? ומבאר שבחג המצות אנחנו מוקפים בשפע של מצוות, סוכה, ד' מינים, ניסוך המים, שמחת בית השואבה, ומכל המצוות האלו נשאר לנו בשמיני עצרת אך ורק מצות סוכה, ואמר הפסוק 'והיית אך שמח' לרבות יום שיש בו אך ורק את מצות שמחה, ויש להעיר למה התורה מגדירה את היום ומזכירה את הדברים שאין בו, יותר מתאים להגדיר יום עם מה שיש בו ולא עם מה שאין בו.

ועוד ההערה - בתרגום יונתן כתוב 'עצרת בר ממטללתא' וצריך להבין: האם זוהי ההגדרה של עצרת לצאת מהסוכה?

שמחה עם הקב"ה בלי אמצעים

והביאור בכל זה - מראש חודש אלול הקב"ה מלווה אותנו ונותן לנו כלים ויכולת להתקרב אליו, יש ארבעים ימי רצון, אחר כך ראש השנה שהקב"ה מלמד אותנו לתקוע בשופר כדי שיזכור לנו עקידת יצחק, בעשרת ימי תשובה הוא לימד אותנו שהוא נמצא כאן קרוב 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב', ביום כיפור אנחנו כמו מלאכים צמים מתפללים ומתודים, בימים בין יום כיפור לסוכות אנחנו עסוקים במצוות החג ובסוכות עצמו אנחנו מוקפים על הזמן במצוות, והכל הכל זה כלים איך להתקרב לקב"ה, **אומר הגר"א** - שמיני עצרת זה היום הכי גדול בשנה, כי בכל הימים הקב"ה נותן לנו את הכלים להתקרב אליו ובשמיני עצרת הוא אומר לנו: בואו נשמח ביחד בלי שום כלים, בלי לולב ובלי סוכה, ביום הזה 'נגילה ונשמחה בך' שמחה ישירה עם הקב"ה בלי שום דברים חיצוניים.

נגילה ונשמחה בך

והדברים מפורשים במדרש [שה"ש רבה] על הפסוק בתהילים 'נגילה ונשמחה בך' אומר המדרש איני יודע אם 'בו' מדבר על היום או על ה', דוד סתמו ושלמה בנו פירשה 'נגילה ונשמחה בך' בך בישועתך, בך

בתורתך, בך בכב' אותיותך, הפסוק הזה מדבר על שמיני עצרת 'נגילה ונשמחה בו' ב"ו זה היום השמיני וינגילה ונשמחה בל' ב"ך זה כבי תשרי כי ביום הזה שמחים ישירות עם הקב"ה.

בך בתורתך

והמדרש כותב 'נגילה ונשמחה בך בך בתורתך' למרות שכתוב בפסוק בך המדרש אומר 'בתורתך' כי הדרך לשמוח ולהידבק בקב"ה היא על ידי התורה, **ראש הישיבה הגר' בער"ל פונרסקי** רגיל לומר שאנשים בטוחים שכשהם ישירו כמה שעות 'הקב"ה אנחנו אוהבים אותך' הם יזכו לאהבת ה', אבל מי שרוצה לזכות באמת לאהבת ה', מי שרוצה להידבק בקב"ה בעצמו חייב לעסוק בתורה, **'קודשא בריך הוא אורייתא וישראל חד הוא'** כל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה, כשיהודי יושב ולומד הוא דבק בקב"ה בכל רמ"ח אבריו, זה הכלי לשמוח עם הקב"ה.

ודבר בהם לשמן

הנפש החיים בשער ד' מאריך שיש טועים שחושבים שתורה לשמה פירושו שכשלומדנים תורה צריך לחשוב כל הזמן על הקב"ה, אומר הנפש החיים שזו טעות! בגמרא בנדרים כתוב 'עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמן' כשמקיימים מצוות צריך לחשוב כל הזמן על הקב"ה שציוה עליהם, אבל 'ודבר בהם' כשעוסקים בתורה זה צריך להיות 'לשמן' לשם התורה, מי שרוצה לדעת מה האמת האמיתית של התורה ובגלל זה הוא לומד זוהי הדביקות הכי גדולה שיכולה להיות, ולמה? כי כל המצוות זה כלים איך להידבק בקב"ה ולכן חייבים לזכור את הקב"ה כי בלי זה לא נדבקים אליו, אבל בתורה מכיון שכולה שמותיו של הקב"ה וכולה דבר ה', לכן כל מי שדבק בתורה הוא דבק בקב"ה עצמו, וזה מרומז בפסוק 'שמעו דבר ה' החרדים אל דברי אמרו אחיכם שונאיכם מנדיכם למען שמי יכבד ה' ונראה בשמחתכם והם יבשו' החרדים אל דברו' זה מי שחרד לדעת את עצם דבר ה', 'אחיכם שונאיכם מנדיכם' זה עמי ארצות שבאים אליהם בטענות 'למען שמי יכבד ה' לימוד התורה צריך להיות לשם ה', לשם דביקות, ועל זה אומר הפסוק 'ונראה בשמחתכם והם יבשו', הרב אלישיב אמר פעם למאן דהו: דע לך שבלי לימוד מוסר אי אפשר לגדול בתורה, אבל מה הלימוד מוסר שלי? כשאני פותח רשב"א ושאר ראשונים ורואה כמה הראשונים עמלו ויגעו להבין כל מילה ומילה בתורה, זה נותן לי יראת שמים.

השמחה שלוקחים איתנו לשל השנה

ונחזור לעניינינו - לפי היסוד הזה מיושבות כל מה שהקשינו שאלנו מה יעזור עוד יום? הרי להיפרד אחרי שמונה ימים יותר קשה מאחרי יום אחד? התשובה היא: כשנגמר חג הסוכות לוקחים את הסכך והקרשים ומניחים במחסן, את הד' מינים שומרים בצד לשריפת חמץ, אבל בשמיני עצרת אנחנו שמחים עם הקב"ה בלי שום כלים, אנחנו לא שמים את זה בשום מחסן וזה נשאר לנו לכל השנה, אנחנו כל השנה ממישיכים לעמול בתורה ולשמוח עם הקב"ה, אנחנו לא נפרדים חס ושלום לא מהקב"ה ולא מתורתו, כך מה שהקשינו איך עירבו חז"ל שמחת התורה בשמחת הרגל מיושב נפלא - שמחת התורה זה שמחה בקב"ה, הנגילה ונשמחה בך זה אותה שמחה של נגילה ונשמחה בתורתך, וזה העומק של מה שכתוב בגר"א שההגדרה של היום הוא שמכל המצוות נשאר רק את מצות השמחה 'והיית אך שמח', כי ההגדרה של שמיני עצרת היא שלא צריך שום כלי לשמוח עם הקב"ה, עד עכשיו היה צריך סוכה ד' מינים ניסוך המים בשביל לשמוח אבל עכשיו אנחנו שמים ישירות עם הקב"ה, וזה מה שכתוב בתרגום יונתן 'עצרת תהיה לכם בר ממטללתא' עד

עכשיו הייתם צריכים את הסוכה, אבל את השמחה של עצרת מכניסים הביתה בלי שום כלים, זה נשאר אצלך לכל השנה.

לרקוד עם הקב"ה

ונביא סיפור שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל היה רגיל לספר בהתרגשות עצומה, והסיפור מופיע בספר אני מאמין - בליל שמחת תורה הרוצחים הנאצים הובילו לאוושביץ קבוצה של חמישים בחורים צעירים שנשארו חיים במחנה, הבחורים ידעו שעוד כמה שניות הם עולים בסערה השמימה ואחד מהם אמר לחבריו: עכשיו זה שמחת תורה, אין לנו ספר תורה לרקוד איתו ולא חומש ולא גמרא. את הכל לקחו לנו, אבל את הקב"ה אי אפשר לקחת לנו הוא נמצא בכל מקום, השנה אנחנו עושים הקפות עם הקב"ה, והבחורים התחילו לשיר 'אשרינו מה טוב חלקינו' וטוהר ליבנו לעבדך באמת' אתה בחרתנו מכל העמים' והנאצים שעמדו בחוץ התפלצו מכך שבחורים צעירים כמה שניות לפני שהורגים אותם שמחים שרים ורוקדים, הם נכנסו ושאלו לשמחה מה זו עושה? והם ענו שהם שמחים לצאת מהעולם הזה שהנאצים השפלים שולטים בו והולכים להתענג על ה' בעולם האמת, והקצין אמר להם אני עוד יראה לכם מה זה! הוא לקח אותם למקום מיוחד ושם יהרגו אותכם ביסורים נוראים, ובסופו של דבר קרה נס ולאותו מקום הגיעו מאות אנשים שהיו אמורים ללכת למחנות עבודה והם הסתגנו לתוך כל הקבוצות ונשארו בחיים, הרב שך זכרונו לברכה היה מספר את הסיפור בהתרגשות ואומר: אני לא הייתי שם כשהם רקדו עם הקב"ה, אבל אין לשער ואין לתאר את העונג העצום שהיה להם לרקוד עם הקב"ה שניה לפני היציאת נשמה, בפסוק כתוב 'סכותה לראשי ביום נשק' לפי פירוש אחד בחז"ל דוד המלך מתפלל על יום המיתה שהקב"ה ישמור עליו מהיצר הרע, ואתם קדושים זכו שביום נשק התגלה להם הסוד של שמחת תורה, גם כשאנחנו רוקדים בשמחת תורה עם הספר תורה השמחה האמיתית שלנו היא בקב"ה, נגילה ונשמחה בך, אלא שאנחנו מקיימים את השמחה בקב"ה על ידי השמחה עם התורה.

פרפראות לחכמה

מנהג הספרדים לשיר את אותיות האל"ף ב"ת בשמחת תורה, והמקור לזה הוא מהמדרש הזה נגילה ונשמחה בך בכב' אותיותך. ר' יואליש מסטמאר זצוק"ל בסוף ימיו סבל מאד מכאבי רגלים, ובהקפות הוא רקד ורקד בלי הפסקה, שאלו אותו חסידיו: איך הרב"ה מסוגל? נענה להם ר' יואליש בדרך צחות: שמיני רגל בפני עצמו הוא. ישראל קדושים נוהגים לעשות גם הקפות שניות, אמרנו בזה על דרך צחות: בשמיני עצרת הקב"ה אומר לנו קשה עלי פרידתכם תשארו עוד יום, ובמוצאי שמיני עצרת אנחנו עושים הקפות שניות ואומרים לקב"ה: קשה עלינו פרידתך!

וזאת הברכה ספר תהילים שייך לכולם וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה - רש"י מפרש על פי דרכו עי"ש, אבל נראה לפרש פשוט אמיתי מאד, דוד בא משבט יהודה, 'שמע ה' קול יהודה' מדבר על דוד המלך שחיבר את ספר התהילים שכלל ישראל כולו מתפלל ממנו בלי הפסקה, ומשה רבינו מתחנן שהקב"ה ישמע לקול יהודה ואל עמו תביאנו' תכניס את זה לכלל ישראל, כשאומרים תהילים לא תמיד מבינים האם דוד המלך אמר את התפילות על הצרות שלו, או על הצרות של כל כלל ישראל, או על צער השכינה, ולפעמים יש הרגשה שהוא אמר את זה על הצרה שיש לי עכשיו שעליה אני מתפלל, וכתוב שכל הכונות נכונות, בתהילים כלול צער השכינה, הצער של כלל ישראל, הצער של כל יהודי ויהודי, זה מה שמשה רבינו התפלל 'ואל עמו תביאנו' שזה יהיה שייך לכל יהודי ויהודי, למה מי מריבה זה שבח של משה ואהרון?

ולוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי

מריבה - יש להקשות: הרי הפסוק מדבר בשבח של בני לוי, למה בתוך השבח הזה מזכירים שיש תביעה על משה ואהרון? הביאור בזה - יש מעשה ידוע שכשר' ישראל משקלוב מתלמידי הגר"א עלה בספינה לארץ ישראל והיתה סערה גדולה בים והאניה חישבה להישבר, ור' ישראל אמר שכל אחד צריך להתוודות על עוונותיו ברבים, נעמד אחד מהילדים ואמר שכשהוא למד בחיידר לא היה בבית פרוסת לחם לאכול, אבל בגלל שהוא הלך ללמוד היו נותנים לו כל יום לחם לאכול בחיידר וזה היה על חשבון שאר בני הבית, וכשראיתי שאבא שלי לומד תורה מתוך רעב בגללי שיקרתי ואמרתי שבחיידר מחלקים לכולם לחם, וזה היה שקר כי בחיידר לא חילקו כלום, ועכשיו אני מתודה ברבים ששיקרתי במשך כמה וכמה שנים כדי שלאבא שלי יהיה מה לאכול, נעמד ר' ישראל ואמר: בלילה ראשון של סליחות מבקשים יפנה לתלאות ואל לחטאות' אנחנו מבקשים רבש"ע פנה לחטאות ואל לתלאות, אם זה החטאות של הילדים שלך לא צריך עוד שום בקשה.

זה הפשט בפסוק כאן, מדברים על שבחו של משה רבינו, החטא של מי מריבה כל כך סתום וחתום ויש עשרות דרכים ורובם דחוקים להסביר מה היה החטא, אם רואים שמי מריבה נחשב אצל משה ואהרון לחטא זה השבח הכי גדול שיש.

מה לא יכול להיות כלול בברכות

יורו משפטיך ליעקב - פירש"י ראויים אלו לך, בשאר הברכות לא מצאנו את הלשון הזה, ויתכן לבאר על דרך צחות: כשהיו באים לסטייפלער ומבקשים ברכה להיות תלמיד חכם הוא היה אומר: מברכות לא יוצאים תלמיד חכם! חייבים לשבת ללמוד, לא ראינו אף אחד שיצא תלמיד חכם מארבעים יום בשונמית... **אמי מורתי** היתה בת בית בביתו של מרן הבריסקער רב, כשהיא התארסה היא נכנסה לבריסקער רב לבקש ברכה, שאל אותה הבריסקער רב איזה ברכה את רוצה? והיא ענתה שהיא רוצה שהבעל שלה יצמח תלמיד חכם, וכשהיא סיפרה את זה לאבי מורי הוא הגיב: אני לא מזלזל בכח ברכותיו של הבריסקער רב אבל נדמה לי שבנושא הזה אני יכול לפעול הרבה יותר מהבריסקער רב...

וזה הפשט שדוקא על 'יורו משפטיך ליעקב' צריך רש"י לומר ראויים הם לך, כי מברכה לבד אי אפשר לצמוח מורי הוראה, הם רק ראויים לך שכשהם ילמדו הם יצמחו תלמידי חכמים.

חזק ואמץ מאד

בהפטרה של שמחת תורה כתוב 'חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם גו' ואחר כך הפסוק אומר **'רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות גו' אמר ר' חזק'ל אברמסקי זצוק"ל** - לכבוש שלושים ואחד מלכים, הרים גדולות ובצורות בשמים, על זה כתוב רק **'חזק ואמץ'**, אבל כשצריך לשמור את כל התורה כתוב **'חזק ואמץ מאד'** צריך הרבה יותר התאמצות, זה מה שכתוב **בחובות הלבבות** שהחסיד ראה אנשים חוזרים ממלחמה עטורי ניצחון ואמר להם: חזרתם מהמלחמה הקטנה עדיין יש לכם מלחמה גדולה והיא מלחמת היצר וחילותיו.

ולסיום נחזור ונזכיר לכולם - שמחת תורה זה יום שכל כולו מיועד לשמחה, שמחה עם הקב"ה ועם תורתו, האר"י הקדוש העיד על עצמו שכל ההשגות שהוא זכה אליהם שאין לנו השגה מה זה היה, ר' חיים וואלוז'ניער כותב מעיד אני שכשהגר"א הזכיר את שמו של האר"י הקדוש הוה מירתת כל גופיה, ולהכל הוא הגיע בגלל שבכל מצוה הוא היה שמח כמוצא שלל רב, אין לתאר לכמה השגות אפשר לזכות להגיע על ידי השמחה של שמחת תורה.

שהקב"ה יזכה אותנו לשמוח איתו ועם תורתו, נזכה לעלות וליראות את פני ה' שלש פעמים בשנה במהרה בימינו אמן.

הושענא רבה

הושענא רבה – יום שמחה

תכלית הכפרה". וכבר הובא שבקהילת וילנא היה המנהג לומר סליחות בליל הושענא רבה.

אם כן יש להבין כיצד נעשה החיבור ביום זה, בין יום השמחה הגדול שהוא השלמת זמן שמחתינו, לבין יום הדין והכפרה.

מהי התוספת בהושענא רבה על הימים הנוראים

עוד יש להתבונן על עצם הדין והכפרה ביום הושענא רבה, אחר הדין של ר"ה וכפרת יום הכיפורים, מדוע נצרכים לעוד השלמה של דין וכפרה. ובטור (או"ח סי' תרסד) כתב שהטעם שהושענא רבה דומה ליו"ט וליום הכיפורים הוא "לפי שבחג גידוין על המים והכל הולך אחר החתום וכל חיי האדם תלוין במים". כלומר, התוספת של הדין הוא מפני שבחג גידונים על המים כדאיתא במשנה (ר"ה א' ב'), וכיון שכל חיי האדם תלויים במים, חשיב יום הדין על החיים. אבל הא גופא צ"ב, אם המים הם חלק מחיי האדם, כיצד ניתן לדון בר"ה ויה"כ על החיים ורק אח"כ בחג על המים.

הכנעת המקטרגים

בתשובות הגאונים (הנקרא 'שערי תשובה' סי' שמ') הובא בשם רב צמח גאון דבחבטת הערבה יש ענין של הכנעת המקטרגים, וז"ל, "וששאלתם לענין ערבה שחובטין אותה בקרקע מהו, הכי חזינן דערבה דומה לשפתים והיא באה לכפר עליהם, מכאן ולהלאה יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה (איכה ג' כט). ומשמא דקדמונים אמרו חביטא אמאי משום כל כלי יוצר עליך לא יצלה וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי (ישעיה נד' יז) משום דעד כאן ביומין אלן השטן מקטרג, וישראל ביומין אלן דנפישו במצות מבטלי ליה, מכאן ולהלאה כל שפה דיקום עלייהו לא יכול לשלטה ויהא נפיל בארעא". מבואר שעל ידי חבטת הערבה מכניעים את הלשונות הרעים של המקטרגים שלא יוכלו לקטרג.

יסוד הדבר לדמות את הערבה לשפתיים נמצא כבר בזוה"ק (ח"ג לא' ע"ב) אלא שבכל חג הסוכות נעשה על ידה התקרבות לקב"ה, וכאן נראה שיש לערבה תפקיד נוסף להכניע את המקטרגים.

יצפנוי בסכה

וכשנתבונן נמצא שענין זה של ההתגוננות מפני המקטרגים אינו רק בערבה, אלא גם ישיבת הסוכה שייכת לאותו ענין של הגנה מפני הלשונות הרעים של המקטרגים. במזמור לדוד ה' אורי (תהלים כז) כתיב "כי יצפנוי בסכה ביום רעה יסתרני בסתר אהלו". בפסוק לא מבואר על איזה רעה הסוכה מגוננת, אבל יש ללמוד ממקום אחר בתהלים (לא' כא) ששם מפורש יותר "תסתירם בסתר פניך מרכסי איש, תצפנם בסכה מריב לשונות" מבואר שהגנה של הסוכה היא 'מריב לשונות'.

יום הושענא רבה דורש התבוננות רבה על מהות ועבודת היום.

מחד חג הסוכות נקרא על ידי חז"ל בתפלה 'זמן שמחתינו', אם כן מתבקש שהיום השביעי שהוא המשלים של חג הסוכות, יהיה יום של ריבוי שמחה. ואכן כך נראה בתרגום שני על מגילת אסתר (פ"ג פ"ח) שכתב שם כחלק מהלישנא בישא שהמן אמר לאחשורוש על היהודים שישראל עושים הושענא ורוקדים ומקפצים כגדיים. משמע שההקפות של הושענא רבה היו נעשים בשמחה ובריקוד¹.

וכן נראה מדברי הגר"א (ביאור הגר"א או"ח סי' תרס"ב) שכתב על פסק הרמ"א שאב"ל לא ישתתף בהקפות, דהטעם הוא משום דכתיב 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים' (ויקרא כג' מ') והוא בשעת ההקפות. מבואר שההקפות הם ביטוי לריקוד של שמחה, ואם כן ריבוי ההקפות בהושענא רבה הוא ביטוי לריבוי שמחה.

עוד מובא בשם הגר"א² שהיה מנהג בוילנא לומר סליחות בליל הושענא רבה, והגר"א רצה לבטל את המנהג והנהיג בביתו כל הלילה שמחת בית השואבה בשמחה גדולה, עד שהראו לו סימן מן השמים שלא לבטל את המנהג.

הושענא רבה – יום החיתום

מאיך יום זה נזכר גם כהשלמה של יום הכיפורים. הרמב"ן (במדבר יד' ט') קרא לליל הושענא רבה 'ליל החותם', והביא ש'בלילה זה לא יהיה צל לראש האיש אשר ימות בשנה ההיא'. ומקור דבריו הוא בזה"ק (ח"ג לא' ע"ב וע"ג גם ח"א דף רכ"ע"א) שכתב דביום שביעי של החג הוא סיום הדין בעולם, ונמסרים הפתקים מבית המלך ומתעוררים בו הגבורות, עיין שם. ע"ג גם ברבינו בחיי (כד הקמת, ערבה) שהאריך בזה.

וכתב בהגהות על ספר המנהגים לר' אייזיק מטירנא (מנהג של סוכות אות רטז) "אמר הקב"ה לאברהם, אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עונותיהם זהו הושענא רבה. פירוש, שמי אה"ה בגימטריא כ"א, ואתה בכ"א [דורות מבריאת העולם], עשרה דורות מאדם ועד נח, ועשרה דורות מנח עד אברהם. והושענא רבה כ"א ימים לחדש תשרי. אמר לו הקב"ה לאברהם, אם אין כפרה לבניך בר"ה יהיה ביה"כ, ואם לאו יהיה בהושענא רבה, וזה אחדותו של שמי, וזהו הושענא רבה".

ע"ג גם בספר המנהיג (הלכות סוכה סי' לט) שבאר הטעם מדוע אומרים בהושענא רבה פסוקי דזמרה של שבת ויו"ט, וז"ל, "ועוד כי בהושענא רבה מקוימת חתימת שלשת הספרים הפתוחים בר"ה לפני הקב"ה, ונחתמים ביום הכיפורים, ובהושענא רבה

² הובא במהדורה החדשה של ספר 'מעשה רבי עמי רמז'.

¹ ונראה מדברי התרגום שהמנהג הקדום של ההקפות שאנו עושים בשמחת תורה שקופצין בהם ומרקדים, היו עושים זאת בהושענא רבה.

הריב לשונות שמוזכר כאן הוא גם מכל העמים וגם מכל המקטרגים שעומדים על ישראל, שמפניהם אנו מתגוננים בסוכה ואותם אנו מכניעים על ידי חבטת הערבה.

מהו הפחד הגדול מפני המקטרגים בחג הסוכות וכיצד נגרם הנצחון עליהם ע"י הערבה.

זכר להקפות יריחו

עוד מבואר בראשונים³ ומקורם בדברי חז"ל (ילקוט שמעוני תהלים רמז תש"ג) שהשבע הקפות שעושים בהושענא רבה הוא זכר לשבע הקפות שהקיפו ישראל את חומת יריחו, ועל ידי ההקפות של הושענא רבה אנו מכניעים את כוחו של עשו⁴ ומפילים אותו כחומת יריחו. והדבר צ"ב, בשלמא ביריחו ההקפות היו סביב חומת יריחו, אבל בהושענא רבה ההקפות הם על הקודש, דהיי" סביב המזבח בזמן ביהמ"ק, ובזמנינו סביב הס"ת שמניחים על הבימה, וכיצד על ידי שמקיפים על הקודש מכניעים את כוחו של אדום.

הושיע נא

שמו של היום נקרא 'הושיענא רבה' על שם בקשות ה'הושיע נא' שמרבים בהם ביום זה וחוזרים עליהם פעמים רבות מאד בהקפות עם הלולב, וכן בתפלות על הערבה. ויש להתבונן, חדא על לשון ישועה, מדוע מכל לשונות התחינה התפילה והבקשה משתמשים דווקא בלשון 'ישועה'. וכן ניסוך המים נקרא על שם הישועה - "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה" (ישעיה יב' ג). כמו כן מנענעים אנו עם הלולב באנא ה' הושיעא נא. משמע שחג הסוכות שייך דווקא לבקשת הישועה. וצריך להבין מהי הייחודיות של לשון זו, ומדוע היא שייכת בדווקא לחג הסוכות.

עוד צריך להבין את האופי המיוחד של בקשת הישועה שנעשית בהקפות ובאמירת ההלל. שהרי מחד ההלל וההקפות הם ביטוי של הילול שמחה וריקוד, ומאידך בקשת הישועה נראית כאדם הנמצא בצרה ובריחוק ומבקש את ישועתו. וכיצד ניתן מתוך ריקוד לבקש 'הושיע נא'⁵.

[הדבר ניכר בהקפות של שמחת תורה שגם הם מיוסדות על בקשת הישועה, כמו שאומרים לפני ההקפות 'אנא ה' הושיע נא וכו' אנא ה' עננו ביום קראנו', ושם להדיא לא נעשה בצורה של צער אלא אדרבה בשמחה גדולה⁶. וגם בפסוקים שלפני הוצאת הס"ת בשמחת תורה ישנם כמה פסוקי ישועה כגון "ואמרו הושיענו אלקי ישענו וגו'" (דברי הימים א' טז' לה) ואומרים אותם בשמחה גדולה, והדבר צריך ביאור].

מנהג נביאים

המצווה המיוחדת שמתווספת בהושענא רבה היא מצוות נטילת הערבה. יסוד המצווה הוא מדאורייתא, כמבואר בגמ' (סוכה מד.) או מהפסוק "ערבי נחל" (ויקרא כג' מ) שנאמר בלשון רבים שמשמעו שמלבד הערבה הניטלת עם הלולב ישנה מצוה נוספת שהנעשית עמה, או מהלכה למשה מסיני. אופן המצוה הוא שפרט לערבה הניטלת עם הלולב צריכים ליטול או לזקוף ערבה במקדש כל שבעה. והנביאים הוסיפו להנהיג גם בגבולין שיטלו ערבה ביום

שביעי של חג, משום שגם בזמן המקדש הוא היה היום עיקרי למצוות ערבה, ורק ביום זה היה דוחה את השבת. והסתפקה הגמ' האם הוא 'יסוד נביאים' או 'מנהג נביאים', והנפק"מ היא אם יש על מצוה זו ברכת המצוות. ולהלכה קי"ל שאינו אלא 'מנהג נביאים' ואין מברכים על נטילת הערבה ביום הושענא רבה.

שופר וערבה

בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) דימה את מצוות ערבה לתקיעת שופר, ודרש על זה את הפסוק (ישעיה נה' ב') ו"אותי יום יום ידרשון" דקאי על שתי ימים שדורשים בהם את הקב"ה זה בתקיעה וזה בערבה. עיקר הפרק בישיעה שם עוסק ביום הכיפורים שישראל שואלים "למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע" (שם פסוק ג), ועונה להם הנביא "הן ביום צמכם תמצאו חפץ וגו'". ומבואר בירושלמי שליום הכיפורים מצטרפים שתי הדרשות של תקיעת השופר ושל הערבה. ויש להבין, מהו הדמיון והשייכות בין המצווה דאורייתא של שופר שהיא עיקר מצות היום של ראש השנה וכדכתיב 'יום תרועה', לבין מנהג נביאים של נטילת הערבה שאפילו אין מברכים עליה.

ולא זו בלבד, אלא מבואר בירושלמי (שם פ"ד ה"א) שחמורה מצות ערבה מתקיעת שופר, וז"ל, 'ר' סימון מפקד לאלין דמחשבין יהבון דעתכון דלא תעבדין לא תקיעתה בשבת ולא ערבתא בשבתא. ואין אדחקון עבדון תקיעתה ולא תעבדון ערבתא. פירוש, כשמסדרים את הלוח יש להקפיד שלא יצא לא תקיעת שופר ולא יום ערבה בשבת, אבל אם אין ברירה ואחת מהם חייבת לצאת בשבת, עדיף לדחות תקיעת שופר מאשר לדחות מצוות ערבה. ואכן כך מסודר הלוח שלנו שלעולם יום הושענא רבה לא נופל בשבת. והדברים תמוהים, מהו החומר הגדול של מצוות ערבה שבשבילה כדאי לדחות את המצוה דאורייתא של תקיעת שופר.

התוס' (סוכה מג: ד"ה לא איקלט) הביאו את דברי הירושלמי הנ"ל, וביארו שבמצוות ערבה יש יותר חשש שתשתכח, משום שהיא רק יום אחד ואינה מדאורייתא, משא"כ מצות שופר, עיי"ש. אבל עכ"פ זה רק סברא דאין חשש שישתכח תורת שופר אבל עדין צ"ב מדוע חמורה כל כך מצוות ערבה לבטל את המצוה הגדולה של תקיעת שופר. ומבואר שהדרישה שיש בערבה מתייחסת ליסוד גדול בעבודת ה' שאי אפשר לבטלו, והדברים צ"ב.

החילוק בין שתי המצוות בערבה

עוד יש להבין, מדוע מצוות ערבה מחולקת היא, דכל שבעת הימים היא ניטלת עם הלולב כחלק ממצוות ד' מינים, וביום השביעי פרט לנטילתה עם הלולב ניטלת גם בפני עצמה. מהי התוספת שיש בערבה זו מעבר למה שכבר נטל עם הלולב.

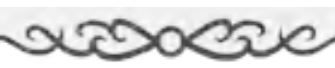
ובפרט שחז"ל (ויקרא רבה ל' יא) דימו את כל ד' המינים לחלקים השונים שיש בעם ישראל. האתרוג יש בו טעם וריח והוא כנגד מי שיש בו תורה ומעשים טובים, הלולב יש בו טעם ולא ריח כנגד מי שיש בו תורה ואין בו מעשים טובים, ההדס יש בו ריח ולא טעם כנגד מי שיש בו מעשים טובים ואין בו תורה, והערבה אין בה לא טעם ולא ריח, והיא כנגד מי שאין בו לא תורה ולא מעשים

⁶ ומכאן יש לעורר על מה שנוהגים באמירת ההלל לומר 'אנא ה' הושיע נא' בנגון של צעקה כאדם העומד בצרה, ובודאי שאינו צורת אמירת הלל, אדרבה, בקשת הישועה צריכה להאמר מתוך שמחה והתקרבות כפי שיתבאר. וכן ראיתי בשם הגר"ש דבליצקי שהיה מעורר על דבר זה.

³ עיי ברבינו בחיי ובספר המנהיג שצויינו לעיל.

⁴ עיי בכד הקמח לרבינו בחיי ערך ערבה.

⁵ וזה כלול בשאלתנו הראשונה על עיצומו של יום שכולל בתוכו את השמחה ואת הדין

נעשה על ידי החי שהם השבעים פרים, ומדוע ישראל צריכים לבוא דווקא על ידי הצומח.

[נסכם בקצרה השאלות: א. מהו השילוב בין שמחת היום לדין ולכפרה של הושענא רבה. ב. מה עניינו של הדין ומה מוסיף על ר"ה ויוה"כ. ג. מה ענין הכנעת המקטרגים על ידי ישיבת הסוכה וحبטת הערבה. ד. כיצד מכניעים את כוחו של אדום על ידי ההקפות על הקודש ה. מהי הלשון 'ישועה' שמיוחדת לימים אלו, וכיצד נאמרת מתוך שמחת ההקפות. ו. מהי העבודה שנעשית על ידי הערבה, ומה חשיבותה עד כדי שדוחה מצוות שופר. ז. מדוע הערבה בהושענא רבה באה בפני עצמה, ומה מוסיפה היא על הערבה שבלולב. ח. מדוע לולב עיקרו ביום ראשון וערבה ביום אחרון. ט. מה ענין הבאת הצומח כביטוי לעם ישראל בחג הסוכות].

ההשלמה של חג הסוכות לימים הנוראים

הדברים עמוקים מאד ונציע דרך אחת לבאר הדברים.

חג הסוכות יש בו השלמה לימים הנוראים. בראש השנה וביום הכיפורים מתמודדים מול הדין, ועבודתנו להזבק בטוב בראש השנה ולהסיר את כל הרע על ידי כפרת יום הכיפורים, ועל ידי זה מבטלים את כל המחיצות שבין ישראל לקב"ה. אבל זה לבדו אינו מספיק, כיוון שיש חשש גדול שמעתה כשהחיים עומדים לפני האדם ויש לו את הבחירה להיכן להפנות את חייו לטוב או לרע, ילך לצד הרע, שהרי במשך כל השנה שעברה התרגלו גופו ונפשו לחיים של ריחוק וחסא, וא"כ כשתעמוד בפניו הברירה לטוב או לרע, המשיכה הטבעית וההרגל ימשכו אותו לצד הרע.

לכן נצרכת עבודה בפני עצמה בכדי שהאדם יוכל להכניס את עצמו ואת כל סדרי הגוף שלו לתוך חיים של קרבת ה'. זוהי עבודת חג הסוכות, שהאדם יעתיק את מגוריו מדירת הקבע שלו לדור עם הקב"ה באכילתו שתייתו ושינתו וכל צרכיו, וכל ענייני חג הסוכות סובבים סביב ענין זה לתקן את חיי העולם הזה איך הם יכולים להיות קשורים עם קרבת ה'¹⁰. וזהו ענין 'מסירת הפתקים' הכתובה בזוה"ק, דאמנם כבר נחתמו הפתקים של השנה ביום הכיפורים, אבל צריכים עוד לראות האם אכן יוכל האדם לחיות בפועל עם הקב"ה. זהו הדין הנוסף שיש בחג הסוכות שהוא מחוייב בשביל להשלים את הדין של ר"ה ויום הכיפורים.

דין מתוך שמחה

הדין הזה לא יכול להיעשות כמו הדין של ר"ה בפחד ואימה, שאם כן פירוש הדבר שאכן אינו יכול לעמוד במצב של חיים עם הקב"ה, וזה מאיים על מציאותו ומבטל אותה ח"ו. דווקא השמחה שעניינה התפשטות כח החיים שבאדם, היא הצורה הנכונה שמורה על זה שהחיים בקרבת ה' הם מתחברים לאדם ומחיים אותו. לא די שהאדם יהיה בסוכה ויטול ד' מינים כמצווה ועושה, אלא צריך הוא לראות כיצד הוא מוצא בחיים אלו את טעם החיים ואת שמחת החיים ושיוכל לייסד את חייו על קרבת ה'.

טובים. ומבאר המדרש שלכן נלקחים כולם באגודה אחת לרמו שיבואו אלו ויכפרו על אלו, וכך גם הערבה תוכל להצטרף⁷.

ולפי דברי חז"ל אלו קשה טפי, כיצד בהושענא רבה ניתן לקחת את הערבה שאין בה לא טעם ולא ריח וליטלה בפני עצמה.

חבטת ערבה

ויש שכתבו בדרך מליצה דלכך חובטים את הערבה, משום שאם אינה נדבקת בחכמים ובצדיקים צריך לחובטה. אבל ודאי שדרך מליצה היא בלבד ואין הדבר אמת, שהרי חבטת הערבה אינה מעשה ביזוי ח"ו, אלא חלק ממעשה הריצוי של נטילת ערבה. וכפי שמובא בשם האר"י (שער הכוונות ענין סוכות סוף דרוש ח') דגם בחבטת הערבה יש סדר של מוליך ומביא על ידי ההכאה וההרמה של הערבה, ומבואר שהוא מעשה עבודה.

[ויש להציע ביאור על דרך הפשט בחבטת הערבה, דהנה הנענועים הם ביטוי ל"אז ירננו עצי היער מלפני ה'" (דברי הימים א' טו' לג) כפי שכתב הרא"ש (סוכה פ"ג ס"ל כו), ואופן הרננה נעשה על ידי ההולכה וההבאה לו' רוחות, והוסיף הרמ"א (ס"ל תרנ"א ס"ט) דצריך גם לכשכש בעלי הלולב. דהיינו שהרננה של ד' המינים צריכה לבוא גם על ידי תנועתם וגם על ידי השמעת קול. ואם כן בערבה אמנם שייך לעשות הולכה והבאה, אבל כיון שהיא רכה אין בה השמעת קול, יש להשלים חלק זה של הנרננה על ידי שחובטים אותה בדבר קשה שמשמיע קול, ודו"ק⁸].

לולב ביום ראשון ערבה ביום אחרון

עוד יש להתבונן בחילוק המבואר במשנה (סוכה מב): דלולב עיקרו ביום הראשון ורק בו דוחה את השבת, ואילו ערבה דוחה את השבת רק ביום האחרון, וכן אנו נוטלים ערבה רק ביום האחרון.

עבודת חג הסוכות מן הצומח

עוד נראה לעמוד על מה שבחג הסוכות עם ישראל מביא את עצמו לפני הקב"ה על ידי הצומח. כל הדרכים המבוארים בחז"ל לסדר של ד' מינים, מורים על זה שנטילת ד' המינים אין עניינם שיש איזה ריצוי במינים האלו מצד עצמם, אלא שעל ידי זה עם ישראל מביא כביכול את עצמו ומרנן לפני הקב"ה. לכן ביארו חז"ל כיצד ד' המינים כוללים את עם ישראל כולו בכמה אופנים, או על ידי שכוללים את כל האפשרויות שיש בישראל כפי שהובא לעיל. או שהם כנגד אברי האדם (ויקרא רבה ל' יד) שעלי ההדס דומים לעין, ועלי הערבה לשפתים, הלולב לשדרה והאתרוג ללב. אופן נוסף הוא המבואר בזוה"ק (על רעיא מהימנא רנה: רנו) שג' בדי הדס הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, וב' בדי הערבה הם כנגד משה ואהרן, והלולב כנגד יוסף, והאתרוג כנגד דוד. שבעה אלו הם שבעת כורתי הברית עם הקב"ה כמבואר בחז"ל (דרך ארץ זוטא פ"א)⁹, ועליהם עומד הקשר של הקב"ה עם ישראל, ובנטילת ד' המינים לוקחים את כל הקשרים שלנו עם הקב"ה ומנוענעים בהם לפניו.

ויש לתמוה מדוע בחג הסוכות צריכים ישראל להביא את עצמם על ידי הצומח, הלא אפילו מה שמביאים כנגד אומות העולם

⁸ עיי' בחיי אדם (כלל קנ"ג ס"ג) שמה שנהגו לחבוט עד שיפלו העלים אינו מצד הדין, אלא "מנהג של תינוקות משום שמחה". ולפי דרכינו למדנו שהחבטה היא ביטוי של שמחה.

⁹ והברית של יוסף נעשתה על ידי פנחס שנכרת עמו ברית שלום.

¹⁰ הדברים התבארו במאמר 'חג הסוכות – עבודת הקדושה' ואכמ"ל.

⁷ ונראה שייבואו ויכפרו אין זה דבר חיצוני, אלא זה באמת תיקונם של עמי הארץ, שעל ידי שאוהבים את החכמים ונדבקים בהם ומגדלים בניהם לתורה וכדו', בזה הם חביבים מאד אף שלא זכו לתורה. אבל עם הארץ שאינו רוצה להתקשר עם החכמים בכלל, הוא באמת מרוחק מאד, ודו"ק.

אבל אם כל הקשר שלנו עם הקב"ה יהיה מבוסס רק על חלק המעלה, אז שוברו בצדו, שכן האדם הוא בעל גוף שיש בו גם נטייה לריחוק. אדם יכול למצוא את עצמו במצב של פחיתות וחטא עד שאינו רואה את עצמו שייך כלל למעלת התורה ומצוותיה. לזה בא החלק השני "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה", כלומר, הקב"ה הוא לא רק נותן התורה, אלא הוא גם מושיעם של ישראל, שגם אם לא מצליחים לעמוד ברמה שצריכים להיות, אפשר עדיין להיות שייכים לקב"ה, כי הוא מושיע את ישראל להוציא אותם מהמחשכים ועוזר להם בכל מצב להגיע לקרבתו.

ישועה – וישע ה'

לכן משתמשים בדווקא בלשון 'ישועה'. לשון ישועה בכל המקרא מתייחסת לצורה של קרבה עם הנושע ופנייה אליו, לא רק כרחמים על המסכן וכדומה, אלא דוקא מתוך קשר אל הנושע והרצון בו מזה באה ה'ישועה'. שורש הלשון הוא כמו 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שָׁעָה" (בראשית ד' ג-ד) שהוא לשון הפניית הפנים והרצון אל הדבר.

כך הוא במקומות רבים בכתבי הקודש, כגון "האר פניך ונושעה" (תהלים פ' כ'), וכן "בכל צרתם לא (לו קרי) צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו" וגו' (ישעיה סג' ט') ובעוד מקומות. וזהו השבח של 'אשריך ישראל', כי הקב"ה חפץ בהם ובקרבתם, והוא זה שיושיעם גם במצבים שמצד עצמם הם רחוקים מן התורה, והוא יעלה אותם להיות שייכים וקרובים אליו.

זהו הטעם שהשמחה עם הקב"ה חייבת להיות 'בתורתך' ובישועתך, כי אם השמחה היא רק מצד השייכות עם המעלה והקרבה, זוהי אמנם שמחה גדולה אבל אינה שמחה שלמה, כי היא אינה כוללת את כל מציאות האדם¹¹. רק מכח השמחה בישועת ה' ישנה שמחה שלמה של 'נגילה ושמחה בו', שגם במצב הכי רחוק יש לאדם קרבה על ידי שמעלה את המציאות של הריחוק שלו להיות כלי של קרבה, כיון שעל ידה מצפה הוא לישועת ה'.

תוחלת צדיקים שמחה

כתב רבינו יונה (משלי י' כז) על הפסוק "תוחלת צדיקים שמחה" וז"ל, "תוחלת הצדיקים איננו מחלת לב, כי ששון ושמחה ימצא בה וכו', ולא ידאגו בהמשך התוחלת, כי אינם דואגין למיעוט העושר ככתוב טוב מעט ביראת ה', אך שמחה ישיגון מן התוחלת על כל פנים, כי הם שמחים בכל עת על אשר השיגו לערוך תוחלתם לאלקים ולשום תקותם לחסדו, וכל מה שנמשכה ומתאחרת תוחלתם הם מתענגים על העבודה אשר יעבדו את האלקים בתוחלת ובבטחון", עכ"ל. כלומר, עצם הקווי הוא מקור של שמחה בקרבת ה' אף לפני שזוכה לישועה בפועל, שעל ידי זה מפנה את כל החסר והקושי לצפייה אל הקב"ה שהוא ימלא את חסרונו, ועל ידי זה החסרון עצמו נהפך להיות כלי לקרבת ה'.

ד' מינים וערבה - תורה וישועה

נראה שהחילוק בין עבודת הערבה לעבודת ד' המינים הוא החילוק בין התורה לישועה. ד' המינים וכן הסוכה הם הכלים

כשבאים לקרב את חיי הגוף אל הקב"ה אז האדם בא כצומח. בסוכות האדם מביא את עצמו בתור בעל גוף שיסודו הוא עפר מן האדמה ויוצא ממנה כצומח, ועם זה הוא מרנן לפני הקב"ה.

זוהי עבודת חג הסוכות באופן כללי, ומעתה נבוא לבאר מהו החילוק בין ד' המינים לערבה.

נגילה ושמחה בו

איתא במדרש (שיר השירים רבה פרשה א' על הפסוק נגילה ושמחה בך) "רבי אבין פתח, זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו (תהילים קיח' כד). אמר רבי אבין אין אנו יודעין כמה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בך - בהקב"ה, בך - בישועתך, בך - בתורתך. במדרשים אחרים (ילקוט' ש סוף פרשת מטות ובמדרש הגדול פנחס כט' סוף אות לו' ועוד) מפורש שפסוק זה אומרים ישראל בשמיני עצרת, כי ביום זה מתגלה השמחה בקב"ה בתורתו ובישועתו.

נראה שהטעם לזה שפירשו חז"ל ששמחה זו בהקב"ה מתייחסת לתורה ולישועה הוא מפני שבכל המקומות שמצאנו בכתבי הקודש את הצירוף 'נגילה ושמחה' הוא ביחס לאחד מאלו. בשיר השירים (א' ד') כתיב "הביאני המלך חדריו נגילה ושמחה בך", שם הוא ביחס לתורה, שהביאם הקב"ה לחדרי תורה, ועי"ש גם ברש"י. ובישועה (כה' ט') כתיב "ואמר ביום ההוא וגו' זה ה' קוינו לו נגילה ושמחה בישועתו", והיא השמחה בישועת ה'.

תורה וישועה

את החיבור של התורה והישועה אנו מוצאים גם בפרשת וזאת הברכה, שקודם הברכות הפרטיות שמברך משה כל שבט ושבט, הוא פותח בשבח כללי לקב"ה שיש בו שבחם של ישראל (כמבואר ברש"י שם), "ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וגו' מימינו אש דת למו וגו' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג' ב-ד). השבח העליון של ישראל שהם עם מקבלי התורה. ואחר כל הברכות מסיים (שם כט') "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך", כאן השבח הוא מצד זה שישראל נושעים בה'.

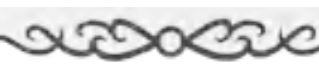
גם בברכת אהבה רבה שהיא ברכה על התורה מסיימים 'כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ושמחה בישועתך'. שוב אנו מוצאים את החיבור של 'נגילה ושמחה' עם הישועה. וכך גם בפסוקים שאומרים לפני הוצאת הס"ת להקפות בשמיני עצרת ישנם פסוקי שבח על התורה ועל הישועה. וכדברי המדרש שהשמחה ביום הזה היא בקב"ה בתורתו ובישועתו.

תורה וישועה הם כנגד שני חלקים באדם

ביאור הדברים, החיבור הראשוני של האדם לקב"ה הוא חיבור של תורה, דהיינו החיבור מצד השייכות שלו לרוממותו של הקב"ה. החיבור שלו למצוות התורה ולרצון ה' ולכל הרוממות שהתורה מרוממת את האדם. זוהי המתנה הגדולה שקיבלו ישראל במתן תורה - האפשרות להתרומם ולהגיע לקשר של חיים עם הקב"ה. ולכן זהו השבח הראשון שמשה משבח את ישראל שהם 'עם התורה'.

¹¹ למצד טוב ויצר רע. כמו כן כאן 'טוב לבבי צריך לכלול גם את היצר הרע ולזה לא מספיקה השמחה בתורה לבד, ודו"ק.

¹¹ כמבואר בגמ' בערכין (יא.) דהתורה איקרי 'משמחי לבי' (תהלים יט' טו) אבל לא איקרי 'טוב לבבי' (דברים כח' מז'). וביאור הדבר, כפי שדרשו חז"ל (ברכות נד.) את המילה 'טוב לבבי' (דברים י' ה') "בכל לבבך" בשני יצריך. שהריבוי של שני אותיות בי"ת רוממות

התקוה לישועת ה' על עצם החיים שיוכלו להיות שייכים בכל זמן ובכל מצב אל הקשר עם הקב"ה.

הושענות בשמחה

זוהי בקשת ההושענא שמקיפה את חג הסוכות, כי בכדי לקשר את חיי האדם באמת עם הקב"ה, חייבים להתייחס גם לחלקים שעדיין אינם שייכים ולשייך גם אותם על ידי בקשת הישועה. וזוהי השמחה הגדולה שאין אנו תולים את תקוותינו בבשר ודם או בכל דבר אחר, וכל הצפייה שלנו פונה אך ורק אל הקב"ה שאליו תוחלתנו וממנו ישועתנו, ובוה אנחנו מתקשרים אליו בקשר של שלמות. זו לא בקשת ישועה כאדם הנמצא בצרה ובצער שמבקש ישועה כדי לצאת מצרתו. אלא ישועה מתוך הקרבה העצומה של חג הסוכות שמכוחו אנחנו יודעים לאן להפנות את כל ההשתוקקות והחסר שלנו.

ביטול המקטרגים

ובזה יושלם ענין ביטול המקטרגים שבחג הסוכות ובערבה בפרט. ענין הקטרוגים עומד כנגד עניינו של חג הסוכות שבו באים לחבר את החיים אל הקב"ה, והמקטרגים מוצאים דופי באדם ומוכיחים שאינו שייך לקשר עם הקב"ה. ההתגוננות מפני המקטרגים נעשית על ידי הסוכה שחוסים אנו בצלו של הקב"ה, ומראים אנו שכל המציאות שלנו היא אצלו וממילא לא שייך פירוד.

השלמת פעולת ביטול המקטרגים נעשית דוקא על ידי הערבה. כי כל ד' המינים מבטאים את המעלה והקשר עם הקב"ה, אך שייך בהם חסרונות ופסולים שמפקיעים את השייכות אל המעלה. אבל הקרבה לקב"ה שיש בערבה אינה מחמת מעלתה וחשיבותה, אלא אדרבה מחמת שפלותה וחסרונה שמשתוקקת וצמאה למים, ולכן לא שייך בה כלל פסולים וגם עלה אחד בבד אחד מספיק, כי גם אם יש חסרונות הם אינם הוכחה לריחוק, אלא אדרבה, מצטרפים כל החסרונות לצמאון הגדול לישועת ה', ועל ידי זה גם החסרונות שותפים לקרב את האדם אל הקב"ה. ולכן דווקא ההקפות עם הערבה סביב המזבח או סביב הס"ת הם שמבטאים את החיבור של ישראל לקב"ה, והם אלו שמפילים את כח המקטרגים.

המחול דלעתיד לבוא

כתוב בגמ' בתענית (לא). "אמר רבי אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנא' (ישעיה כה' ט') ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו". ע"כ לשון הגמרא. ונראה שזהו המחול שמשלים את ההקפות של הושענא רבה ושמיני עצרת.

בזמן הזה כל ההקפות הם בבחינת 'קוינו לו', ולכן אנו מקיפים ומבקשים הושע נא, ואז השמחה היא בעצם הקווי וכפי שנתבאר. אבל לעתיד לבוא תושלם השמחה על ידי 'קוינו לו ויושיענו', שנזכה לראות מתוך כל התקוה שאכן הקב"ה מושיענו. ואין הפירוש שהשמחה היא בישועה, אלא שעל ידי זה שמחים אנו בקב"ה, וכפי שהובא לעיל מהמדרש ש'נגילה ונשמחה בו' הוא בקב"ה על ידי הישועה. וזה המשך הפסוק 'זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו' במהרה בימינו אמן.

שבהם האדם משייך את החיים שלו לקרבת ה' כפי שהתבאר, הוא מעביר את כל דירתו ואת כל פעולות החיים שלו לדירת עראי שדר בה עם הקב"ה, והוא מקרב את כל החיים שלו לרנן לפני ה' בד' המינים. גם הערבה כשבאה עם הד' מינים כל עניינה היא לחבר את עצמה ולהימשך אחר השלמות של שאר המינים.

חז"ל (ויקרא רבה ל' ב') דרשו על מצוות חג הסוכות את הפסוק (תהלים טז' יא) "תודיעני ארח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימיך נצח", כי על ידי חג הסוכות ומצוותיו אדם מגלה את השמחה והנעימות שבחיים בקרבת פני ה'.

אבל הערבה כשבאה בפני עצמה אין בה את החיבור של המעלה, שהרי אין בה לא טעם ולא ריח. ופחותה היא מהערבה שבאה עם הלולב, שכן אינה צריכה אלא עלה אחד בבד אחד, דהיינו שאין בה כלום חוץ מעצם המציאות שלה. הייחודיות שיש במין הערבה הוא בכך שהיא צמאה למים תמיד. שאר כל המינים אף שמבואר בגמ' (תענית ב:) שאי אפשר להם בלא מים, אבל זהו רק לצורך גידולם, אבל אחר שגדלו יכולים להתקיים זמן רב גם בלא מים. אבל הערבה ברגע שנוטלים אותה מהמים היא נובלת, וכל מציאותה היא בצמא ובהשתוקקות למים.

עבודת הערבה כשהיא לבדה היא זו שיוצרת את הקשר השלם שלנו עם הקב"ה, כי על ידה מביאים לפנינו גם את הערבה שבנו, את הזמנים ואת החלקים שבהם אנחנו כערבה, וגם בזמנים אלו אנו ממשיכים להתקרב אליו יתברך על ידי הקווי והצמא לישועת ולקרבת ה'.

הכל בקווי

אמרו חז"ל (בראשית רבה צח' כ') "אמר ר' יצחק הכל בקווי, יסורים בקווי, קדושת ה' בקווי, זכות אבות בקווי, תאותו של עולם הבא בקווי". פירוש, גם המעלות הגדולות ביותר של ישראל כמו זכות אבות מגיעות רק על ידי הקווי, כי גם כשאין ישראל ראויים ושייכים מצד עצמם לזכות אבות יכולים לזכות לכך על ידי ה"לישועתך קויתי ה'" (בראשית מט' יח').

הרמח"ל כתב תקט"ו תפלות וכולן נפתחות ב'קל אחד יחיד ומיוחד' ומסתיימות ב'לישועתך קויתי ה'". וביאור הדבר, ישנם פעולות רבות שהקב"ה פועל מצד יחודו בלי צורך במעשי בני אדם, וגם אם אינם ראויים¹², ההשתתפות של בני האדם בהנהגה זו נעשית על ידי שמקווים ומצפים לישועתו.

ערבה ביום אחרון

ביום הראשון עיקר העבודה היא הלולב, שהיא עיקר עבודת חג הסוכות להשתייך ולהעלות את החיים לקרבת ה'. אבל היום האחרון צריך לבוא דווקא עם ערבה לבדה. מכיוון שאחריו באים ימות החול והאדם יכול למצוא את עצמו במקום רחוק מאד מהקרבה של חג הסוכות. לכן אי אפשר לגמור את חג הסוכות בלא שנקשר את כל החיים של האדם גם בזמנים הפחותים להיות מחוברים לקשר עם הקב"ה.

זהו החיבור של הושענא רבה ליום הכיפורים. כי גם על יום הכיפורים נאמר מקווה ישראל ה' (יומא פה:) שהוא מלשון תקווה שמקווים לה' ועל ידי זה נטהרים, אלא שביום הכיפורים הוא הקווי להינצל מכל הריחוק של העבירות, ובהושענא רבה יש את

מה שבוטח טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 19

הכנה לסוכות

רואים מעצם העובדה שגם פסח וגם סוכות נתקנו כדי לחזק את האמונה ביציאת מצרים.

דבר נוסף ששייך לחג הסוכות יותר משאר המועדים זה ענין השמחה, ויש הרבה מה ללמוד על משמעות השמחה בעבודת השם, שיש לזה משמעות גדולה האם עושים את המצוות בשמחה או רק מתוך הרגל או הכרח, ועיין בזה הרמב"ם הלכות לולב פרק ח' הלכה ט"ו ובמגיד משנה שם. וימי הסוכות הכוללים שמחת בית השואבה וגם אח"כ שמחת תורה יש בהם הזדמנות מיוחדת לחזק בעצמינו את השמחה בעבודת ד' ובלמוד התורה. יש גם שמבארים שיש ביציאה מהבית לסוכה משמעות של חיזוק ההכרה שהעולם הזה הוא דירת עראי, והוא פרודור לטרקלין של העולם הבא, כדברי הגמרא (סוכה ב) אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. ויש בזה כר נרחב לחיזוק בעבודת השם, במיוחד כאשר לא כ"כ נח לאכול או לישון בסוכה, ועיין בזה במסילת ישרים פרק א' שמאריך בענין זה ובחשיבותו לעבודת השם.

אין צורך לקרוא הרבה חומר, עדיף לתפוס איזה נקודה חשובה ולהעמיק ולהתבונן בה ועי"ז להתחבר לנקודה פנימית חשובה, אם קוראים הרבה חומר עלולים להשאר בסוף בלי כלום, ובעזרת ד' עוד חזון למועד אם תקנה קנין אמיתי בדבר מסוים תוכל בהמשך השנים לשמר את מה שלמדת וקניית השנה, וללמוד ולקנות קניינים נוספים ביסודות נוספים השייכים לחג הסוכות.

עוד יש הזדמנות מיוחדת בימים שלפני סוכות ובימי החג עצמם לקבל שייכות לדקדוק הלכה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. אתה יכול לקחת איזה נושא בגמרא סוכה וללמוד אותו בצורה רצינית, זה יכול להיות נושא בד' מינים או במחיצות הסוכה או הסכך, ללמוד את הדברים מתוך הגמרא והראשונים והפוסקים עד ההלכה למעשה, ואח"כ לראות כיצד ההלכה מיושמת במציאות בבחירת הד' מינים או בבניית הסוכה, אין ספק שהתחושה של מי שנוטל ד' מינים כאשר הוא יודע את פרטי ההלכה ודקדוקיה, שונה לגמרי ממי שנוטל ד' מינים שהוא סומך בהם על הרב או על נותן ההכשר וכדומה, זו גם הזדמנות עבורך לקבל שייכות ללימוד הלכה למעשה, שזה פחות שייך בסוגיות הנלמדות בישיבה, שאף שגם הם שייכים הרבה פעמים למעשה כשלומדים חושן משפט ואבן העזר, אבל הלימוד בישיבה נגמר בדרך כלל בהבנת הדברים בצורה ישרה ועמוקה, ולא איך הדברים יוצאים לפועל הלכה למעשה. וא"כ כעת יש לך הזדמנות לקבל שייכות לעוד סוג חשוב מאד של לימוד, דבר שיש לו משמעות ותועלת גדולה מאד שיהיה חיבור בין ההלכה למעשה לבין מה שאתה לומד.

שאלה: אני משתדל לפני המועדים להכין את עצמי קצת להבין את משמעות אותו מועד, כדי לעבור את ימי המועד מתוך חיבור ורוממות. בכל המועדים יש לנו בישיבה ועדים ושיחות על ענייני המועד, ואפילו בפסח שיוצא בבין הזמנים מדברים על זה קצת אחרי פורים, וגם המשמעות של פסח ידועה פחות או יותר, וגם יש את ליל הסדר ששומעים בו הרבה על משמעות החג. לעומת זה חג הסוכות מלבד שהוא יוצא בבין הזמנים, הוא מגיע אחרי ראש השנה ויום הכיפורים, מה שגורם שלא מספיקים לדבר על משמעותו בישיבה, ואני מרגיש שסוכות קצת מתפספס לי. אשמח לשמוע מה ניתן לעשות כדי להבין את משמעות החג, ולהתחבר ולהתרומם גם בסוכות כמו בשאר המועדים.

תשובה:

אשריך שזכית להיות מאלו הלומדים ומעמיקים ומתבוננים במה שהם עושים, ולא הולכים אחרי ההרגל והשטחיות ומקיימים את המצוות כמצות אנשים מלומדה, ואכן בישיבה משתדלים לתת לכל אחד כלים להעמיק גם בענייני עבודת השם, כמו שמלמדים איך להעמיק בסוגיות נשים נזיקין. וכפי שאינו דומה מי שלומד את הסוגיה בשטחיות למי שלומד ומעמיק ומתבונן ומשומע שיעורים ומתפלפל ומברר את הדברים לאשורם, כך אינו דומה מי שלומד ומברר ומלבן את ענייני כל חג, למי שנכנס לחג בלא הכנה ועובר את החג בלא התבוננות מעמיקה.

כפי שציינת, בישיבה לא מספיקים לעסוק בענייני סוכות, ולכן מוטל עליך ללמוד את הדברים שלא במסגרת הישיבה, וזה בהחלט דבר מאתגר ללמוד סוגיה זו בלא קבלה מרב ודיבוק חברים. מצד שני אולי יש לך כאן הזדמנות מיוחדת ללמוד את הדברים בעצמך וליצור חיבור אישי לדברים. כמו שבישיבה בועדים הנמוכים יותר קשורים לשיעורים, ותוך כדי שמיעת השיעורים מתרגלים לדעת ללמוד סוגיה לבד, כך זה גם בעבודת השם, שאף שכדאי להיות מחובר למהלך מסוים של איזה רב, בכל זאת עיקר העבודה והחיבור זה ע"י הליבון העצמי של הדברים.

יש הרבה נושאים בחג הסוכות ששייך ללומדם ולהעמיק בהם, ונביא כמה דוגמאות:

ראשית יש לזכור שאע"פ שסוכות לא חל בתאריך שקשור ליציאת מצרים, בשונה מפסח, מ"מ עיקר מצות סוכה היא זכר ליציאת מצרים ולזכר עניי הכבוד, וצריך לכון בישיבת הסוכה שזה לזכר דברים אלו, ועיין בטור סימן תרכ"ה שמאריך בזה. יציאת מצרים זה יסוד האמונה, ויש בחיזוק ענין זכירת יציאת מצרים משמעות גדולה לכל עבודת השם, וכפי שאנו

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג **חנוך דרורי** שליט"א

חנוך לנער

גליון 20 | סוכות

בס"ד

"שמח בחור בילדותך"

בדעת אלוקים והכרה בגדלות האדם... אומנם, יש הרבה אנשים שנשארים בכל ימי חייהם ילדים, שמחים בשעשועי ילדות וכל חייהם חיי הוללות... הוא שאמר שלמה המלך בחוכמתו "שמח בחור בילדותך... ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט" אין כוונתו שהאלוקים ישפוט למה שמח, אלא שיהא האדם נתבע על שהחסיר מה משמחתו בימי ילדותו ומעט מטוב לבבו בימי בחרותו, והיינו כי המשפט יהיה עד כמה שמח הבחור בילדותו באותה שמחה המביאה את האדם לכלל שמחה אמיתית בעבודת ה'.

"מה יהיה עם הבן שלי?" הוא לא לוקח ברצינות את הדברים... התפילה, הלימוד, עסוק הרבה בשובבות, אני רואה ילדים אחרים שרצים "מחיל אל חיל", מנצלים כל רגע, נבחנים בקווי הטלפון, במתמידים, תעודות הצטיינות מעטרים את הקירות בחדרם. והבן שלי? אוהב לשחק, עסוק יותר בדמיון מאשר במציאות, זה מתסכל ומאכזב! מה יצא ממנו?! האמן לי, שעל "הבושה והנראות" בבית הכנסת, באספת הורים, במשפחה, איכשהוא אני לאחרונה מצליח להתגבר יותר... זה לא קל! אבל מבין שזה הניסיון שלי. אבל אני מודאג, מה יהא עליו, על הקדיש'ל שלי?!

"מתפקידו של המחנך הוא, להסתכל היטב בילדינו בשעה שהם עוסקים בפעולה חופשית ולגלות את התכונה שתקבע את דרכו בעתיד של כל אחד ואחד מהם (הרש"ר הירש זצ"ל)

ילדים משחקים, עסוקים במשחקי שובבות, אנחנו תפקידנו לא לכבות... לנווט את התכונות למקומות הייעודיים. (ועל זה יביאנו במשפט) ילד עד גיל שלוש עשרה, אין לו עוד "יצר טוב" הוא מורכב כולו מהחלק שנקרא "יצר הרע" וכן דורשים את הפסוק "טוב ילד מסכן וחכם זה יצר טוב, ולמה נקרא שמו ילד, כי אין מזדווג לאדם אלא מבן י"ג (קהלת רבה ד' י"ג) עליו נאמר "כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ה' כ"א)

סיפר לי אברך ת"ח שחמיו - אחד מגדולי ראשי הישיבות בארץ - הוצרך באחד מן הימים להוציא בחור מהישיבה עקב התנהגות שאינה הולמת את רוח הישיבה. חמיו, ראש הישיבה שליט"א ליווה אותו גם בצאתו מן הישיבה בדאגה ובאהבה, חיפש הבחור את "מזלו" בישיבה אחרת. התקשר ראש הישיבה של הישיבה שבה ביקש הבחור להיכנס, אל חמיו ושאלו האם לקבלו, ענה לו, "הבחור הזה בעזרת השם עוד יהיה תלמיד חכם.. צריך הוא לעבור כנראה "גלגולי מחילות" עד שזה יקרה. יתכן וגם אתה תצטרך באיזשהו שלב להוציא, אבל כדאי לך לקבלו". וכך הווה. קיבלו ראש הישיבה ולאחר חצי שנה הוצרך גם כן להוציא מהישיבה... כך היה גם בישיבה השלישית שביקש הבחור להתקבל, חמיו, ראש הישיבה ענה לו כדברים הנ"ל ואכן שם הצליח וגדל לאברך ת"ח, כאשר חמיו שליט"א עזר לו גם כספית להתחתן...

"שמח בחור בילדותך וייטיבך ליבך בימי בחרותך... ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט, והסר כעס מליבך והעבר רעה מבשרך כי הילדות והשחרות הבל". (קהלת י"א, ט'-י')

ושואל ר' אייזיק שר זצ"ל: "ולכאורה יפלא מאוד, היאך אפשר לשמוח בילדות אם אכן הילדות היא הבל? אלא ברור שהפירוש הוא כך: הילדות, מטבעה היא כולה הוללות, כי כל זמן שאין דעתו של הילד שלימה, הרי כל מעשיו הם בדרך שחוק בעלמא, שכך דרכו של ילד להתעסק כל היום בשעשועים ותענוגים, וככל שהילד גדל והדעת ממלאת אותו, כך תקטן בו שמחת ההוללות ויבוא מתוכה אל השמחה האמיתית, כשהאדם שמח בעת הילדות והשחרות שאז כח דמיונו חזק ורגשותיו רעננים וליבו מלא הוללות הילדותית, הרי שכשיגדל ויצא מן הילדות ושמחתה ותכנס בו דעת שלימה, יבוא מתוך שמחת הילדות לידי שמחה אמיתית, ועל ידי דמיונו ורגשותיו שפעלו בו בילדותו לשמוח בשמחת הילדות, יבוא לכלל התחזקות באהבת ה' והכרת האמת

ערשטער רב זצ"ל: מדוע לא השתתפו הנשים במחולות של חטא העגל? מפני שהם כבר יצאו במחול של קדושה עם מרים לאחר קריעת ים סוף..

שמחת הילדות מעוגנת בחייו של ילד כשיש יציבות וקבע, כשההרגלים הנכונים מגיעים בחשק ובשמחה בגיל הילדות הדברים משפיעים גם על העתיד. זכורני בימי ילדותי, כל שבת הייתי צועד עם אבי ז"ל לביהכ"ס חניכי ישיבת חברון בב"ב, הזמנים הקבועים, הקידושים המיוחדים, התהילים אחה"צ בשבת, הדרשה לילדים ע"י הרב פרידלס זצ"ל בין קבלת שבת למעריב, החגים המיוחדים, המועדים, וכן גם המשחקים בהיותי ילד קטן מחוץ לביהכ"ס עם שאר הילדים.. בלי גערות של אבא למה אתה משחק בחוץ.. כל אלו הוו עוגן שמח לכל התפילה העתיד ומסביב לה..

המשגיח הגה"צ רבי חיים וואלקין זצ"ל סיפר: בעת אספת רבנים שהתקיימה בביתו של מרן הגרי"ז סולובייצ'יק, הרב מבריסק זצ"ל, טיפס אחד מילדי הרב על כיסא פנוי, ומשם המשיך ועלה על השולחן. הילד התחיל לזחול על גבי השולחן, עד שלבסוף הגיע אל ראש השולחן, שם ישב הרב מבריסק, שאחז בו והורידו מהשולחן.

לא עבר זמן רב, והילד טיפס פעם נוספת על השולחן, זחל עד לראש השולחן, הגיע אל הרב שהוריד אותו אל הרצפה. כך קרה מספר פעמים, הילד מטפס, זוחל, מגיע אל הרב שמוריד אותו באין אומר ודברים לרצפה.

אחד הרבנים שהשתתף באספה לא עצר ברוחו ושאל את הרב: "ילמדנו רבנו, מהו הגבול?! מדוע לא להעניש את הילד פעם אחת וללמד אותו לקח כדי שיפסיק?!".

ענהו הרב מבריסק תשובה שהיא יסוד בחינוך: "המטרה בחינוך היא להקנות לילד צורת התנהגות שלולא החינוך הוא לא ילמד אותה. אבל כשמדובר בנושאים שהילד ילמד אותם ממילא כשיגדל, ולא יתנהג כפי שהוא מתנהג כיום - אין שום עניין לחנך.

"העובדה שהילד מפריע", המשיך הרב ואמר, "היא הזדמנות עבורי לעבוד על מידותי. אבל אין שום הצדקה להעניש או לכעוס על כך...".

להכניס בילד על פי תכונותיו בשמחת הילדות את התורה והמצוות בדרך הנכונה, לכשיגדל ויקבל דעת יוכל להמשיך זאת באופן מודע ורציני. צריכים אנו למצוא את הדרכים המתאימות לילד שירצה וישמח בעשיית המצוות ולימוד התורה. את התפקידים הנכונים, את החיבור המתאים לכל אחד ואחד והכל צריך להיות בהשכל ודעת ולא מתוך לחץ ואיבוד עשתונות...

מספר המחנך הרב משה טורק זצ"ל:

ר' יעקב נוימאן זצ"ל ישב וילד אחד רץ החוצה, שאל אותו לאן אתה רץ והילד נבהל ואמר שהוא הולך לראות סרט.. אמר לו הרב נוימאן אבל בחוץ קר וצריך ללבוש מעיל, הילד הזה טוען הרב טורק ז"ל הינו מגדולי ראשי הישיבות ואמר שהסיפור הזה היה חרות בליבו תמיד,

אימו של ר' יששכר שלמה טייכטל זצ"ל בעל "משנה שכיר" הייתה ממתינה לו בילדותו לארוחה כל יום עד שחזר מהמלמד. יום אחד פנתה לבנה ושאלה: אולי תרצה לחזור על מה שלמדת היום? ויששכר שלמה הילד השיב "שהוא עייף".. בלילה, אימו אמרה לו שילך לישון.. באמצע הלילה היא קמה, הדליקה את התנור, הכניסה בו עוגת קינמון, הכינה כוס קקאו חם ונגשה למיטה של בנה להעירו, יששכר שלמה! היא קראה, אולי אתה רוצה לקום ולחזור על מה שלמדת. הריח לא אפשר אחרת.. כך בכל לילה, אימו קמה, הכינה עוגה וכוס קקאו והעירה אותו ללמוד. לילה אחד. אימו התעוררה מאוחר, רצה למיטתו וניסתה להעירו, והוא.. לא מריח כלום.. כשראתה את המבט התמה של בנה.. אמרה לו: יששכר שלמה היקר, קמתי מאוחר.. אני כבר מכינה לך את העוגה והכוס קקאו, אבל תאמין לי כדאי לך לקום בכל זאת וללמוד, אתה תגלה שלימוד התורה הרבה יותר טעים מעוגת קינמון והרבה יותר מתוק מכוס קקאו.. ולימים הוא אמר: ילד מאמין לאמא, אז קמתי והתחלתי ללמוד עד היום...

ר' יהושע בן גמלא עשה בתחילה שבת הספר יהיו בירושלים **כי שם רואים** את שמחת העבודה והמצוות. ובעבר הירדן **אינם רואים את שמחת המצוות. כשיש שמחה במצוות, כשמוצאים את החיבור הנכון, אפשר שגם שמחת הילדות תימצא שם...**

"בית אהרון" מקרלין זצ"ל היה אומר: "העצבות אינה עבירה והשמחה אינה מצוה. אולם לדרגות שבכח השמחה להביא, אין מצוה שבכוחה להביא. ואילו לדיוטא התחתונה שהעצבות עלולה להוביל, אין כל עבירה שתוביל..."

אומרים בשם "השר שלום מבעלז המכונה "דער

בכל דרך
האמונה בכל תחומי

לכל אחד
בכל מקום

מאת הרב אהרן לוי | חג סוכות תשפ"ד | עלון מס' 83

הרהורים לחג הסוכות

שלחה 11<21

עם לבדד ישכון

מהם הייתה עשויה הסוכה? וחוץ מזה, האם זו סיבה מספקת כדי שנציח אותה עד היום? מסתבר שכן וזה קשור לשאלה שלך.

יכול להיות שרבי אליעזר ורבי עקיבא כלל לא חולקים באשר לשאלה ממה הייתה עשויה הסוכה במדבר. אפשר ששניהם מסכימים שבמדבר היו גם סוכות וגם עניי כבוד. במחלוקתם ביקשו להשיב על שאלתנו לשם מה חשוב כל כך לזכור זאת.

לדעת רבי עקיבא שקבע שישבנו במדבר בסוכות ממש, במצוות הסוכה מבקשת התורה להזכירנו, שכל עוד אנו שוהים בגלות, אנו שוהים בדירת עראי, גם אם בניה היא מבטון אנגלי צרפתי או הולנדי. שלא נשכח לרגע, שהגלות, גם אם היא מתוקה, נעימה ובטוחה, אינה אלא דירת עראי, ושלמרות הנחות, אין קיום של קבע ליהודים מחוץ לארץ ישראל, משום שהקבוע של הגלות רק נראה כזה אך אינו אלא ארעי.

ורבי אליעזר שקבע שעניי כבוד היו, מבקש להוסיף בכך על דברי רבי עקיבא ולהסביר מדוע למרות שהגלות נראית קבועה ובטוחה ושלווה, אין היא כזאת, ולכן פסק שעניי כבוד היו.

כדי ללמדנו שהיכולת לשרוד מחוץ לארץ ישראל אינה טבעית כלל, ושהתחושה שהיא בכל זאת כזאת, אינה אלא בשל עניי הכבוד שפרש עלינו הקב"ה, ושבליעדיהם, לא היו יהודים בעולם כדי לדון בדבריו של טוינבי שלא היה מצטער כל כך אם זה היה קורה.

מצוות סוכה נועדה להזכירנו שהגלות דירת עראי היא, ושלמרות שאומות העולם הואילו בטובם להכיר בנו כבני אדם, בכל זאת נותרנו "עם לבדד", ושכל ההבדל בין לפני הכרה זו ולאחריה, טמון בסך העטיפות והקליפות שצריך לקלף כדי לחזות בכך.

וכיוון שעם לבדד אנו, הברירה הניצבת בפנינו אינה אם להיות כאלה או לא, אלא רק איך אנחנו רוצים את ה"בדד" שלנו. בין גויים ובגלות, או בין יהודים ובארץ ישראל.

מצוות הסוכה נועדה להזכיר לנו שיהודי תמיד ישאר ב"דד", גם אם הוא יברח מהסוכה של היהודים, אל טרקלינם המפואר של הגויים המנומסים. מדוע? משום שכדברי בלעם הקוסם וטוינבי ההיסטוריון, יהודי הוא לא רוצה להיות ואנגלי או צרפתי אינו יכול להיות.

"כשאתה טוען שיש עתיד ליהדות הגולה משום שבגולה שרדנו זמן רב יותר מאשר בארץ ישראל", הסברתי לשואל, "זה נכון כל עוד זכרו היהודים שהם בדירת ארעי, ושסוכתם הציבה לכאורה אינה אלא רעועה, אולם ההיסטוריה גם הכיחה, כי ברגע שהחלו היהודים להאמין שגלותם ביתם הקבוע היא, הכל התהפך. וראיה לדבר.

בימי השואה הנוראה, שימש הלל זיידמן בתפקיד "מזכיר המועצה היהודית - היודנט, בגטו וורשה", ומתוקף תפקידו היה אחראי בין השאר על שירותי הדת.

באחד הימים הגיעה למשרדו אלמנתו של הסופר היהודי המומר ליאופולד בלמונט וביקשה שיסיע

אחת השאלות, שכמעט כל יהודי או ישראל, המתגורר בארצות הברית או באירופה שואל את עצמו, לפחות פעם אחת בשנה, היא, האם יש עתיד ליהודים בגולה? וזה, בלי שום קשר לשאלה האם חשוב לו שהעם היהודי ימשיך להתקיים כאומה או לא.

למה כמעט? משום שלא צריך להיות דמוגרף דגול כדי לדעת שהתשובה שלילית והיא כתובה באותיות של קידוש לבנה. וכשהתשובה ברורה כשמש לשם מה לשאול?

מי שחתום על הקביעה הזאת, הוא היסטוריון שכל כך חיבב אותנו, ומאוד לא רצה שנשוב לארץ ישראל, העדיף שנעלם מבמת ההיסטוריה ושאפילו חבריו למקצוע, במקום לכנותו אנטישמי ללא גינונים מיותרים, העדיפו להגדירו בשפה שאנשי אקדמיה שומרים למקרה שבו הם עוסקים בעמיתים שלהם, ועל כן כינוהו "אדם בעל יסוד רגשי אנטי-יהודי ואנטי-יהודי תקיף", שזה בעצם אנטישמי, רק שבאנגלית בריטית המילים תמיד יותר ארוכות.

למרות האמור, בשנת 1930 כתב ההיסטוריון ארנולד טוינבי על תופעת ההתבוללות את הדברים הבאים: "יהודי שמנסה בתהליך של התבוללות, ובאמצעות אמנה חברתית עם שכניו, להפוך להולנדי, לצרפתי, לאנגלי או לאמריקני 'בן הדת היהודית', אין הוא אלא מטיל מום באישיותו היהודית, בלי שיהיה לו סיכוי כלשהו לרכוש את מלוא אישיותו של הולנדי או של כל לאומיות אחרת שהוא חפץ בה."

כשהיהודי לא רוצה להיות יהודי, קובע טוינבי, הוא בבעיה, משום שהוא הופך למין משהו לא ברור וחסר זהות. מצד אחד - יהודי אינו רוצה להיות, ומצד שני - צרפתי או אנגלי אינו יכול להיות. ואם טוינבי, בעל היסוד הרגשי האנטי יהודי, קובע זאת למרות שלא היה מצטער על היעלמותנו מבמת ההיסטוריה, עלינו להתייחס ברצינות לקביעתו.

מדוע אני עוסק בכך בערב חג הסוכות? משום שכשציטטתי את דבריו בהרצאה בארצות הברית, קם אחד המשתתפים, וקטע את דברי בכעס.

"אתה מטעה את הציבור, הוא אמר. אתה פשוט משכתב את ההיסטוריה בלי למצמץ. כל ילד יודע שהעם היהודי חי בגלות יותר שנים מאשר בארץ ישראל. ולכן כל הטענה שלך שהעם היהודי לא יכול לחיות בגלות ולשרוד היא ממש לא נכונה.

"אתה צודק" הסכמתי. נכון שעם ישראל חי בגלות שנים רבות יותר מאשר בארץ ישראל, אך למרות זאת אני חולק על מסקנתך, וממשיך לטעון שאין עתיד ליהודי הגולה.

"אבל למה?" שאל האיש.

"בגלל חג הסוכות", השבתי. וכשהאיש לא הבין הסברתי.

בגמרא מופיעה מחלוקת בין רבי אליעזר לרבי עקיבא באלו סוכות שהן בני ישראל במדבר. לדעת רבי אליעזר - עניי כבוד היו, ולדעת רבי עקיבא - סוכות ממש.

האם שאלת את עצמך מה זה משנה? מדוע חולקים ביניהם רבי אליעזר ורבי עקיבא באשר לחומרי הגלם

לה. בתגובה שאל אותה זיידמן מדוע הכנסייה הפולנית לא עוזרת לה ואת תשובתה תיעד לדורות ביומנו.

"הם מצטערים". אומרת לי גב' בלמונט. "לא יותר?" אני שואל. "האם הם עוזרים למומרים בגטו?" היא אינה יודעת, מפני שהיא אוונגלית. והכמורה האוונגלית נרדפת אף היא.

במקום אחר כתב זיידמן ביומנו על אירוע אחר שהגיע אל שולחנו, העוסק בכומר לא יהודי מעיירה ליד קלן שבגרמניה שחטאו היחיד הסתכם בכך שהוא נכדו של משומד יהודי, אך עבור הנאצים די היה בכך, והם גרשו אותו לגטו וורשה, ומצבו הקשה הביאו ללשכתו של זיידמן.

"הוא בא אלי", כתב זיידמן, "בגלל שהייתי ראש המחלקה הדתית של הקהילה, והוא טען שגם נצרות היא דת ולכן הוא מבקש ממני עזרה."

"יעצתי לכומר, שיפנה ללשכת הבישופ בוורשה, ולכמרים שהם חבריו לדת, והוא אכן כתב להם מכתב, ואני שלחתי אותו על ידי נוצרי אל הבישופ בצד הארי.

אחרי שבוע הכומר המומר חזר לזיידמן והראה לו את מכתב התשובה:

"דחייה". כתב זיידמן ביובש. "דחייה בלי נימוקים. הכומר אינו מבין למה. אבל אני דווקא מבין: בשבילים הוא תמיד יהודי."

"כשנמצאתי בדרך לגירוש", כתב זיידמן ביומנו, "ראיתי בין ההמון את הכומר המומר מהעירייה ליד קלן.

"אתה מבין?" אמרתי ליהודי שקטע אותי באמצע ההרצאה.

"זו הסיבה שאנחנו יושבים בסוכות. כדי לזכור שכל עוד אנחנו לא בארץ ישראל, וכל עוד לא בא המשיה, הכל ארעי, גם אם הוא נראה הכי קבוע שיש. ושאפילו ה"קבוע" האמריקאי בכל מה שקשור ליהודים, אינו אל ארעי.

האיש, לא וויתר.

"זה יפה מאוד הפירוש שלך. אבל אם הוא נכון, אז למה היהודים שכן חזרו לארץ ישראל ממשיכים לבנות סוכות? אם הסוכה היא רק תזכורת לארעיות שבגלות, למה אלה שכבר בארץ עדיין יושבים בסוכות?"

"בגללך", ענית לו.

"כדי שגם אם אנחנו לא הכי מסתדרים בארץ, נזכור תמיד שאין לנו אלטרנטיבה. כדי שגם אם יהודים בארצות הברית יטענו שגלות באנגלית היא הכי נוח וקבוע שיכול להיות - לא נתפתה להאמין להם, ונזכור שהאלטרנטיבה ל"בדד" של הביחד בארץ ישראל, היא ה"בדד" של חוץ לארץ, רק שבין גויים.

אנחנו יושבים בסוכות גם היום, כדי שנזכור בתוך כל המלחמות והמאבקים שבינינו, שאחרי ככלות הכל, ועם כל הכאב והכעס, עדיף לריב בבית בעברית מאשר לריב בגלות באנגלית.

חג שמח.

לקראת שבת מלכתא

כאשר האברך ההוא בעל החזקה שב מחוץ לארץ, הוא לא ויתר, וביקש מרבי חיים לחזור לקחת אותו. ואז הרגשתי החמצה רבה והיה לי צער על ההפסד, אך כמובן שהחזרתי את ה'פקדון' היקר. לאחר כחודש, הוא נאלץ שוב להפסיק לקחת את מרן, וכך שבתי למלאכת הקודש. אז הבנתי היטב כי כדי לזכות לשמש את ספר התורה, יש להתפלל, ואכן מאז התחלתי להתפלל על כך - שלא אפסיד ולא אפסיק

הרב הגאון רבי ישעי' אפשטיין שליט"א, בשיחה נדירה על העמידה לימין רשכבה"ג מרן רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל

מי היה השדכן בינך לבין ספר התורה? כיצד נפל הרעיון הזה - לעמוד לצידו של מרן? כיצד התחלת ומדוע?

"שני אנשים טוענים לזכותם, שהם היו השדכנים של הענין. מה שאני זוכר, שיום אחד יצאתי מהכולל 'אור הנר' בו למדתי, וחלפתי עם רכבי ליד כולל 'חזון איש' והנה רבי שלמה הורביץ ז"ל עוצר אותי ושואל 'אולי תיקח את רבי חיים הביתה?', הייתי מרוגש והשבתי מיד 'בשמחה רבה'.

"בדיעבד התברר, שבאותה תקופה היה תלמיד חכם יקר, שלקח את מרן לכולל ומהכולל לביתו, ובאותם ימים הוא יצא לחו"ל, לדרוש ברופאים לרפואת אחד מבני משפחתו, וכך נעמדתי ליד הכולל ומרן נכנס לרכב.

הכרתי את מרן גם קודם לכן, אנחנו מתגוררים בבני ברק עוד מבית אבי זכרוננו לברכה, יותר מיובל שנים, והתפללנו בלדרמן, אבל עדיין לא הייתי קרוב. זכורני שאמא הייתה חוזרת מהמכולת ברחוב רשב"ם, ומרן היה יושב ולומד באותם ימים חמים במדרגות הבית כדי לקבל מעט אויר, והייתה אומרת שוב ושוב מידי יום בהתרגשות: 'הנה כאן יש רוח הקודש'.

"נחזור לנסיעה ההיא: ר' שלמה הורביץ הצטרף לנסיעה, ולקראת סוף הדרך שאל אותי בקול 'מתי אתה נוסע לכולל שלך בבוקר, באיזו שעה?' 'בשעה תשע בדיוק אני בכולל' - השבתי. 'נו, מצוין' הוא פנה למרן ואמר: 'אז הוא יבוא מחר בבוקר לקחת את הרב לכולל'. מרן לא סירב, וכך יום אחרי יום."

חזקה דרבה

בוודאי זה לא ענין אתכם, אבל הוא דיבר אתכם פעם אודות קבלת תמורה על הנסיעה...?

"בחודשים הראשונים וגם הרבה אחר כך, לא העזתי לדבר עם רבי חיים מילה אחת. בעת שישבתי לצידו ברכב או צעדתי לידו, היתה לי אימה וגם פחד של יראת הכבוד. ביציאתו, אמר תמיד 'יישר כוח' בחביבות, ואז הייתי יוצא ומלווה אותו במדרגות של הכולל, ועולה לצדו לוקח את התיק עם הספרים והמחברות ומניחו על השולחן. בימים הראשונים, מיאן שאסחב בשבילו את התיק, לא רצה להטריח. אחר כך הסכים.

"כאשר האברך ההוא בעל החזקה שב מחוץ לארץ, הוא לא ויתר, וביקש מרבי חיים לחזור לקחת אותו. ואז הרגשתי החמצה רבה והיה לי צער על ההפסד, אך כמובן שהחזרתי את ה'פקדון' היקר. לאחר כחודש, לצערנו, הוא נאלץ שוב בעקבות קשיים להפסיק לקחת את מרן, וכך שבתי למלאכת הקודש. אז הבנתי היטב כמה חשוב להתפלל על הזכות הזו. היה זה אחרי שטעמתי את טעם החמצה הקשה של אותו חודש שהפסקתי לקחת אותו, הבנתי היטב,

איש של צורה ואצילות הדעת הוא הרב הגאון רבי ישעי' אפשטיין שליט"א. מטבעו, צנוע ונחבא אל הכלים, ואף בשלושת העשורים האחרונים, כאשר דמותו הפכה ל'נרדפת' לדמותו המאירה של מרן הגאון רבי חיים זצוק"ל, אם במושבו על יד הגה הרכב, ואם בעמידתו לימין שר התורה ותהלוכותיו, עדיין דומה שמצדו היה מבקש הוא להיעלם, לראות ולא להיראות, ולעשות את מלאכתו בהצנע והסתר.

"דעו, שמרן זצוק"ל עצמו היה אומר לנו תמיד את דברי הגמרא בסנהדרין 'הוי קביל וקיים' (היינו שתהיה אפל ותחיה, כמו שכתב רש"י. ובנימוקי יוסף פירש, קבל וקיים - הוי עניו ותחיה, קבל, אפל, עשה עצמך אפל ושפל) ואמר לי כמה פעמים על עצמו, שצריך זהירות לא להתבלט ושלא ישיחו בנו הבריות.

"ולכן, מעיקר הדבר היה עדיף שלא לשוח כלל לעיתון, אבל, זיכוי הרבים יש בו צד 'מחייב' למרות הכל (וגם שם בגמרא בסנהדרין דף י"ד, מבואר שלמרות שהיה מושב את המעלה של 'קביל וקיים' ושכך יש להתנהג, אבל יש מקרים חריגים)".

הרב אפשטיין ממשיך בדבריו הנעימים לגבי "קביל וקיים" שהם יסוד חשוב בדורנו דור של חיצוניות, מדבריו של רבן של ישראל באזוניו: פעם אחת קיבל 'מפטיר' בבית הכנסת, בשבת של ה'הפטרה' שלו (בר מצוה), הגבאי הציע לו אחר כך שיקרא כבר את ההפטרה - והוא השתמש. אחרי שיצאנו מהתפילה אמר לי בענוותנותו ובפשטותו: 'הרי ידעתי לקרוא את ההפטרה בטעמיה, אבל לא רציתי שישוחו בי...' (אודות יום ההולדת שלו שחל השבוע) שאלתיו מיד: "אבל החזון איש עקר את ה'עין הרע' מבני ברק" מרן הגיב: "עין הרע ודבר זה, הן שני דברים, לא רציתי שידברו ממני".

גם כשמרן הגיע לבריתות, והיה ממתין בחוץ ברכב לתחילת הברית, היה פותח מיד את הספר, וקרה לפעמים שלפתע הבחין שרבים מאד מצטופפים ומסתכלים בו, היה סוגר את הגמרא ומלמל לעצמו: "יותר מדי רואים".

גם עם עצמו פנימה, כביכול, לא התבלט. הוא אמר לי פעם: "אני לא רושם כמה בריתות יש לי, וכלפי שמיא גליא".

בשעה תשע בכולל

בקשנו לשמוע על הימים ההם לפני חצי יובל שנים או יותר, כשמרן זצוק"ל רק התחיל להתפרסם בקנה מידה עולמי, ועומס הציבור היה עדיין במידה ובגבול. ניתן לשער, כי ראיתם דברים שאחרים לא רואים...

"לא יודע, האם ראיתי דברים שאחרים לא רואים, אבל הקב"ה זיכה אותי 32 שנה להיות במחיצתו".

"אמנם היו מקרים שהזדמן לי בדרכים שהיה מדבר איתי בהארת פנים כדרכו, ובאבהיות רבה. פעם אחת מרן סיפר לי את מה שהיה אתו בבחורות בלשכת הגיוס - וכה סיפר:

"כשהלכתי לקבל אישור מהצבא, בפעם הראשונה שבאתי, ישבתי עם גמרא עד שפתאום בא חייל אחד לצעוק: 'בחור, מה אתה עושה כאן? הולכים לסגור כבר את המקום', אז הלכתי משם. בפעם השנייה, קראו לי ושאלו מה השם שלי, אמרתי להם. שאלו אותי באיזו ישיבה אני לומד, אמרתי להם. שאלו באיזה רחוב הישיבה, אמרתי כי אני לא יודע, כתבו עלי 'בחור מוזר'... וכי מה אני צריך לדעת את שם הרחוב, הרי אני יודע איך ללכת לישיבה גם בלי זה, ואם אכניס לראש את השם של הרחוב, זה על חשבון תורה.

"אם תשאלו איך זוכים לזה, הנה מה ששמעתי ממנו: 'מימי התפללתי שלא יכנסו דברים אחרים לראש!'..."

"הייתי מעיר אותו מהשינה בבוקר לתפילת וותיקין, וכן הרבה פעמים לברייתות בעת שהיה נח בצהרים כדי לצאת לדרך. זכרני שאמר לי פעם אחת תוך כדי שינה: 'אני עוד באמצע הסוגיא', 'הערת אותי באמצע הגמרא', ואפילו - 'ישנתי שינה טובה ואמרת שיעור בטהרות'... כמי שמתלונן על שאני מנתק אותו מההנאה של לימוד תורה ותענוגיה..."

"אמר לי פעם את דברי הגמרא במגילה, ששאלו כל מיני תנאים ואמוראים 'במה הארכת ימים', ומובא בגמרא רשימה של דברים, ועל כך אמר: 'אני חושב שהדבר הכי קשה הוא, מימי לא הרהרתי במקומות המטונפים בדברי תורה'... הוא זצ"ל הבין שזה הקשה ביותר.

"היה פעם שיהודי עשיר מאמריקה בא אליו התכופך וביקש: 'אני עושה כעת עסק גדול, ורצוני שהרב יהיה שותף איתי - חמישים אחוז בשבילי חמישים בשביל הרב'. מרן הביט עליו בתמיהה, כאינו יודע ומבין מה רצונו: 'אם אתה רוצה לעשות איתי שותפות, תגמור ש"ס כל שנה' - באה התשובה..."

מה הדינים של המזגן?

עם השנים, הפך רבי ישעי' אפשטיין שליט"א גם לעומד לימינו של מרן שר התורה זצוק"ל, לשמשו בביתו. לבקשתנו, מגולל הוא מעט מהווי הבית הגדול בימים ההם:

"היה לכולם רצון להתקין לו מזגן בבית, כי הוא ישב תמיד ולמד מתוך חום רב, וזיעה מציקה מאד, בחום של בני ברק. זכרני בשעות אחרי צהריים בעת שלמד עם הבן רבי שלמה שליט"א, כיצד השמש היתה ממש קופחת עליהם מצד מערב לתוך החדר, והיה להם מאד קשה. הילדים של מרן שליט"א הציעו, שבשעות הבוקר כשהוא בכולל 'חזון איש', נתקין לו מזגן בחלון של החדר, בלי לשאול אותו מראש ולצפות לישועת ה' שהוא יסכים, ואם לא יסכים, כמובן שנאלץ להוריד אותו. הרבנית הסכימה, ואבי זכרונו לברכה דאג למימון.

"אכן כך עשיתי, ומשעת הבוקר עד שעת הצהרים המזגן כבר עמד על מתכונתו. באותו יום כאשר מרן שב בצהרים מהכולל, לווייתי אותו עד הכניסה לבית, וראיתי כי הוא מיד מבחין בשינוי, מסתכל ומברר: 'מה זה?!' מיד ברחתי. הרבנית שחה איתו וסיפרה לו מה שעשו, וניסתה לעמוד לצדנו..."

"למחרת ביקש ממני: 'תיקח את זה'. אמרתי לו 'אבל יש לי כיבוד אב, שהוא יעץ לי לרחם על הרב ולעשות את המזגן'. מרן ביקש שאומר לאבי כי הוא מבקש שייקחו את זה (לא מצווה אלא מבקש) אבי זצ"ל בחכמתו לא וויתר והשיב מה שהשיב. גם רבי שלמה שליט"א שיזם את הרעיון עמד לצידנו, ומרן הסכים לבקשתו להדליק את המזגן.

"יצוין שבימים ההם הרבנית מיאנה ליהנות מהמזגן, והוא היה דלוק אך ורק

כי כדי לזכות לשמש את ספר התורה, יש להתפלל, ואכן מאז התחלתי להתפלל על כך - שלא אפסיד ולא אפסיק.

"לאחר כחודש ימים רצוף שלקחתי אותו לכולל, אמר לי: 'אני רוצה, לשלם לך מאה דולר'. השבתי כי אני לא לוקח כסף, והרי בלא"ה אני נוסע לכולל ואדרבה אני מרוויח את המצוה. למחרת אחרי וותיקין מרן ניגש לאבי, שיבקש ממני שאקח את התשלום, אך אבי השתמט ממנו במקסימום האפשרי, כמובן.

"וכך, בסיעתא דשמיא מידי בוקר הייתי לוקח אותו לכולל, ובשנים שאחר כך, הייתי נוסע איתו ועומד לצידו בטרחה הגדולה שלו לסנדקאות. בערך אחרי מלחמת המפרץ - אולי קצת קודם לכן, התחיל הגל הגדול מאד של בריתות ובקשות של סנדקאות. והיה נוסע בכל שעות היום ולכל רחבי ארץ ישראל מרן ועד באר שבע.

"באחת הפעמים שהיינו בבית מרן הגרי"ש בירושלים, מרן הגרי"ש התעניין ברחמנות על חתנו, ושאל האם הנסיעות לסנדקאות לא מפריעות לו ולא גוזלות את זמנו. מרן השיב כי לסנדק מאריכין ימיו ושנותיו, והזמן הזה ישלים לו את הזמן שהוא מפסיד..."

היו מקומות אליהם לא הסכים להגיע?

"הוא מיאן לנסוע כמדומה לנהריה, בגלל שצריכים לעבור את עכו, שחציה בחוף לארץ לפי ההלכה, ולא רצה חלילה לצאת מארץ ישראל, כמו כן לא נסע למצפה רמון כשהזמינו אותו לברית שם, כי זה אחרי נחל צין. אבל לירוחם לדוגמה כן נסע."

מה היה עושה מתמיד הדור בדרכים?

"נ, איזו שאלה... לומד ולומד.

"לפעמים היה שואל אותי ערב קודם 'מה מחר?' כלומר להיכן נוסעים מחר ולא יזיה מרחק? ואם הייתי אומר לו שנוסעים לצפון או לטבריה וכדומה או לדרום, נסיעה ארוכה, אז פעמים שהיה ישן בלילה פחות ממה שהוא צריך, ובדרך השלים את מנוחתו. פעם אמר לי: הדרכים הן טובה גדולה בשבילי כי אז אני חוזר במחשבותי על מה שכתבתי (בספרים), להתבונן ולבדוק האם כתבתי טוב, ללבן את הדברים.

"אגב, מרן זכה ב"ה עד סוף ימיו שראיתו היתה טובה וחדה, ויכול היה להביט באותיות השונות והקטנות של הגמרא ואותיות ה'שולחן ערוך', זו סיעתא דשמיא מיוחדת!"

"אמרת שיעור בטהרות"...

משכורת מכיסו של מרן, אפוא, לא היתה לכם, אז אם לא על גשמיות, הבה נשוחח על רוחניות; ראשית וודאי יש לכם מה לומר מה שראיתם בחלק של לימוד התורה...

"מה שאומר לכם, אלו לא דיבורים בעלמא, או 'מופת' אותו זכיתי לראותו פעם או פעמיים, הייתי חווה את זה מידי יום, ולרוב כמה פעמים ביום.

"בעת שנכנסתי לחדר לפני שיצאנו לדרך, הוא פשוט לא שמע ולא הבחין שאני נכנס. הוא לא שם לב מה הולך סביבו. ניסיתי לומר בשקט כי 'צריך ללכת', או קצת להרעיש כמו להזיז כסא, ולא הצלחתי במשימתי, וכך זה דקה ועוד דקה עד שהייתי מרים את הקול, והוא כמו התעורר והתעניין 'אתה מחכה הרבה זמן?', ואז ברוב המקרים היה מבקש כאילו בתחנונים: 'עוד רגע עוד רגע' כמי שמבקש מידיד טוב שלו שירחם עליו שלא לנתק אותו מהחמצן. כך היה תמיד. אינני זוכר פעם אחת (!) במשך שלושים שנה, שבאתי ומיד כבר הבין, או שהמתין לי וסגר את הגמרא או את הספר. תמיד נראה היה כמו שאני לוקח אותו מהחמצן..."

"לאחר כשבועיים שלושה, התעניין מרן ושאל אותי: 'מה הדינים של זה?', הבנתי מיד כי כוונתו לשאול כיצד מדליקים את המזגן, כי היה לו נוסח רק של תורה, ולכן מיד הסברתי לו שכאן מדליקים וכאן מכבים..."

הרב אפשטיין שליט"א מציג את הדברים ומגלה, כי לפי טבעו של מרן, כאשר התערבו לו בתחומי הבית הפרטי (גם כשזה היה לטובתו) היה קשה עליו מאד. 'הפריעה לו כל נקודה שמשנתית בבית (בלי לשאול), ולכן לא החלפנו בחדרו פלורוסנט בלי לשאול, ובוודאי לא כאשר הכניסו והעמידו מאוורר ואחר כך מזגן. רק שמרן צוק"ל והרבנית ברוב קדושתם וגבורתם זיככו ושיברו את רוחם, והתאזרו במידת הסבלנות- שאין לשער ולתאר! ובמשך השנים מסרו את עצמם ואת פרטיותם למען הכלל, ואנשים נכנסו ביום ובלילה, והבית הפרטי הפך לנחלת ההמונים, אנשים ונשים. היפך טבעו של מרן.

שיג ושי"ח

"כל שיחו ושיגו כידוע, היה של תורה: אתם רוצים דוגמאות? הלכתי לצד מרן בשעת ההליכה לבריאות. בתקופה הראשונה הלכנו ליד שיכון ג', אחרי זה עברנו ללכת ליד בית העלמין, בנו שם בניינים גבוהים, ומיד כשהגענו לשם אמר 'אתה לוקח אותי לדור ההפלה שהם עשו סמוכות לשמים'. הוא ראה בבנין גבוה את התורה... סיפרתי כבר, שכשנסעתי איתו בפעם הראשונה לברית לירוחם, עברנו את באר שבע כשמתחיל המדבר, ותיכף אמר לי: 'אני רואה שאי אפשר לעשות כאן כיסוי הדם...' (כפי ההלכה שיש לכסות דוקא בעפר שהוא בר הצמחת זרעים). כל דבר ראה את ההלכה. גם כל ההיכרות שלו עם אנשים היתה דרך התורה. מי שדיבר איתו בלימוד ומי שהביא לו ספר או קונטרס או מכתבים בלימוד - אותו הוא זכר, ולא דווקא על פי שמו, אלא על פי דברי התורה. אחד הילדים שלי הוציא ספר על 'בגדי שבת ומרן היה אומר בחביבותו: 'הגיע הבגדי שבת... זכורני יהודי שנכנס ושאל 'הרב זוכר אותי?' - 'לא זוכר'. האיש המשיך ואמר 'אני פלוני ופלוני', מרן העלה פנים ממש מתביישות על כי אינו זוכרו, הלה המשיך 'החתן של...', ועדיין - מרן לא מכירו. לאחר מכן אמר 'אני מחבר ספר פלוני' אז אמר לו מרן 'אה, אני מכיר אותך'.

"יום אחד הצביע לי על הזמנה לחתונה ואמר 'אני רוצה ללכת לומר מזל טוב'. כמובן שנסעתי איתו, וכשיצאנו בחזור לרכב אמר לי: 'לא הכרתי אף אחד, רק את החתן בגלל שהוא מתכתב איתי בלימוד'. זו היתה ההיכרות שלו עם אנשים. כי לא היה לו משהו אחר.

"היתה לנו כמה פעמים ברית באולם באשדוד, שהמדרגות שם ממש עגולות, כשהיה עולה שם אמר 'כמס'כה' - היינו המדרגות שהיו בבית המקדש (עי' מדות ד,ה).

"כשרופא היה שואל אותו 'מה שלום הרב', התגובה הייתה על מצבו וכאבו היחיד: 'לא נותנים לי ללמוד...'.

"כאמור, הייתה תקופה שהלך כל יום הליכה לבריאותו, הלכתי איתו מיד יום בגינה ליד שיכון ג'. יום אחד הוא נפל ושבר את הכתף. כמובן שלא ידענו את חומרת המצב ועוצמת הכאבים שלו.

"מיד אחרי הנפילה, סייעתי בידו לקום, כאב לו מאד, אך אמר לי: 'תביא את הירושלמי הכל יעבור'. הבאתי לו את הירושלמי שהיה כרך כבד, הוא החזיק אותו ביד האחת לבד, כך למד עשרים וחמש דקות, עד שהייסורים גברו על הכל, והבנתי שמהו לא פשוט קורה לו. נאלצנו ללכת לרופא. הרופא אמר מיד שיש לו שבר בכתף, ולכן כשהרופא שאל בידידות 'מה שלום הרב' התגובה הייתה 'מפריעים לי ללמוד'. זו הייתה מהותו באמת. זה היה הדבר

הראשון שכאב לו! "אגב, כח הריכוז שלו היה עצום, כך שגם אם היה מוציא רגע אחד את העיניים לצורך דבר, מיד כשהיה שב עם עיניו לגמרא, היה מונח בענין והתנתק מהסובב".

למי מחכה המעלית?

מה היתה הסיבה בשלה יצא להליכה לשם בריאות?

"היה זה קצת אחרי האירוע המוחי, הרופאים ציוו עליו ללכת בוקר וערב. היה חבל לו מאד על הזמן הזה, והרבה פעמים היה אומר לי אז: 'אנו מקיימים כעת מצוות ונשמרתם'. והוסיף: 'פעמיים כתוב 'מאד' בתורה, על שכחת התורה, ועל שמירת הבריאות'.

"הענוה שלו הייתה כידוע מבהיל על כל רעיון. בעת שבנו מעלית בכולל, שהוא ורבי יהודה שפירא צוק"ל יוכלו לעלות בה, כמדומה שר' שלמה הורביץ הוא זה שדאג לכך בשעתו, במסירות ובנאמנות. באחד הימים הגענו לכולל, התחלנו לעלות במדרגות הראשונות, והוא ראה פועל ששובר אבנים מהקיר של הבנין, והא התעניין מה מעשיו, וסיפרתי לו כי בונים כאן מעלית. עלינו עוד כמה מדרגות ואמר לי, 'ברוך ה', אני חושב שכשנבוא לכולל נוכל לעלות בה, כי לא כולם באים באותו רגע ואז היא תהיה פנויה בשבילנו ונוכל להמתין ולעלות, אבל כשנצא מהכולל הרי כולם יוצאים אחרי מנחה, ויהיה תור גדול מאד אז יהיה חבל על הזמן'... לרגע הוא לא חשב שזה בשבילו, ולא חשב שוודאי יפנו לו את התור מיד.

"ואכן, בסיום הלימוד בכולל כשנסענו במעלית, ועצרו את המעלית שתמתין במיוחד ברגע שיצא, לא חשב כלל שהיא מתפנית למענו, וכשראה שהמעלית נפתחת היה שמח: 'איך זה שחיכו לנו', 'ברוך השם המעלית מחכה לנו', וכהנה לשונות..."

ממון (מעשר) חביב עליהם

אמרו, כי לא היה לו כסף בארנקו כלל.

"כן היה לו כסף בארנק. כשהיה מקבל את התמיכה החודשית מכולל חזון איש, היה מוריד 'מעשר' ומטמין בארנק, ואת המשכורת עצמה קרא לרבנית ונתן לה. חוץ מזה גם מהכסף שקיבל מרכישת ספרים שאנשים שילמו לו, היה מוריד מעשר ומניח בארנק, ואת הכסף העיקרי העביר לרבנית. היא הניחה את זה בארון מסוים, וכשהיתה צריכה לפעמים כסף וביקשה ממנו - היה מביא לה משם מהארון או שהיה מבקש ממני לתת לה.

"גם כשהיה רוצה לשלם לי על חפץ שקניתי לו, היה מביא לי כסף מהארון, וכיון שלא היה מכיר כל כך בצורתא דזוזא בשטרות ובמטבעות, היה שואל לפעמים: 'האם זה מטבע טוב? האם השטר הזה מספיק?' (לסכום שנקבתי בו).

"היו לו גם כספי הפקדות שמהם היה מלווה כסף לאברכים, והיה שמח על מצוה זו. הוא היה נותן את ההלוואה לתקופה של 4 חודשים (לא כהיום שנותנים לשלושה חודשים ומקשים על המקבלים), ואמר לי כי בפעם הראשונה שאברך בא לבקש היה נותן לו רק לחודש, ואם נוכח לראות כי עומד בזמן וכו' רק בפעם הבאה הלווה לו לארבעה חודשים.

"פעם אחת בא אלי אברך, והתלונן מדוע לפלוני נתתי לד' חודשים ולו רק לחודש אחד, ולא יכולתי לומר לו את התשובה האמיתית כי הוא במבחן, כי אז 'העיקר חסר מן הספר'. בענין זה הוא אמר לי פעם אודות טוב ליבה של הרבנית - 'אם לרבנית היה את הגמ"ח, ביום אחד כל הכסף היה נגמר..."

בימים עברו הרי גידל את ילדיו מתוך הדחק.

"בעיקרון, בכלל, מעולם לא לקח כסף מאחרים ולכן חי מתוך הדחק. לאחרים היה נותן כסף אבל לעצמו לא לקח כלום. ואכן היו תקופות שחי

אותו מוהל. מיד אמר בתקיפות רבה: 'אני לא רוצה להיות כאן סנדק, הוא פגע בו!'. ביקשתי ממנו רשות לומר לבעל הבית שאנו עוזבים את המקום. בעל הבית רץ למרן, וסיפר לו את השתלשלות העניינים, וכי לא היתה כל פגיעה, ורק אז התרצה ויצא לסנדקאות.

"הארת פנים של מרן היתה מיוחדת. עם אבהות מסוימת ולבביות חמה, ועם המון רחמנות על היהודים הסובלים. שמעתי ממנו כמה פעמים ביטויים 'רחמנות, תקרא לו'. פעם אחת חזרנו מברית והיה עייף עד מאד, אבל ראה כמה אנשים שמחכים במדרגות, ואמר לי: 'רחמנות, תקרא להם לחלון'. פעם היה שמישהו דחף מאחורינו וניסה להתקרב בכח, ומרן ראה שפלוגי צועק עליו 'מה אתה דוחף' - אמר לי: 'תקרא לו רחמנות, מה הוא רוצה'.

"כבוד הספרים היה אצלו באופן מדהים. אם היה רואה בארון ספר שלא מונח ישר היה מיישר אותו, שיעמוד יפה בצורה מסודרת. כשהיה רואה בבית הכנסת ספר העומד ליפול, היה מעמידו על מכונו. "פעם הייתי עמו בברית בבאר שבע, והבחין במדפי ספרים שעומדים בצורה שאינה מכובדת, עמד רבע שעה וסידר את הספרים. גם כשהיה יוצא לתפילה ליד המקום שעמדו ה'ספרים למכירה' שעדיין לא למדו בהם, אם הם לא היו מסודרים נעצר וסידר. אני חושב גם שהנקודה היא בגלל שהספרים היו החיות שלו, והם החיות של עם ישראל, וכבוד התורה מדור לדור, ולכן גם בדרכו לתפילה אפילו שמייהר ונתקל בספרים שאינם עומדים בכבוד הראוי - לא יצא עד שהספרים עמדו כראוי להם.

"יש פתקא מעניינת שמפורסמת בספר 'אלא ד' אמות של הלכה', שכתב שם בקשות אישיות לתפילת שמו"ע. בסוף 'שמונה עשרה' היה מעיין בה ומבקש מתוכה. לא תמיד נהג כך, וזכורני שאמר לי מדוע החל בהנהגה זו, וכה הסביר: 'כיון שב'שמונה עשרה' אני 'עומד לפני המלך' אין זה כבוד כאשר לפעמים קורה שאני מסתפק לגבי בקשה מסוימת, האם כבר ביקשתי עליה או לא, וגם אין זה כבוד לפני המלך שאני חוזר שוב על הבקשה, אז החלטתי לכתוב ולעיין מתוך הכתב"...

(מתוך יתד נאמן פסח תשפ"ב)

במשך 27 שנים, הייתי נוסע לאוקראינה לחגים, גם בימים הנוראים, גם בסוכות ופסח. ישבתי עם היהודים המקומיים שלא זכו לקבל חינוך יהודי. בגלל שהסתובבתי לא מעט במקומות הללו, למדתי לדבר את השפה הרוסית, בהתחלה חשבתי שאם אני אדבר אל האנשים בשפת האם שלהם, ברוסית, הם בוודאי יתחברו טוב יותר לדברים, אבל אחרי זמן מה גיליתי שההיפך הוא הנכון

שיחה מרתקת שחייבים לקרוא לקראת חג הסוכות, ובכלל... עם הרה"ח רבי יוחנן בריזל, איש מלא שמחה עם הרבה מאוד סיפורים מחזקים

הרב יוחנן וסרמן

הרה"ח יוחנן בריזל, הוא ללא ספק אחד האנשים הכי מעניינים שיצא לי להכיר. 'יהודי של שמחה', כך אני מכנה אותו. צהלתו בפניו בכל עת, גם בתקופות קשות, ובוודאי בזמני שגרה. על אחת כמה וכמה בימים הטובים, ועולה על כולם חג הסוכות, זמן שמחתנו... 'ושמחת לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים'...

לכן, אך טבעי יהיה הדבר שכשחג הסוכות מתקרב, נבקש לשוחח עם היהודי הנפלא הזה, שכל כולו מתיקות, שמחה ואהבת הבריות. ביקשנו ממנו לשמוע כמה מילים על חג הסוכות, והרב בריזל לא אכזב אותנו... "אני לא איש דברים", הוא אמר, "אתם צריכים לחפש איזה דרשן או רב מפורסם. אני איש פשוט, איך אני יכול לדבר לעם... ממה שאני יודע 'לקראת שבת' זה עלון מפורסם במיוחד, בכל מקום שאני הולך אני נתקל בו, ואני הולך

"זכורני בימים מאוחרים יותר ממש, שקרה שלא היה לו לקנות פת לחם. היה זה אחרי הגניבה בביתו. זכורני את אותם רגעים. היה זה ביום שישי, חזרנו מהתפילה ב'לדרמן', הוא הוריד את הטלית והתפילין והתיישב ללמוד. כמדומה שהלימוד היה אז בחברותא עם בנו הגאון רבי שאול שליט"א ועם הג"ר יעקב איזקוב שליט"א. "הרבנית גם היא שבה מבית הכנסת, הלכה למרפסת והנה הארון של הכסף פתוח וריק מכסף. היה זה רגע קשה מאד. היו שם סכומים גדולים שנאספו ממכירות הספרים, והיה בהם כדי פרנסת הבית לכל החודשים הבאים, ולחתונת בני המשפחה. לשמע קריאת הכאב, הוא קם לראות. אך מיד חזר ללמוד ברוגע, ולא דיבר מילה אחת.

"אלא שבאותו יום שישי אחר כך, בדרך לברית, אמר לי: 'אצל החזון איש גנבו שעון זהב שעמד על השולחן וכאב לו מאד על כך, כאבה לו הנקודה שהוא נותן אמון בבני אדם ובאדם המסתובב בתוך הבית, ואותו מאן דהוא זה שנכנס, ויוצא מנצל את האמון הזה לרעה'. וסיפר, שלאחר מכן מצאו את הגנב מת בבור בפאתי בני ברק. בגניבה הנוכחית בבית מרן לא מצאנו את הגנב. בימים שלאחר מכן, לא היה לרבנית לקנות לחם ומצרכים לשבת וכו', עד שאבי זכורנו לברכה סייע להם".

"תקרא להם, רחמנות"

היה מופלג גם במידותיו, בבין אדם לחבירו.

"פעם אחת נסעתי איתו לברית ב'אם וילד'. משום מה הוא התעניין מי המוהל, והשבתי לו כפי ששמעתי מאבי הבן. כשהגענו, היה נשאר ברכב בחוץ והיה לומד בגמרתו ואני הייתי נכנס לברר האם כבר הכל מוכן ומזומן. נכנסתי וראיתי שזה לא המוהל המדובר. התעניינתי, ואבי הבן אמר 'ביטלתי אותו ולקחתי אחר'. סיפרתי למרן כי בסוף יש מוהל אחר, כי הוא ביטל את

להרבה מאוד מקומות, "הוא צוחק, "אבל אם אנחנו כבר מדברים על סוכות, אז תשמע מה חשבתי בדיוק על הנושא הזה..."

וכך, בלי לשים לב, התראיין הרב בריזל ל'לקראת שבת', ואת התוצאה תשפטו אתם, כשנגיע לסיומו של המאמר...

"במשך 27 שנים, הייתי נוסע לאוקראינה לחגים, גם בימים הנוראים, גם בסוכות ופסח. נדדתי בין הקהילות היהודיות שם, ישבתי עם היהודים המקומיים שלא זכו לקבל חינוך יהודי, אלו שגדלו תחת משטר הרשע של סטאלין ימ"ש וזכרו, וגם הדורות הבאים אחריהם, שגדלו אצל הורים שהידע שלהם ביהדות שואף לאפס..."

"בכל אופן, בגלל שהסתובבתי לא מעט במקומות הללו, למדתי לדבר את השפה הרוסית, וב"ה אי אפשר 'למכור' אותי ברוסית. אני מבין את השפה

טב, וגם דובר אותה לא רע. אבל מה? אני אמנם מדבר רוסית בצורה טובה, אבל שומעים עלי שאני 'עולה חדש'...

"במשך השנים נשאתי דברים בפני יהודים באינספור הזדמנויות. לפעמים הייתי מגיע עם מתורגמן שתרגם את דברי, ולפעמים דיברתי ברוסית.

"בהתחלה חשבתי שאם אני אדבר אל האנשים בשפת האם שלהם, ברוסית, הם בוודאי יתחברו טוב יותר לדברים ויכולו לקבל ממני. אבל אחרי זמן מה גיליתי שההיפך הוא הנכון. כשדיברתי ברוסית, הם התייחסו אלי כמו ל'עולה חדש', אחד שבקושי מבין את השפה, שובר את השיניים, ובוודאי גם תוכן דבריו נראה בהתאם. מה הוא כבר יכול לספר לנו שלא ידענו קודם, הרי הוא בקושי יודע רוסית... איזה איש לא מפותח!

"לעומת זאת, כשבאתי עם מתורגמן שדיבר בשפה רהוטה ובמילים גבוהות ברוסית, הקהל היה מרותק, הקשיבו, האזינו, וגם הפנימו..."

"למדתי מזה לקח מאוד חשוב לחיים, לא משנה מה אתה אומר, לא משנה מה יש לך למכור, השאלה היא איך אתה 'משווק' את זה. אם אתה תבוא עם מתורגמן, אז אתה אורח חשוב שבא מחו"ל, ושמדבר הכי יפה בעולם, עובדה, המתורגמן אומר את זה במילים כאלו גבוהות וערבות לאוזן.

"אבל אם אתה מדבר בשפה שהיא קצת לא הכי מהוקצעת ומדוייקת, ההתייחסות לדברים שלך תהיה בהתאם, וזאת על אף שאת אותם דברים בדיוק, הציבור היה מקבל בצורה שונה לחלוטין אם הם היו מוגשים לפניו בעטיפה יפה יותר..."

"עכשיו, תחשוב על זה רגע: הרי אנחנו כולנו 'מוכרים' לילדים שלנו את מרכולתנו. יש לנו מה למכור להם, ראש השנה, יום כיפור, סוכות, תפילין, ציצית, תפילה, נטילת ידיים, פרשת השבוע, חשיבות לימוד התורה, כיבוד הורים, ציות לגדולי הדור..."

"אנחנו מוכרים להם כל כך הרבה מוצרים, שחשוב לנו מאוד שהם יקנו אותם מאתנו... אבל איך אנחנו משווקים להם את זה??? אה??? אתה רוצה להגיד לי איך אנחנו משווקים להם את זה???..."

"תקשיב", אומר הרב בריזל שראה שאני כבר מתחיל לחפש מתורגמן שיעביר את דברי לילדים שלי... "ברור שאני לא מתכוון שאתה צריך להביא מתורגמן הביתה, או להתחיל לדבר אל הילדים בשפה גבוהה כמו איזה מרצה באוניברסיטה. "שמואל", הוא מחקה את קולו של אב מסור, "במטותא ממך גש נא אל כיוור הרחצה, מלא את הנטלה במים זכים וצלולים עד סמוך לגדותיה, וטול ידך בזהירות המתבקשת, על מנת שאוכל לוודא שהנך נוהג כהלכה, ולא סוטה חלילה ימין או שמאל מדברי חכמינו פוסקי הדורות..."

"אם תגיד כך לילדים שלך, אני חושב שזה יהיה שיווק גרוע מאוד... כמובן שהורים מדברים עם הילדים שלהם בשפה רגילה ונורמטיבית, בלי משחקי לשון ובלתי להתייף עם משפטים גבוהים.

"אבל יש משהו הרבה יותר יסודי בשיווק. לא 'מה' אתה אומר, אלא 'איך' אתה אומר. כלומר, אם אתה מגיע לשולחן שבת עם עיניים חצי עצומות, מפהק פיהוק שיש בו כדי לבלוע מקרר שלם, עם הדלתות, ולאחר מכן עושה קידוש בחופזה ומתיישב לאכול עד שאתה נרדם, נו... אני לא חושב שזה נקרא לשווק לילדים מוצר שנקרא 'סעודת שבת' בצורה מכובדת... ממש לא.

"אבל אם אתה מגיע עם חיוך רחב, כל כולך אושר ושמחה, איזה יופי! שבת קודש!!! שבת קודש!!! אוו אווהה איך אנחנו שמחים שבאה שבת, אפשר לשבת ביחד, לשיר זמירות, להתענג על השבת ולזכות במצווה כבירה, עם כל כפית של מאכל שאנחנו מכניסים לפה... ילדים בואו נרקוד!!!

"כמובן שזה יהיה 'שיווק' הרבה יותר יעיל ואפקטיבי. הילדים שלך ירצו

לקנות את המוצר הזה, וכשיהיה להם אותו ביד, הם לא ירקו אותו ולא יוותרו עליו בעד שום הון שבעולם..."

"ועכשיו אנחנו מגיעים לחג הסוכות. הסוכה! הלולב! האתרוג! שמחת בית השואבה! משם שואבים רוח הקודש. שמחה של מצוה, אנחנו צריכים לשווק את החג בצורה נכונה, לגרום לילדים שיזכרו את החג כמו שצריך".

"כשאני הייתי עושה את חג הפסח באוקראינה, הייתי צריך לערוך 'ליל הסדר' ברבים. מספר פעמים עשיתי ליל הסדר בקייב, השתתפו בו 500 יהודים..."

"עכשיו, יש בעיה. הרי ליל הסדר בחוץ לארץ עושים פעמיים, בלילה הראשון של פסח וגם בלילה השני. ובכן, בלילה הראשון באים 500 יהודים, הם רוצים לראות מה זה 'ליל הסדר', עושים קודם תעמולה חזקה, יש כאלו שיש להם זיכרונות עמומים מבית אבא..."

"אבל מה גרום להם לבוא בלילה השני??? מילא יהודים שומרי מצוות, נו, ברור שהם יבואו. אבל אלו שאינם שומרי מצוות, איך נגרום להם לבוא גם בלילה השני, לשתות ארבע כוסות ולאכול כזית מצה?

"אני החלטתי להפוך את ליל הסדר לחוויה שהם לא ישכחו, ושתגרום להם לבוא פעם נוספת. אני שר, משתולל, רוקד, עושה שמייח, משהו לא רגיל.

"הציבור מתחיל לשר, ואני שם בקבוק מלא יין על הראש ומתחיל לרקוד כמו כל ירושלמי שורשי, שמכיר את הריקוד הזה. אצלם זה היה חידוש עצום, הם נהנו עד הגג, אבל לא אמרתי די, זה השלב שבו אני לוקח מטאטא ושם על השיניים, רוקד במרץ בלי שהמטאטא יפול, אחר כך אני מחליף את המטאטא בכיסא, ולבסוף אני שם על השיניים ספסל גדול, ורוקד איתו כך כשאני שומר על שיווי המשקל..."

"הציבור יוצא מהכלים, מתרגשים, שמחים, זה לא משהו שהם יכולים לשכוח. למחרת, כל אחד מביא איתו חבר יהודי נוסף..."

"אני חשבתי לתומי שזה טוב מספיק, כדי להביא אנשים לעוד לילה של ליל הסדר, לא יותר מזה. אבל קרה פעם שצעדתי ברחובות קייב, והנה עוצרים אותי זוג יהודים, הם אומרים לי שלום בהתלהבות..."

"הבנתי שהם יהודים, אבל מאיפה הם מכירים אותי, ולמה הם כל כך שמחים לראות אותי? התחלתי לתחקר אותם, ואז אומרת לי הגברת: 'מה זאת אומרת??? אתה האיש שרקד עם הספסל על השיניים, איך אפשר לשכוח את זה???'..."

"אכלנו מצה, שתינו ארבע כוסות, שרנו שירים, אמרתי דרשות, היו ריקודים, היה אוכל טעים במיוחד אבל מה הם זוכרים??? ספסל... אם תשאלו אותי, זה החלק הכי פחות חשוב בליל הסדר, אבל זה החלק שהעביר להם את ההתרגשות, זה החלק שגרם להם להבין שזה לילה מאוד שמח ומאוד מיוחד, וזה החלק שהם זכרו ושאותו הם לא ישכחו לעולם.

"עכשיו תגיד לי: בגלל שהם נולדו באוקראינה, מגיע להם לחוות כזה ליל הסדר מיוחד, והילדים שלי שזכו להיוולד בירושלים לא מגיע להם? הילדים של מוישה רובינשטיין מצפת, לא מגיע להם? הילדים של יענקל אלברשטיין מראש פינה לא מגיע להם? למה? בגלל שהם לא יודעים רוסית???

"אנחנו כולנו צריכים 'לרקוד עם ספסל'. לא רק באוקראינה, לא רק אני, ולא רק ספסל, כל אבא וכל אמא מחוייבים 'לרקוד עם ספסל', כל אחד והספסל שלו, אנחנו חייבים לתת לילדים שלנו חוויות של רוחניות, חוויות של שמחה בקיום המצוות, זאת החובה שלנו, ואם אנחנו נחנך אותם בצורה הזאת, הם לא ישכחו את החינוך שלנו לעולם!!!"

"הדברים נכונים לאנשים בכל גיל", אומר הרב בריזל לאחר מחשבה נוספת, "אבל ביתר שאת הם נכונים למי שיש לו בבית ילדים קטנים, ילדים בגיל

חמש, שמונה, עשר, 12, אפילו בחורים צעירים.

"אני רוצה לספר לכם סיפור, על נפש של ילד מה היא קולטת, ואיך זה משפיע עליה גם אחרי שישים שנה ויותר..."

"לפני כ-15 שנה, שהיתי תקופה בארגונייה. פגש אותי שם עסקן יהודי מקומי, שראה שלא משעמם איתי, וביקש ממני טובה... 'ש פה בעיר בית סוהר', כך הוא סיפר לי, 'ושם יושב יהודי חרדי אמריקאי, שהסתבך עם רשויות המס בארה"ב ונמלט מפניהם לארגונייה.

"האמריקאים הוציאו נגדו בקשת הסגרה, והרשויות בארגונייה עצרו אותו, וכעת הוא ממתין להחלטות של בית המשפט, אם להסגיר אותו ובאלו תנאים.

"האיש הזה יושב בכלא לבד, הוא דובר יידיש ואנגלית, היהודים פה ברובם דוברי ספרדית, אין מי שיבקר אותו וישוחח איתו, אתה הרי דובר יידיש, זאת הזדמנות מצוינת לשמוח אסיר מסכן, להפיג את העצבות שלו ולתת לו קצת שמחה..."

"נעניתי בשמחה. לקחו אותי לבית הסוהר, עברתי את כל הבידוקים הנדרשים, ונכנסתי לחדר עם האסיר. שוחחתי איתו, העליתי לו חיוך על השפתיים, גרמתי לו לצחוק, ברוך הוא וברוך שמו..."

"הביקור הגיע אל סיומו, הסוהר מלווה אותי החוצה, ובוזה נגמר הסיפור..."

"כמה ימים אחר כך פונה אלי שוב אותו עסקן ואומר לי: 'ר' יוחנן, כל עוד אתה כאן בארגונייה, תעשה טובה, לך תבקר אותו שוב. מאוד שימחת אותו בפעם הקודמת, מי יודע מתי בפעם הבאה הוא יוכל ככה לשמוח ולצחוק'.

"כמוכן שלא היססתי, מיהרתי לאשר ביקור נוסף ואכן ביקרתי את היהודי, שוחחתי איתו, שימחתי אותו, ושוב הגיע זמן הביקור אל סיומו ויצאתי החוצה.

"בשלב זה, החל העסקן לספר לי סיפור מדהים... שאני חושב שיש בו מסר חשוב לכל אדם, מה זה נקרא 'נשמה של ילד', וכמה חשוב להשפיע עליה לטובה..."

"התיק של היהודי הזה, הוא תיק פדראלי, הסביר לי העסקן, 'יש כאן התנהלות בין הרשויות של ארה"ב והרשויות של ארגונייה, זה נושא מורכב מאוד, ויש מערכה משפטית על כל כך הרבה פרטים. כשמדינה מסגירה אסיר, היא יכולה לדרוש דרישות שונות, שישפטו אותו רק לפי החוקים שלה, ולא בצורה חמורה יותר ועוד ועוד.

"והנה לא פחות ולא יותר, נפלנו על שופט ערבי... שופט יליד לבנון, שבגיל צעיר היגר לארגונייה, השתקע בה והפך למקומי, למד את השפה, למד את מקצוע המשפטים ולימים הפך לשופט בכיר.

"אם בתחילה חששנו מפניו, עד מהרה גילינו שזה היה ממש מתנה מהקב"ה. כל מה שאנחנו מבקשים ואפשר לתת במסגרת החוק, השופט הערבי נותן ליהודי הזה. כאילו יש לו היכרות אישית איתו. ממש כל מה שאנחנו מבקשים ואפילו מעבר'.

"כך למשל, המשפחה של היהודי הזה באה לכאן לחגוג את חג הפסח. הם ביקשו אישור להיכנס לכלא ולעשות איתו את ליל הסדר. כולם הסתכלו עליהם כמו משוגעים, אין סיכוי! אבל למרבה ההפתעה השופט שאל אותם כמה זמן הם צריכים, ובאיזו שעה הם מתכננים לסיים את החגיגה. הם השיבו שבשעה תשע בערב, פחדו לבקש יותר, אבל השופט צחק הוא אמר: 'אתם יהודים, אני יודע איך זה אצלכם, תשע זה לא תשע, וגם לא עשר... אני מאשר לכם עד 11 בלילה!..."

"פעם אחרת הם באו לערוך כאן שמחה משפחתית, וביקשו מבית המשפט שיאשר לו לצאת מהכלא לכמה שעות כדי להשתתף בשמחה, בליווי של סוהר כמובן. ושוב, אותו שופט שמנהל את התיק שלו, החליט לאשר, נגד כל הסיכויים..."

"גם מול האמריקאים הוא עומד איתן, ודורש לנהוג עם האסיר בצורה רכה יותר. הוא קבע למשל, שההסגרה תהיה בתנאי שבארה"ב יכירו בזמן שהוא היה עצור בארגונייה, וינכו לו את התקופה הזאת מעונש המאסר שייגזר עליו..."

"מספר לי אותו עסקן שבאחת ההזדמנויות הוא שאל את השופט בצורה ישירה: 'אמר לי כבודו, מה מצאת אצל היהודי הזה שאתה נוטה כל כך לטובתו. אני כמוכן שמח על כך מאוד, כי אני יהודי, אבל אתה הרי לא יהודי, למה אתה כל כך דואג לו???'

"השיב לו השופט, תשובה שהממה אותו: 'כבר יותר משישים שנה אני מחפש יהודי שאוכל להשיב לו טובה... שישים שנה לא מצאתי הזדמנות להחזיר טובה ליהודי, ועכשיו כשיש לי הזדמנות כזאת, אני מנצל אותה עד תום. כל מה שאוכל לעשות לטובתו, אעשה!!!..."

"מה היה הסיפור? ובכן, השופט הזה התגורר בלבנון כילד צעיר. אבא שלו היה סוחר עשיר, והוא היה עובד אצל אבא שלו, ועושה עבורו שליחויות בגיל צעיר מאוד.

"חלק מהאנשים שאיתם אביו עבד היו יהודים, והם תמיד התייחסו אלי יפה, נתנו לו 'בקשיש' נחמד וכיבדו אותו בממתק. את האמת: זה מרגש אתכם שאברהם אבינו ומשה רבינו באים לבקר בסוכה שלכם? או שבעצם אתם חושבים שזה לא בדיק ככה, וזה רק סוג של הגזמה... חלילה וחס! אם הזוהר הקדוש כותב זאת במילים ברורות, אז זאת האמת. איך אפשר שלא להתרגש???

ה'פלא יועץ' כותב שאצלם נהגו להניח שבעה כיסאות ריקים בסוכה, כסא אחד לאברהם אבינו, כסא אחד ליצחק אבינו וכן הלאה.

נו, לא לכל אחד יש מקום בסוכה לשבעה כיסאות ריקים. לצערנו אנחנו היום נאלצים להסתדר עם סוכות קטנות, ולשמחנתנו ב"ה המשפחות הולכות וגדלות... אבל כסא אחד ריק להשאיר לאושפיזין - זה אפשרי בדרך כלל.

אני הקטן נוהג להשאיר בסוכה שלי כסא אחד לכבוד האושפיזין, ועליו יש כיסוי יפה ומכובד, שרקומים עליו שמותיהם של האושפיזין הקדושים.

תחשבו על זה, אם הילד שלכם רואה שהשאריתם כסא ריק, מה זה עושה לו, איזה רושם זה עושה עליו? הוא מבין שזאת לא בדיחה, האבות הקדושים באמת מגיעים לשבת בסוכה שלנו... ככה אנחנו מרוויחים שתי ציפורים במכה אחת: גם נטענו בלב של הילד שלנו את האמונה החזקה, וכמוכן בלב שלנו עצמנו, וגם זכינו באמת לארח את האושפיזין בשמחה ובלבב שלם!

הייסוד ושורש העבודה, כותב דבר נורא, שמי שאינו מזמין את האושפיזין לבוא ולבקר בסוכתו, הם באמת לא דורכים בסוכה שלו... זה דבר נורא! אבל מי שמזמין כסא, ומזמין את האושפיזין בפה, ומאמין באמונה שלמה שהם אכן מגיעים, ושמוח עמם ומתנהג בכבוד ראש ובשמחה של מצווה, כפי שראוי להתנהג בחברת האבות הקדושים, אחד כזה זוכה לחגוג את חג הסוכות כדבעי, ובאמת זוכה לקיים "זמן שמחתנו", ולהשפיע מחג הסוכות שמחה גדולה לכל ימות השנה, אמון כן יהי רצון.

אוסף הדרכות והנהגות

דברים מכלי ראשון שנכתבו ע"י כמה מתלמידי מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

כשנכנסו קיבל אותם ואמר, 'אומר לכם משהו שאמרת לא מזמן לזוג שהיו אצלי, כי הוא נכון גם אצלכם' וחזר על אותם המילים בדיוק.

היתה לו עקביות בלתי נתפסת באמירת השיעורים, הנהגות מופלאות שלא להחסיר שיעור כמעט בשום מצב. ונביא כמה דוגמאות: בשושן פורים כשלא היה מנין בשיעור הוא בא לשיבה לומר שיעור (בשנים האחרונות היה אומר בשושן פורים שיעור בבית), אותו הדבר בחנוכה (לפני שהתקין בשיבה שלא נוסעים בחנוכה הביתה), היה מגיע לשיבה מידי יום לומר שיעור אפילו כשלא כמעט בחורים. בשנים האחרונות למרות שהיה חייב להשתתף בכינוסים חשובים להנהגת עוולם התורה, לא ספספ שיעור בשביל כינוס, לא שיעור יומי בבוקר ולא שיעור כללי בערב, פעם אחת מרן הגרא"ל רצה באופן מיוחד שהוא יבוא לאיזה כינוס הוא הרגיש שהוא לא יכול לסרב וזה היה הפעם היחידה שספספ שיעור. בשנת תשפ"ב למדו בשיבה כתובות והיה צריך להיות שיעור כללי בשבוע האחרון של הזמן, ברגע האחרון אחרי שהציבור הגיעו הוא לא יכל לבוא, והוא רצה להשלים את השיעור, ולכן למרות שבאותם שנים לא היה שיעור יומי וכללי באותו יום, ביום חמישי מסר בבוקר שיעור יומי ואח"צ שיעור כללי. ההתמסרות לאמירת השיעורים הגיעה לידי ביטוי גם בזמני חולשה, הלב שלו בשנים האחרונות עבד 10%, וגם היו לו עליות וירידות בלחץ דם, ועוד חולשות ומכאובים, ועם כל זה פעמים בודדות ממש ספספ שיעור, בחורף תשפ"ב ספספ שיעור אחד, והשנה (פ"ג) אני חושב שלא ספספ שום שיעור, והיו הרבה תקופות שהיה צריך לשכב באיזה חדר צדדי לפני השיעור. בקיץ תשע"ט למדו פסחים והיו לו כאבי גב נוראים שמי שהיה רואה היה בוכה, הוא היה ממש מתפתל מכאבים, (פעם אחת התבטא בבדיחותא שזה יותר גרוע מהגיהנום כי זה לא מפסיק בשבת...), ואף שלא היה נאנח או מתלונן אבל לא היה שייך להסתיר את זה, ללכת כמה מטר היה לוקח לו כמה דקות, באותו קיץ הספיקו חצי מהכמות, ועכ"ז מסר שיעורים כרגיל עם כאבים בלתי נסבלים. כשהרבנית היתה חולה בקיץ ס"א אמר אז שיעורים לשיעור ג' והוא היה מאד עייף כי היא לא ישנה בלילות והוא עזר לה הרבה וכמעט לא ישן בלילה, וגם אז הוא לא ספספ שיעורים, וכשאמרו המספידים שהוא זכה לומר שיעורים עד יומו האחרון בגלל מסירותו לאמירת השיעורים, זה ודאי נכון, אבל צריך לדעת עד כמה היתה המסירות שלו לשיעורים. בבית החולים מסר שיעור יום לפני הפטירה, אבל זה לא היה פעם ראשונה שמסר שיעור בבית חולים, גם שנה שעברה (פ"ב) מסר שיעורים בבית החולים.

בבין הזמנים בהתחלה היה מוסר בערב פסח שיעורים על ערבי פסחים ואח"כ זה עבר להמשיך את המסכת של הישיבה ואז זה היה גם בשאר הבין הזמנים, וגם אז לא היה מפספס יום, והיה מוסר גם בחול המועד, וזה יכול להיות קשור לזמנים שטרדות הציבור התגברו, ומסתבר שעשה את זה בתור מחייב בשבילו ופחות בשביל הציבור, (כשהיה מוסר חבורות בלילה היה מוסר גם בליל פורים, וגם בחנוכה, ואחרי החבורה בחנוכה הרבנית היתה מחלקת לטקסט).

ביום הכיפורים כשהיה יוצא מבית הכסא היה נוטל ידיים ג' פעמים כדרכו.

היה מפליא לראות איך בליל ראש השנה היה אומר לכל אחד 'וכן למר' במשך קרוב לשעה והיה כל הזמן בפנים מאירות.

בהקפות בשמחת תורה היה יושב על הבימה או במקומו במזרח עם ספר תורה קטן ולומד גמרא בריכוז כשכולם היו רוקדים, והיה לומד מסכתות כמו סוכה עירובין זבחים וכדומה. וכשהיו לוקחים את הספר תורה כדי להחזירו לארון הקודש היה ממתין עד שסיימו להכניסו ורק אז היה הולך.

שנה אחת (ע"ה) במסיבה בשמחת תורה כיבו את האורות והשאירו רק את הפנסים של ארון הקודש כדי לשיר שירי דביקות, אז הוא הוריד את הכובע כדי שיוכל ללמוד משניות, ואח"כ כשכיבו גם אורות אלו הוא הלך לביתו.

לפרטים ולשליחת חומר 05276-92282

דיבר פעם שאפשר להשתנות בצורה משמעותית, וסיפר בשם הגה"צ ר' בן ציון במברגר שהיה משגיח בשיבה, שהוא עלה פעם במדרגות ושמע שני בעלי תשובה משוחחים, אחד שאל את השני, כיצד אתה מסביר את הבחורים כאן, הרי אנחנו עשוינו בעצמינו מהפך בלתי רגיל, והתעצמו וגדלו כל כך ביחס למה שהיינו, והרי הבחורים כאן נולדו במקום הנכון וגדלו במקום הנכון, הלא הם יכולים לעשות כזה מהפך ולצאת גדולי הדור, מדוע לא עושים זאת. ענה לו חבריו: הם תינוקות שנשבו, לא יודעים שאפשר להפוך הכל.

אמר לאחד מהבחורים שהיה קשור איתם כהדרכה לחתונה שמיד אחרי השבע ברכות צריך להביא חברותא הביתה לסדר שלישי, בלי עיכובים. כמו שהאשה חוזרת לעבודה. אין הבדל. אברך אחר שאל אותו אם אפשר ללכת לכולל ערב בשנה ראשונה (זה היה כמה חודשים אחרי החתונה, והיו לזה סיבות מיוחדות), ואמר שאין בעיה.

עד שנת תשס"ו (בערך) היה עונה בעצמו לכל הטלפונים (עד למעלה מבן פ'), ואז הפסיק לענות בעצמו, והיה צריך לתאם או להתקשר לאחד הילדים שלו שגרו בסמיכות. ואמר לתלמיד שכבר לא יכול יותר לענות לכל הטלפונים, ורק בערב ראש השנה עונה לכולם כי צריך להרבות לעצמו זכויות ואנשים מתקשרים.

שאלו אותו זוג האם כדאי לגור בסמיכות להורים. דובר על מגורים בקביעות ולא דווקא על זוג צעיר. אמר שזה דבר מאוד טוב, וגם לי עצמי יש כמה ילדים שגרים מאוד קרוב, וזה מאוד נעים. אבל כל זה רק בתנאי שהורים יודעים שלא מתערבים ומסוגלים לזה. אם לא, לא כדאי בכלל.

אברך צעיר בא לשאול על כל מיני פטנטים במעשרות. ענה לו לגבי ההלכה לך תשאל רב תשאל את הרב יהודה אריה דינר שלט"א, אבל אם אתה שואל עצה טובה ממני, לעולם אל תשחק במעשרות, תמיד תיתן, לא תפסיד כלום, אל תחפש פטנטים, ואם יש לך שאלה תמיד תשאל רב, אל תחליט לבד, לא תפסיד מזה בכלל.

הגיע אברך שחמיו הולך לבית מלון בפסח, והדבר היה זר לאותו האברך. אחרי שדנו והבין שלפי הנתונים מסתבר שלא כדאי לדחות את ההזמנה, שאלו האברך מה בקשר לאוכל, הציע שיוכל בקלות להביא לבד, אמר לו רה"י אל תחשוש תאמרו מראש שאתה מביא לבד, בפסח עושים הרבה חומרות, וזה לא אמור לפגוע אם מביא אוכל לפסח.

פעם נכנס אברך להתייעץ בקשר לנסיעה לחו"ל עם משפחת חמיו לחופש. רה"י לא 'התלהב' מהרעיון אבל לא שלל. האברך הסביר שיוכל יותר ללמוד כי אשתו תהיה עסוקה עם משפחתה בנופש, ורה"י לא התנגד רק חזר על הדברים והדגיש אותם, בכדי לתת לאותו אברך תחושה שיתכן שהכל רק דמיון. ואז הוסיף ברחמים על אותם אנשים שבגלל שהתרגלו להתפנק לא יכולים להנות מפחות.

היתה פעם מערכת בחירות מאוד מאוד סוערת בשאלה מי יהיה ראש הממשלה, והציבור היה דרוך ביותר כי צד אחד איים ממש על הציבור החרדי. קצת לפני הבחירות בשיחה שמסר בשיבה דבר בזעזוע, שמעתי שבחורים חושבים שמשנה מי יהיה ראש הממשלה, היתכן? זה מה שקובע?

אברך ממקורביו תיאר איתו שיבוא יחד עם אשתו. כשנכנסו התייחס אליה והציע לקחת כסא יותר נח מהערמה בצד, בכדי לתת לה תחושה נוחה.

אחד מהבחורים התארס ועלה אל רה"י עם הכלה. רה"י אמר להם 'כפי שאני מכיר את החתן את מאוד הצלחת, וכפי שממעתי ממנו הוא מאוד הצליח', וברך אותם. אחרי כשבועיים התארס חבר טוב של אותו הבחור, וגם הוא עלה לרה"י עם הכלה. רה"י שידע שמיחסיים משקל רב לכל מילה שלו, לא רמה להוסיף ולא רצה להפחית, אבל גם לחזור על אותו הדבר ישמע מגוחך.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

כונה במצוה קיומית בסוכה ומ"ע שהזמן גרמא

תקיעות דרבנן. והוכיח מזה דע"כ אף למ"ד מצ"כ ליכא גרעון במעשה המצוה ונתקיים בטיבול ראשון, ורק לא יצ"ח, דלזה בעי כוונה לצאת, אכן מעשה מצוה חשיב. והקשה דאין זה כמו שמוכח מסוגית הגמ' עירובין דענין הכונה היא לאשווי' לשם מעשה מצוה, והניח בצ"ע.

ב' דיני כוונה למ"ד מצ"כ

ואשר יראה בהאי ענינא, דתרי דיני כוונה נאמרו למ"ד מצ"כ, חדא, בעיקר המעשה מצוה ובלא זה הוי כחצי דבר כמו שמתבאר מדברי החזו"א או"ח סי' כ"ט סק"א, ועוד, כוונה לצאת יד"ח. והוא מוכרח מיני' וביה דאין ענין הכוונה רק לצאת יד"ח כמש"כ שם החזו"א, דהרי לענין בל תוסיף הרי אין כוונת הגברא לצאת ידי חובתו 'שהרי יודע שהוא שאינו מצווה בזה אלא שהוא מוסיף, והלכך לענין ב"ת הכוונה שעושה לשם מצוה ר"ל שיחשב דבר זה ג"כ לשם מצוה ולשם ה', והוא כוונה בעיקר המעשה'.

ונראה דמקור הדברים, דסתמא דהסוגי' דר"ה החסרון למ"ד מצ"כ משום דנדון כמתעסק, והיינו לאשווי' לשם מעשה מצוה. והדין הנוסף להנך אמוראי בפסחים דאף לענין מידי דאכילה בעי כוונה למצוה והרי לענין אכילה י"ל כמו שמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ה"ה למצוה כמש"כ הר"ן שם וזוהי באמת שיטת הרמב"ם והשו"ע, ואמנם לדעת האמוראים דאף במידי אכילה בעי כוונה, וכן כמה שיטות ראשונים להלכה, י"ל דנתחדש בזה נהי דלענין גוף המעשה ליכא חסרון במידי דאכילה שהרי כן נהנה ובזה לא חולקים, ומ"מ נתחדש עוד ענין כוונה לצאת יד"ח ובהא אף מידי דאכילה בעי כוונה.

ובפשוטו יש להוכיח כן מהמבואר בר"ה דר' זירא סבר כר"י דס"ל דמצות צריכות כוונה, ומאידך בפסחים קי"ד ע"ב לענין טיבול בחזרת, דילמא קסבר ר"י מצות אצ"כ. ויל"ע, הרי בשופר קסבר ר"י דבעי כוונה. וע"כ הנדון דמידי דאכילה שאני שכן נהנה ומ"מ נסתפקו בגמ' דילמא איכא דין נוסף לצאת יד"ח, וזה אף במידי באכילה.

ואשר לפ"ז, מיושבת היטב קושיית האגלי טל מסוגית הגמ' עירובין דמתבאר דדין כוונה נאמר בעיקר מעשה מצוה לאשווי' לשם מעשה מצוה, ואילו בתוס' פסחים מתבאר דאף בלא כוונה חשיב מעשה מצוה. ולפמש"כ הרי התוס' פסחים איירי במידי דאכילה, ובזה לכו"ע ליכא גרעון בעיקר המעשה דבהא כו"ע מודו, שכן נהנה, כסברת הרמב"ם והר"ן, ואכן למ"ד דבעי כוונה אף במידי דאכילה, הוא משום דאיכא דין נוסף דכוונה לצאת יד"ח, והוא מעכב בקיום המצוה ולא במעשה המצוה. ולכן הסוגי' דעירובין לענין בל תוסיף הנדון לענין 'המעשה מצוה' והוא דין הכונה הנאמרת בעיקרו של מעשה. ואילו בתוס' בפסחים ליכא גרעון בגופו דמעשה, דהרי מידי דאכילה הוא, ורק נשנה דין נוסף דכוונה, לענין לצאת יד"ח, וכמש"נ.

יסוד הקוב"ש והאמ"ב במצוה שהתוצאה היא המצוה לא בעי כונה

והנה לענין מצ"כ בציצית, כתבו האמרי בינה או"ח סי' י"ד ובקוב"ש כתובות דף ע"ד, ד"ל דכל הדין כונה הוא היכא דבעי 'מעשה', אכן היכא דהמצוה היא התוצאה היא במאי 'דלבוש', לא בעי בזה כוונה.

בחיודש הפמ"ג דמצוה שאינה מחוייבת לא בעי כונת מצוה לכו"ע

הפרי מגדים סי' ח' בא"א סק"ט, חדית לן יסוד חדש בדין מצוות צריכות כוונה, וז"ל, "גם בטלית דין תורה אטו מחויב הוא לילך בציצית עד שיאמרו דבעי כוונה". ומבואר, כיון דטלית אינה מצוה המחוייבת לית להך הלכתא דמצוות צריכות כוונה, דדין כוונה נאמרה היכא דמחויב לצאת ידי המצוה ובהא צריך לכוין בעשייתו להמצוה דנתחייב בה. ואף דכל שלובש הד' כנפות הרי מחויב, מ"מ כיון שרשאי להוריד, אינו מצוה המוכרחת ולא בכלל הדין דמצ"כ, והוא דבר חדש ונפלא.

ואשר לפ"ז נראה לדון לענין מ"ע שהזמן גרמא בנשים לשיטת הרמ"א ודעימי' דנשים מברכות, ד"ל דאף בלא כונה שפיר מקיימות המצוה דהרי אינה מחוייבת בהך מצוה, כי אם רשות וקיום מצוה ולא עדיף מציצית.

קושיות לשיטת הפמ"ג

האמנם לכאורה סתירה גלויה לדברי הפמ"ג מסוגית הגמ' בר"ה כ"ח לענין סוכה בשאר ימים דאף דאי בעי אכיל כסוגית הגמ' סוכה כ"ז ואין בזה חובה אליבא דרבנן דר"א [ובלא"ה איירי לענין ישן דלכו"ע ליכא חיוב] מ"מ מבואר בגמ' דתליא בדין דמצות צריכות כונה, דמבואר דלמ"ד מצות צריכות כונה לא קעבר על בל תוסיף בישן בשמיני משום דלא מכוין למצוה, והרי לדברי הפמ"ג כל דאינו מוכרח לקיומי לית לדין כונת מצוה, ולא עדיף בזה ממצות ציצית דכתב הפמ"ג דלא בעי כונה, ובציצית הוא עוד מחודש טפי דהרי כשלובש ד' כנפות שוב מחויב וכמש"כ הגרע"א בה' ציצית דמה"ט בעי עמידה בברכת ציצית, דכעת מחויב. ואילו בסוכה לעולם אי בעי לא אכיל, ואי בעי לא ישן, ודעת הפמ"ג בזה צע"ג.

הנה רבותינו הוכיחו מסוגית הגמ' עירובין צ"ה ע"ב לענין בל תוסיף בתרי זוגות תפילין, דלמ"ד מצ"כ הכוונה היא חלק מגוף המצוה, ולכן אינו עובר בבל תוסיף בלי כונה, לא כן למ"ד מצוות א"צ כונה אין גרעון בעיקר המעשה מצוה ואף אי יכוין שלא לצאת כקושיית הטורי אבן ר"ה כ"ח מ"מ כ"ז רק לענין דאינו יוצא י"ח, אכן אין זה גרעון בגוף המעשה מצוה. כ"כ האגלי טל בהקדמה והגר"ח בכתבים וקוב"ש ח"ב סי' ל"ג וחי' ר' שלמה עמ"ס ר"ה. והוא סתמא דסוגית הגמ' בר"ה דבלא כונה חשיב מתעסק יעו"ש.

ואשר לפ"ז יש לתמוה ע"ד הפמ"ג הנ"ל בענין ציצית, דמאי איכפת לן דאינו מחויב, דכ"ז ניחא אי הדין כונה הוא ענין נוסף לצאת יד"ח, ובהא חידש הפמ"ג דבעי מצוה דמוכרח למיעבד ולא בציצית, האמנם אי נימא דהדין כוונה הוא כדי לאשווי' לחפצא דמצוה, בדין דנימא כן אף בציצית, וצ"ע.

האגלי טל שם בהקדמה הוכיח מתוספות פסחים קטו ע"א, דענין הכוונה למ"ד מצ"כ הוא דין נוסף על עיקר מעשה המצוה לענין לצאת יד"ח. דהרי כתבו דלרב חסדא בירך על טיבול ראשון אהני למרור דומי' לתקיעות אף דמצ"כ. ולכאורה הרי בטיבול ראשון אין כוונתו למצוה, ושאי מתקיעות דנתקיים בתקיעות דמיושב מצות שופר לכה"פ

בציצית לשיטתייהו אזלי]. וליכא הכרח לענין מצוה קיומית דזמן גרמא בנשים. והדבר תלוי אי כוונה זו השניה היא כוונה לקיום חובתו וא"כ ליכא במצוה קיומית, או דילמא כונה לקיום המצוה, ודבר זה שייך אף במצוה קיומית.

חקירת החלקת יואב אם כיוון למצוה דרבנן אם מועיל למצות התורה

ראיתי בחלקת יואב או"ח סי' י"א דחקר בדין מצ"כ היכא דקעביד מצוה דאורייתא וכיוון למצוה דרבנן, אי סגי בזה. והוכיח מסוגית הגמ' ר"ה בפירכת הש"ס היאך יושבים בסוכה בשמיני עצרת והרי קעבר על כל תוספי דמכווין למצוה. והקשה הרי מכוין למצוה דרבנן והיאך מהני לכוונה למצוה דאורייתא כדי לעבור על כל תוספי. והוכיח מזה דסגי בכונה למצוה דרבנן.

ולפמ"ש"כ ליכא רא"י, דהרי לענין כל תוספי איירי בדין כוונה לעיקר המעשה שהוא בתורת מעשה מצוה, ובזה י"ל דליכא חילוק בין דרבנן לדאורייתא שהוא דין כוונה בחפצא דמעשה לשווי' למעשה מצוה, והרי בין כך אינו מכוין לצאת יד"ח דהרי אינו מחויב בזמן זה כמ"ש"כ החזו"א, ואמנם לענין הכונה הנוספת לצאת יד"ח, לעולם י"ל דבעי לכוין למצוה מהתורה ולא די בכונה למצוה דרבנן. ובעיקר הנדון יעויין חזו"א פסחים סי' קכ"ד ע"ד התוס' שם דנראה דבעי לכוון אי מהתורה אי מדרבנן. ואילו במטה אפרים סתם בזה דדי בכונה למצוה, ואכ"מ.

ביסוד רבינו יונה מצות שבדיבור לכו"ע בעי כוונה

מובא ברבינו יונה ברכות דף י"ב ע"א, יסוד, דמצות שבדיבור לכו"ע בעי כוונה. והקשה הפנ"י ריש פ"ב דברכות והטורי אבן ר"ה כ"ח מריש פרק שני דברכות לענין ק"ש דמבואר להדיא בש"ס דתליא בדין מצ"כ בדין היה קורא בתורה והגיע זמן וכו'. ועייין עמק ברכה מש"כ בזה.

והנראה לפמ"ש"כ, דכונת רבינו יונה היינו כלפי הכונה בעיקר המעשה לאשווי' לחפצא דמצוה, והיינו היכא דאיכא מעשה, בזה למ"ד מאצ"כ לא בעי כוונה לאשווי' למעשה מצוה אלא המעשה מחמת עצמו נדון כמעשה מצוה, וחדש בזה רבינו יונה, דכ"ז "במעשה", אכן במצות "שבדיבור", בהא בעינן כוונה לשווי' למעשה מצוה. אמנם לענין דין השני דכוונה, והיינו כונה לצאת יד"ח, אף במצות שבדיבור תליא בפלוגתא דעלמא דמצ"כ וזוהי הסוגי' בריש פ"ב דברכות, די"ל דקסבר דעיקר מצות קרי"ש זה שינון כמ"ש"כ בירושלמי, והיה קורא בתורה, היא היא הכוונה לגוף "המעשה מצוה" דקרי"ש, וא"כ כל הנדון זהו לענין דין כוונה "לצ"ח", ותל"י בסוגי' דעלמא דמצ"כ, ומיושבת היטב קושית הפנ"י וטורי אבן, וכמ"ש"נ בס"ד. ויתישב בזה עוד, בפ"ב דמגילה דמבואר במתני' דבעי כוונה בקריאת המגילה ובש"ס שם לא תלה זאת בהך פלוגתא דמצ"כ ועמדו בזה יעויין מש"כ הרשב"א שם והר"ן דף ה' בדפי הרי"ף ותוס' ר' יהודה החסיד בברכות שם. ולפ"ד רבינו יונה אתי שפיר דהרי במצות שבדיבור לכו"ע בעי כוונה, והיינו כוונה לעיקר המעשה ד"קריאת המגילה".

וכתב שם הגרא"ו זצ"ל דמדברי הביאור הלכה סי' ס' חזינן דבעי כוונה אף בציצית. ולפמ"ש"כ י"ל דאה"נ צדקו דברי הקוב"ש לענין הכוונה בעיקרו דמעשה, דהיכא דהמצוה היא התוצאה לא נדרש הך כוונה בעיקרו של מעשה [ועדמש"כ הר"ן לענין מידי דאכילה שכן נהנה], ומ"מ איכא דין נוסף דכוונה 'לצאת יד"ח'.

במצוה קיומית יש דין כונה לשווי' מעשה מצוה ולא לצאת יד"ח

ומעתה נראה בשיטת הפמ"ג לענין ציצית, דכלפי המבואר דתרי עניני כוונה נאמרו במצוות. חדא, כונה לעיקר המעשה דלא יהי' כמתעסק, בהא פשיטא לי' דבציצית ליכא דין כוונה וכמ"ש"כ בקוב"ש הנ"ל, אכן הנדון דהפמ"ג דאכתי בעי כוונה לצאת יד"ח המצוה. וכוונה זו השניה חדית לן הפמ"ג דהוא נאמר רק במצוה דמחוייב למיעבד כן, אכן לענין ציצית דאינו מחוייב לילך בציצית, א"כ לא בעי כוונה לצאת יד"ח, משום דאין זה חובה.

ומתישב מאי דהקשינו לפי מש"כ רבותינו להוכיח מסוגית הגמ' עירובין דבעי כוונה לאשווי' לשם מעשה מצוה ובלא כונה הוי חצי דבר, וא"כ אף בציצית ניבעי הך כונה. דלפמ"ש"כ הך כוונה לא בעינן בציצית, משום דליכא מעשה מצוה כי אם מאי דהוא לבוש בציציותיו. ונדון הפמ"ג הוא לענין דין הנוסף דכוונה דהוא הכוונה לצאת יד"ח, וכמ"ש"נ.

ישוב שיטת הפמ"ג

ומיושבים היטב דברי הפמ"ג דכתב לענין ציצית דאינה מצוה מחויבת לא בעי כוונה מסוגית הגמ' ר"ה לענין סוכה דהגמ' תולה דין סוכה בשאר ימים בדין מצ"כ, והנפק"מ לבל תוסיף. והרי סוכה אינה מצוה מחויבת יותר מציצית. ולפמ"ש"כ אתי היטב, דנדון הגמ' בדין כונה בעיקר המעשה לאשווי' לשם מעשה מצוה, ובהא ליכא חילוק בין סוכה לשאר מצות, דהך כוונה נשנתה לענין גופו של מעשה ורק ע"י הכונה הושלם מעשה המצוה, ובפרט זה חלוק מציצית דליכא בזה עשיה כמ"ש"כ בקוב"ש. וזהו הרי כל נדון הגמ' לענין כל תוספי, ואיירי כלפי הדין כוונה בעיקר המעשה לשם מעשה מצוה כמ"ש"כ החזו"א דהרי ידוע דבזמן זה אינו מצווה בזה, וע"כ אין בזה נדון דכוונה לצאת יד"ח, כי אם הכוונה לאשווי' לשם מעשה מצוה.

ואה"נ לענין כוונת לצאת יד"ח, לא בעי בסוכה בשאר ימים דלא עדיף טפי מציצית, דמצוה דאינו מוכרחת ליכא דין כוונה לצאת יד"ח, לפום יסוד הנפלא דהפמ"ג, וכמ"ש"נ.

כוונה במ"ע שהזמן גרמא

והדרינן לקמייתא לענין מ"ע דהזמן גרמא בנשים, לפמ"ש"כ לדעת הפמ"ג, הרי דין כוונה לעיקר המעשה מצוה, בעי, אכן לענין הכוונה לצאת יד"ח, כיון דאינה מחויבת הוי דומי' לציצית דלא בעי כוונה זו השניה. ואמנם דעת הח"ח דאף בציצית בעי כוונה כמ"ש"כ בסי' ס'. ומ"מ י"ל דקסבר דציצית נדון כמצוה מחויבת ושייך בה כונה לצאת יד"ח. [וע"ע מש"כ בעטרת המועדים סי' י"ט ויתכן דהמ"ב והפמ"ג בפרט זה

נושא הגיליון

'מדרגה בדופן הסוכה'

שתים כהלכתן ושלישית טפח

בהרבה בתים עושים את הסוכה במרפסת הבית. כאשר המעקה של המרפסת בנויה ממדרגה של שיש, שבצידו יש מעקה, אליו מצמידים את הדפנות, ונקרא דופן 'מדרגה' כי בחוץ רואים דופן ישרה ורק בפנים יש מדרגה (ראה תמונות). יש אופן נוסף, שבסוף המרפסת בונים כמין ספסל מברזל

ואנוהו - בארבע מינים מהודרים

שיפור מעשי על ההודרים הנודשים

בבחירת ארבעת המינים

מפי הר"ד דוד אברהם אהרמן שליט"א

מחבר הספר "עוז בהדר" על ארבעת המינים
המפורסם ביותר במעלה המדרגה, טיפוח במנה"ט
ובתוך זה הפירוט והלימוד באמצעות

סוכה כשרה כהלכתה

שיפור מיוחד הנוגע למעשה לכל אחד ואחד

בבניית הסוכה כהלכה

מפי הגאון הגדול רבי מאיר שמואלביץ שליט"א

מראשי ישיבת מיר
במסגרת הוראה בסוכה - (מחזוריק)

הסיעורים יתקיימו ביום חמישי פרשת האזינו ו תשרי
בין השעות 2:00-3:00 בצורה
בבית המדרש ביזמק קרלין סוכנת בית ישראל ירושלים
שמעו ותחי נמשכם

הספר נמכר במחיר הנמוך ביותר
כל חלק ביום ימיים בשם במאת שנים על לימוד המורה
קי"ח ספר - הוצאת כולל לכת בסת ודוד ודוד

עם תמיכת משרד החינוך והתורה והמחנכים
המרכז הלאומי לחקר התורה והמחנכים
המרכז הלאומי לחקר התורה והמחנכים

הורעה חשובה:

הגיליון הבא (מספר 411) יופיע אי"ה ביום ג' פרשת נח ב' חשוון תשפ"ד בברכת 'גמר חתימה טובה' המערכת

דבר העורך

וכפטיש יפצץ סלע

כח התורה: כתוב בפסוק (ירמיהו פרק כג פסוק כט) הלא לה דברי פאש נאם ה' וכפטיש יפצץ סלע, דורשת הגמ' (סנהדרין דף לד.) דבי רבי ישמעאל תנא, מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות - אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים.

וכך אנו רואים בסוגיא של מדרגה בסוכה, שיש בו אינסוף סברות וצדדים נפלאים, לפסול ולהכשיר, כפטיש יפוצץ סלע, וכלשון הפסוק (איוב פרק יא פסוק ט) אַרְבֵּה מֵאַרְצָה מִדְּבַר וְיִרְחֶבֶת מִנֵּי יָם.

יש כאן דבר פלא, בהתחלה כאשר אדם שומע שיכול להיות שסוכה עם מדרגה פסולה, הוא מגיב ואומר, אין שאלה בכלל, הסוכה כולה עם דפנות כהלכתן עם כל החומרות, ובוודאי כשרה 'למהדרין מן המהדרין'. ואח"כ כאשר מתעמק וחושב ומבין את הבעיה, הוא אומר מה השאלה ודאי הסוכה פסולה, ושוב כאשר מעלים בפניו צד להכשיר חוזר בו ומכשיר בודאות, וכן לגבי הישיבה על המדרגה.

הסבר הדבר הוא פשוט, כי באמת יש במדרגה הרבה אופני הגדרות חלוקות, הצד השווה שבהם, שבכל סברא וסברא אפשר להתווכח עם סברות מהיפך להיפך.

ומספרים תלמידי חכמים מופלגים שכבר הרבה שנים יש להם מדרגה בסוכה, וכל שנה יש להם מה לפלפל ולחדש בה, בכדי להכריע בדין המדרגה צריך ללמוד היטב הרבה סוגיות מנוסכרות סוכה ועירובין, שיעור סוכה ז על ז, שיעור דופן י, שיעור לבד, חקק, פסל היוצא מן הסוכה, מחיצה של שתי בלי ערב, דופן עקומה, שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, אין גדיים בוקעין בו, שמו ימושך, ועוד.

על כזה סוכה אפשר לומר 'דעת בעלי בתים היפך מדעת תורה', כי עם הארץ לא מבין בכלל על מה יצא הקצף הדי הסוכה סגורה מכל הצדדים ואילו התלמיד חכם לא גומר לפלפל.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

מדרגה בדופן הסוכה ומרפסת חוצצת מעל חלק מהסוכה

המדרגה ולמעלה והדופן התחתונה נחשבת כהמשך הקרקע, ומה שיש כאן שני מפלסים אין דין שקרקע תהיה ישרה, ולא מצינו דין דופן עקומה או לבדו כאשר הקרקע לא ישרה.

ובזה מתעורר ספק נוסף, האם גם כאשר הדופן התחתונה גבוהה יותר י' טפחים עדיין נחשבת כהמשך הקרקע, או רק בפחות מ' טפחים נחשבת כהמשך הקרקע.

נפקא מינה בחקירה: א. כשיש דופן פחות מ' על המדרגה, שלפי הצד שהוא קרקע צריך י', ואם הוא המשך הדופן לא צריך י'. ב. לשבת על המדרגה, שאם הוא דופן אולי יש בעיה לשבת בתוך הדופן, אבל אם הוא קרקע או שרק הצד החיצוני שלו הוא מחיצה ודאי שמוותר לשבת עליו כדין ספסל בתוך הסוכה. ג. כאשר המדרגה גבוהה מעל י' טפחים שאם דינה כקרקע יתכן לפסול, ואם דינה כדופן אין הבדל, ד. בסוכה פחות מ' אם דינה כקרקע היא מצטרפת, ואם דינה כדופן אינה מצטרפת.

3. חקק בסוכה

מבואר **בגמ'** (סוכה דף ד, וברש"י שם), סוכה שהיתה פחותה מעשרה טפחים ויש בה שבעה טפחים על שבעה טפחים, וחקק בקרקעיתה כדי להשלימה לעשרה טפחים, אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה, פחות משלשה טפחים כשרה. וביאר **רש"י** (ד"ה פחות משלשה) "וחשבינן ליה כאילו החקק לבד ומגיע עד הכותל".

ומחלקת הגמ', שרק לגבי דופן עקומה אפשר אפילו במרחק של ד' אמות מהסכך, כי כבר יש דופן ורק צריך להביאו לסכך, אבל בחקק שאין בו שיעור מחיצה וצריך לעשותו דופן, פחות משלשה טפחים אין אי לא לא.

ומבואר **בתוס'** (סוכה דף ד: ד"ה פחות משלשה, שבת דף ז: ד"ה ואם חקק) שתמה ה**ריב"א** מדוע בשבת חקיקה מועלת אפילו כאשר רחוקה מן הכותל הרבה, ואילו בסוכה כשר רק תוך ג' טפחים. ותיירץ שיש הבדל מהותי בין מחיצת שבת שהוא למנוע רגל רבים, לדופן סוכה שצריך מחיצות סמוכות לסכך ואם הרחיק הסיכוך מן הדפנות פסולה, ולכן צריך שיהיה מרחק פחות מג' כדי לצרף את הגידוד של החקק למחיצות, כדי שיהיו סמוכות לסכך שכנגד החקק.

ומדייקים האחרונים מלשונות רש"י ותוס', שנחלקו מהו גדר הדין שהתחדש בחקק, לדעת רש"י דנים כאילו החקק מגיע לכותל, והצד החיצוני הוא הדופן, ואילו לתוס' דנים שהצד הפנימי הוא הדופן וכאילו הדופן התקרב עד שפת החקק.

נפסק **בטור** (סימן תרלג) סוכה נמוכה שחקק בה להשלימה לעשרה, אם יש בחקק גודל מספיק להכשר סוכה כשירה בתוך החקק, ודוקא אם אין בין החקק לסוכה ג' טפחים. ומדייק **הבית יוסף** מלשון הטור שהסוכה כשרה רק בתוך החקק ולא מסביב לחקק, ותמה על טעמו מה זה שונה מאיצבטא בגבוהה מעשרים, שמוותר לשבת גם מחוץ לאיצבטא. ומיישב **הפרישה** (אות ח) את דברי הטור, שמחוץ לחקק אי אפשר לדור כי אין שם גובה י' טפחים, ודינו כדירה סרוחה. ולדעת **המהר"ח** הובא **בחדושי הגהות** וכן סובר **הביכורי יעקב** (ס"ק יא) הטעם משום שנחשב שהדופן מגיעה אל החקק, ולכן השטח שבין החקק לכותל נחשב מחוץ לסוכה. ומוסיף הביכורי יעקב, שמוכח מלשון רש"י שהחקק מגיע לכותל, ואם כן כשר גם המקום שמחוץ לחקק.

שתלוי באויר ומזכיר צורת האות ל', ונקרא דופן 'למוד' כי גם בחוץ לא רואים דופן ישרה אלא מדרגה (ראה תמונות). וכעת השאלה האם הסוכה כשרה ושאלה זו מתחלקת לשנים בין סוכה קטנה שאין בה ז' על ז' לסוכה גדולה שיש בה ז' על ז', ובסוכה גדולה אם נניח שהסוכה כשרה האם מותר לשבת על המדרגה.

1. ביאור צדדי הפולמוס

אופן השאלה: השאלה מתחילה כאשר המדרגה רחבה יותר מג' טפחים, ויש הפסק ברצף הדופן בין החלק הסמוך לקרקע לחלק שמעל המדרגה, וגורם לחשב את המדרגה כדופן נפרדת מהדופן שממשיכה למעלה, והמדרגה אינה גבוהה עשרה טפחים כך שאין לה שיעור דופן לסוכה, והדין דופן מתקיים רק בדופן העליונה, והיא גבוהה מהקרקע יותר משלושה טפחים שכבר אין בו לבד.

השאלה מתחלקת בין 'סוכה גדולה' ו'סוכה קטנה', ויתכן ש'סוכה קטנה' פסולה, ו'סוכה גדולה' כשרה.

ב'סוכה קטנה' השאלה באופן שאין בסוכה רוחב של שבעה טפחים כשרים בלי המדרגה, וצריך להחשיב גם את השטח של המדרגה כחלק מהסוכה, והנדון הוא האם המדרגה מצטרפת עם שאר השטח להיות יחד סוכה אחת.

ב'סוכה גדולה' הנדון על כשרות הסוכה מתחיל רק כאשר הדופן עם המדרגה נצרכת לכשרות הסוכה, כגון כאשר המדרגה פרוסה על פני יותר מצד שלם אחד של הסוכה, ובלעדיה אין מספיק להכשר הדפנות, או שיש גג מעל חלק מהמרפסת ומבטל דופן אחד, ויש מרחק של יותר משיעור ד' אמות שלא יהיה בו דופן עקומה.

אבל ב'סוכה גדולה' שיש שיעור סוכה של ז' על ז' גם בלי המדרגה, ויש שיעור דפנות כשרות שהם 'שתיים כהלכתן' ושלישית טפח, באופן כזה אין שאלה על כשרות הסוכה, ונשאר רק השאלה האם מותר לשבת על המדרגה.

2. איך מחשיבים את המדרגה?

יסוד החקירה ושורש הפולמוס הוא, איך להסתכל על המדרגה, האם נחשב כדופן או כקרקע.

נדון כדופן: הצד הראשון הוא לדון את המדרגה כדופן, וצד זה יתכן בכמה מהלכים: א. כל המדרגה חלק מהדופן, והרי לפנינו דופן רחבה למטה וצרה למעלה, סברא זו נכונה רק בדופן 'מדרגה' ולא בדופן 'למוד'. ב. השכבה החיצונית של המדרגה, היא הדופן של הסוכה, וכל עובי המדרגה הוא ספסל בנוי עבור היושבים בסוכה, סברא זו נכונה רק בדופן 'מדרגה' ולא בדופן 'למוד'. ג. המדרגה היא דופן מסתובבת וכשרה גם בלי הדין של דופן עקומה, כי אין דין שהדופן תהיה ישרה, כמו כאשר הדופן הולכת ממזרח למערב, ולפתע פונה צפונה או דרומה וכי יש בזה הלכה למשה מסיני שצריך להיות ישר מתחילה ועד סוף, כך גם מלמעלה למטה מי אומר שיש חסרון שמשותב, סברא זו שייכת גם בדופן 'למוד'. ד. שיש כאן שני חלקי דופן חלוקים בגלל שיש ביניהם ג' טפחים, והצד הפנימי של המדרגה הוא המחיצה, ואז יש בעיה של מחיצה תלויה כיון שאין חיבור בין שני חלקי הדופן. רוב צדדי האיטור מתבססים על הסתכלות זו, שמדובר בשני חלקי דופן חלוקים.

נדון כקרקע: אפשרות נוספת לדון את המדרגה, שדינה כקרקע ואין דינה כדופן, ואדרבה הדופן מתחיל מאחרי סיום

וכך פסק השו"ע (סעיף י) לגבי חקק בסוכה, שצריך להיות בחקק הכשר סוכה, ושלא יהיה ג' טפחים בין החקק לדופן, וכתב המשנ"ב (ס"ק כט) שהטעם משום שאומרים לבדו, ונחשב שהדפנות מגיעות לחקק, ויש פוסקים שמחמירים שלא לאכול ולישון מחוץ לחקק, כי זה דירה סרוחה, משום שהיא פחות מ' טפחים. (והעירו שאם הדפנות מגיעות לחקק, הרי נחשב שמחוץ לחקק זה כמו מחוץ לסוכה, ואסור לישיב שם גם לולי הטעם של דירה סרוחה).

דין מחיצה תלויה: מבואר במשנה (סוכה דף טז.) ונפסק בשו"ע (סימן תרל סעיף ט) המשלשל דפנות מלמעלה למטה, כלומר שעושה מחיצה תלויה בסוכה, אם גבוהה שלשה טפחים מהקרקע פסולה. ומבואר במשנ"ב (ס"ק מה) טעם הפסול, שכל מחיצה שגדיים יכולים לעבור מתחתיה, אפילו אם הגובה שלה יותר מ' טפחים, אינה נחשבת מחיצה.

4. ביאור הצדדים

צדדים לאסור: בכדי לאסור יש להניח את ההנחות הבאות, א. המדרגה דומה לחקק, וכמו שבחקק רואים שאין אפשרות לחבר חלקי דופן שיש ביניהם פער של יותר מג' טפחים, כך גם במדרגה, ולא נאמר דין דופן עקומה אלא כשיש שיעור דופן, ולא כאשר היא מכשירה את הדופן, ב. אי אפשר להכשיר את הדופן העליון, משום 'מחיצה תלויה'. ג. למרות שאין גדיים בוקעים בו בפועל, מכל מקום כתב החזו"א שגם בלי גדיים בוקעים בפועל המחיצה נפסלת. ד. גם אם נניח שהסוכה כשרה, יתכן שאי אפשר לשבת על הדופן, ואין בו הכשר מדין 'פסל היוצא מן הסוכה'.

צדדים להתיר: בספר תוספת אורה (עמוד ה) העמיד בבהירות 8 צדדים להתיר, ולחיבת הקודש נעתיקם בקצרה: א. השכבה החיצונית של המדרגה היא הדופן, ונאמר 'דל מהכא עובי המדרגה' כמבואר בשו"ת רב פעלים, ולפי זה מדרגה 'למד' פסולה כי אין לו דופן. ב. 'דופן עקומה', וסברא זו שייכת גם ב'למד', ולפי זה יתכן שאסור לשבת על המדרגה אם נניח שאסור לשבת בתוך הדופן. ג. 'נחשב קרקע' גם בגבהים שונים הכל קרקע אחת כמבואר ב'דבר שמואל'. ד. מחיצה בעוביים חלוקים, רחבה למטה וקצרה למעלה, ה. כאילו מילא את כל המקום הנמוך, כיון שהמפלס האמיתי של הסוכה הוא מעל המדרגה. ו. לא מעכב שיעור ז' על ז' בריבוע כמבואר ברמ"ז, אלא העיקר שיהיה מקום ישיבה נוח, וזה מתקיים גם במדרגה. ז. בסוכה גדולה עיקר כשרות הסוכה בפנים, והחלק על המדרגה מוכשר מדין 'פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה'. ח. גם בלי למלאות את המקום הנמוך, הרי במפלס מול המדרגה יש חלל סוכה כדון, ז' על ז' בגובה י', וכיון שמתקיים בו שיעור סוכה, מכשיר את הסוכה.

5. מדרגה בסוכה קטנה

בדורות עברו היו מרפסות קטנות, וכפי שרואים בדברי הפוסקים הקדומים שדברו באופן שהמדרגה עצמה מצטרפת להכשר שיעור סוכה מצומצמת של ז' על ז'. לדעת הדבר שמואל (סימן רג), מובא בשערי תשובה (סימן תרלד ס"ק ג) ובכורי יעקב (ס"ק ו), סוכה ששה על

המחשות נפלאות מחוך ספר 'מראות סוכה' באדיבות 'קול הלשון'

מרפסת רגילה עם מדרגה בצורת 'למד' וחלק מהמרפסת מקורה על ידי מרפסת מחקומה מעל

6. מדרגה בסוכה גדולה

בדור שלנו כמעט ולא מצוי מרפסת קטנה בשיעור מצומצם של ו' טפחים, שנדון האם המדרגה שמשלימה עוד טפח כשרה להיות חלק מהכשר סוכה, ולכן התעוררה השאלה בזמננו גם כאשר יש בסוכה ז' על ז', האם רשאי לצרף את צד המדרגה להכשר דפנות, והאם רשאי לשבת על המדרגה.

מי שעורר את הפולמוס על סוכה גדולה, הוא הג"ר מאיר שמואלביץ שליט"א (ישורון לא עמוד קיז, ישורון ירח האיתנים עמוד קב) כאשר בשנת תשנ"א התעורר לכך כאשר שאל את אחיו הגדול להבדיל בין חיים לחיים הג"ר רפאל שמואלביץ זצ"ל האם מותר לשבת על המדרגה, ואמר לו ר' רפאל עד שאתה שואל על המדרגה, תשאל על הסוכה עצמה. ואז הלך לשאול את גדולי הפוסקים.

דעת המתירים: יש רבנים שהורו מיד להתיר כמו הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש פרק כד, ספר הסוכה חלק ב עמוד לג אות ג בסוף העמוד בסוגריים), והג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל פרק כב אות לז), וכן כאשר פגש הג"ר מאיר שמואלביץ את הג"ר שלמה ברמן זצ"ל, ויבדלחט"א הג"ר ברוך דוב פוברסקי שליט"א, בבית הלוי שמגר, ושם יש ספסלים צמודים לקיר, ושאל אותם אילו לא היה כאן תקרה האם היה אפשר לסכך מעל הספסל, ואמרו שניהם בפשיטות שמותר.

ולדעת הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קמה), פשוט שמותר, ואינו קשור כלל לדין של מחיצה תלויה ודופן עקומה, כיון שבאמת יש דופן מהסכך עד הקרקע, אלא שהצורה של הדופן משתנה שלמעלה הוא דק ולמטה הוא עבה, והצד הפנימי נחשב כעין ספסל לשבת עליו.

ולדעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך ד סימן קסב) יש להתיר את הסוכה, דאי נימא שכן היא צורת הרצפה שבאותו מקום עולה, והבליטה היא חלק מהרצפה אין חשש כלל, כי יש על המדרגה שיעור דופן עשרה טפחים עם סכך, וגם אי נאמר שהדופן מתחיל מהרצפה ונחשב כדופן שהתעקם, דינו כיושב על הדופן בסוכה וסכך עליו, ואפילו תחת דופן מותר לשבת כמבואר בדין של צריף.

הצטרפו להיתר: יש רבנים שהסתפקו ונטו לאיסור, ובסוף הכריעו להיתר, כמו הג"ר רפאל שמואלביץ זצ"ל והג"ר אברהם דוד רוזנטל זצ"ל שבתחילה הסתפקו בדבר ובסוף הכריעו להיתר.

והג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה תניינא ב - ג סימן נו), והג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קמה), והג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל פרק כב אות לז), ההוראה המקובלת היא כדעת הדבר שמואל שהובא בשערי תשובה, ושו"ת הרמ"ז, להתיר סוכה קטנה פחותה מז' על ז', ומצרפים את המדרגה להשלמת שיעור הכשר הסוכה.

והוסיף הגרי"ש פישר שההיתר הוא רק כאשר יש מדרגה בדופן אחד של הסוכה, ולא כשיש מדרגה בכמה מדפנות הסוכה. ובדברי הגר"ש ז' מבואר שההיתר מבוסס על כך שאין במדרגה גובה י' טפחים, וכן מדויק בדברי הגרי"ש פישר.

ולדעת האור לציון (חלק ד סימן כו אות ז) נוקט להחמיר, על פי דברי המגן אברהם (סימן תרלד ס"ק א) שאוסר לשבת בקרן פחות משבעה טפחים בתוך סוכה גדולה, כי צד לשבת שם, ובאופן שיש ברצפת המרפסת שטח של 56 ס"מ כשיעור הקטן של עשרה טפחים, ויש גובה של עשרה טפחים מהמעקה עד הסכך, מצרפים להיתר את שיטת הרמ"ז, אך עדיף להגביה את קרקע הסוכה לגובה המעקה.

שישה טפחים, שיש בה מדרגה רוחב טפח בגובה עשרה טפחים והיא חזקה וקבועה, נחשבת כרצפת הסוכה שעליה מניח את האוכל, וכיחד יש בה שבעה טפחים, והמנהג להכשיר את הסוכה, והוסיף שעדיין לבו מפקפק בדבר, והסביר את טעם ההיתר שדנים את כל גובה המדרגה כאילו היא חלק מהרצפה. ונחלקו הפוסקים בכוונת הדבר שמואל, האם למעשה התיר או שעדיין לא ברור לו להתיר למעשה.

לדעת שו"ת הרמ"ז (סימן ט) כשהמדרגה גבוהה פחות מעשרה טפחים כשר, כי אינו רשות בפני עצמה אלא נחשב כקרקע הסוכה, וכן משום שהטפח השביעי נועד בשביל שולחנו, והרי יש לו מקום לאוכל, ואפילו באופן שאין עשרה טפחים מעל המדרגה.

מאידך מובא בשם החזון איש (ארחות רבינו חלק ג עמוד ח) שגם באופן שהמדרגה פחות מעשרה טפחים יתכן שהסוכה פסולה, ולכן צריך להניח קרש על המעקה בכל הגודל של הסוכה. כדי שהוא יהיה הקרקע של הסוכה. ואמר להג"ר חיים קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבינו שם) שזה דומה למה שהסתפק בחזו"א (עירובין סימן קי"ט ס"ק כח) האם ארון וספסל מחוברים ממעטים את השיעור של רוחב ד' אמות, והוא הדין במדרגה בסוכה, ולכן מספק יש להחמיר ולפסול את הסוכה.

וכן לדעת הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני סוכות עמוד רל), כאשר אין ז' על ז' בקרקעית הסוכה, מספק אין להחשיב מקום זה לשטח הסוכה אלא רק ממקום שיש בו שטח של ז' טפחים, כי גם הדבר שמואל בעצמו לא בדירא לי, וכתב שלבו נוקפו על כך. ויש להחמיר אפילו באופן שיושב על המעקה והרגליים שלו בתוך הסוכה, כי צריך קרקע שבעה טפחים בגובה שוה.

ולדעת החלקת יעקב (חלק ג סימן טז), כל ההכשר של הדבר שמואל זה רק בגורל ששה, אבל בפחות מכך הדבר שמואל לא הכשיר. וכתב עוד שתלוי האם נוח לשבת על המדרגה, והעלה צד שגם בפחות מג' טפחים הסוכה נפסלת. ועיין בהגהות בנו שם דתמה על זה מאוד, ולא נמצא מי שחשש לזה.

ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי איש פרק כד) במדרגה גבוהה יותר מג' טפחים ראוי להחמיר מאד אם לא בשעת הדחק.

ולדעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה תניינא ב - ג סימן נו), והג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קמה), והג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל פרק כב אות לז), ההוראה המקובלת היא כדעת הדבר שמואל שהובא בשערי תשובה, ושו"ת הרמ"ז, להתיר סוכה קטנה פחותה מז' על ז', ומצרפים את המדרגה להשלמת שיעור הכשר הסוכה.

והוסיף הגרי"ש פישר שההיתר הוא רק כאשר יש מדרגה בדופן אחד של הסוכה, ולא כשיש מדרגה בכמה מדפנות הסוכה. ובדברי הגר"ש ז' מבואר שההיתר מבוסס על כך שאין במדרגה גובה י' טפחים, וכן מדויק בדברי הגרי"ש פישר.

ולדעת האור לציון (חלק ד סימן כו אות ז) נוקט להחמיר, על פי דברי המגן אברהם (סימן תרלד ס"ק א) שאוסר לשבת בקרן פחות משבעה טפחים בתוך סוכה גדולה, כי צד לשבת שם, ובאופן שיש ברצפת המרפסת שטח של 56 ס"מ כשיעור הקטן של עשרה טפחים, ויש גובה של עשרה טפחים מהמעקה עד הסכך, מצרפים להיתר את שיטת הרמ"ז, אך עדיף להגביה את קרקע הסוכה לגובה המעקה.

מאיז חסמי קנינים קדוהים

יום טוב: בבנינים גבוהים וחדשים מתקנים מיכל גז מרכזי לצריכת כל דיירי הבנין, ובכדי שהגז יעלה ויגיע לכל דירה גם בקומות הגבוהות מתקנים מאיד חשמלי שתפקידו לחמם את הגז וליצור לחץ אחיד בכל צנרת הגז. והסימן לכך, כאשר יש הפסקת חשמל, הכירים גז לא פועלת, גם אם כבר פעל לפני כן, ההפסקת חשמל תגרום לכיבוי האש!

והתעוררה השאלה האם בשבת מותר להשתמש בגז עם בלעך, למי שמקפיד על גנרטור. כיון שבעקיפין נשתמש עם החשמל של המאייד, (גיליון אספקלריה 55 אב תשפ"ג).

ובאות יש נפק"מ הרבה יותר גדולה בענין, והוא ביום טוב שמותר להעביר אש דולקת לצורך אוכל נפש, וכאשר מדליק אש בכירים של גז (באופן שאין מעגל חשמלי בכירים עצמו, או לשיטת המתירים, ניתן להשיג במערכת את גיליון עומק הפשט מספר 258 בנושא 'הפעלת כירים ביום טוב'), הרי משנה וגורם לשינויים בזרם החשמל בצורה ישירה או עקיפה, כי הרי כאשר יש מספיק גז ולחץ, המאייד לא פועל, וצריך לברר את הענין, נשמח לקבל במערכת 'הילכתא' כל מידע בנושא.

7. אופנים כשר לכל הדעות

עצה טובה: העצה שהציע הג"ר מנדל אטיק, להרכיב את המחיצה על גבי המדרגה באופן שהקיר יהיה עקום כמו 'תל המתלקט', כך שלא יהיה בשום מקום פער של ג' טפחים ויהיה רצף של חיבור בין תלקי המחיצה.

העצה שכתב בחוט שני, לצמצם את הפער של ג' טפחים על ידי חיבור קורות למחיצה למטה. וכעין זה הציע הג"ר מאיר שמואלביץ להניח דברים ליד הדופן שיהפכו להיות חלק מהדופן ולא נדרש לכך גדר דין ביטול, כי מחיצה כשרה גם בלי ביטול לשבעה או ביטול לעולם.

עצה נוספת להניח חפצים ולבטלם לרצפה, בקוטר של ז' על ז' כך יש לו במקום הכשר סוכה, וכל השאר יוכשר מדין פסל, וראה בספר **הסוכה** (עמוד לט) שיש דעות שמכשירים מדין פסל דק מול מקום הכשרות, ולא כל הסוכה.

עצה נוספת אמר הגרש"א להעמיד מחיצה מבחוץ ומספיק לכך אפילו רק מוטות של שתי, וממילא אין צורך בדופן של המדרגה.

8. מראי מקומות

מקורות: ראש וראשון הכותבים בסוגיא זו הוא הג"ר אליהו יספיש שליט"א בספרו **ספר הסוכה** (חלק ב עמודים כט-מג), היקף מדהים בנושא כתב אחי הג"ר **משה לייב לוי שליט"א בספרו בית מלא** (עירובין מעמוד תנו עד עמוד תקלג), בו הביא מו"מ עם גדולי הפוסקים בנושא, עם צדדים וביאורים נפלאים בענין.

בחיבור הנפלא (220 עמודים) **תוספת אורה להג"ר יוסף מילר שליט"א** הקיף את כל הסוגיא של 'מדרגה בסוכה' בצירוף משא ומתן עם חכמי הדור, והעתק הרבה תשובות ומאמרים שנכתבו בסוגיא, ניתן להשיג במייל 0533112100@gmail.com כמו כן נשאר עדיין מספר עותקים מודפסים אחרונים, ניתן להשיג במודיעין עילית 053-3112100. כמו כן מופיע הקונטרס בגירסה המעודכנת של תוכנת 'אוצר החכמה'.

פרויקט מדהים זכו לבצע מערכת 'קול הלשון' בספר **מראות סוכה** (עמוד 160) בו מופיע המחשות נפלאות לכל פרט ודין בסוגיא מרתקת זו.

ובא להיתר, מכח פסיקת האחרונים שמבואר מדבריהם שדנים את המדרגה כהמשך ישיר לרצפת הסוכה, שיש כאן רצפה אחת שבחלק אחד גבוהה ובחלק השני נמוכה.

וההיתר לשבת על המדרגה התייחס למדרגה שהיא פחות מגובה י' כלשון הרמ"ז אולם לגבי מדרגה גבוהה מי טפחים לא התיר לשבת עליה, וכבר העירו (בהליכות שלמה ארחות הלכה 30) שבדבר שמואל מבואר גם ביותר מי'.

וביאר מדוע סבר בתחילה שזה מחיצה תלויה הרי במציאות הגדיים לא יכולים לעבור, כי מבואר **בגמ'** (שבת דף קא.) לגבי 'ביצאתא דמישן' שהן ספינות רחבות ארבעה טפחים ויותר, והולכות הן ומשפעות בתחתיתן עד כדי רוחב כחודו של סכין בלבד, שהם פסולות, מחמת שחלק המחיצה התחתון אינו מקיף מקום ארבעה, ואע"פ שיש שם מחיצה, מכל מקום מחיצה תלויה אינה מתרת, ומבואר בדברי החזו"א (סימן סח ס"ק י'), שלמרות שבפועל אין הגדיים בוקעים תחתיו, מכל מקום כך נאמרה ההלכה שצריך מחיצה המגיעה לקרקע.

דעת האוסרים: מי שנשאר עד סוף ימיו איתן בדעתו לאיסור הוא הג"ר **מנדל אטיק זצ"ל**, וכן נקטו והורו לאיסור הג"ר **חיים גריינימן זצ"ל** (שמועה בשם תלמידיו, ועיין חידושים וביאורים סוכה סימן א ס"ק טז) והג"ר **גדליה נדל זצ"ל והג"ר יהודה בויאר שליט"א** (דרך ישראל שבת סוף סימן יב), וטעמם משום שאין למדרגה דין קרקע כיון שמופלא ג', והמחיצה מעל המדרגה דינה כמחיצה תלויה, ולכן אפילו אם גבוהה עשרה פסולה.

וראה שם בדרך ישראל שציטט שני סברות הפכיות, א. כאשר רחב יותר מד' טפחים ויש לו שיעור רשות ונחשב דופן שפיר מצטרף לחלק התחתון, אבל אם אין לו רוחב ד' ואין לו שם דופן אינו מצטרף כיון שהוא רחב יותר מג' וכבר אינו לבדו, ב. אם יש לו ד' טפחים כשיעור רשות פסול, אבל אם הוא פחות מד' כשר, שמצטרף לחלק התחתון.

ולדעת הג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני סוכות עמוד רלא) אם אין דופן עשרה מעל המדרגה, צריך עיון אם מצטרף עם המדרגה כשהיא רחבה יותר מג' טפחים. [יתכן לדייק מדבריו, שאם גבוהה עשרה ודאי כשר].

משיב כהלכה

**ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 409 בסך 100 שקל מזומן
האגודת החשוב הר"ר אברהם טיטלבוים שליט"א
כולל 'אהבת ציון' ירושלים**

שאלה: סלט פירות חי של תערובת פרי העץ ופרי האדמה, מה מברכים עליו ומדוע?

פירות החילוקים במקרים הבאים, חתכות גדולות / קטנות, רוב של סוג אחד פרי העץ, רוב של כמה סוגי פרי העץ, רוב ניכר לעומת רוב של 51% קצפת מכסה את התערובת?

תשובות: גמ' ותוס' (ברכות דף סד.) ש"ע (סימן רב סעיף א, סימן דח סעיף ז), ש"ע הרב (סימן רד סעיף יז) פרי מגדים (פתיחה להלכות ברכות), ת"י אדם (כלל נא אות יג), ערוך השולחן (סימן ריב סעיף ב), משנה ברורה (סימן ריב ס"ק א, שער הציון ס"ק ב, ביאור הלכה ד"ה אם העיקר), אור לציון (חלק ב פרק יד אות כט), מעדני שלמה (עמוד נה), שבות יצחק (חלק ד עמוד קלה), שבט הלוי (חלק ז סימן בז), תשובות והנהגות (חלק ג סימן סט), חוט שני (ברכות עמוד דיט), שערי הברכה (פרק טו) וזאת הברכה (פרק יא).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל, התשובות המובחרות ישובו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

כבדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שילוחה 4
2. בעמודת 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשוט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. במקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

**המדור הוקדש לעילוי נשמת הג"ר שמעון יהודה בן
הג"ר אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצ"ל
נלב"ע כ"ה אלול תשנ"ט ת.נ.צ.ב.ה.**

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. דין חקק:** חקק משלים לסוכה רק באופן שקרוב לדופן ג' טפחים, ונחלקו האם נחשב שהדופן מתקרבת לחקק או החקק לדופן, ונפק"מ לשטח שמתוח לחקק. מחיצה תלויה מעל ג' טפחים פסולה. ויש פוסלים אפילו באופן שהגדיים אינם יכולים לעבור בפועל.
- ב. מדרגה בדופן:** מדרגה בדופן הסוכה יש בה הרבה צדדים בסברא לאסור ולהתיר, ותלוי איך להגדיר את המדרגה, האם כולה דופן (הצד החיצוני, דופן עקומה, שני דפנות נפרדות) או כולה נחשבת קרקע.
- ג. סוכה קטנה:** לדעת כמה אחרונים כשר, ויש מגבילים את ההיתר רק בדופן אחד, ויש פוסלים אם המדרגה גבוהה ל', ויש שפוסלים בכל אופן, ויש מתירים באופן שיש ברצפה 56 ס"מ שהוא ז' טפחים לפי השיעור הקטן.
- ד. סוכה גדולה:** רוב הפוסקים מתירים את הסוכה ואפילו לשבת על המדרגה, ויש פוסלים את הסוכה בכל אופן, ויש אומרים שאם המדרגה גבוהה ל' טפחים הסוכה כשרה אולם אסור לשבת על המדרגה.
- ה. עצות להכשר:** להניח דופן עקומה על המדרגה, לצמצם את הרוחב שיהיה פחות מג' טפחים, להניח דופן חיצוני מאחורי המדרגה, למלא את הרצפה ברוחב ז' על ז'.

עדכוני הלכה

זהירות בברכות היציא

מאה ברבנות: ביום הניפורים מצוי שלוקחים כמה סוגי כשמים כדי להשלים למאה ברכות על ידי ברכות - יציא כשמים, עשבי כשמים, מיני כשמים, הנתן ריח טוב במירות, וחשוב לדעת מה שכתב במשנ"ב (סימן דיט ס"ק טז) ובג"ז (ברכת הנהנין פרק יא סעיף ג), שברכת בורא מיני כשמים על ציפורן הוא משום הספק האם ברכתו יציא כשמים או הנתן ריח טוב במירות, ולכן אם כבר בדרך יציא כשמים או הנתן ריח טוב במירות אינו יכול לברך מיני כשמים על הציפורן (קצות השולחן סב סג), ויתכן שגם אם בדרך עשבי כשמים כבר אינו יכול לברך בורא מיני כשמים על הציפורן, כי מנהג בני תימן לברך על הציפורן בורא עשבי כשמים. (אור לציון פרק יד סעיף לו, שערי הברכה מהדורה חדשה עמוד חצו תנז, ליבון הברכה עמודים 136-137.)

נושא הגיליון הבא:

'ברכת סלט פירות'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לע"נ

הגאון החסיד ר' מאיר דוד ב"ר ישראל הירשמן זצ"ל
נלב"ע כ"ה אלול תשמ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחונת מהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בידורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, ערכונים, רישום להנחלות, ועוד...

נידונים מעשיים בהלכות טהרת כהנים

ע"פ הספר "משמרת הכהנים" הלכות טהרת כהנים
מאת הגאון רבי ישראל כהן שליט"א

נערך ע"י הרה"ג י. מנדלזון

דם הנמצא במכשיר "האקמו", לענין טהרת כהנים, ולענין קבורתו

ראשי בגוף ויש שם הרבה יותר מרביעית. ויש שטוען שיש
בצינורות 002 סמ"ק], וא"כ לא ייהני לדון מצד קמא קמא¹.

אולם אין לדון בכל זה שחסרון הדם בגוף יחשיב כמת שחסר
ויהיה אסור לקרובו הכהן ליטמא לו, כמבואר בספר סוף פרק
י"ז.

ולענין חיוב קבורת דם זה - הנה אם דם המת חייב בקבורה עי'
שו"ע (י"ד סי' שסד סעיף ד) שלא עושים טהרה להרוג אלא
קוברו כן, ופירש הב"ח משום שיש לו דם הנפש וצריך לקוברו
עם דמו, אולם דם שקודם היציאה או אחר היציאה אינו צריך
קבורה, וכ"מ בפת"ש (שם ס"ק ו) דאין חיוב קבורה מלבד דם
הנפש, וכ"כ שדי חמד (מערכת אבל אות קמ), וכ"פ שבט הלוי
(ח"ב סי' רי). ועי' מהרש"ם (ח"ד סי' קיב) דאפי' חיוב קבורה
בדם הנפש גופיה הוא רק מדרבנן דהרי הוא מקרא (דברים כא
כג) 'לא תלין - כי קללת אלהים תלוי' וזה אינו שייך בדם עיי"ש.
[ולכן נקט להקל כשיש ספק אם הוא מדם הנפש, ושבט הלוי
למד מינה להקל בעובדא אחרת שנשאל שם] ועי' בכ"ז בספר
פ"ו ס"ק כ"ו. ויש עוד להאריך בכל זה¹.

העולה לדינא. שימטופל במכשיר האקמו ומת, יש לכהנים
להיזהר מדם הנמצא בצינורות של מכשיר "האקמו". וכמו
כן יש לדאוג לקבורת הדם [ומסתבר שהוא חיוב על הבית
החולים].

שאלה. מטופל "במכשיר האקמו" שמת במהלך
הטיפול, האם יש לכהנים להיזהר שלא להיטמא
בדם הנמצא בצינורות, והאם מוטל על האחראים
לקבורת המת לדאוג לקבורת הדם?

תשובה. בדין מכשיר האקמו הדבר מצוי כשנפטר מטופל
בבית החולים מנתקים אותו מהמכשיר רק זמן מה אחרי
שהוא כבר מת ע"פ ההלכה, ונמצא שבמהלך זמן זה המכשיר
ממשיך לפעול ולהוציא את הדם בקצב מהיר, כך שאחרי
ניתוקו מהמכשיר נשארת בצינורות כמויות דם משמעותית
(יותר מרביעית²) שיצאה ממנו אחרי מיתה.

ולדין טהרת כהנים - הרי רביעית דם מטמאה אף באהל,
ונמצא שגם בשעה שכבר הוציאו את המת מבית החולים
מכל מקום אם לא פינו עדיין למכשיר זה נמצא שכל הבית
חולים טמא, ואף אם דלת החדר שבו נמצא מכשיר האקמו
הדלת סגורה מכל מקום יטמא מדין סוף טומאה לצאת.

ואם היה המכשיר מעביר מיד למקום שיש בית קיבול ושם
כבר יש דם של קודם המיתה יש לדון בזה להיתר מצד קמא
קמא בטיל ועי' בספר ריש פרק ו' בפרטי הדינים בזה, אולם
כפי שנתבאר בשאלה הדבר מצוי בצינורות ובזה הרי עומד
בפני עצמו² [כי הדם זורם בצינורות בשטף בדיוק כמו בעורק

(א) עי' בריש הספר חילוקי הדינים בין רביעית דם לחצי לוג אך מכל מקום כבר מרביעית מטמא באהל
(ב) הוסיף עוד הרב דוב כהן שליט"א אין שייך כאן ביטול, המכשיר הזה עושה את פעולת הלב והריאות כדי שהם יוכלו לנוח, דהיינו
מכניסים צינור די רחב לאיזור הלב שדרכו יוצא כל דם האדם לעבר המכשיר שמכניס לו חמצן במקום פעולת הריאות, ושוב צינור אחר
מחזיר את הדם לגוף. קצב העבודה הוא כמו שהלב עובד לכן ודאי אין מה לדון על ביטול כי כל הדם שם, מי שנכנס לחדר שיש בו אקמו
רואה צינורות אדומים מדם. גם אחרי שהאדם נפטר ממשיך כל הדם להתחלף במהירות ולכן אחרי כמה שניות הדם שבמכשיר הוא דם
שיצא אחר מיתה.

(ג) חכם אחד כתב שמצא סיפור של אדם גוי שמסיבות שונות לא רצו לאבד כלום מדמו ולכן הזרימו במכשיר מי מלח לפני הניתוק ועי"ז
הצליחו להחזיר את הדם לתוך הגוף, אם המעשה נכון והדבר אפשרי ודאי יהיה בזה תקנה גדולה הן לענין הקבורה והן לענין הטומאה.
הגמ"ח דחה עצה זו יתכן שתקנתו קלקלתו שמפסיד את הדם ואף אם המי מלח לא אמורים להתערב בדם אלא לזרום בצינור ולדחוף
את הדם בחזרה לגוף. מכל מקום לא ימלט שנמצא מפסיד את הדם

(ד) וכ"כ בכל זה הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין: לכבוד וכו' יש להחמיר בכל זה, הן בענין טהרת כהנים והן בענין הקבורה]. ולמבואר
הוא מעיקר הדין.

טהרות שאם הדבר תלוי בדעתו להתעכב מביא את הטומאה ה"נ הרי תליא בדעתו להתעכב ומביא את הטומאה והוי אהל. ואמנם האול"צ ס"ע דבריו מדברי המהרש"ם. אולם באמת אף שכ"כ המהרש"ם אך המעיין שם היטב יראה שהוסיף שם שאם מוכרח לזוז משם לא הוי אהל, וכן הראוני שכתב הגר"ק זצ"ל (חוט שני סוכות עמ' קצד) שמסוק הנמצא מעל הסוכה אינו פוסל לסוכה כלל. ושכן כתב בספר אגן הסהר (ח"ד סי' קלב) משמיה דהגר"ק ע"ש. ושהגר"א גנחובסקי הוכיח מהגינת ורדים (או"ח כלל ד אות ז) שדן בארצות הקרות, שנערם שלג ע"ג הסוכה אם פוסלה, והשיב שכשם שאין השלג מביא את הטומאה ואינו חוצץ בחלון, ופירש רש"י (ב"ב כ.). דהטעם משום שמיד נימוח, ה"נ שלג שמעל הסוכה אינו פוסלה שמיד נימוח, ומינה נלמד גם לענין מסוק שתיכף חולף והולך לדרכו, ע"ש. [ומה שהובא שם גם לענין בע"ח כגון חתול המהלך ע"ג הסוכה שאינו פוסלה, צ"ע שהרי מכיון שברצונה עומדת וודאי שפוסלת וכמשנ"ת בספר פרק ח' ס"ט, וע"ע משנ"ב סו"ס רס"ב סדין מחיצת אדם].

ועוד נראה, בדין כביסה התלויה ומתנופפת ברוח, דינה שאף היא אינה מעבירה את הטומאה, וכדין טלית המנפנפת, וא"כ ה"ה לענין סוכה אינה פוסלת בשעה זו את הסוכה שמתחתיה, וגם בזה יש להעיר על מ"ש באול"צ (שם ה"ג במקורות) לענין כביסה שע"ג המתלים וכו' שיש להיזהר בשעה שהכביסה נדה ברוח שלא ישב תחתיה בסוכה. וע' בהערות הרבנים בסוף ספר משמרת הכהנים לפרק ט' ס"ק י', ושכתב הגמ"ח גם להעיר עוד גם בדין הדלקת נרות בחנוכה, שבספר אול"צ כתב לחלק שמכיון שצריך בו דין בית יש חילוק בין רכבת למטוס. וע"ש דברי הגר"י פישוהוף בזה, ועוד הרחבה בדינים אלו.

ובדין העושה סוכה ברכב או במסוק, ע' מקראי קודש סוכות ח"א סי' א', ויש להעיר ולהרחיב בדבריו למבואר בספר פרק ט', וע"ש גם במה שדנו בדבריו שם בדין טהרת כהנים ס"ק ד, יח. ע"ש

שאלה. דין מסוק החג מעל לווייה אם יש לכהנים להיזהר שמעביר את הטומאה.
ואם המסוק חג מעל סוכה אם פוסל את ישיבתה

תשובה. מסוק העומד במקום אחד ויש תחתיו מת (כמצוי בלוויית גדולות או באסון רח"ל) יל"ד אם אסור לכהן להיכנס תחתיו כדין אהל, או שיש להחשיב המסוק כאדם הדולג וכעוף הפורח שאף בשעה שעומד אינו אהל כלל. והנה הסדרי טהרות (אהלות דף קלד): הקשה מהו החילוק בין טלית המנפנפת שאינו אהל כלל ואפילו עומדים במקום אחד ואילו בהמה וחיה כשמהלכים הוי אהל להביא את הטומאה, ומתחילה כתב שאני טלית שתנועתו ממקום למקום הוא בע"כ על ידי הרוח בלא רצונו, ולהכי גם בשעת עמידתו במקום אחד אינו חשוב קבוע ומתקיים, ובאמת עוף הפורח אפי' הוא פורח ועומד באויר במקום אחד אינו מביא ואינו חוצץ כיון שבהכרח יתנועע למקום אחר וא"א שישאר כך באויר במקום אחד גם שעת עמידתו באויר אינו נחשב קבוע ומתקיים וכו', משא"כ המהלך אין תנועתו בהכרח אלא ברצונו, וכל רגע בכל מקום שהוא בידו להישאר עומד שם, והגם שמתנועע אח"כ הוא התחדשות הרצון בכל פעם, ואין זה מגרע ששעת עמידתו למפרע לא יחשב קבוע ומתקיים, ואף שבריש וסו"ד תלה באם יכול להתעכב או לא [ומינה פשוט לענין מטוס שאינו מביא לטומאה, וע"ע מ"ש בדברי הסד"ט לעיל פ"ח סק"ל], ולפי"ז הרי מסוק יכול להתעכב, אולם מ"מ הרי הוסיף באמצע דבריו שאף עוף הפורח באופן שיכול לעמוד לא יהני להביא לטומאה מכיון ש'בהכרח' יתנועע למקום אחר, א"כ לכאורה ה"ה מסוק שאינו יכול לעמוד שם לעולם אין התעכבותו מחשיבתו כקבוע ומתקיים וע"י.

ובזה יש להעיר עמ"ש בשו"ת אול"צ (ח"ד פכ"ב ה"ב) שיזהר מלאכול ליל יו"ט ראשון בשעה שמסוק חג מעל הסוכה [ועי"ש שהוסיף עוד לדון דאמאי לאחמ"כ לא יהיה פסול תעשה ולא מן העשוי] ולמבואר אינו פוסל בזה את הסוכה. ועיין בדברי המהרש"ם (דעת תורה או"ח סי' תרכו ס"ג) שדן בכע"ז לענין כדור הפורח מעל הסוכה והכריע בזה לפי ריש דברי הסדרי

קנה פרקליט ליום הדין

עקב הביקוש הרב לספר "משמרת הכהנים" דרושים עוד תרומות, וכן לספר המערכות "שמרו דעת", וכבר כתב עמוד ההוראה הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א [בהסכמה הוספה למהדורה השניה] שמצווה גדולה לעזור ולסייע לגאון המחבר שליט"א, ויתברך בכל מיילי דמייטב, הוא בברכת אשר יקים את דברי התורה הזאת, נא ליצור קשר בפלא המצויין למטה. בברכת גמח"ט.

לקבלת הגליון במייל, הפצה, הנצחות: C205501040@GMAIL.COM / פלא' 9772058450

נתרם לע"נ הגאון הגדול רבי יוסף חיים הכהן קופשיץ זצוקללה"ה

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 250

חג הסוכות

תשפ"ד

עד כמה יש להקפיד על פיטם בשנה שחל יו"ט ראשון בשבת ♦ הרב אורי יצחקי
בדין הדס שענביו מרובין מעליו אם כשר בשאר ימי החג ♦ הרב אליסף פרלמן
י"א נפ"מ בגדר המצוה בליל יו"ט - מצות אכילה או ישיבת סוכה ♦ הרב שמואל דרזי
המסופק בברכת לישיב בסוכה אם יש ענין שאשתו תוציא אותו בברכה ♦ חידושי
דינים בספק המשנ"ב אם יש מצוה לאכול פת כל ז' ימי החג ♦ הרב אברהם זנגר
תשובה על ספק עבירה שיש בה תועלת גם אם באמת לא חטא ♦ הרב זאב פראנק

הרב אורי יצחקי

עד כמה יש להקפיד על פיטם בשנה שחל יו"ט ראשון בשבת

הקדמה: בגליון פ' נצבים וילך נתבאר עד כמה יש לחוש לפסולי חסר בשנה זו שיו"ט ראשון חל בשבת. במאמר זה נדון בפסול נוסף שמצוי באתרוגים והוא הפסול של "ניטל הדד", עד כמה ראוי להחמיר בזה בשנה זו. וכמו במאמר הקודם נציע בתחילה את תמצית ההלכה בעיקר הדין בשנה שיו"ט ראשון חל בחול, ואח"כ נדון אם יש שינוי בהנהגה הראויה בשנה זו.

א. קיצור הדינים בנפילת הפיטם כפי העולה מפסקי המשנ"ב

עיין בשו"ע בסימן תרמ"ח סעיפים ז' ח', והעולה מדברי המשנ"ב בס"ק כ"ט - ל"א, שיש ד' דרגות בכשרות האתרוג שניטל הדד:

[א] ניטל השושנתא עם העץ ונעשה גומא בתוך בשר האתרוג - פסול דהו"ל כחסר, ואפילו אם נשתיר עוד מעט עץ בתוכו, כיון שנעשה כמו גומא פסול [שער הציון ס"ק ל"ב בשם האחרונים].

[ב] ניטל כל העץ בשווה לאתרוג ולא נעשה גומא - לפי הט"ז אין להחמיר, אבל יש מן הפוסקים שמצדדים להחמיר אפילו אם לא ניטל רק למעלה מן האתרוג וסוברים דזה הוי בכלל חסר לדידהו.

[ג] ניטלה השושנתא וגם חלק מהעץ ונשתיר מקצת העץ - דעת המג"א שאין להחמיר בזה והעתיקוהו האליה רבה והגר"ז והלכה ברורה והחיי אדם לדינא, אך טוב להדר ליקח אחר אם אפשר לו כי יש מחמירין גם בזה.

[ד] ניטלה השושנתא וכל העץ קיים - אם אינו מובחר יש להדר ליקח אחר, ואם הוא המובחר אין להחמיר בשביל השושנתא.

ב. אתרוגים שהפיטמא שלהם נופלת בעודם על העץ

[א] כתב הרמ"א בסעיף ז': וכל זה דוקא שניטלה, אבל אם לא היה לו דד מעולם כשר, וכן רוב האתרוגים שמביאים במדינות אלו (הרא"ש), ע"כ. הנה היום ידוע שכל האתרוגים תחילת גידולם על העץ הוא מהפיטם המורכב משושנתא ודד, ואח"כ ממשיך לגדול גוף האתרוג, וא"א כלל לפרש את דברי הרמ"א כפשוטם, לכן העמידו את דבריו באופנים המצויים של נפילת הפיטם בשלבי שונים של הגידול, ומיחסים סברא זו לרמ"א.

[ב] הנה המציאות היא שבהרבה מקרים נופל הפיטם כשהאתרוג בתחילת גידולו, ומצוי עוד שנופל בהמשך הגידול או בסופו ולפעמים אף נופל מאליו אחר הקטיף, ובכל אלה נחלקו גדולי הפוסקים בני זמננו אם ובאיזה אופן יש להכשיר כדן הרמ"א. הנה

במקרה שידוע מתי נפל הפיטם, נחלקו גדולי ההוראה, יש שסברו שאין לנו להקל רק קרוב למשמעות לשון הרמ"א והעלו לפ"ז שאין להכשיר רק אם נפל הפיטם בתחילת גידולו ממש כשהפרי קטן, כן היא דעת מרן הגריש"א זצ"ל כידוע מכל תלמידיו, ויש הסומכים להקל אף אם נפל בשלב מאוחר יותר, וביארו שכוונת הרמ"א דכל שנפל הפיטם מחמת חולשת הדד חשיב כאילו לא היה לו פיטם מעולם, והכוונה שכל כה"ג ע"פ רוב הוא מחמת תכונתו הטבעית שמתייבש ונופל, וא"כ הרי זה כשאר פסולת הפרי וכל מיני קליפות הגדלים עם פריחת הפרי ונופלים במשך גידולו, ולכן אנו מחשיבים זאת כאילו מעולם לא היה הפיטמא חלק של גוף האתרוג.

[ויש בזה עוד אופן מצוי שאין ידוע מתי נפל הפיטם, ובזה רגילים בעלי ההוראה בזמננו לדון ע"פ השערה או חוות דעת של מומחים ע"פ סימנים שלדעתם יש לסמוך עליהם לשער מתי נפל הפיטם, וקצת צ"ע לסמוך על סימנים שאין לנו בהם מסורת, וצ"ע].

[ג] הנה להלכה קשה להכריע במחלוקת גדולי ההוראה באיזה אופן להעמיד את דברי הרמ"א, אך לא אימנע מלכתוב בקצרה את דעתי הנוטה אחר הרבה מגדולי ההוראה שמחמירים בזה, וכדעת מרן הגריש"א זצ"ל שהחמיר בזה מאוד וכתב דאין להכשיר רק אם ידוע שנפל בתחילת הגידול, וכן מסתבר מאוד לענ"ד, דלכאורה הדעת נותנת לקרב ככל האפשר את ההלכה אל דברי הרמ"א שהם היסוד להלכה מחודשת זו, ובשלמא באתרוגים התימנים שידוע מאוד שכך צורת גידולם, וכן באתרוגים מזן חזו"א אם נפל בתחילת הגידול ממש שעדיין לא נגמרה צורת הפרי, שייך לומר שכך היא צורת הגידול של אתרוג זה [וגם זה חידוש כיון ששונה גידולו משאר בני מינו, אך ניתן לשמוע], אבל בשאר האתרוגים מזן חזו"א ידוע שברוב מקרים צורת גידולם שהפיטם קיים כל העת ומחובר היטב לפרי גם אחר הקטיף, ובזה אין סברא כל כך להכשיר כשנפל קודם לכן דלא דמי כלל לפשטיות דברי הרמ"א, ומש"כ להכשיר כי כל שסיבת הנפילה הוא מחמת תכונתו הטבעית שמתייבש ונופל, הרי זה כשאר פסולת הפרי וכל מיני קליפות הגדלים עם פריחת הפרי ונופלים במשך גידולו, וכאילו מעולם לא היה הפיטמא חלק של גוף האתרוג, ע"כ, לכאורה בהשקפה הראשונה אין דמיון בין הפיטם באתרוגים שלנו לקליפות ופסולת הפרי וכד', ואיני תוקע עצמי בדבר הלכה אך לעצמי אני משתדל מאוד להחמיר בזה.

[ד] שוב התבוננתי שלכאורה יש יסוד לסברת המקילים, ע"פ משנת"ב לעיל באות א' כי דעת רוב הפוסקים שאין כלל פסול חסר היכא שניטל הפיטם, והטעם כתבו הראשונים והפוסקים משום שאין הפיטם חלק מגוף האתרוג, (ומה שהכריע המשנ"ב לפסול היכא דניטל העץ ונעשה מקומו גומא משום שבזה החסרון אינו משום העדר הפיטם אלא שחסר מגוף האתרוג ממש, ומה שיש מחמירים בניטל הפיטם ומקומו שווה לגובה האתרוג, כבר פקפק ע"ז בשעה"צ הבאנו דבריו לעיל).

הנה כיון שסו"ס הרי בחד צד הפיטם אכן נידון כחלק מגוף

ס"ק ל"ג פקפק ע"ז שבאמת אין זה כל כך יסוד לדינא מכמה טעמים ודעת רוב הפוסקים וכמעט כולם להקל אפילו בשנה שחל ר"ה בחול כש"כ בנידוד, וכש"כ בצירור הרביעי שניטלה השושנתא וכל העץ קיים שאין להחמיר בשנה זו.

[ו] וכ"ז כתבנו באתרוג שידוע ודאי שנפל הפיטם אחר הקטיף, אך עיקר השאלה היא למהדרים במצות שקונים במכירות או חלוקות שבהם א"א לידע כלל מתי נפל הפיטם, וצריך לסמוך על השערות או סימנים, וע"פ רוב גם אם היה פיטם ונפל יש בזה כמה ספיקות, אם נפל בתחילת הגידול [שכשר גם למון הגריש"א זצ"ל] או לקראת סופו, אם נפל על העץ או אחר הקטיף, אם נפל מאליו או מחמת מכה, וכבר הראנו שלכל השיטות יש פנים בהלכה, ולכאורה בהצטרף כ"כ הרבה ספיקות פשיטא שאין להחמיר כלל.

ואע"פ שיש ת"ח העוסקים שנים רבות בענין ונחשבים מומחים, ולפי טענתם הם יכולים לפשוט חלק מהספיקות במראית העין על מקום הפיטם, אך לענ"ד פשיטא שברוב המקרים א"א לפשוט את כל הספיקות, גם ספק גדול אצלי אם מחויבים אנו לסמוך על כל הסימנים שחידשו בדור האחרון, ובפרט שיש מומחים רבים המפקפקים על הכרעת המומחים ובריהם, וכל כה"ג שאין לנו מסורת ברורה מגדולי ההוראה בדורות הקודמים קשה לעשות מעשה אפילו להחמיר, וכבר עמד הגר"מ פטרפרוינד שליט"א על רוב הדברים במאמרו הנ"ל, וסו"ד שאנן קימינן בריבוי ספקות והדין לכאורה צ"ל להקל כמוש"כ.

[ז] עוד יש לצרף מה שדנו חלק מהת"ח בדורנו [עייין בקובץ חידושים והערות מהגר"ר רייכמאן שליט"א ובספר הלכות חג בחג הלכות ארבעת המינים פרק ד' הערה 40 ועוד] ביסוד המג"א דפסול ניטל הפיטם משום הדר ולא משום חסר כהרמ"א, והעלו דהמעין בדברי הראשונים ימצא שנחלקו בפסול חסר אם הוא משום לקיחה תמה או משום הדר, אלא שבהכרח הולכים בזה לשיטתם גם בפסול הדר כל ז', דכיון דפסול חסר מפורש בגמרא שכשר כל ז', א"כ אין לחלק בין פסולי לקיחה תמה לפסולי הדר לענין כל ז', והרא"ש והר"י ירוחם שהם המקור דפסול חסר משום לקיחה תמה ולא משום הדר, הם שהמציאו את החילוק בין הפסולים כל ז' דלקיחה תמה כשר והדר פסול, והשתא כיון דאין לנו מקור לפסול חסר כל ז' ה"ה שאר פסולים הדומים לו כגון נסדק וניטל הפיטם, דממ"נ כשר, דאי פסולו משום הדר הרי לשיטה זו כל פסולי הדר כשרים כל ז', ואי פסולו משום חסר הרי ודאי כשר כל ז', נמצא שלכו"ע אין להחמיר כל ז' בניטל הפיטם, עכ"ל.

הנה זה היה פשוט בעיניהם שכל פסולי דדמי לחסר בחד שיטה קיימו, ואין שום מקום לחלק בין נסדק לניטל הפיטם לחסר וניקב כמבואר בדברי המחברים שליט"א, ואע"פ שחולקים בזה על המג"א והגר"ז, וגם המשנ"ב אינו מסכים עימם כמבואר בשני מקומות – בדין ניטל הפיטם ובדין נסדק, אך סברתם חזי לאיצטרופי לשאר הדעות העיקריות שנתבארו להכשיר ניטל הפיטם בשאר ימים.

[ח] אך אכתי יל"ע אם זוהי ההנהגה הנכונה למהדרים במצות להסתפק באתרוג כזה, דהנה בשנה שיו"ט חל בחול, מיקל הרמ"א בסימן תרמ"ח ס"ז בניטלה השושנתא "היכא דאפשר", וביאר במשנ"ב שם בס"ק ל"א דהיינו שאפשר ליקח יותר מובחר מזה אבל אם הוא המובחר אין להחמיר בשביל השושנתא, ומקורו בשל"ה וט"ז ושאר אחרונים, ולא ביאר המשנ"ב במה האתרוג השני "מובחר" יותר מהראשון שניטלה שושנתו, ולכאורה אם הוא פסול הלכתי [דהיינו שיש מהפוסקים שפוסלים כה"ג] הרי לאו כל אנפי שווים והיה לו לפרט על איזה פסול מדובר, ועל"כ כוונתו שהשני מהודר יותר, כגון נקי אפילו מבעלתך הכשרים או שהוא גדול יותר או גידולו נאה, שכל אלה ודאי הם הידור באתרוג אע"פ שאינם בגדר "פסול".

וקצת צ"ע דמשמע שבאתרוג השני אין כלל חשש פסול לשום שיטה, ואעפ"כ פסק שאם הראשון [שחסרה שושנתו] מובחר דהיינו בהידורים שאינם בחששות פסול לשום שיטה אלא בגודלו ונקיותו וגידולו, הוא עדיף על אתרוג שפחות מהודר ממנו באלו ההידורים, ולכאורה צ"ע הרי סו"ס יש בראשון חסרון הלכתי שניטלה שושנתו, ומוכח מזה שגם פסול שניטלה שושנתו אינו בגדר מום וחסרון הלכתי אלא הידור בעלמא, והכריעו האחרונים הנ"ל והמשנ"ב דניטלה שושנתו הוא חסרון הידור קטן מהעדר שאר ההידורים.

אך נקטינן מיהא דהחסרון של ניטלה שושנתו הוא חסרון בהידור גם היכא דאין בו חשש פסול הלכתי, ומינה לכאורה דגם לפי הצד שבשנה זו אין שום חשש הלכתי ליטול אתרוג שניטלה שושנתו, מ"מ יש הידור ליטול אתרוג שלא ניטלה שושנתו, וכש"כ בציורים השני והשלישי לעיל באות א' שבשנה שחל בחול יש בהם חשש

האתרוג, דרק לענין פסול חסר [וי"א אף לדיני שינוי מראה] כתבו כן שאינו ממש חלק מגוף האתרוג, וגם מוכרחים לחלק בין היכא דנפל הפיטם מחמת מכה או מחמת סיבה טבעית כגון שהתייבש ונפל וכנ"ל, יש לבאר היטב את היחס בין הפיטם לגוף האתרוג.

ולכאורה יש לפרשו בשני אופנים, הדרך הראשונה שהפיטם הוא חלק מגוף האתרוג אך בתורת תוספת הידור על גוף האתרוג ולא חלק מעצם הפרי, והדרך השנייה דהפיטם הוא כקליפה ופסולת פרי, ואינו מצטרף כלל לגוף האתרוג גם לא בתורת הידור, אלא שכל עוד הוא מחובר בפרי הוא מצטרף לגוף האתרוג כעין בגד על גוף האדם שבטל אליו להרבה מדיני התורה אע"פ שאינו כלל חלק מגופו.

והשתא נראה לבאר דאם נפל הפיטם מחמת מכה, ובל"ז יש לנו להניח שהיה ממשך לגדול עם האתרוג, הרי גדר היחס בינו לבין האתרוג כדרך הראשונה, וממילא אם נפל הוא חסרון בשלמות ונידון כחסר, משא"כ לפי הדרך השנייה יש לנו מבוא להבין כי כל שנפל הפיטם מעצמו יחשב כאילו לא היה לו פיטם מעולם כלשון הרמ"א, דאיגלאי מילתא למפרע שלא היה נחשב כלל מגוף האתרוג אלא כקליפה לפרי.

ג. גדר פסול ניטל הפיטם ודינו בשעת הדחק ובשאר ימים

[א] מעתה נבוא לדון אם ועד כמה יש להדר באתרוג שלא ניטל הפיטם שלו, בשנה זו שיו"ט ראשון חל בשבת. וכבר הבאנו במאמר הקודם שפסול חסר לא נאסר רק ביו"ט ראשון, משא"כ לגבי פסול הדר נחלקו בזה הראשונים והשו"ע והרמ"א, דהשו"ע פסק בסימן תרמ"ט ס"ה דפסולי הדר אינם שייכים רק ביו"ט ראשון, והרמ"א כתב שם דיבש או מנומר וחזזית ושאר פסולי הדר פסולים כל שבעת ימים. ולפ"ז אם באנו לדון אם יש להחמיר בפסול ניטל הפיטם בשנה זו יש לברר מה וגדר הפסול של ניטל הפיטם.

[ב] כתב הרמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה' שניטל פטמתו או עוקצו, דינו כחסר וכשר מיום ראשון ואילך (רבינו ירוחם נ"ח ח"ג), אבל המשנ"ב בס"ק ל"ו כתב לעיין במג"א שהביא דיש פוסקים שסוברין דניטל הפטמא הוא משום הדר והוא מצדד ג"כ כוותיהו, ומסיק המשנ"ב שע"כ אין להקל בניטל הפיטמא כל ז', ומ"מ אם א"א למצוא אחר יש לסמוך על המקילין דלא"ה רוב הפוסקים סוברין כהרמב"ם דאף אותן שפסולין משום הדר כשר בשאר יומי, והביא מחלוקת אם יוכל גם לברך באופן זה, וכתב שאם יצטרף עוד ספק בזה אם נטלה פיטמתו בודאי יוכל לברך בשאר יומי, עכ"ל.

[ג] הנה כשכתב המשנה ברורה שאם יצטרף עוד ספק בזה אם נטלה פיטמתו בודאי יוכל לברך בשאר יומי, ציין לעיין לעיל בסימן תרמ"ח ס"ז במשנ"ב, ובפשוטו כוונתו לד' הדעות שהביא שם והבאנו לעיל באות א', וא"כ כיון דלא הגביל המשנ"ב את גדרי הספק שאפשר לסמוך עליהם, ע"כ כוונתו שגם בצירור הב' שהבאנו שם דהיינו שניטל כל העץ בשווה לאתרוג ולא נעשה גומא, אע"פ שיש מן הפוסקים שמצדדים להחמיר אפילו אם לא ניטל רק למעלה מן האתרוג וסוברים דזה הוי בכלל חסר לדידהו, כיון שלפי ה"ט"ז אין להחמיר, ה"ז בכלל ספק להצטרף לדעת הסוברים שהדר כשר בשאר ימים, וא"כ אתרוג זה כשר לברכה לפי המשנ"ב.

[ד] אך לא נתבאר אם נחשב מהודר לפי המשנ"ב, ולכאורה יש לצדד דכל שאנו מכשירים מדין ס"ס לא הוי בכלל מהודר, ואע"פ שהיה מקום לדון דכיון דבעלמא החמיר המשנ"ב לענין ברכה בס"ס והכא הקיל, ע"כ דשאני הכא דאינו ספק השקול דרוב הראשונים מקילים בפסולי הדר בשאר ימים כמוש"כ המשנ"ב כאן בשם הא"ר (כן אני רגיל לתרץ את הסתירות בפסקי המשנ"ב בענין ברכה על ס"ס בספירת העומר ובהלכות ברכות, ושוב ראיתי שכ"כ הגר"מ פטרפרוינד שליט"א במאמר בענין פסולי חסר), וא"כ מהודר נמי הוה, אך בהוראה למעשה אינו סומך ע"ז וכמדומה שכן מנהג בתי הוראה רבים, ובפרט בחלוקות והמכירות הנהוגות היום לא מחשיבים אתרוג שהכשירו מדין ס"ס כמהודר, ואולי הטעם דאתרוגים מצוים ואולי משום שנחתינן לדעת הקונים שלפי הדרגה שקנו [כפי הגדרות שהגדירו המוכרים] ודאי דעתם על מהודר בלא ס"ס, וצ"ע, ואיך שלא יהא נראה שאין לסמוך ע"ז למעשה להחשיבו כמהודר.

[ה] אך כ"ז באתרוג שידעינן בודאי שהיה לו פיטם ונפל מחמת מכה ולא מאליו מחמת שנתייבש, ובגוונא שמיידי המשנ"ב בדעה השנייה שנפל כל העץ ומקומו שווה לגובה האתרוג, אך באופן השלישי לעיל שנשאר מהעץ, שדעת המג"א האליה רבה והגר"ז והלכה ברורה והחיי אדם שאין להחמיר בזה רק טוב להדר ליקח אחר אם אפשר לו, לכאורה בשנה זו אין מקום להחמיר כלל, אע"פ שיש מחמירין גם בזה כמוש"כ המשנ"ב, אך כבר הבאנו שבשעה"צ

פסקי הרמ"א יפה ואין זה שייך כלל להא דפסולי הדר סובר הרמ"א דהם פוסלים גם בשאר ימים, דהא שאני הכא שהוא יכול לתקן, וצ"ב דברי המג"א בסק"ד דתמה על דברי הרמ"א בהא דהכשיר בשאר ימים אשר הטעם לזה הוא רק משום דפסולי הדר ס"ל להארחות חיים דכשרים בשאר ימים, ולהרמ"א דפליג אין להקל.

ואכן המחצית השקל בסק"ג כתב דיש כאן טעות בדיבור המתחיל של המג"א ולא בא לבאר הלכה זו של הרמ"א בדין ענביו של הדס מרובות מעליו בשאר ימים, אלא בא לבאר הא דמהני אם מיעטן ביו"ט ולא אמרינן דכבר נדחה ממצותו, ועל זה ביאר הטעם משום דבידו לתקן ואע"ג דביו"ט אין מתקנין אך מאחר דאם עבר ותיקנו כשר על כן חשיב ראוי למצותו ואין בו דין דיחוי עיי"ש במחצית השקל מה שהרחיב, ומכל מקום מבואר דהך טעמא דכתב המג"א דבידו לתקן אינו שייך לדין ענביו מרובות מעליו בשאר ימים.

[ב] אכן בלבושי שרד כתב לבאר את דברי המגן אברהם דאכן קאי על דין ענביו מרובות מעליו בשאר ימים וכתב שם וז"ל המג"א כתב כן ליישב קושייתו בס"ק שאחר זה דהא אינו הדר ולמה כשר כל שבעה, על זה תירץ דס"ל לרמ"א וב"י בשם הארחות חיים דדוקא ביום א' פסול משום דאין בידו לתקן דאין ממעטין ביו"ט אבל בחול המועד דבידו לתקן כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת, ואע"ג דביו"ט מקרי נמי בידו כמ"ש הב"י הובא בט"ז סק"ו היינו לענין דחוזר ונראה, אבל מ"מ אינו כ"כ בידו עד שיהיה בכלל ראוי לבילה (דומה לסברא זו כתבו התוס' שם בענין זה) כך תי' המג"א לדעת הרמ"א, אבל לדינא פליג המג"א ע"ש בס"ק שאח"ז וס"ל דלא מכשירין הכא מטעם ראוי לבילה כל זמן שלא תיקנו, עכ"ל הלב"ו ש.

ועיין בפרי מגדים דמוכח דס"ל נמי כדרך הלב"ו ש בזה דאין כאן טעות בד"ה של המג"א כמו שלמד המחצה"ש, דהנה כתב הפרמ"ג אש"א סק"ג וז"ל ואילך. עיין מ"א. היינו הואיל ובידו לתקן בחול המועד, אף לא מיעטן, כשר. עכ"ל. הרי מבואר דביאר דזהו טעם על הא דכשר ההדס בחול המועד ולא כמו שהסביר המחצה"ש דזהו טעם להכשיר אם מיעטן ביו"ט, ולכאור' צ"ל דגדר ההכשר הוא כמו שביאר הלב"ושי שרד דהוא מטעם דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וחלוק מיו"ט דלא אמרינן כן מאחר דהתם יש איסור למעט ולא חשיב כל הראוי לבילה להכשיר בלא שימעטם.

ומתחילה היה נראה לבאר דברי המג"א שיעלה יפה גם לדרך הפרי מגדים, דלעולם עיקר ההכשר אין זה משום דבידו לתקן אלא משום דהכשיר הרמ"א פסולי הדר בשאר ימים, אבל הוצרך המג"א להוסיף בכאן לומר הא דבידו לתקן משום דיקשה נהי דליכא פסולי הדר אבל הלא כבר נדחה ממצותו וא"כ כיצד יוכשר ביום השני אחר שנדחה מעיקרו, ועל זה תירץ דלא חל כאן דין דיחוי, אלא דלפי"ז יוצא דבעלמא בפסולים שנפסלו ביום הראשון הרי הם פוסלים נמי ביום השני מחמת שנדחו, וזה אינו, וצ"ל דלא חשיב נדחו כלפי היום השני מאחר דכלפי היום השני מעיקרו לא נפסלו, וכל מאי דחשיב נדחו הוא כלפי מה שהיה הדין באותו הרגע להיפסל כלפיו, והיינו כלפי היום הראשון אבל לא יותר.

[ג] אך לכאור' יש להקשות קושיא גדולה מדברי הגמ' על ביאורו של הלב"ושי שרד, דהנה בגמ' סוכה דף לג: איתא אם מיעטן כשר. דמעטינהו אימת אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא, אלא לבתר דלאגדיה דחוי מעיקרא הוא, תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי, לעולם בתר דאגדיה, וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא, והזמנה בעלמא לאו כלום הוא. ע"כ בגמ', והנה קשה מאי ס"ד דלבתר דאגדיה הוי דחוי מעיקרא והלא בידו למעטן בערב יו"ט וכיון דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו א"כ הרי הוא כשר ואינו פסול כלל וכיצד יחשב לדחוי.

אכן מצינו שכבר הקשה רעק"א קושיא מעין זו, דיש להקשות כן גם אם אין אומרים כל הראוי לבילה להכשירו מעיקרא, אלא כיון דעכ"פ מהני הא דבידו להכשיר ע"י מיעוט דלכך אינו חשיב דחוי מעיקרו, וקשה דכיון דבערב יו"ט יכול למעטן מדוע אמרינן דחשיב דחוי מעיקרו, ונשאר הרעק"א בצע"ג, אלא דלהנ"ל הרי לביאור הלב"ושי שרד יש להקשות טפי לא רק דאין בזה דיחוי אלא דהוא כשר נמי מעיקרא, אך עיקר הקושיא בדברי הגמ' קשה גם אם נאמר דהוא פסול דהא מיהת דאין כאן דיחוי מעיקרו.

[ד] והנראה לענ"ד לדון בזה בדרך אפשר לפי עוצם הקושיא, והנראה לפלפל בזה בהקדם מאי דיש להקשות בעיקר הביאור בדברי הגמ', דקס"ד דלאחר דאגדינהו בערב החג כבר חל עליהם תורת דיחוי מהמצוה אם יש בהם כעת פסלות, ואשר יש להקשות בזה מאי ס"ד ששייך בהם תורת דיחוי מהמצוה, והא מאחר דלא חל עליהם כלל תורת מצוה בשעה זו קודם נכנס היר"ט והחג א"כ כיצד יחול עליהם תורת דיחוי.

והנראה לבאר דהדין דיחוי יכול להיות מתיחס לשתי דינים, דמחד גיסא יכול הוא להיות מתיחס לעצם ההכשר מצוה שחל בחפץ

פסול הילכתי לכמה שיטות ודאי הידור הוא ליקח אתרוג שאין בו חסרון זה.

[ט] אך אכתי יל"ע בזה דהתינח היכא דודאי היה לו פיטם ונפל מחמת מכה, אך היכא דלא ידעינן אם היה לו פיטם ואת"ל שהיה לו - מתי נפל ומחמת מה נפל, דילמא יש לסמוך על המקילים בזה לומר דגם אם נפל אחר הקטיף מאליו כשר מעיקר הדין, וא"כ דילמא ליכא הידור כלל באתרוג שיש לו פיטם.

אך לקושטא דמילתא נלענ"ד שאכן גם בשנה זו יש מקום להדר ליטול אתרוג שלא ניטל הפיטם שלו, והטעם דע"כ גדר ההידור בזה הוא שכל שנראה לעינים שהיתה באתרוג זה שושנתא ועתה איננה, זה עצמו חסרון בהידור, ואע"פ שאנו מסתכלים מבחינה הלכתית כאילו לא היה לו שושנתא מעולם, וביארנו שדבר זה דמי לתוספת חיצונית על גוף האתרוג, אך אפילו אם ת"ל שכן הוא הגדר ההילכתי, אך פשיטא שבעיני סתם ורובא ככולא של בני האדם אין הדברים מתקבלים כלל, והם ודאי מתיחסים לאתרוג זה ככל פרי שנחסר משלמותו, כיון דחזינן להדיא את מקום הנפילה כאילו נראה לעינים השלמות והחסרון.

ונחזי אנן שבזה נבדלים האתרוגים התימנים מאתרוגים מזן חזו"א, דכמדומה שאין עיני בני"א מסתכלות על אתרוג תימני בלא פיטם כפרי שנחסר משלמותו, וכל אדם יכריע מיד במבט העין כי כך צורת גידולו ויאמר כדברי הרמ"א "שלא היה לו דד מעולם", כי מה שנופל הפיטם לעולם בתחילת גידולו ואינו מבשיל כלל לעולם לצורת "פרי עם פיטם" המוכר לנו, ודאי אין העדר הפיטם נחשב כחסרון הידור בשום צד, משא"כ אתרוגים מזן חזו"א שכמעט תמיד אין הפיטם נופל בתחילת גידולו, אלא ברובא דרובא של המקרים מבשיל לצורת "פרי עם פיטם" המוכר לנו, ודאי שהעדר הפיטם נחשב אצל כל אדם כחסרון בשלמות הפרי, וכל מה שהראנו פנים לשיטת המקילים הוא עד כמה שאנו דנים את הפסול ההילכתי, אך כשדנים על חסרון הידור ודאי א"א להתעלם שבכל הנך יש חסרון הידור.

מעתה נראה שכיון דגם עיקר סברת המקילים בספיקות של נפילת הפיטם דהוי בכלל דברי הרמ"א ש"לא היו לו דד מעולם", אינה מוסכמת, ולענ"ד גם מהפן ההילכתי הדברים נוטים יותר לפסק מרן הגריש"א זצ"ל, ואע"פ שהראנו פנים לשיטת המקילים, מכלל ספק לא נפיק, לכן ודאי יש הידור באתרוג שאין בו ספיקות אלו, כלענ"ד.

הרב אליסף פרלמן

הדס שענביו מרובין מעליו בשאר ימים

[א] כתב השו"ע בדיני הדס סי' תרמ"ו ס"ב וז"ל היו ענביו מרובות מעליו, אם ירוקות כשר, ואם אדומות או שחורות פסול, ואם מיעטן כשר, ואין ממעטים אותם ביו"ט לפי שהוא כמתקן, עבר וליקטן או שליטן אחד אחד לאכילה הרי זה כשר. ע"כ, וכתב הרמ"א ומיום ראשון ואילך, כשר בכל ענין (ב"י בשם א"ח). ע"כ, והא דכשר מיום ראשון ואילך ביאר הגר"א דהוא מחמת דכל פסול ענביו מרובות הוא מדין הדר והדר אינו פוסל ביום השני, ולפי"ז כתב דלמאי דפסק הרמ"א לקמן תרמ"ט דפסולי הדר פוסלים כל שבעה א"כ גם בזה הוא פסול כל שבעה, ותימה לפי"ז בדברי הרמ"א שלא פסק כשיטתו בדיני הדר.

וכן כתב המג"א ס"ק ד' וז"ל ובבד"ה כתב ולא משמע לי הכי אלא כל שלא מיעטן לעולם פסול עכ"ל וכנ"ל דהארחות חיים ס"ל כהירושלמי שמביא בס"י תרמ"ח דחזו"ת באתרוג כשר בשאר הימים אבל אנו קי"ל דפסול בכל הימים כמ"ש רמ"א בעצמו בס"י תרמ"ט ס"ד דמנומר פסול בכל ז' א"כ ג"ז פסול דהא איתא בגמרא בהדיא דענבים ה"ל כמנומר, ואפשר דס"ל דלמסקנא אין הטעם משום מנומר אלא כשהוא בב' וג' מקומות אבל כשהוא במקום א' אין הטעם משום הדר, אבל האמת יורה דרכו דגם במקום א' הטעם משום הדר דאל"כ מאיזה טעם יפסול, ודברי רמ"א צ"ע לכן אין להקל. עכ"ל המג"א.

אכן המגן אברהם בסק"ג כתב בביאור הא דמיום ראשון ואילך כשר וז"ל משום דבידו לתקן עכ"ל ולכאור' מבואר כאן טעם אחר להא דכשר מיום הראשון ואילך דאין הטעם משום דפסולי הדר אינם פסולים בשאר ימים, אלא הוא דין מיוחד בפסול דענביו מרובות דכיון שבידו לתקן ע"י שיסירם וכמו שפסק השו"ע דאם מעטן כשר, על כן אין זה פוסל, ודוקא ביום הראון שהוא יו"ט ואין ממעטין ביו"ט ממילא אינו יכול לתקנם ופסול מדין הדר.

אך לפי"ז יקשה דברי המגן אברהם אהדי דהא לפי"ז שפיר עולה

וכ"כ השו"ע סי' תרל"ט ס"ג אכילה בסוכה בליל יו"ט הראשון חובה אפי' אכל כזית פת יצא ידי חובתו, מכאן ואילך רשות רצה לאכול סעודה סועד בסוכה רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל כדן אכילת מצה בפסח.

והנה בגדר מצות אכילה זו מצינו נידונים בדברי הראשונים והפוסקים ושורש הדברים תליא ביסוד ומהות המצוה דילפינן ממצה דמחד גיסא לא בעינן לאכול מצה ולחם עוני בסוכה, עוד מצינו בדברי הראשונים והפוסקים דאין מקיימים מצות אכילה בליל סוכות אלא כשאוכל כזית בסוכה אבל אם ירדו גשמים ואכל הכזית בתוך הבית לכו"ע לא קיים המצוה, ועל כרחק דהילפותא היא על אכילה בסוכה וצריך לפרש הדברים כדלהלן. ויש להקדים דמצינו ב' צדדים הנ"ל מבוארים להדיא מתו"ד הראשונים דלהלן אולם הדברים והנידונים דלהלן נכתבו בשינוי סדר הדורות בכדי ללבן ולחדד הענינים.

דברי הגר"ב בגדרי המצוה ונפק"מ למהב"ע

הנה מרן הגר"ב דצ"ל בעל הברכת שמואל (בחיודשי ושיעורי רב"ב סוף ח"ג ענינים סי' א') נסתפק האם יש דין מצוה הבאה בעבירה באכילת כזית בליל סוכות דומיא דאכילת מצה, וביאר שם צדדי הספק דיש לדון אם ילפינן ממצה דיש כאן מצות אכילה בליל ט"ו דומיא דמצות אכילת מצה בליל פסח, אלא דהתם המצוה לאכול מצה והכא המצוה באכילת פת, ונמצא דהכזית פת שאוכל הוי חפצא דמצוה וממילא יש בזה דין מצוה הבאה בעבירה, או דילמא אין המצוה בעצם האכילה אלא המצוה היא משום מצות סוכה כלומר דילפינן מפסח דבלילה זה מחוייב לקיים מצות ישיבת סוכה ע"י אכילה, והאכילה היא האופן לקיים מצות הסוכה בלילה הראשון אבל לא נתחדש כאן מצוה מיוחדת של אכילה ומטעם זה לא למדו דצריך לאכול מצה בלילה זה דלא בעינן אלא קביעות של אכילה בסוכה, וביאר הגר"ב ז"ל דאי נימא דאין המצוה בעצם האכילה נראה דאין בזה משום מצוה הבאה בעבירה וכמו שכתב הרמב"ם הל' שופר פ"א ה"ג דהתוקע בשופר גזול יצא משום דהמצוה היא בשמיעה והכ"נ על ידי האכילה מתקיימת מצות סוכה ואין בזה פסול ודין מצוה הבאה בעבירה כיון דא"י גוף המצוה ע"ש.

דברי הריטב"א דהאכילה משום סוכה

וכבר מצינו דברים מפורשים בגדר המצוה בדברי הריטב"א בסוכה כ"ז. דכתב בפלוגתת הראשונים אם סגי לאכול כזית בסוכה או דצריך לאכול יותר מכביצה דהוא שיעור אכילת קבע לענין סוכה, וכתב וז"ל ושיעור אכילה זו של לילי סוכות י"א שהוא יותר מכביצה שהוא אכילת קבע וחייב בסוכה, ולא ילפינן מחג המצות אלא לחייבו באכילת פת כמוהו אבל אין שיעוריהם שוים דבמצה דחייב אכילת מצה היא, סתם אכילה היא כזית, אבל הכא דחייב אכילה בסוכה הוא מדין סוכה שיעור הראוי לחובה דהיינו יותר מכביצה בעינן וכו' ע"ש, הרי דברי הריטב"א ברור מיללו דאין כאן מצוה בעצם האכילה אלא 'מדין סוכה', ואמנם הריטב"א מסיק שם דסגי באכילת כזית אולם פי' הטעם כיון שקבעו הכתוב חובה בסוכה עשאו אכילת קבע כלומר גם בכזית יש חשיבות של אכילת קבע המחוייבת בסוכה ויש כאן מצות ישיבת סוכה ולא מצות אכילה בפנ"ע.

פלוגתת ר"א וחכמים אם יש תשלומין בליל יו"ט האחרון

מאיך גיסא בשיטת רבי אליעזר שם מצינו דמי שלא אכל בליל יו"ט הראשון ישלים בליל יו"ט האחרון, ואע"פ שאין אוכל ביו"ט האחרון בסוכה ועל כרחק דהוי מצות אכילה גרידא, מיהו יעו"ש בקושיית הגמ' והאמר ר"א י"ד סעודות חייב אדם דרש"י פי' דהא גופא קשיא היאך ישלים ביו"ט האחרון דלא יתיב בסוכה, ויעו"ש במאירי דהקשה דלפי"ז תקשי מה משני הגמ' דסו"ס היאך מהני השלמה, וע"ע בתוס' רא"ש שם דהקשה כע"ז ולפיכך פליג וכתב דמה שאוכל בלילי יו"ט האחרון חוץ לסוכה לא קשיא ליה, מידי דהוה אשכח ולא התפלל מנחה בשבת יתפלל במוצ"ש שתיים של חול, ויוצא בתפילת חול מה ששכח ולא התפלל תפלת שבת כיון דלא אפשר בענין אחר, הכי נמי מי שאינו יכול לאכול בסוכה יוצא אפי' חוץ לסוכה ע"ש, ובביאור קו' הגמ' כתבו התוס' רא"ש המאירי והריטב"א שם באופ"א דמקשי דהיה לו לר"א לומר מי שחיסר אחת מסעודותיו ומאי לילה הראשון דנקט.

וביישוב שיטת רש"י מצינו במהרש"ל שם דכתב דלמאי דמשני דחזר בו רבי אליעזר ס"ל לר"א דמצות אכילת פת בליל יו"ט הראשון לאו מדין ישיבת סוכה ד'תשבו כעין תדור' היא אלא

דכל שחל פסול מעיקרו בזמן חלות ההכשר מצוה בהחפץ הרי זה נעשה דחוי מעיקרו, והנה ענין זה לכא' תליא דוקא בהחג עצמו, אכן י"ל עוד דשייך דין דיחוי שחל בהזמנה עצמה של החפץ למצוה וענין זה אינו תלוי דוקא בפועל של חלות ההכשר למצוה אלא בפועל של חלות ההזמנה למצוה שחל בחפץ דכל שכבר חל בו הזמנה והוא פסול ודחוי על כן גם הוא מופקע מאותה הזמנה ושוב אינו ראוי להיות מזומן למצותו.

ומבואר בזה היטב הס"ד בגמ' דכבר חל תורת דיחוי מעיקרו אע"פ שעדיין לא חל היר"ט דהא מה שלא חל היר"ט הוא טעם לכך שעדיין לא חל על החפצא תורת מצוה שיהא החפצא חפצא דמצוה, אבל שפיר חל בו חלות ההזמנה למצוה וכיון דהדיחוי חל ביחס להתורת הזמנה של החפץ למצוה על כן שפיר ס"ד דשייך בו תורת דיחוי כבר מהזמן שחלה בו ההזמנה, ועל זה תירצה הגמ' דהזמנה בעלמה הוא, וביאר רש"י אין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות ע"כ, והנראה דהביאור דהשתא מבאר דהתורת דיחוי הוא ביחס להקריאת שם מצוה של על הלולב ולא רק על ההזמנה, וקריאת השם עדיין לא חיילא רק בהתקדש החג, ומעיקרא הזמנה בעלמה הוא שחל עליה, וממילא דאין שייך לזה התורת דיחוי.

ואם כנים אנו בזה נראה מעתה לבאר דיש לחלק בין דיני דיחוי המתחייבים לחלק ההזמנה למצוה של החפץ ובין דיני דיחוי המתחייבים לדיני החלות חפצא דמצוה, וי"ל דנפק"מ נמי לענין זה דכל מה דליכא תורת דיחוי כאשר בידו לתקן וכמו שהביא רעק"א דכן הוא הדין נמי בקרבנות, וי"ל דכל זה הוא לפי האמת דהדיחוי מתייחס לשם הקרבן ושם המצוה, אבל לפי ההו"א דהדיחוי מתייחס להזמנת החפץ י"ל דכל דאיכא חיסרון בהזמנה לפי מצבו לא יהי בזה בידו לתקן דהיא הנותנת שזהו מחזיק עדיין את חיסרון ההזמנה מחמת כך שעדיין לא תיקנו, ועל כן מחד גיסא חל ביה חלות ההזמנה ע"י האיגוד אך מחד גיסא יש בו פסול להזמנה, משא"כ לגבי התורת מצוה שאינו נידון של הזמנה ודוקא הפסול הוא הנותן תורת דיחוי ופסול שבידו לתקנו אינו סותר את התורת מצוה ואינו דוחה אותה.

ומיושב שפיר דכל מאי דמוכח בגמ' דגם היכא שבידו לתקן אית ביה תורת דיחוי הוא רק לפי ההו"א דהתורת דיחוי מתייחס להזמנה, אבל לפי המסקנא דהתורת דיחוי מתייחס להתורת מצוה שחל בחפצא דמצוה א"כ בכלל זה הוא דאין שם דיחוי אלא לפסול מוחלט ולא לפסול שבידו לתקנו וכפי שכך הוא אכן הדין בקרבנות כמו שהוכיח רעק"א ולא קשיא מההו"א של הגמ' דידן בענין זה.

[ה] אלא דיש להקשות דכל זה הוא ישוב לקושיית רעק"א, אך למה שהוספנו להקשות על דברי הלבושי שרד דביאר דכיון דכל הראוי לבלילה אין בילה מעכבת בו על כן יש בו ממש כשרות, והקשינו דא"כ מאי שייך לדון בו תורת דיחוי בערב החג כאשר ראוי לתקנו והרי ע"י שראוי לתקנו והוא ראוי לבלילה א"כ אינו פסול כלל, ומה שישבנו לקושיית רעק"א דהדיחוי מתייחס לחלק ההזמנה זהו כאשר עכ"פ יש פסול אבל הלבושי שרד אין כאן פסול כל עיקר ואיך היא חלות דיחוי.

והנראה לדון בזה ליישב, ד"ל דלא דיינינן דין כל הראוי לבלילה אלא היכא דכבר חל תורת חפצא דמצוה על הדבר דבהכי אמרינן כל הראוי לבלילה אינה מעכבת בו מלהיות חפצא דמצוה וכשר, אבל בערב החג כיון דהוא קודם החג ועדיין אין בו כלל תורת חפצא דמצוה, א"כ כל דאיכא בו פסולות לא שייך להכשירו מדין כל הראוי לבלילה, שהרי אינו כלל חפצא דמצוה שנדון בו האי דינא דכל הראוי לבלילה להכשירו, ועל כן קודם החג אין בו עדיין הכשר, וחל בו הפסולות לענין דין דיחוי, ועדיין צ"ע ביסוד זה.

הרב שמואל דרזי

י"א נידונים בגדרי מצות אכילה בליל יו"ט - מצות אכילה או ישיבת סוכה

בגמ' סוכה כ"ז. נחלקו חכמים ור"א במנין הסעודות דחייב לאכול בסוכה דחכמים ס"ל דאינו חייב אלא בלילה הראשונה [ולמסקנת הסוגיא גם ר"א חזר בו ומודה לחכמים יעו"ש], ומפרש הגמ' שם דאכילת לילה הראשון חובה ילפינן בגזירה שוה 'ט"ו ט"ו מ"חג המצות' מה התם חובה מכאן ואילך רשות אף לענין סוכה לילה הראשון חובה, ומיהו לענין נשים אע"ג דחייבות במצוה מ"מ ילפינן מקרא ד'האזרח' למעוטי נשים מאכילת לילה הראשון של סוכה.

ממצה אין בזה גדרי הפטור דתשבו כעין תדורו, וכמש"כ המהרי"ל דילפינן ממצה דאי אפשר לפטור מאכילת מצה לילה ראשונה בשום ענין הוא הדין אכילה בסוכה, ולפי"ז אין הכרח דפליגי בעיקר גדר המצוה.

דברי הגר"א דבזמן גשמים אין כאן סוכה

ויש לציין עוד לדברי הגר"א הנפלאים דכתב לפרש בדעת התוס' והרשב"א דה אדפטור כשיורדים גשמים הוא משום "דכשיורדים גשמים אין שם סוכה עליו" ע"ש, ולדבריו מצינו לפרש לאידך גיסא דאפי' נימא דדיש כאן מצות אכילה בפני עצמה דומיא דמצה מ"מ סברי התוס' והרשב"א דבזמן גשמים לא שייך כלל לקיים המצוה דהוי כאוכל חוץ לסוכה, ולפי"ז צריך לדחוק בלשון הרשב"א דתשבו כעין תדורו בעינן כלומר דאם אין ראוי לדור בסוכה כדרך דירה אין שם סוכה עליו כלל וצ"ע, ויל"ד ולהסתפק דבמצטער מחמת חולי בלילה הראשון י"ל דלכו"ע חייב לאכול בסוכה כיון דודאי שם סוכה עליו ורק הגבירא יש לו פטור מתשבו כעין תדורו לגבי שאר ימות החג ויש לברר שיטת הגר"א בזה. ויעוי' במשנ"ב סי' תר"מ ס"ק כ"ב לענין מי שכבו לו הנרות בסוכה ביר"ט שחל בשבת דבלילה הראשון צריך לטרוח וליכך לסוכת חבירו אך לא יבדק אם מצטער שם וע"ש בשם החי"א דבמצטער כזה יכול לחייב עצמו ולעשות בשמחה ולברך.

חולה שאין בו סכנה בלילה הראשון

והנה מצינו חידוש גדול בדברי השע"ת סי' תר"מ ס"ד דהביא בשם הברכי יוסף שנסתפק בחולה שאין בו סכנה אם פטור בלילה הראשון מאכילת כזית בסוכה אע"ג דמצטער חייב לשיטת הרמ"א, וכזה דמדברי הארחות חיים והכלבו והא"ר נראה דחולה אף בלילה הראשון פטור ודוקא מצטער חייב ע"ש, והדברים צריכים ביאור טובא דהא בין מצטער ובין חולה פטורים רק מדין 'תשבו כעין תדורו' אבל באכילת מצה ושאר מצוות התורה חייבים, וא"כ למה יהא חילוק בין מצטער לחולה בדין זה, ואמנם בגמ' סוכה כ"ו. מקשינן דחולים ומשמשיהם פטורים הא מצטער חייב אבל לדינא דקי"ל דמצטער פטור בשאר ימים ובלילה הראשון חייב לשיטת הרמ"א א"כ היה נראה דחולה שאב"ס שוה לחיוב זה, ואולי לפי"ד הגר"א יש לדון ולפרש דבמצטער יש כאן סוכה כיון דאין כל המצטערים שוים ולא אמרינן דאין שם סוכה בכל מיני צער, אבל לגבי חולה ודאי לאו דירה היא וצ"ע.

פלוגת הראשונים אם צריך לאכול כזית

או יותר מכביצה

עוד נחלקו הראשונים כמה שיעור אכילה בלילה הראשון דהר"ן בסוכה כ"ז. כתב כיון דמצות אכילה מדין סוכה צריך שיאכל יותר מכביצה שזהו שיעור המחייב בסוכה, ומאידיך הריטב"א כתב דכך סבר הרא"ה מתחילה אולם חזר בו דלגמרי ילפינן מחג המצות וסגי בכזית כמו במצה, ואע"ג דבשאר ימי החג אי"ז שיעור המחייב בסוכה הכא כיון שהכתוב קבעו חובה 'עשאו לכזית אכילת קבע', וכ"כ הר"ן בשם יש אומרים.

ולדינא הרמב"ם הטור והשו"ע סתמו וכתבו דסגי באכילת כזית, וע"ע בהגר"א דדייק כן מהירושלמי דסגי בכזית, וביאר המשנ"ב סק"כ כ"ב הטעם דעשאו הכתוב קבע לענין שאסור לאוכלו חוץ לסוכה הלכך יוצא בה נמי ומברך עליו 'לישב בסוכה', מיהו סיים המשנ"ב דאם יש לו יותר בודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה כדי לצאת גם דעת הסוברים דבעינן שיעור המחייב בסוכה כל שבעה דהיינו יותר מכביצה.

והנה בדברי הראשונים הנ"ל מבואר דלכו"ע בעינן שיאכל שיעור אכילת קבע המחייב בסוכה אלא דפליגי אם עשאו הכתוב חובה גם לענין אכילת כזית או לאו, ולכאור' תקשי להסוברים דסגי בכזית למה לא פירשו כפשוטו דיש כאן מצות אכילה כמו במצה ולא תליא בגדרי מצות ישיבת סוכה, אולם התירוץ פשוט דהריטב"א מרא דשמעתא דאין כאן מצות אכילה מצד עצמה אלא מדין סוכה ולפיכך סבר בתחילה דצריך שיעור יותר מכביצה אלא דהרא"ה חזר בו וכתב דילפינן לגמרי ממצה אבל גדר המצוה לא נשתנה דהמצוה היא לקבוע דירתו בסוכה ע"י אכילה ולפיכך הוצרך לחדש דהכתוב קבעו חובה ובשיעור כזית חשיב אכילת קבע בסוכה בלילה הראשון.

החידוש המופלא של חיוב שינה בלילה הראשון

כתב הריטב"א דף כ"ז. וז"ל ולא מצינן חילוק בימי החג בין לילה הראשון לשאר ימים אלא בחיוב אכילה זו וכו' וזה פשוטו, אבל שמעתי בשם גדול מגדולי הדור אשר בצרפת שהיה מחייב לישן

מצות אכילה בפני עצמה היא דילפינן מגז"ש דמצה, ולא ילפינן מהאי גז"ש דבעי לאכול בסוכה דוקא, אלא כיון דמחוייב בסעודת פת ממילא צריך לאכול בסוכה, אבל עיקר המצוה היא בגוף האכילה יעו"ש, מיהו זהו למסקנת הגמ' דחזר בו רבי אליעזר וס"ל כחכמים דאינו חייב לאכול אלא בלילה הראשון, אבל למאי דסבר מעיקרא דחייב ב"ד סעודות ויליף מדכתיב "תשבו כעין תדורו" לפי"ז עיקר המצוה היא לאכול בסוכה ומצות ישיבת סוכה היא ולפיכך מקשינן דלא שייך השלמה. ומעתה יש לדון בשיטת חכמים דסברי דלא מהני השלמה בליל יו"ט האחרון אי פליגי בעיקר הדבר דאין כאן מצות אכילה אלא מצות ישיבת סוכה ד"תשבו כעין תדורו" דחייב לקבוע ישיבתו בסוכה ע"י אכילת קבע, או דילמא גם רבנן מודים לר"א דיש כאן מצות אכילה דומיא דמצה ורק לענין תשלומין פליגי דאין דין תשלומין ודומיא דמצה דאין לה תשלומין. ונראה דבזה יתבאר כמה נידונים ומחלוקות בדברי הראשונים והפוסקים בגדר מצוה זו דלפ"ר תליא בצדדים הנ"ל בגדר הילפותא ד"ט"ו ט"ו ממצה" וכדלהלן.

פלוגת הראשונים והפוסקים בירדו גשמים

הקשה הר"ן בסוכה כ"ז. למאי אצטרך ללמוד בגזירה שוה ממצה תיפ"ל דיש חיוב אכילת פת משום חיוב סעודת יו"ט, ותירץ בשם אחרים אומרים דאיצטרך לחייבו בלילה הראשונה אף כשהגשמים יורדין דאי משום חיוב סעודת יו"ט מצי אכיל בביתו, ואתי גז"ש לחייבו בלילה הראשון בסוכה אע"פ שהגשמים יורדין, וכ"כ הרא"ש בברכות מ"ט: וכן פסק הטור סי' תרל"ט דבלילה הראשון חייב לאכול כזית בסוכה אפי' אם ירדו גשמים והוא מצטער דילפינן מחג המצות, וכ"כ התרומת הדשן סי' צ"ה והביאו הב"י שם, וכ"כ המהרי"ל הל' סוכות סי' י"ח דילפינן מחג המצות דצריך לאכול כזית בסוכה אפי' ירדו גשמים דומיא דמצה דלא מצי להפטר בשום ענין ע"כ.

והקשה הקרבן נתנאל בסוכה אות ר' ע"ד הרא"ש בברכות דלמה מחוייב לאכול כזית בסוכה כשהגשמים יורדין והלא מצטער הוא, ומה נשתנה לילה זה מכל הלילות דבעינן "תשבו כעין תדורו" ואין אדם דר בדירה שהגשמים יורדים בה, ובאמת בה"ב הביא שכ"כ הרשב"א בתשו' דאם ירדו גשמים אינו חייב לאכול בסוכה אפי' בלילה הראשון, דתשבו כעין תדורו ולעולם לא חייבה התורה לאכול בסוכה אלא כדרך שאדם עושה בביתו ע"כ. ובתה"ד הוכיח שכ"ה גם דעת התוס' בברכות מ"ט: שכתבו דאם פסקו הגשמים צריך לחזור ולאכול כזית בסוכה ומבואר דכל שלא פסקו אי"צ לאכול בסוכה, וכתב המ"מ [סוכה פ"ו ה"ו] דהעיקר כדעת הרשב"א.

ולדינא הנה הרמ"א סי' תרל"ט ס"ה כתב דבלילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין, ויקדש בסוכה כדי שיאמר זמן על הסוכה. וכתב המשנ"ב ס"ק ל"ה דהראשונים נחלקו בדין זה ועל כן הכריעו כמה אחרונים דאף דמחוייב לאכול בסוכה מחמת ספק מ"מ ברכת 'לישב בסוכה' לא יברך דספק ברכות להקל ע"ש, ובשיטת השו"ע דהשמיט דין זה יעוי' בשע"צ ס"ק מ"א דכתב בשם המאמר מרדכי דמצד דעת המחבר לפטור גם בלילה הראשון אם ירדו גשמים, וע"ע בשע"צ ס"ק ס"ג דהמאמר מרדכי כתב דכן דעת רוב הפוסקים, וכ"כ הגר"א דהעיקר כדעת התוס' והרשב"א, וע"ע במשנ"ב ס"ק ל"ו דאם אכל בסוכה בשעת הגשמים ובירך ברכת המזון ואח"כ פסקו הגשמים יחזור ויאכל כביצה ועוד בסוכה ויברך 'לישב בסוכה' כדי לצאת דעת הסוברים דאינו יוצא במה שאכל בשעת הגשמים.

ביאור הנדון אם המצוה באכילה או ישיבת סוכה

והנה בפשוטו יסוד פלוגת הראשונים תליא בב' הצדדים הנ"ל בגדר ומהות המצוה בלילה הראשונה דהרא"ש הטור הסמ"ק והמהרי"ל נקטו דיש כאן מצות אכילה בפני עצמה ואי"ז בגדרי קיום מצות 'תשבו כעין תדורו' אלא מצות אכילה בסוכה ולפיכך אפי' ירדו גשמים ומצטער נמי חייב דומיא דמצה.

ומאידיך הרשב"א והתוס' בברכות ס"ל דאין כאן מצות אכילה בפנ"ע אלא מצות ישיבת סוכה דילפינן מגזירה שוה דחייב לקבוע דירתו בסוכה ע"י אכילה, ולפיכך במקום דאין תשבו כעין תדורו לא שייך לחייבו כלל באכילה בסוכה וכלשון הרשב"א "דתשבו כעין תדורו אמרינן ולעולם לא חייבה התורה לאכול בסוכה אלא כדרך שאדם עושה בביתו" ע"כ, ויעו"ע בערוך השלחן סי' תרל"ט ס"ז דביאר פלוגת הראשונים והפוסקים כעין זה.

אולם יש מקום לדחות דגם המחייבים בסוכה בזמן גשמים מודו דגדר המצוה היא קביעות וישיבת סוכה ע"י אכילה ואין המצוה בעצם האכילה כמו במצה אלא דפליגי אם דינא ד'תשבו כעין תדורו' נאמר גם על אכילה זו או דכיון דילפינן חיוב אכילה זו

הגרשז"א ז"ל דלמהדרין יאכל כזית פת לבדה וכזית עם דבש דבלא"ה מחמירים לכתחילה לאכול מעט יותר מכביצה.

ובפשוטו נידו"ז תליא נמי בצדדים הנ"ל דבשלמא אם המצוה בעצם אכילת הפת ז"ל דאתי טעם רשות ומבטל אבל אם המצוה היא קביעות בסוכה ע"י אכילה נראה דלא בעינן טעם פת וסגי שיש כאן קביעות סעודה באכילת הפת.

בדין אכילת הכזית בבת אחת

ה' כתב המטה אפרים [סי' תרכ"ה סנ"ב] ומצוה מן המובחר לאכול כזית בשעת המוציא ללעסו ולבלוע כל הכזית יחד ע"כ, והנה דין זה מצינו מפורש במג"א והפוסקים לענין אכילת מצה בסי' תע"ה משנ"ב סק"ט, אולם התימה היא דדבר זה לא נזכר בפוסקים כאן לענין אכילת כזית בלילה הראשון והמשנ"ב לא הזכיר דבר זה.

ולפי האמור יש ליישב דדוקא לענין מצה דהמצוה היא בעצם האכילה בעינן אכילה בב"א דוקא ושיעור צירוף של אכילת פרס הוא בדיעבד, אבל לגבי סוכה דגדר המצוה היא קביעות סעודה בסוכה ומקיים מצות 'בסוכות תשבו ז' ימים' בזה אין קפידא של אכילה בב"א דדרך קביעות סעודה היא באכילת כזית או יותר מכביצה כדרך אכילה ואין חיסרון בקביעות האכילה כשאוכל בשיעור צירוף של אכילת פרס ויל"ע.

חינוך קטן באכילת כזית

ו' ויש לציין להערה רבתי בנידו"ז לענין קטן הצריך לאמו דהנה קי"ל דקטן הצריך לאמו פטור מן הסוכה, ולכאן קשה דנהי דלא הגיע לשיעור חינוך של שינה בסוכה אבל לכאן הגיע לשיעור אכילת כזית וכביצה בסוכה ולמה אינו חייב בחינוך לענין אכילה, ובפשוטו התירוץ דכיון דאינו שייך בקיום כל עניני דירה בסוכה דילפינן מבסוכות תשבו שבעת ימים ממילא אינו מחוייב לחצאין כלומר באכילה בלי שינה, דהאכילה והשינה תרוייהו מצוה אחת של דירה בסוכה.

אולם יש להקשות דלמה קטן היודע לאכול כזית פת אינו מחוייב באכילת כזית בלילה הראשון של חג כשם דחייב באכילת מצה משעה שיודע לקיים המצוה ומבין עכ"פ עיקר ענין המצוה [וכ"כ בספר חוט שני דדמי לקטן היודע להתעטף בציצית ולנענע בלולב וכיוצ"ב], והדבר פשוט דקטן הצריך לאמו מבין דיש מצוה לאכול בסוכה ויודע לאכול כזית דגן ולפר"ר לא מצינו בפוסקים ענין זה.

ולפי האמור דגם אכילת לילה הראשון היא מעיקר מצות ישיבת סוכה יש מקום ליישב קצת דמי שאינו שייך בכל פרטי המצוה דשבעת הימים אינו שייך בחיוב זה מדין חינוך.

אכילת כזית בלא כונה אם יצא כמו במצה

ז' מטו משמיה דהגר"ח מברסק וכו"כ בספר הליכות שלמה בשם מרן הגרשז"א זצ"ל לדון במי שאכל כזית ראשון בסוכה בלא כונת מצוה כלל, דהנה לענין אכילת מצה מצינו ברמב"ם חידוש גדול דאע"ג דקי"ל מצוות צריכות כונה מ"מ באכילת מצה בלא מתכוין יצא ופי' הר"ן והובא במפרשי הרמב"ם דכשם דמצינו לענין מתעסק בחלבים ועריות דחייב הואיל ונהנה הכא נמי לענין כונה ס"ל להרמב"ם דהואיל ונהנה חשיב כנתכוין. ומעתה יש להסתפק לענין אכילת כזית בלילה ראשון אם יצא בלא כונת מצוה, ואמר הגר"ח ז"ל דלא יצא הואיל ואין המצוה בעצם האכילה אלא המצוה היא ישיבה וקביעות בסוכה ע"י אכילה לפיכך לא מהני ההנאה לאחשובי כמתכוין.

הרב אברהם זנגר

מי שיש לו ספק בברכת לישוב בסוכה אם יש ענין שאשתו תוציא אותו בברכה

אם עניית אמן על ברכה של אשה נחשב הפסק

ספקות רבים יש בדיני ברכת לישוב בסוכה, ויש לעיין באופן שאינו יכול לברך מספק אולם יש לו אפשרות להמתין לאשתו המברכת לישוב בסוכה מדין מ"ע שהז"ג ולשמוע ממנה את הברכה, האם הוא מקיים בזה מצוה. ויש בזה עוד נפ"מ רבתא, באופן ששמע ממנה את הברכה בין ברכת המוציא לאכילה וענה אמן על ברכתה, האם הוי הפסק ועליו לברך המוציא שנית. וזה תלוי אם הוא מקיים בזה מצוה.

בסוכה בלילה הראשונה של סוכות ואפי' ירדו גשמים שינת עראי מיהת, ולא התירו לו לירד מן הסוכה אלא בשאר ימים שהם רשות אבל בלילה הראשונה הכתוב קבעו חובה מגזירה שוה דט"ו ס"ו מחג המצות. והא ליתא כלל לפום מאי דכתבנא שאין חיוב ליל הראשון אלא באכילה דומיא דליל ראשון של פסח דחיוב שינה לא אתי מהתם דלא מחייב בשינה וכו' ע"ש.

והוא דבר פלא והפלא כמו שתמה הריטב"א דמהיכי תיתי למילף שינה מליל פסח, אולם הדבר ברור דשיטה זו ס"ל דאין כאן ילפותא של מצות אכילה דומיא דפסח, אלא ילפינן דכשם דבפסח לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, הכא נמי במצות 'בסוכות תשבו שבעת ימים' ילפינן דלילה הראשון יש חובה של ישיבת סוכה וישיבת סוכה כעין דירה היא בב' ענינים באכילה ובשינה, ואמנם אין כאן גדר י' תשבו כעין תדור' לפטור בשעת גשמים כיון דדומיא דפסח הוא דהוא חובה בכל ענין וכמש"נ לעיל. וכאמור הריטב"א נמי מודה בעיקר הדבר דאין כאן מצות אכילה אלא מדין ישיבת סוכה ע"י קביעות אכילה אולם ס"ל דלא מצינו למילף אלא לענין קביעות של אכילה דומיא דפסח אבל לא לענין קביעות שינה דלא שייך בפסח.

ז' נידונים בקצרה בגדרי הפת ואופן האכילה בלילה הראשון

דברי הירושלמי אם יוצאים במיני תרגימא

א' יעו"י ברא"ש [פ"ב סי' ט"ו] שהביא מהירושלמי דמביע"ל אם יוצאים ידי חובה באכילת מיני תרגימא, וכתב הרא"ש דמספיקא נקטינן לחומרא וכ"כ הגר"א סי' תרל"ט ס"ג, והר"ד במשנ"ב שם. [ופי' מיני תרגימא יעו"י בריטב"א כ"ז. דפי' דהיינו בשר ודגים והמגיה הביא דיש מפרשים מיני דגן שמברכים עליהם מזונות, אבל יש להוסיף דאינם בגדר פת כיסנין]. וספיקא דהירושלמי מבואר יש להוסיף דעיקר הילפותא היא דיש חיוב לקיים ישיבת סוכה בלילה הראשון ע"י אכילה דומיא דאכילת מצה בפסח, ולפיכך ז"ל דלא בעינן פת כלל.

דברי האחרונים בפת כיסנין

ב' עוד מצינו בדברי האחרונים דנסתפקו אם יוצאים ידי חובה בפת כיסנין, דיעו"י בשערי תשובה [תרל"ט סק"ח] דהביא מהמחזיק ברכה דפת גמור בעינן ולא פת כיסנין, ויעו"י בשע"ת דהעיר דלמה לא נימא דחיוב לילה הראשונה משוי ליה לקבע, וכתב ליישב, אולם סיים שם ומכל מקום היכא שבאמת קבע על לחם זה נראה דבכה"ג שפיר יוצא י"ח לילה הראשונה ג"כ, עכ"ד.

דברי הפמ"ג בפת עשירה

ג' הפמ"ג [משב"ז סוס"י תרמ"ג] כתב בלילה א' דסוכות אין יוצאים ידי חובה כי אם בפת היוצא במצה לא בעשירה, ומ"מ מעט מלח לא הוי עשירה וצ"ע ע"כ, והוא חידוש גדול והמשנ"ב לא הביאו בספרו ומנהג ישראל יורכח דלא נהגו כן ואדרבה אוכלין הכזית ראשון בפת מתוקה וכדו' שברכתה המוציא לחיבוב מצוה, ובטעם הדבר נראה דהיינו משום דלא ילפינן דיני 'לחם' מחג המצות אלא מצות אכילה וכשם דאין חיוב לאכול מצה בלילה ראשון הכ"נ אין קפידא דלחם עוני, ואי נימא כהך גיסא דאין המצוה בעצם האכילה אלא דבעינן קביעות וישיבת סוכה ע"י אכילה א"כ פשיטא טפי דלא ילפינן דין הלחם במצה.

ולפר"ר נראה דיש לדקדק מדברי הריטב"א בסוכה דבסוכה יוצאין גם בפת עשירה דכתב שם [כ"ז]. דאיצטריך קרא דאכילת מצה חובה אע"ג דשאר ימים טובים נמי חייב באכילת פת, היינו לחייבו בדין מצה הראויה, דאלו מדין יו"ט יוצא בכל שהוא פת ובמצה עשירה, וכן בלילה הראשונה של סוכה ושאר ימים אמרינן הכא דאי בעי לא אכיל מדין סוכה אלא אוכל עד כביצה פת חוץ לסוכה ויצא מדין יו"ט ולפיכך בא הכתוב וחיבו לאכול בסוכה משום מצות סוכה בלילה הראשונה דילפינן ט"ו ס"ו ממצה ע"כ, ויש לדקדק דבסוכה יוצאים במצה עשירה ולכן הוצרך הריטב"א למצוא נפ"מ לענין חיוב אכילה חוץ לסוכה.

טיבול הפת בדבש ותבלין

ד' והנה בשו"ת יד אליהו [להגר"א רגולר סי' כ"ג] כתב דיש לזהר שלא לאכול הכזית פת יחד עם דבש כי אתי טעם רשות ומבטל טעם המצוה, אולם מאידך מצינו בחי' הצל"ח פסחים ק"ח. דכתב בהדיא דבסוכות יכול לאכול הפת מתובל בתבלין ומיני מתיקה, וכן מטו משמיה דמרן הגר"ח בס' הליכות הגר"ח מברסק [עמ' צ"א], ובס' הליכות שלמה [פ"ט הערה ז'] דאדרבה הגר"ד בהר"ן הידר לאכול הכזית בדבש או בלפתן לחיבוב מצוה, ולמעשה הורה מרן

אשה להוציא איש בברכה על מ"ע שהזמן גרמא

והנה נקטו האחרונים בפשיטות דאשה המברכת על מ"ע שהז"ג אינה מוציאה בברכתה את האיש, ואף אם שמע ממנה את הברכה עליו לחזור ולברך בעצמו, [פמ"ג (סי' י"ז א"א סק"ב) אפיקי מגינים (שם סק"ג) שבילי דוד (בכללים בראש הספר כלל ג' פ"א) וכה"ח (סק"ט), וכן עולה מדברי הפמ"ג (סי' תקפ"ט מ"ז סק"ב)], והטעם לפי שאינה מחוייבת בדבר, וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח כמבואר במתני' (ר"ה ט). [אך מ"מ פשוט דאשה יכולה להוציא את חברתה בברכה אע"פ שאינה מחוייבת בדבר (עי' אפיקי מגינים שם), דלא כללא הוא דדין שומע כעונה הוא רק כשהמברך מחויב בדבר, אלא יסוד הדין הוא דהשומע אינו יוצא יד"ח ממי שאינו מחויב כמותו, אבל אם שניהם אינם מחויבים בדבר בודאי יוצאים זמ"ז].

גם איש אינו מחויב בסוכה בשאר ימי החג

והנה בספר לבנימין אמר (עמ' נ"ה) כתב בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל שהסתפק דאולי אשה יכולה להוציא איש בברכת לישיב בסוכה (מלבד בלילה הראשון) כי גם האיש אינו מחויב בדבר, דהא אינו מחויב לאכול פת, וא"כ י"ל דאשה יכולה להוציא כמו שיכולה להוציא את חברתה.

אך לענ"ד לא יתכן כלל לומר כן, דסו"ס כל שאוכל הרי הוא חייב לאכול בסוכה, וגם מחויב לברך, והרי גם לד' השו"ע (סי' י"ז ס"ב וסי' תקפ"ט ס"ו) דנשים אינן יכולות לברך על מ"ע שהז"ג, מ"מ איש מברך על מצות סוכה, והיינו מפני שהוא מחויב לברך, ואילו אשה ברכתה היא ברכת הרשות, [ומצאנו חידוש נפלא בפמ"ג (סי' קכ"ד א"א סק"ד) דכשם שהברכה היא רשות כך עניית אמן על ברכה זו היא רשות, (הביאו המשנ"ב סקמ"ז ברמ"ה), אולם פשוט דיש חיוב לענות אמן על ברכת לישיב בסוכה של איש, כי ברכתה היא ברכה המחויבת].

וכן עולה מדברי הפמ"ג (סי' תקפ"ט מ"ז סק"ב) דאינה יכולה להוציא בברכת לישיב בסוכה, וכ"כ הפמ"ג (סי' י"ז א"א סק"ב) לענין ברכת ציצית, וגם בזה הלא אינו מחויב ללבוש ציצית ומ"מ כל שלובש בגד של ד' כנפות הרי הוא חייב להטיל בו ציצית, וכל זה פשוט. ושו"ר להגר"ש דבליצקי זצ"ל בעצמו שכתב בספרו קיצור הלכות מועדים (פ"ד הערה כ"ח) דפשוט שאינה יכולה להוציא בברכת לישיב בסוכה.

איש מקיים מצוה בשמיעת ברכה של אשה

אע"פ שאינו יוצא בזה יד"ח

אולם נראה להציע ב' טעמים לדון דאע"פ שאין האיש יוצא יד חובתו בברכתה של האשה, מ"מ יש לו קיום מצוה בשמיעת ברכת לישיב בסוכה מאשה, ולפ"ז אין חשש הפסק בעניית אמן על ברכתה. ומתחילה נבאר בקצרה ואח"כ נרחיב בביאור הדברים;

א. י"ל דבאכילת פת בסוכה יש ב' מצוות, מצוה חיובית ומצוה קיומית, והוא ע"פ ספיקו של המשנ"ב (סי' תרל"ט סק"ד) דלד' הגר"א דיש מצוה קיומית באכילת מצה בכל ימי הפסח אפשר דיש מצוה קיומית גם באכילת פת בסוכה בכל ימי חג הסוכות, וא"כ י"ל דאשה יכולה להוציא בברכה על המצוה הקיומית שלו.

ב. י"ל דאיש לא גרע מאשה בכל מ"ע שהז"ג, ונהי דאינו יוצא ממנה חובת הברכה המחוייבת שיש לו, ועליו לחזור ולברך בעצמו, מ"מ גם הוא שייך במצוה הקיומית של אשה, והרי הוא יכול לצאת יד"ח ברכה של רשות בשמיעת ברכתה.

קידוש בסוכה על מזונות ולאחר זמן אכל סעודה

האם חוזר ומברך לישיב בסוכה

נקדים לצייר היכ"ת למעשה בשאלה זו. הנה רבים מתפללים כותיקין ביו"ט ראשון של סוכות מחמת תשוקתם להקדים ולקיים מצות לולב החביבה וכן מצות קריאת ההלל אשר לא זכינו לה למעלה מארבעים יום (וגם יש המתעוררים מוקדם מחמת רעש וכיו"ב כי הם ישנים בסוכה מחוץ לבית), ואח"כ באים לסוכתם ובני ביתם

¹ אם יצא שלא לצורך הסוכה, אבל אם יצא לבית הכסא או להביא ספר לסוכה כתב בספר תורת המועדים (עמ' קכ"א) בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל דאי"ז נחשב יציאה, ולכ"ע א"צ לברך שנית מחמת היציאה.

² ויש שכתבו דכיון שלדעת רבים מגדולי האחרונים חייב לברך בכה"ג (המשנ"ב הביא כן בשם היעב"ץ והבכור"י, אולם מצאנו כן גם בא"ר (סק"ח) שדקדק כן מל' הלבוש והמהר"ל, וכן פסק השערי תשובה (סק"ח) והביאו המטה אפרים (סי' תרכ"ה סעי' ס"א) ונראה שפסק כמותו, ומדברי הביכור"י נראה שלמד

מתפללים בשעה מאוחרת יותר, והנה המשנ"ב (סי' תרל"ט סקמ"ו) הביא דעת הראשונים דכל שהיה בסוכה טעונה ברכת לישיב בסוכה ולא רק בשעת האכילה, וסיים בזה"ל; 'וכתבו האחרונים דנכון הדבר לצאת גם דעת הפוסקים הראשונים ולא לישיב כן בלי ברכה וע"כ תיכף בבואו מביהכ"נ יברך על דבר שהוא מחמשה מינים ויאכל ממנו מעט יותר מכביצה ויברך לישיב בסוכה ולא יברך אח"כ בשעת אכילה' עכ"ל. ולפ"ז מי שמגיע לסוכתו זמן מה קודם הסעודה ראוי שיקדש ויברך לישיב בסוכה ויאכל מזונות. והנה אח"כ בשעת הסעודה אינו מברך שוב לישיב בסוכה, אולם אם חלק מבני ביתו הם זכרים גדולים הסכימו פוסקי זמנינו דיכול לברך שוב כדי להוציאם מדין ערבות ואי"ז נחשב הפסק בין ברכת הגפן לשתיית היין או בין ברכת המוציא לאכילה (עי' ספר שלמי תודה סוכות סי' י"ט סק"א שהאר"ך בזה והוכיח מהגמ' פסחים נד. דרבי בירך ברכת הבשמים והנר בהבדלה כדי להוציא את בני ביתו אע"פ שכבר בירך בעצמו ברכות אלו מקודם, וכתב שהסכימו לזה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ולהבח"ח הגר"ד לנדו שליט"א), אבל אם יש לו רק אשה ובנים קטנים אינו יכול לברך עבורם מדין ערבות כיון שאשה פטורה מסוכה, וכן קטנים יתכן שאין דין ערבות להוציאם כשיכולים לברך בעצמם (ואכמ"ל), ועל כן עליהם לברך בעצמם לישיב בסוכה. ובאופן זה נראה דאין לו לענות אמן על ברכתם בין ברכת המוציא לאכילה אם לא הספיק לטעום מעט, ואם ענה אמן הוא הפסק אפי' בדיעבד.

אמנם מצוי מאד שיצא מהסוכה רגע אחד בין אכילת המזונות לתחילת הסעודה, ובאופן זה נחלקו גדולי האחרונים אם עליו לברך שוב לישיב בסוכה באכילה השניה, ובשעה"צ (סי' תרל"ט סקפ"ו) הסיק לדינא דספק ברכות להקל אא"כ יש צירופים נוספים לברך. ובאופן זה אם אחד מבני ביתו מברך ויכול להוציא בברכה בודאי ראוי שיצא ממנו יד"ח ויתכן שיכול לענות אמן בין הברכה לטעימה ואי"ז הפסק כי הוא צורך הסעודה כדי לצאת ידי כל הדעות, (אולם בקיצור הלכות מועדים להגר"ש דבליצקי זצ"ל פ"ד הערה כ"ח כתב דיש לחוש להפסק וישמע הברכה קודם שמברך המוציא, אך מסתבר דגם לדבריו לא הוי הפסק בדיעבד). אולם אם אשתו מברכת מדין מ"ע שהז"ג יל"ע אם יכול לצאת ממנה יד"ח הברכה, ונפ"מ אם ענה אמן בין ברכת המוציא לאכילה האם הוי הפסק.

שמע קידוש בסוכת ביהכנ"ס ויברך לישיב בסוכה ואח"כ הלך לביתו לאכול הסעודה

וכן מי ששמע קידוש בסוכת ביהכנ"ס לאחר התפילה עם ברכת לישיב בסוכה ואכל שם מזונות, ואח"כ הלך לביתו לאכול הסעודה, נראה דהוי ספיקא דדינא אם יחזור ויברך לישיב בסוכה בביתו, (בשעה"צ סי' תרל"ט סקפ"ד משמע קצת דיכול לברך באכילה שניה כשאוכל בסוכה אחרת, אולם בספר שלמי תודה (עמ' קס"ט) נקט דכוונת המשנ"ב רק באופן שלא היתה דעתו לכן מעיקרא בשעה שברך לישיב בסוכה, ועוד מובא בכמה ספרי זמנינו בשם הגריש"א והגרש"א זצ"ל דאין לברך אא"כ היה הפסק חשוב כמבואר בשעה"צ שם (סקצ"א) לענין אם יצא לביהכנ"ס להתפלל וכיו"ב, וצ"ע עוד בדין זה). ובאופן זה יל"ע אם אשתו יכולה להוציא בברכתה, וכן אם הוי הפסק לענות אמן על ברכתה בין ברכת המוציא לאכילה.

ועתה נרחיב בביאור ב' הטעמים הנ"ל שיש לדון דיש לאיש קיום מצוה בשמיעת ברכת לישיב בסוכה של אשה אע"פ שאינו יוצא בזה יד"ח;

ביאור ספק המשנ"ב אם יש מצוה לכתחילה

לאכול פת כל ז' ימי חג הסוכות

א. ידועים דברי המשנ"ב (סי' תרל"ט סק"ד) שכתב וז"ל; 'נסתפקתי לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח כפשטיה דקרא שבעת ימים תאכלו מצות, אלא דמ"ע הוא רק בערב משא"כ אח"כ הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דה"ה הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים ולברך לישיב בסוכה' עכ"ל.

והנה רבים וטובים חתרו להבין כוונת רבינו המשנ"ב במילותיו הקצרות, וב' דרכים עיקריות נאמרו בביאור דבריו הקדושים;

כן בד' הפמ"ג (א"א סק"ז), וכן נראה מדברי שו"ת זרע אמת (ח"ג סי' ס"ח), לכן ראוי לכיון בשעת ברכת לישיב בסוכה שאינו רוצה לפטור בברכה זו אלא עד שיצא מהסוכה שלא לצורך הסוכה קודם הסעודה, ואז יוכל לברך בסעודה לכל הדעות. [כ"כ בספר הליכות אבן ישראל עמ' רנ"ח, וכ"כ בכף החיים (סי' תרל"ט ס"ק צ"ח) א"א מבוטשאטש (סי' תרל"ט ס"ח) שו"ת אג"מ (ח"ד סי' כ"א סק"ח) ומנחת יצחק (ח"ט סי' קס"ג) דראוי לעשות עצה זו במקום מחלוקת הפוסקים אם צריך לברך לישיב בסוכה].

על כך. ב. 'מצוה קיומית' שאינו מחויב לקיימו כלל אבל אם מקיימו יש לו שכר. ג. 'מצוה לכתחילה' שאינו נענש אם לא קיימו אבל מ"מ רצון התורה הוא שיקיים המצוה. וביאר דמצה לד' הגר"א שייכת למין הג' דיש מצוה לכתחילה לקיים זאת, ודקדק כן בל' המעשה רב, וזהו ספק המשנ"ב אם גם בסוכה יש 'מצוה לכתחילה' כל' המשנ"ב, או סוכה שייכת רק למין הב', דהוי רשות גמור, (הובא בספר ירח למועדים פסח סי' ל"ב ובספר קונטרס העיונים עמ"ס פסחים סי' נ"ג בשם הגר"ר משה שמעון שפירא שליט"א ששמע כן מהקה"י, והביאו דוגמאות לזה מדברי רבינו יונה (ברכות יח.) 'דכי אמרינן דתפלת ערבית רשות אינו ר"ל שאם ירצה לא יתפלל אותה כלל, אלא ר"ל שאינה חובה כמו יוצר ומנחה, אבל מצוה איכא, דמצוה לגבי חובה רשות קרי ליה' עכ"ל, הרי דיש מין אמצעי שאינו רשות גמור ואינו חובה גמורה. וכן מצאנו בביה"ל (סי' ר"ט ס"ד) שכתב דלא מצינו ברכות שהם רשות גמור, ואף דאמרו על ברכת שהחיינו שהיא רשות אין הכוונה רשות גמור אלא דלא חיובא כ"כ אבל מצוה לברך יש בזה' עכ"ל, והאריכו שם גמור.

אך עדיין צ"ע קושיית הגר"ש רוזובסקי מהיכ"ת לומר דהמצוה היא דוקא באכילת פת. וגם העירו בעיקר הדבר, דלפ"ז צ"ב מהו שיעור המצוה, דהא ודאי א"א לומר דרצון התורה שיאכל מצוה בכל רגע, ובשלמא אם היא מצוה קיומית ממש, היינו דכל אכילה היא מעשה מצוה, אבל אם היא כעין מצוה חיובית, דרצות התורה שיאכל מצוה, הרי לא יתכן לומר דהמצוה היא לאכול בלי הפסק, ובע"כ צ"ל דהמצוה היא לאכול פ"א ביום כל' הכתוב 'שבעת ימים מצות תאכלו', דהיינו שבכל יום יאכל מצוה, ולפ"ז לאחר שאכל פ"א שוב אין מצוה לאכול עוד באותו יום, אולם במעשה רב מבואר לא כן, דהגר"א אכל סעודה שלישית ביו"ט אחרון מפני חביבות מצות אכילת מצוה שזמנה הולך לו. הרי דנקט דיש מצוה גם באכילה שניה באותו היום. והגר"ח קנייבסקי צ"ל ג"כ לא הסכים לדרך זו בביאור ד' המשנ"ב (מובא בספר דולה ומשקה עמ' 211).

החיוב הוא מכח הגז"ש ט"ו ט"ו מפסח

[ב] רבים פירשו ספק המשנ"ב באופ"א, דהנה בליל ט"ו יש חיוב לאכול כזית פת בסוכה מדאו' משום דילפינן ט"ו ט"ו בגז"ש מפסח דיש חיוב לאכול כזית מצוה בליל הסדר. וצ"ב דהא מצד מצות סוכה הכללית מותר לאכול כזית פת מחוץ לסוכה, וא"כ איך ילפינן מהגז"ש דצריך לאכול הכזית פת דוקא בסוכה, וגם למה לא ילפינן דצריך לאכול מצוה דוקא כמו בפסח. אכן הביאור בזה דגדר הילפותא הוא, דכשם שבפסח יש מצוה כללית בכל הפסח דאכילת הפת שלו תהיה רק מצוה ולא חמץ, ובלילה הראשונה צריך לאכול מצוה בפועל, ה"נ בסוכות שיש מצוה כללית בכל החג דאכילת הפת שלו תהיה רק בסוכה, אזי בלילה הראשונה צריך לאכול פת בסוכה בפועל. ונסתפק המשנ"ב אם ילפינן מגז"ש זו גם לשאר ימי החג, דכשם שיש מצוה קיומית לאכול בכל ימי הפסח כמו בלילה הראשונה איש שא"ז חובה, ה"נ בסוכות יש מצוה קיומית לאכול כזית פת בסוכה בכל ימי החג כמו בלילה הראשונה אלא שא"ז חובה, או דלא נתקבלה הגז"ש אלא לענין ליל ט"ו ולא לענין שאר ימי החג. [אמנם יעוי' בתוס' (סוכה כז.) בשם הירושלמי דיש ללמוד מגז"ש זו גם לענין שאר ימי החג].

ויש שדקדקו כן מל' הגמ' (סוכה כז.) דילפינן גז"ש ט"ו ט"ו מחג המצות 'מה להלן לילה הראשון חובה **מכאן ואילך רשות**, אף כאן לילה הראשון חובה **מכאן ואילך רשות**', וצ"ב למה הזכירו דמכאן ואילך רשות, והרי הנידון הוא רק מהו המקור דיש חובת אכילה בלילה הראשונה, ומה נפ"מ מה הדין מכאן ואילך. ולפי הנ"ל מבואר היטב, דהא לד' הגר"א 'מכאן ואילך רשות' פירושו דהוי **מצוה של רשות** ולא חובה, וגם ד"ז ילפינן בגז"ש מפסח לסוכות דמכאן ואילך יש מצוה של רשות.

ולפ"ז נתיישבו כל הקושיות על הדרך הראשונה, דאמנם פשיטא דיש מצוה לישיב בסוכה בכל החג כדכתיב 'בסוכות תשבו שבעת ימים', וזהו מ"ע ולא איסור עשה, אבל מצד מצוה זו אין נפ"מ אם אוכל או עושה שאר עניני קביעות בסוכה, כגון לישון או ללמוד ולטייל בסוכה, וביותר לפ"ד הגר"א בעצמו שמברכים לישיב בסוכה על כל כניסה לסוכה. וספק המשנ"ב הוא אם יש מצוה מיוחדת מצד הגז"ש מפסח לאכול דוקא פת בסוכה. [כ"כ בשלמי תודה שם, מנחת שלמה סוכה כז., חוט שני סוכות עמ' רמ"ה, עיונים בעניני חג הסוכות בשם האשר לשלמה זצ"ל, מועדים וזמנים ח"ח השמטות לח"א סי' צ', ועוד].⁴

[א] לולי דברי הגר"א מתפרש לשון הכתוב 'שבעת ימים תאכלו מצות' כאיסור עשה בלבד, כלומר כוונת הכתוב דמי שרוצה לאכול פת אסור לו לאכול חמץ כי אם מצוה, אבל אין שום מצוה או ענין באכילת מצוה בשאר ימי הפסח (מלבד בלילה הראשון שיש מ"ע 'בערב תאכלו מצות'), והגר"א חידש דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דמצוה לאכול מצוה כל הז' ימים אלא שא"ז חובה כי אם רשות. וה"נ י"ל לגבי סוכה, דאף דעיקר כוונת הכתוב 'בסוכות תשבו שבעת ימים' הוא כמו איסור עשה, כלומר דהרוצה לאכול או לישון (דזהו מעשה ישיבה וקביעות) עליו לעשות זאת בסוכה, אבל אין שום מצוה או ענין לאכול או לישון בשאר ימי חג הסוכות (מלבד בלילה הראשון משום דילפינן ט"ו ט"ו בגז"ש מחג המצות), ונסתפק המשנ"ב דשמא גם בזה נאמר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דיש מצוה לאכול בסוכה כל הז' ימים אלא שא"ז חובה כי אם רשות.

אולם דרך זו צ"ע מכמה אנפי;

א. בשלמא בפסח לשון הכתוב הוא 'תאכלו מצות' אבל בסוכות לשון הכתוב הוא 'בסוכות תשבו', וזה מתקיים גם בלימוד או בטיוול או אכילת פירות וכיו"ב, ולמה צריך דוקא לאכול פת כדי לקיים מצוה זו. ואפי' אם נאמר דס"ל למשנ"ב דצריך דוקא דבר שאסור לעשותו מחוץ לסוכה, מ"מ זה מתקיים גם בשינה או באכילת מזונות יותר מכביצה, ולמה צריך דוקא פת. [כן תמה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, הובא בספר שלמי תודה סוכות סי' ו' סק"א].

ב. עיקר הספק תמוה, וכי יעלה על הדעת דאין קיום מצוה באכילה בסוכה כל שבעה, והרי אנו מברכים ע"ז כל שבעה 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו לישיב בסוכה', הרי דאי"ז איסור עשה בלבד שלא לאכול מחוץ לסוכה כי אם מ"ע גמורה לאכול בסוכה³, וא"כ פשיטא דמצוה לאכול פת בסוכה שהרי מקיים בזה מ"ע דאו', וגם עיקר המצוה היא לקבוע דירתו בסוכה כמבואר בברייתא (סוכה כח:) 'כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי וכו' אוכל ושותה ומטייל בסוכה' וכו', ואף שאינו מחויב בחיוב גמור לעשות כן, מ"מ בודאי ראוי לעשות כן יותר מאכילת מצוה כל שבעה לד' הגר"א, ומה מקום יש להסתפק בזה, ורק במצה לולי דברי הגר"א אין בזה שום מצוה כי אם איסור עשה בלבד כאמור.

ג. מקור דברי הגר"א הם במעשה רב (סי' קפ"ה) שכתב בזה"ל; 'שבעת ימים תאכל מצות, כל שבעה מצוה, ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה, ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה, ואעפ"כ מצוה מדאורייתא הוא, וכן פירשו יו"ט א"צ אות, **פסח במצה סוכות בסוכה** עכ"ל. וכוונתו למש"כ בביאור הגר"א (סי' ל"א ס"ב) בשם הזהר והראשונים דבחוה"מ אין להניח תפילין לפי שגם חוה"מ נקרא 'אות' כמו שבת ויו"ט, ובחוה"מ פסח האות היא מצוה מצוה, ובחוה"מ סוכות האות היא מצוה מצוה, ומזה ראה דמצות מצוה נוהגת כל הפסח ולא רק איסור אכילת חמץ, דמצד איסור אכילת חמץ לא היה נקרא אות כיון שהוא רק בשוא"ת, ואות היא רק ע"י קיום מצוה בקום ועשה, (וכן הוכיח החת"ס בדרשותיו לפסח עמ' רכ"ג דיש מצוה לאכול מצוה בחוה"מ פסח, דאל"כ לא היה נקרא אות, וזה דלא כפשטות דברי התוס' עירובין צו. ומנחות לו: שכתבו דפסח נקרא אות מחמת איסור אכילת חמץ). והנה שם מבואר להדיא דגם בסוכות יש מצוה כמו מצוה בפסח, וא"כ נפשט ספק המשנ"ב, ומה מספק"ל.

[בקובץ משלחן מלכים (ח"ה עמ' ר"כ ובהרחבה בקובץ ישורון כ"ט עמ' תפ"ג) כתב הגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון, וז"ל; 'דברי המ"ב צ"ע שבסוכה ודאי שיש קיום מצוה על כל אכילה ואכילה שהרי הוא מברך לישיב בסוכה על כל אכילה ובע"כ דאיכא מצוה וכו' **ושאלתי זה לחתנו של החפץ חיים הגרמ"מ זקס זצ"ל** ואמר לי שכוונת המ"ב להסתפק אם יש ענין מיוחד של קיום מצוה באכילה לאכול כל ז' ימים **אכילה של פת דוקא**, ודקדק זה מלשונו של המ"ב שנסתפק שיהיה מצוה לכתחילה לאכול פת כל שבעה' עכ"ל. אך היא גופא צ"ב מהיכ"ת שיהא חיוב לאכול דוקא פת כמו שהקשה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.

ביאור הקה"י דיש ג' מיני מצוות; א. חיוב ב. רשות ג. מצוה לכתחילה

ובשם הקה"י מובא שביאר ספיקו של המשנ"ב, דיש ג' מיני מצוות; א. 'מצוה חיובית' שמחויב לעשותו ואם אינו מקיים המצוה נענש

⁴ והנה יש בזה דוחק כי המשנ"ב לא הזכיר בדבריו כלל את הגז"ש ט"ו ט"ו מחג המצות. אך יש מקום לומר דכיון שדברי המשנ"ב מוסבים על הסעיף בשו"ע שבו מובא הדין דיש חיוב אכילת פת בלילה הראשונה, וביאר המשנ"ב (סק"ט) 'זהטעם דלילה זה חמיר דגמרינן ט"ו ט"ו מחג

³ ז"ל הגרע"א (סוכה כה.) 'אין על אכילה איסור כלל שלא לאכול חוץ לסוכה אלא דמוטל עליו לקיים מצות עשה שיהי' אכילתו בסוכה, ואם אינו הולך לסוכה לאכול אכילתו שם מבטל מצות עשה, ומשו"ה מברך כמו על כל קיום מצות עשה'.

ולדרך זו העלו חכמי זמנינו כמה נפ"מ מחודשות;

שיעור האכילה במצוה הקיומית לפ"ד המשנ"ב

א. לפ"ז עולה דקיום מצוה זו הוא בכזית כמו בלילה הראשונה וא"צ לאכול יותר מכביצה. וקצ"ע שלא הזכיר המשנ"ב להדיא נפ"מ זו.

[ובקונטרס ימי הפסח (עמ' קנ"א) הגדיל לחדש דמקיימים מצוה זו בכלשהו, דגם בפסח לד' הגר"א אין שיעור כזית למצוה זו, דמה שאמרה תורה שבעת ימים תאכל מצות הוא זמן להרחבת המצוה כל שבעה, שכל מה שיאכל מצה בהן יש לו מצוה, וכמש"כ המהר"ל לענין לילה הראשונה של פסח שכל מה שאוכל בלילה הראשונה מקיים בזה המצוה דבערב תאכלו מצות ואין לזה שיעור למעלה (הובא בב"ח סי' תע"ב), וה"נ במצוה דשבעת ימים תאכל מצות להגר"א וכן בסוכה לפי ספק המשנ"ב. וכ"כ הגר"ח ק"צ"ל במכתב (דולה ומשקה עמ' 212) דיתכן שיש מצוה גם בפחות מכזית, אולם בספר דביר קדשו (פסח עמ' תל"ט) כתב בשם הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל שנקט כדבר פשוט דבפחות מכזית אינו מקיים שום מצוה של אכילת מצה אפי' לד' הגר"א, והוסיף 'חבל שמאבד ממונו, עכ"ד].

ברכה על המצוה הקיומית באכילת כזית

ב. ל' המשנ"ב היא דיש 'מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים ולברך לישב בסוכה', ואם השיעור הוא כזית כנ"ל, משמע מזה שיוכל לברך לישב בסוכה על אכילת כזית כמו בלילה הראשונה, [כ"כ בספר משאת המלך (על הרמב"ם סי' צ"ט) ירחי כלה (סוכה סי' קט"ו מהגר"ר עקיבא קיסטר זצ"ל) משלחן רבי אליהו ברוך (מועדים ח"ב עמ' קמ"ג) ועוד, והוסיפו לבאר דזה גופא כוונת המשנ"ב, דיש בזה נפ"מ שיוכל לברך על אכילת כזית פת, דאל"כ למאי נפ"מ כתב המשנ"ב דיברך לישב בסוכה, והא בלא"ה כל האוכל בסוכה מברך לישב בסוכה], והוא חידוש מופלג.

[ואין להקשות ממש"כ המשנ"ב (סי' תרל"ט סקמ"ו ושעה"צ סקפ"ד) ועוד פוסקים דאין לברך לישב בסוכה על פחות מכביצה ועוד, דודאי לדינא חשש המשנ"ב לד' החולקים על הגר"א בפסח, ועוד דלענין סוכה הרי הניח המשנ"ב דין זה בספק].

ובספר משאת המלך שם כתב דמתבאר לפ"ז דיש ברכה על מצוה קיומית (ויש סתירות רבות בענין זה כידוע, ועי' ספר בית מתתיהו ח"א סי' ו' ליקוט גדול בענין זה). אמנם הדבר צ"ע, דכיון שבפסח אין מברכים על אכילת מצה כל שבעה, מהיכ"ת דיש לברך על אכילת כזית בסוכה כל שבעה הנלמד מפסח, והא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. אמנם כבר הקשו הבעה"מ שלהי פסחים ועוד ראשונים מאי שנא מצה דאין מברכים עליו כל שבעה ואילו על סוכה מברכים כל שבעה, וכתבו לחלק בכמה אופנים, והרחיב בזה בספר שלמי תודה (סוכות סי' ו'), ולפ"ז י"ל דהמצוה הקיומית של אכילת פת בסוכה היא ענף מכלל מצות ישיבה בסוכה (שהרי משום כך מברכים בנוסח 'לישב בסוכה' גם על מצוה זו של אכילה בסוכה כמו שיתבאר להלן), ולכן יש ברכה גם על מצוה זו, ועדיין צ"ע.

אם יש פטור מצטער במצוה הקיומית

ג. נחלקו הראשונים אם יש פטור מצטער על הכזית חובה בלילה הראשונה, והכרעת הרמ"א (סי' תרל"ט ס"ה) דאין פטור מצטער, ולכן צריך לאכול כזית בסוכה אפי' אם יורדים גשמים, ולפי הנ"ל כתב בשו"ת ארץ צבי (להגאון מקוז'יקלוב סי' צ"ח) דיש מצוה קיומית לאכול פת בסוכה בכל ימי החג גם אם גשמים יורדים כמו בלילה הראשונה, וכתב דלפ"ז אינו נקרא הדיוט אם אוכל פת בשעת הגשמים (ורק אם אינו אוכל פת בשעת הגשמים נקרא הדיוט), וסיים דבזה אתי שפיר מנהג האדמור"ם שלא היו יוצאים מהסוכה באמצע הסעודה גם בריבוי גשמים.

לא נתן לאדמו"ר לטעום בסוכה בגשם כי אם פת

וכן מסופר על הגרמ"מ זקס זצ"ל חתן החפץ חיים זי"ע (כתבי רבי מענדיל עמ' שכ"ט); 'פעם היה אצלו אדמו"ר אחד בחג הסוכות וירד גשם ורצה האדמו"ר להכנס לסוכה לטעום משהו ולא הניח לו שהרי כתוב בשו"ע שהפטור מן הסוכה ויושב בה נקרא הדיוט.

המצות מה התם רק לילה הראשונה חובה מאן ואילך רשות אף ה"נ לענין סוכה, על כן סמך המשנ"ב על דבריו הנ"ל.

⁵ אזכיר מקור נאה לצד הב' ששמעתי מהגר"ר שניאור דרבקין שליט"א, דהנה ידוע יסודו של התוס' ר"ד המובא בקצוה"ח (סי' קפ"ב וסי' שפ"ב)

שוב רצה האדמו"ר ליטול ידיים ולאכול פת בסוכה, ולזה הסכים שילך לאכול בסוכה, וביאר לו סברתו וכו' [ע"פ ספק המשנ"ב הנ"ל דיש מצוה קיומית בכל ימי החג כמו בלילה הראשונה], ע"כ.

אמנם ד"ז נסתר מהשו"ע ומשנ"ב (שם סקמ"ה) שכתבו דהאוכל בסוכה בשאר ימי הסוכות בזמן שיוורדים גשמים הרי זה הדיוט ואם בידך וישב בסוכה ברכתו לבטלה. ועי' בספר ירחי כלה וספר משלחן רבי אליהו ברוך (שם) שכתבו ליישב באופנים שונים דהא דאין פטור מצטער בלילה הראשונה הוא רק מחמת החיוב דרמי עליה, וזה לא שייך בשאר ימי הסוכות דאין חיוב כלל אלא רק מצוה של רשות ואכמ"ל.

חקירת הברכה שמואל בגדר מצות האכילה בליל

יו"ט - מצות אכילה או מצות ישיבה בסוכה

והנה נודע בשערים חקירת הברכה שמואל (חידושי ושיעורי רבי ברוך בער ח"ג בהוספות סי' א') בגדר המצוה של אכילת כזית פת בלילה הראשונה, אם הוי חובת אכילה או חובת ישיבה בסוכה, כלומר אם גדר המצוה הוא מעשה אכילה כמו בפסח, או מעשה קביעות בסוכה, דילפינן דכשם שהמצוה המיוחדת בפסח שהיא אכילת מצה היא חובה בליל הא' ה"נ המצוה המיוחדת בסוכה שהיא ישיבה בסוכה היא חובה בליל הא', ואמר נפ"מ אם יוצאים יד"ח בפת גזולה, דבליל פסח אין יוצאים בפת גזולה משום מצוה הבאה בעבירה, אולם בתקיעת שופר יוצאים בשופר גזול מפני שהמצוה היא שמיעת קול שופר והשופר הוא רק היכ"ת שיהא לו שמיעת קול שופר, וה"נ בזה אם המצוה היא ישיבה בסוכה נמצא דהאכילה היא רק היכ"ת לקביעות בסוכה.

ורבים תלו בחקירה זו פלוגתת הראשונים אם יש פטור מצטער בלילה הראשונה, וכן הפלוגתא אם השיעור הוא כזית כמו במצוה, דזהו שיעור אכילה בכל התורה, או כביצה ועוד כמו בשאר ימי הסוכות, דזהו שיעור הקביעות של ישיבה בסוכה, (ועי' ט"ז סי' תרל"ט סק"א שתלה ב' הפלוגתות הללו זב"ז, דאם השיעור הוא בכזית אין פטור מצטער), וידועה דעת המהרש"ל (סוכה כז.) דמצוה זו מתקיימת גם מחוץ לסוכה, וזה להדיא כצד הא' דהוי חובת אכילה גרידתא, וכן ידועים דברי הפמ"ג (מ"ז סוסי' תרמ"ג) שחידש דאין יוצאים יד"ח בפת שיש בה מי פירות דומיא דמצוה דאין יוצאים יד"ח במצה עשירה, והמטה אפרים (סי' תרכ"ה ס"ב) כתב דמצוה מן המובחר לבלוע כל הכזית בבת אחת דומיא דמצוה, ובשו"ת יד אליהו (סי' כ"ג) כתב דיש לזיזר שלא לאכול הכזית פת עם דבש משום דאתי טעם רשות ומבטל טעם המצוה, ומסתבר דכ"ז הוא לפי צד הא' דהוי מצות אכילה, אבל לפי צד הב' דהוי רק היכ"ת לעשות מעשה קביעות בסוכה לא מסתבר ללמוד מצוה דינים השייכים למעשה האכילה. ובדרך אמונה (פ"ו מתרומות ה"ב בביה"ל) הביא מהמנ"ח (מצוה שכ"ה אות י"ב) דאין יוצאים יד"ח בפת של מעשר שני כמו במצוה דבעינן 'לכם', וכתב לחדש עפ"ז דיש להוציא המעשר ראשון מהכזית שאוכלים בסוכה (ומשום כך נהגו בבית הגר"ח ק"צ"ל לשמור מהקמח של המצות מפסח שהוציאו מהם את המעשר ולאפות בזה פת לליל סוכות), וגם זה מסתבר שהוא דוקא לפי צד הא' דהוי מצות אכילה, ויש עוד נפ"מ רבות, והארכו בזה ספרי זמנינו.⁵

והנה הקשו האחרונים מ"ט אין מברכים על מצוה זו בנוסח 'על אכילה בסוכה' כמו שמברכים בפסח 'על אכילת מצה', וידוע שכבר עמדו בזה הראשונים, ומשמעות דברייהם דנקטו כצד הב' דהוי מצות ישיבה בסוכה ולכן ברכת 'לישב בסוכה' היא הברכה על מצוה זו (עי' רבינו מנוח על הרמב"ם פ"ו מסוכה הל"ז וערכי תנאים ואמוראים ערך רב ייבא סבא, הועתק בקובץ שיטות קמאי עמ"ס סוכה מו. עמ' תשצ"א), אבל לפי צד הא' צ"ע. ובפשוטו צ"ל דגם מצוה זו היא ענף ממצות סוכה, ולכן נפטרת היא בברכת 'לישב בסוכה', וכע"ז כתב בספר הליכות שלמה (פ"ט הערה 50).

ב' מצוות מקיימים בכל אכילת פת בסוכה

והנה לפי צד הא' דהוי חובת אכילה, נמצא דאם כנים הדברים דספיקו של המשנ"ב הוא מצד המצוה של לילה הראשונה, דשמא מצוה זו קיימת בכל ימי חג הסוכות, אלא שא"ז מצוה חיובית כי אם מצוה קיומית, הרי עולה דבאכילת פת בכל ימי הסוכות

דאין שלחות במצוות שבגופן, והביא שם כמה דוגמאות כמו 'הנח תפילין עבוירי ושב בסוכה עבוירי', והנה בשאר ימי הסוכות הלא אין חובה לישב בסוכה ובהכרח כוונתו על חובת ליל הא', ולשון התוס' ר"ד הוא 'שב' בסוכה ולא 'אכול' בסוכה, הרי שהמצוה היא בישיבה בסוכה ולא באכילה, ודפח"ח.

ספה"ע בברכה ונשתחררו יחדיו באמצע ימי הספירה, הלא השפחה בודאי יכולה להמשיך לספור בברכה, ולא מסתבר כלל שיגרע דינו של העבד מהשפחה לענין זה.

[ויש לחלק, דדוקא באופן שהאיש מצווה במצוה אלא שהוא אנוס מלקיימו י"ל דלא שייך שיקיים את המצוה בדרגת אינו מצווה ועושה, אבל בעבד שנשתחרר אם אינו יכול לספור מכאן ואילך מדאו' י"ל דאינו מצווה כלל במצוה זו, ועל כן דינו בזה כאשה שיכול לקיים המצוה בגדר אינו מצווה ועושה, [ולא גרע מטלית שאולה שכתבו הרבה ראשונים דיכול לברך עליה מדין אינו מצווה ועושה כמו מ"ע שהז"ג בנשים, וכ"כ המשנ"ב (סי' י"ד סק"ט) להלכה דהמברך לא הפסיד].

עבד שנשתחרר בין נטילת הלולב לנטילת האתרוג

ועוד נפ"מ כתב עפ"ז, דהנה מבואר בשו"ע (סי' תרנ"א ס"ב) דמי שהיו לפניו ד' מינים ונטלן בזא"ז יצא, וכתב הרמ"א דאם שח ביניהם מברך על כל אחד מהם ברכה בפני עצמה (על נטילת לולב, על נטילת אתרוג, וכן שאר המינים). והנה עבד שנטל ד' מינים מדין מ"ע שהז"ג ונשתחרר, כתבו הטו"א (ר"ה כח.) והמנ"ח (מצוה ש"ו) דחייב ליטול שוב, כי מה שנטל מקודם היה בפטור, וא"כ עבד שנטל ד' מינים בזא"ז ובין נטילת הלולב לנטילת האתרוג נשתחרר, חייב לחזור וליטול שוב את הלולב, אולם אם ניטל ממנו הלולב עתה ואין בידו להשיג לולב הפסיד את המצוה שנתחייב בה כשנשתחרר לפי שד' המינים מעבדין זא"ז, אך לפי האמור לעיל יכול ליטול את האתרוג כדי להשלים את קיום המצוה מדין מ"ע שהז"ג, וגם יוכל לברך על האתרוג (אם שח לאחר נטילת הלולב) מדין ברכה על מ"ע שהז"ג.

ונקט מו"ר זצ"ל בכל דבריו דאיש מלבד מה שהוא מחויב במ"ע שהז"ג, הרי הוא שייך ג"כ בקיום המצוה של אשה כאינו מצווה ועושה, ועל כן אע"פ שלאחר שנשתחרר הרי הוא מחויב במצוה מדינא ככל איש ישראל, מ"מ אם אינו יכול לקיים המצוה בדרגת מצווה ועושה, יכול הוא לקיים המצוה בדרגת אינו מצווה ועושה כאשר וגם לברך ע"ז. [ולא מסתבר לומר דדבריו קיימי רק בעבד שכבר היה אינו מצווה ועושה קודם שנשתחרר ולכן לא פקע מיניה דין אינו מצווה ועושה גם אח"כ, דהא נעשה ישראל גמור ודינו ככל ישראל, וגם לא מסתבר שישארו עליו דינים שהיו עליו מקודם מכח דין עבד, דהא כקטן שנולד דמי].

והעירוני דיש מקום לחלק בענין זה, דאף אם נימא דאיש יכול לקיים המצוה שחייב בה בדרגת אינו מצווה ועושה, וממילא יוכל ג"כ לברך עליה, מ"מ לגבי ברכת לישב בסוכה וכן לגבי ברכה על ספירת העומר דעצם המצוה הרי הוא מקיים מצוה שחייב בה כדון, אפשר דאינו יכול לשמוע הברכה מאשה ולצאת בברכה מדין אינו מצווה ועושה, הואיל והברכה חלה על מעשה מצוה שמקיים מדין מצווה ועושה. אך לפו"ר נראה דלא מסתבר לחלק בזה, כי הברכה היא ג"כ מצוה בפנ"ע ויכול לקיימה בדרגת אינו מצווה ועושה, ויש להתבונן בזה.

ד' הטו"א דיש ב' חיובים לאיש בקריאת המגילה א. מדברי קבלה. ב. מדרבנן דלא גרע מנשים

ב. בטורי אבן (מגילה ד.) חידש דגם לפ"ד הבה"ג דאשה אינה מוציאה איש במגילה, מ"מ באופן שאינו יכול לקרא בעצמו או לצאת מאיש אחר מחויב לצאת מאשה, והוא לפ"מ שביאר ד' בה"ג דהטעם דאשה אינה מוציאה איש לפי שאיש חיובו מדברי קבלה שנאמרו ברוה"ק והו"י כעין דאו' והיא חיובה רק מדרבנן לפי שאף הן היו באותו הנס, ואין דרבנן מוציא דאו', אולם כתב דאיש ג"כ יש לו החיוב דרבנן, דלא גרע מאשה, ועל כן אם אינו יכול לקיים החיוב מדברי קבלה חייב לקיים לכה"פ החיוב דרבנן. והנצי"ב שם במרומי שדה חלק עליו וכתב דבמקום שיש חיוב דאו' לא תקנו דרבנן ע"ש. והנה הטעם דאשה אינה חייבת במגילה מדברי קבלה הוא משום דהוי מ"ע שהז"ג, וא"כ גם לולי החיוב דרבנן יש לאשה מצוה קיומית מדברי קבלה כמו כל מ"ע שהז"ג, ומ"מ לא דנו הטו"א והנצי"ב שיוכל האיש לקיים מצוה זו מדברי קבלה ע"י שישמע ממנה מדין אינו מצווה ועושה, ובע"כ דהאיש כיון שהוא מחויב בדבר אינו יכול לקיים בדרגת אינו מצווה ועושה. [ויש לדחות דהם דנו רק אם הוא חייב לשמוע מהאשה ולא אם יכול לקיים מצוה של רשות ע"י שישמע ממנה].

הרמ"א (סי' י"ז ס"ב) וכ"כ הגר"ז (סי' ג' וסי' ע' ס"א וציון לרשב"א בגיטין ה"ל.) ויש חולקים, ואכמ"ל.

מקיימים ב' מצוות; מצוה חיובית של 'בסוכות תשבו' ומצוה קיומית של אכילת פת בסוכה דילפינן בגז"ש ממצה, וכן ברכת לישב בסוכה פוטרת את ב' המצוות, [ויש בזה נפ"מ, דמצד המצוה הקיומית אפשר לברך אפי' על אכילת כזית כמבואר לעיל].

נסכם את האמור בקצרה, דחידוש זה דברכת לישב בסוכה בכל ימי החג פוטרת ב' מצוות, בנוי על ד' יסודות;

א. ד' הגר"א דיש מצוה קיומית לאכול מצה בפסח כל שבעה.
ב. ביאור חכמי זמנינו בכוננת המשנ"ב שנסתפק דשמא ילפינן בגז"ש ט"ו ט"ו מפסח לסוכות דיש מצוה קיומית באכילת פת בסוכה כל שבעה.

ג. אע"פ שאין ברכה על מצות אכילת מצה בשבעת ימי הפסח לד' הגר"א, מ"מ על מצוה זו גופא בסוכות יש ברכה (כן דקדקו חכמי זמנינו הנ"ל מדברי המשנ"ב).

ד. יש צד באחרונים דגדר המצוה בלילה הראשונה הוא מצות אכילה ולא מצות ישיבה בסוכה.

ולפ"ז נמצא דהאוכל פת בכל ימי הסוכות מקיים ב' מצוות; מצות אכילת פת בסוכה, ומצות ישיבה בסוכה, ומברך לישב בסוכה על ב' מצוות אלו. [אמנם יש בזה חידוש רב, דיש ברכה על מצוה קיומית זו של אכילה בסוכה כמו שנתבאר לעיל, וצ"ע].

מעתה נחזור לניד"ד אם יש לאיש קיום מצוה בשמיעת ברכת לישב בסוכה מאשה, דלפי האמור י"ל דאף שכתבו האחרונים דאין האיש יוצא יד"ח בברכת לישב בסוכה בשמיעת הברכה מאשה, זהו רק מצד המצוה החיובית, דהמחויב בדבר אינו יוצא יד"ח ממי שאינו מחויב בדבר, אבל מצד המצוה הקיומית שפיר יכול לצאת יד"ח מאשה, דשניהם אינם מחויבים בדבר, וכשם שאשה מוציאה את חברתה ה"נ מוציאה את האיש לגבי מצוה קיומית זו. והדברים נפלאים.

אם יש מצוה קיומית לאיש במ"ע שהז"ג כאשה כגון איש שאין לו מי שיתקע עבורו מלבד אשה

ב. עתה נרחיב בביאור הטעם הב' שכתבנו לעיל, דיש לדון נידון כללי בכל מ"ע שהז"ג, דשמא איש לא גרע מאשה, ומלבד המצוה החיובית שיש לו, הוא שייך ג"כ במצוה הקיומית של אשה, והרי הוא יכול לצאת ממנה יד"ח בדרגת מצוה של רשות, כגון בתקיעת שופר, מי שאין לו מי שיתקע עבורו מלבד אשה, האם יכול לשמוע ממנה התקיעות וגם לברך עליהן מדין אינו מצווה ועושה, דלא גרע מאשה, או דגרע הואיל והוא מחויב במצוה. וכן בק"ש ושאר הברכות על מ"ע שהז"ג. וכן בקריאת המגילה לד' בה"ג דאשה אינה מוציאה איש במגילה (הובא בשו"ע סי' תרפ"ט ס"ב) איך הדין איש שאין מי שיקרא עבורו את המגילה כי אם אשה, האם יוכל לברך על קריאתה מדין ברכה על מ"ע שהז"ג. וכן הו"י עובדא באחד ששכח לספור ספירת העומר יום אחד ולא היה יכול להמשיך לספור בשאר הימים בברכה, ועל כן ביקש כל יום מאחד המתפללים שיוציאו בברכה, והנה יום אחד לא חש בטוב ולא יכול היה לצאת מביתו, ושאל אם יש ענין לשמוע הברכה מאשתו שספרה כל הימים ומברכת על הספירה מדין מ"ע שהז"ג גרמא.

והנה בענין זה הרחבנו כבר במקום אחר (גליון פניני הלכה פ' בחוקותי תשפ"ב) ונציין כאן בקצרה את עיקרי המקורות שהבאנו שם;

עבד שנשתחרר בימי הספירה

א. מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל נקט בפשיטות כצד הב' דיש לאיש קיום מצוה בדרגת מ"ע שהז"ג כאשה, וכתב עפ"ז (בני ראם סי' מ"ה אות ה', קובץ אליבא דהלכתא פ"ט עמ' כ"ב) דאף לפ"מ שצידד המנחת חינוך (מצוה ש"ו) דעבד שנשתחרר בימי הספירה וספר את כל הימים עד שנשתחרר מדין מ"ע שהז"ג, אי"ז מצטרף להמשך הספירה לאחר שנשתחרר (לד' בה"ג דכל ימי הספירה מצוה אחת היא), ולכן א"א לכופו על מצוה זו, מ"מ פשוט דיכול להמשיך לספור בברכה מדין מ"ע שהז"ג, דלענין זה, הספירה שספר בהיותו עבד היתה ספירה ראויה⁶. והגע בעצמך, הרי שהיו עבד ושפחה שספרו

⁶ דגם עבד שייך במ"ע שהז"ג כאשה ומברך ע"ז, כדמוכח מדברי התוס' ורא"ש ורשב"א ונמוקי' (גיטין מ.) ור"ן (סוכה כ:), וכן משמע מדברי

הוא משום גזירה דרבנן שמא ימשך אחר שלחנו ויאכל חוץ לסוכה, אבל באשה לא שייך לגזור, דאף אם תימשך ותאכל חוץ לסוכה אין בכך כלום (חוט שני סוכות ע"מ רמ"ב, קב ונקי סי' קצ"ג), אולם דעת הגר"ח ק והגר"א גנחובסקי זצ"ל דלא פלוג (ספר דרך אכילה ע"מ ע', פנינים משלחן רבינו הגר"א גנחובסקי סוכות תשע"ד). ורבים הרחיבו לבאר יסוד הנידון בגדר הגזירה דרבנן ואכ"מ.

[והגר"א גנחובסקי זצ"ל דן דגם באשה יש מקום לגזור שמא תימשך אחר שולחנה קודם שתאכל כביצה ותהא ברכתה לבטלה למפרע. והוא חידוש, דמהיכ"ת דיש גזירה שימשך אחר שולחנה קודם שאכל כביצה, ועוד דלא מצינו גזירה זו אלא בהלכות סוכה ולא בשאר איסורים שבתורה, ובודאי שאין בידינו לגזור בשאר איסורים גזירה זו, וא"כ לענין איסור ברכה לבטלה "ל דזהו ענין אחר לגמרי ולא שייכא גזירת חז"ל לגבי זה].

והנה משמעות הדברים דכו"ע מודו דאיש שבירך לישיב בסוכה כששלחנו בתוך הבית ברכתו לבטלה אף אם אשה יכולה לברך באופן זה, ולא אמרינן דאיש לא גרע מאשה, ויהא לו עכ"פ קיום מצות סוכה בתורת אינו מצווה ועושה כאשה וממילא תחול ע"ז ברכתו לד' הרמ"א דנשים מברכות על מ"ע שה"ז ג.

אכן פשוט דא"ז שייך לניד"ד, דהחילוק בזה בין איש לאשה אינו חילוק בין מצוה חיובית למצוה קיומית, דהא ודאי בעלמא אמרינן דלא פלוג רבנן, והטעם דנקטו הגריש"א והגר"ח דהגזירה אינה קיימת לגבי אשה, היינו משום דס"ל דלא תקנו בסתמא דהיושב בסוכה ושולחנה בתוך הבית ישיבתו פסולה, אלא גדר הגזירה הוא דהיושב בסוכה באופן שיש לחוש שימשך אחר שלחנו ויבטל מ"ע דסוכה ישיבתו פסולה, וממילא לגבי אשה דליכא להאי חששא אין ישיבתה פסולה, וה"ה באיש לגבי שתיית מים בסוכה אין חסרון כשאין שולחנה בסוכה מאותו הטעם (וכן הביאו ספרי זמנינו בשם בעל שבת הלוי זצ"ל), ועל כן פשוט דבאופן שיש חשש לגבי האיש הרי ישיבתו פסולה לכל דבר בין לענין מצוה חיובית ובין לענין מצוה קיומית, ופשוט.

חולה האם בתו יכולה להתפלל עבורו מעריב בקול

ז. בספר ציוני הלכה (תפילה א' ע"מ קע"ג) מובא בשם הגריש"א זצ"ל דחולה שאינו יכול להתפלל בעצמו אלא רק ע"י שומע כעונה והתעורר באמצע הלילה ורק בתו נמצאת שם ויכולה להתפלל מעריב בקול ולהוציאו, יצא ממנה יד"ח.

והרב המחבר ביאר דדוקא במעריב אמר כן כי תפילת ערבית רשות, ואע"פ שאנשים שוויה עלייהו כחובה ואילו נשים לא שוויה עלייהו כחובה, מ"מ עדיף שיצא ממנה משלא יצא כלל, אבל בק"ש וכיו"ב אין שום ענין שישמע ממנה כי אינו יוצא כלל.

ולענין דצ"ע דסו"ס האיש חייב במעריב והאשה פטורה, [ע"ש בפכ"ב שנקט הגריש"א זצ"ל דנשים פטורות לגמרי ממעריב (ואפי' קודם דשויהו האנשים עלייהו חובה מ"מ כתבו תוס' דאסור לבטלה בחינם אבל לנשים מותר לבטלה בחינם), ולכן אמר דמסברא היה נראה דאשה שלא התפללה מנחה אין לה תשלומין במעריב דכיון דהוי רשות גבה לא חשיב זמן תפילה, והעיר בזה ע"ד המשנ"ב (סי' רס"ג סקמ"ג) שנקט דיש תשלומין לאשה במעריב], ועי' ביה"ל (סי' תכ"ב ס"ב) בשם המג"א דגם בהלל דר"ח אין האשה מוציאה איש כי האיש חייב מצד המנהג והאשה פטורה לגמרי, [והביה"ל שם הקשה דבמקום שנשים ג"כ נהגו חייבות גם הן מצד המנהג וא"כ תוכל להוציאו, ובספר בירורי ברכות (בהערות לחידושי הגר"א גנחובסקי סי' י"ג) ביארנו יסוד פלוגתת המג"א והביה"ל, אך מ"מ במקום שלא נהגו כמו במעריב כו"ע מודו].

ושמא סברת הגריש"א היא כדעת הגר"א גנחובסקי זצ"ל, דעכ"פ יכול לצאת ממנה מדין אינו מצווה ועושה, וה"ה בק"ש וכיו"ב.

הרב זאב פראנק

תשובה על ספק עבירה שמועילה

גם אם באמת לא חטא

כתב הרמ"א (תר"ג) שיש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו ולשוב מהם בעש"ת, וספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאית, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן קרבן אשם תלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת.

והנה בעושה תשובה על ספק עבירה, אם כלפי שמיא גליא שלא עבר לכא' פשוט שאין כאן קיום של מצות התשובה, דכיון שלא חטא מה מקום לתשובה, אבל מ"מ משכחת לה שתבוא לו תועלת גדולה בתשובה זו כמו שיבואר.

ד' התהל'ד דאשה יכולה לברך על אתרוג שאול

ג. התהלה לדוד (סי' י"ד סק"ז) העלה מד' המג"א (סי' י"ד סק"ח) חידוש נפלא, דאשה יכולה לברך על אתרוג שאול, כי לגבי מצוה קיומית אין מעכב דין 'לכס', ע"ש ראייתו, אולם איש אינו יכול לברך על אתרוג שאול, דכיון שמחויב במצוה ואינו עושה כדן איך יוכל לומר וציונו, עכ"ד.

אמנם י"ל דרך לגבי הברכה כתב התהלה"ד דאינו יכול לברך בלשון 'וציונו', אבל לגבי עצם קיום המצוה אפשר דגם איש יהא לו מצוה קיומית כאינו מצווה ועושה, אך מ"מ לענין הברכה בודאי מבואר מדבריו דאיש גרע מאשה.

אופנים שאיש לא יכול לברך ואשה יכולה לברך

ד. ביותר מצאנו אופנים דהאיש והאשה פטורים שניהם מהמצוה, ומ"מ האשה יכולה לברך מדין מ"ע שה"ז ג, ואילו האיש אינו יכול לברך, והיינו משום דבעלמא הוא מחויב בדבר, ולכן גם כשיש אופן מסוים שאינו מחויב בדבר אינו יכול לברך מדין אינו מצווה ועושה;

איש ששאל טלית מאשה

[א] איש ששאל טלית מאשה, האיש אינו יכול לברך עליה לפי שהוא בבעלות של אשה שאינה בת חיובא ואילו האשה בעצמה יכולה לברך אע"פ שאינה בת חיובא, כן כתבו האמרי בינה (א"ח סי' א' ד"ה והנה) ותהלה לדוד (סי' י"ד סק"ו) ע"פ דברי הגרע"א והפמ"ג.

[ויש לדחות הראיה, דהלא גם השואל טלית מאיש פטור מציצית לפי שהיא טלית שאולה, אלא שייכול לברך ע"ז משום דלא גרע ממ"ע שה"ז ג, ובזה כתבו האחרונים דיכול לברך רק מחמת שהבעלים יכול לברך, והשואל מכניס עצמו לחיוב הבעלים, אולם אשה שהיא בעלים על הטלית שלה יכולה לברך מחמת שמכניסה עצמה לחיוב האיש, ואיש שהוא בעלים הלא מבדך. ולפ"ז עולה דאשה ששאלה טלית מחברתה לא תוכל לברך עליה כמו איש ששואל טלית מאשה, וצ"ת].

טלית בשותפות איש ואשה

[ב] טלית שהיא בשותפות איש ואשה, כתב המשנ"ב (סי' י"ד סק"ז) דהאיש לא יברך עליה, אולם האשה מסתבר דיכולה לברך (דהא כל אשה מברכת על טלית שלה ולא יתכן דשותפות איש שהוא בר חיובא תגרע), וכ"כ בספר דעת נוטה (ציצית ע"מ רע"ז) בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל. (ומה שכתב הגרש"א זצ"ל דגם אשה לא תברך, והובא בהליכות שלמה תפלה ע"מ ל"ה ובהערות למשנ"ב דרשו, צ"ב טובא, איך יתכן דמברכת על טלית שלה ולא על טלית שיש בה שותפות איש שהוא בר חיובא גמור, וכן מובא בדעת נוטה שם דהגר"ח זצ"ל אמר דדברי הגרש"א הם חידוש).

[אמנם מדברי הגר"ח זצ"ל משמע שביאר החילוק בין איש לאשה באופן זה, דהא"נ יש לאיש מצוה קיומית בזה כמו לאשה ואין חילוק ביניהם בעצם קיום המצוה, אלא דל' הברכה 'וציונו' לא שייך בזה לגבי האיש, כי כשהאשה אומרת 'וציונו' י"ל דהמכוון לאנשים, דאילו האיש היה במקומה (בעלים על החלק שלה בטלית) היה מצווה במצוה, אבל האיש אינו יכול לומר 'וציונו' כי אין מי שמצווה בזה, וצ"ת. ולפ"ז עולה דשותפות אשה עם חברתה לא יוכלו הנשים לברך, ועי'].

חצי עבד וחצי ב"ח אם יכול לברך על מ"ע שה"ז ג

ה. מבואר בגמ' (ר"ה כט.) ושו"ע (סי' תקפ"ט ס"ה) דחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא את עצמו בתקיעת שופר אלא צריך לשמוע התיקעות מאח'ר, דלא אתי צד עבדות ידיה ומפיק צד חירות ידיה, וד' המנ"ח (מצוה תכ"ב ומצוה תל"ד) דה"ה לגבי הברכה על התיקעות אינו יכול לברך בעצמו אלא צריך לשמוע מאח'ר, וכן דן בזה הפמ"ג (סי' תקפ"ט מ"ז סק"ב), וכתב דאף אם עבד יכול לברך על מ"ע שה"ז ג, מ"מ אינו אלא רשות, ולא אתי צד עבדות של רשות ומוציא צד חירות של חובה. ומ"מ משמע מדברי הפמ"ג דאם אין מי שיוציאונו בברכה פשיטא דיכול לברך מדין מ"ע שה"ז ג, ורק אם יש מי שיוציאונו בברכה עליו לשמוע ממנו הברכה כדי לצאת יד"ח הצד חירות ידיה, אבל מ"מ יכול לברך משום הצד עבדות ידיה.

ויש לדון דזה תלוי בניד"ד, דאם איש גרע מאשה לענין מ"ע שה"ז ג, א"כ י"ל לאידך גיסא, דלא אתי צד חירות ומפיק צד עבדות, ולא יוכל לברך בעצמו על מ"ע שה"ז ג אפי' אם עבד גמור יכול לברך. ויש להתבונן בזה.

אשה שאכלה בסוכה ושולחנה בתוך הבית

ו. קיי"ל דמי שאכל בסוכה ושולחנה בתוך הבית כאילו לא אכל בסוכה וחוזר ואוכל בברכה (סוסי" תרל"ד וביה"ל שם), ונחלקו פוסקי זמנינו האם אשה יכולה לברך לישיב בסוכה באופן שהשולחן בתוך הבית; דעת הגריש"א והגר"ח זצ"ל דיכולה לברך, לפי שכל הפסול

ואשוב יותר מתרי זימני, ומשום דנעשית לו כהיתר ואינו מרגיש בו חטא להצטרך לומר אחטא ואשוב, שו"ר כע"ז בתוס' יוה"כ (פ"ה ב') ובספר המקנה (קידושין מ' א').

באומר אחטא ויוה"כ מכפר אם הגריעותא מצד חסרון תשובה

ונבוא בס"ד לענין האומר אחטא ויוה"כ מכפר דתנן (פ"ה ב') ביה אין יוה"כ מכפר, ואמרינן בגמ' (פ"ז א') לימא מתני' דלא כרבי, דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר, אפילו תימא רבי אגב שאני, ופירש"י מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר, ע"כ.

ולכאוף היה נראה, דאע"ג דלמאי דסלקא דעתין דמתני' כרבנן דרבי, הטעם דאין יוה"כ מכפר רק משום שלא עשה תשובה שמעכבת בכפרת יוה"כ, מ"מ למאי דמסיק אפילו תימא רבי וכו' מעתה גם לרבנן הטעם מצד הסברא דאגב שאני, דמאחר שסומך על יוה"כ לחטוא אינו מכפר, ולא רק מצד חסרון התשובה.

אמנם הנה ז"ל הרמב"ם בפירושו המשנה: אמרו 'אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר' הוא כמו שאמר 'אין מספיקין בידו לעשות תשובה', כלומר לא יסייעו ה' לעשות ביום צום כיפור מה שבו יהיה ראוי שיתכפר לו באותו היום, ע"כ. וכבר תמה בחידושי הרש"ש, דהא מוקמינן מתני' אפילו כרבי דיוה"כ לא בעי תשובה.

וכזה קשה גם בדברי הר"ן (עמוד ט"ז) שפירש בהא דאין יוה"כ מכפר 'מתוך שהוא סומך על כך עובר עבירות ואינו שב', והמאירי (חיבור התשובה שם פ"ד) כתב בכוונת האומר אחטא ויוה"כ מכפר, דהיינו 'אחטא והתשובה הכללית השומא על פי כל אדם ביום ההוא וחקוקה בלב כל בעל דת תכפר העוון, ו"ל שנושב ביום ההוא ויתכפר העוון וכו' רק שיהיה תכלית כוונתו בו מצוה מלומדה והתענג בפיוטין ובשירים רינת הפה לבד', וצ"ע דהלא מסקנת הש"ס דמתני' גם כרבי שיוה"כ מכפר בלא תשובה ומשום דאגב שאני, ואיך תלוהו המאירי והר"ן במה שאינו עושה תשובה כדבעי.

אבל הביאור לכאוף, דשינויא דאגב שאני היינו רק אליביה דרבי, דאע"ג דבעלמא סבר שיוה"כ מכפר גם בלא תשובה, בזה שעל כפרת יוה"כ סמך לחטוא מודה רבי לרבנן דבעי נמי תשובה, אבל אם יעשה תשובה שפיר יתכפר לו לכ"ע, ודייק היטב לשון הש"ס 'אגב שאני', דשאני הכא שגם לרבי אין יוה"כ מכפר בלא תשובה, ושוב לכ"ע אין יוה"כ מכפר מצד חסרון התשובה כמש"כ הר"ן והמאירי, ושפיר פירש הרמב"ם דאין יוה"כ מכפר היינו שלא יסייעו ה' לעשות תשובה.

אמנם הנה בתוס' הרא"ש (שם) נראה דפליג על הראשונים הנ"ל, שכתב בזה"ל: לימא מתניתין דלא כרבי, תמיה לי על כרחך מתני' מיירי בשעשה תשובה, דאל"כ אפילו לא אמר אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר בלא תשובה, וכיון שעשה תשובה מאי קאמר לימא מתני' דלא כרבי, ונראה לי דהכי פריך לימא מתני' דלא כרבי, דס"ד כיון דלרבי יוה"כ מכפר בלא תשובה הוא הדין נמי אחטא ויוה"כ מכפר עם התשובה, ומשני אגב שאני, דגרע טפי מיוה"כ בלא תשובה, ע"כ. הרי שבאומר אחטא ויוה"כ מכפר דאין יוה"כ מכפר אין הטעם מצד חסרון התשובה, דלעולם מיירי בשעשה תשובה, רק דאגב שאני דכיון שסמך על יוה"כ לחטוא אינו מכפר, וכלפי סברא זו דאגב שאני הוא דסלקא דעתין דלרבי דבעלמא יוה"כ מכפר בלא תשובה הכא תהני ליה התשובה להתכפר.

החילוק בין הסומך על כפרת יוה"כ לסומך על התשובה

והנה זה מבואר לכ"ע באומר אחטא ויוה"כ מכפר, דכיון שעליו הוא סומך לחטוא אין יוה"כ מכפר, להרמב"ם והמאירי והר"ן היינו דמשו"ה מודה רבי שאין יוה"כ מכפר בלא תשובה, ולהמבואר בתוס' הרא"ש אפילו עם התשובה אינו מכפר מהאי טעמא.

וצריך ביאור, דמאי שנא מהאומר אחטא ואשוב דקתני רק אין מספיקין בידו לעשות תשובה, הא כל ששב מתכפר בתשובה, ולמה לענין כפרת התשובה לא אמרינן לסברת אגב שאני דכיון שעליה סומך לחטוא לא תכפר. וכבר עמד בזה בתוס' יוה"כ (פ"ה ב') יעו"ש, ובחידושי הרש"ש (שם) כתב בזה סברא מחודשת, דכל שעשה תשובה גם שב על זה גופא שבטח על התשובה לחטוא.

ובענין אחר י"ל, שרק לגבי כפרת יוה"כ שהוא חסד גדול מרחמי הקב"ה על החוטא שעצם היום מכפר, הוא דאמרינן שלא ניתנה כפרה זו למי שסמך עליה לחטוא, אבל התשובה שבאה מכח החוטא שמתנחם על המעשה הרע, גם באומר אחטא ואשוב התשובה מ"מ מכפרת, ורק אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

עבר עבירה וקודם ששנה בה עשה תשובה

דהנה תנן (יומא פ"ה ב') האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ובגמ' (פ"ז א') מקשה למה לי למימר אחטא ואשוב אחטא ואשוב תרי זימני, כדרב הונא אמר רב דאמר ר"ה א"ר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' נעשית לו כהיתר, ופירש"י דכיון דחטא תרי זימני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, לפי שהעבירה דומה עליו היתר, ע"כ, ומשמע דהא דתנן אין מספיקין וכו' לאו היינו שמשמים אין מסייעים אותו לשוב רק שהוא מעצמו אינו מתעורר לזה, דכיון ששנה בחטאו דומה לו כהיתר, וכדפירש"י בקידושין (כ' א' ד"ה מאי) דפשיטא לן דדרכו בכך ולא תבוא לידו שישב בתשובה.

ויש לדון בכגון שבין שני החטאים עשה תשובה על חטאו הראשון אם נעשית לו כהיתר. ומסברא היה נראה, שהרי מה שנעשית לו כהיתר הוא מכח ההרגל, שבעובר עבירה אחת פעמיים נעשה מורגל לעשותה ואין ליבו נוקפו עוד כבתחילה, וא"כ כל ששב בינתיים על חטאו הראשון הרי נתחזק ביראת ה' כקודם החטא, ומה שחזר וחטא חשוב רק כפעם ראשונה ועוד לא נעשית לו כהיתר, ואכן כ"כ האבי עזרי (פ"ד מתשובה ה"א).

ולזה משכחת לה תשובה על ספק עבירה שמועלת לו גם אם באמת לא חטא, בכגון שמקדמת דנא כן חטא באותו החטא ועליו לא שב בתשובה, שבעשיית התשובה על הספק אהני לעקור את כח ההרגל שבפעם הראשונה, ואם יחזור ח"ו וייכשל באותו עוון לא תיעשה לו כהיתר, דמה לי עשה תשובה על העבירה הראשונה ומה לי על ספק אחר באותה עבירה.

ואיכא נמי משכחת לה, שלא עבר כלל על גוף העבירה ומ"מ נעשית לו כהיתר, בכגון שנתכוין בה לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, דלכאוף סו"ס הורגל פעמיים להיות עובר באותו איסור ונעשית לו כהיתר.

ונפקא מינה בכל זה להמבואר בקידושין (מ' א') דאע"ג דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, מ"מ בעבר ושנה כתיב 'הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם', ופירש"י דכי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה, ואפילו לא עביד לה אין חזרתו לשם שמים אלא שצריך לה, כדרב הונא דאמר נעשית לו כהיתר, ע"כ. וגם קולא יש במה שנעשית לו כהיתר, למש"כ הפנים יפות (ויקרא ה' י"ח, שם ט"ז ז') לענין תשובת המשקל לסגף עצמו בשיעור הנאת העבירה, שאם כפל העבירה פעמים רבות כתבו שאין צריך לעשות תשובת המשקל אלא על שתי הפעמים, ופירש הטעם דאחר שעבר ושנה נעשית לו כהיתר וה"ל כאומר מותר דחשיב שוגג, ועיקר חטאו במחשבה שנעשית לו מצות ה' כהיתר.

פלוגת רש"י והרמב"ם באומר אחטא ואשוב פעם אחת

וכלפי המבואר בפירש"י באומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב דתנן אין מספיקין בידו לעשות תשובה, דהיינו מצד החוטא עצמו דמאחר שהעבירה דומה לו היתר אינו מתעורר לשוב, הנה ז"ל הרמב"ם (פ"ד מתשובה ה"א): ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה, ארבעה מהן עוון גדול והעושה אחד מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו, ואלו הן וכו' והאומר אחטא ואשוב ובכלל זה האומר אחטא ויוה"כ מכפר, ע"כ, הא קמן שלהרמב"ם אין מספיקין וכו' היינו דמשמים אין מסייעים לו לשוב ומצד חומר העוון דאחטא ואשוב.

וביאורו כמש"כ המאירי (חיבור התשובה מאמר א' פ"ג) דכיון שבשעת העבירה הכיר בצורך התשובה, אין יצרו שקוע בגנות המידות כ"כ והיה יכול לכבשו במעט השתדלות, רק שסמך על התשובה והיא שהביאתו לחטוא ולא התגברות יצרו, וגדול עוונו מנשוא בעשותו חסד ה' סיבת החטאים, יעו"ש באורך. וכ"כ גם בחידושו (יומא פ"ה ב') גבי האומר אחטא ויוה"כ מכפר, שחומרת מצד שאין יצרו תוקפו בעבירה ומתרצה בה על סמך יוה"כ. אמנם בפירושו הר"י מלוניל (שם) כתב בסגנון אחר, דבשאר מזיד יצרו מביאו לכפור בעונש וסבר דלית דינא, אבל זה כנגד עינוי הדיין והדין, רק שסומך על מחילת יוה"כ, ולכן קשה עוונו דאין יוה"כ מכפר.

והנה דברי הרמב"ם צ"ע, שכתב והאומר אחטא ואשוב חדא זימנא, והלא במתני' תנן אחטא ואשוב אחטא ואשוב, והמבואר בגמ' דדוקא בתרי זימני שנעשית לו כהיתר, וכבר עמד בזה הלחם משנה, יעו"ש. אבל ביאור דברי הרמב"ם, דהמקשה דפריך למה לי למימר אחטא ואשוב תרי זימני משמע דפשיטא ליה שגם בפעם אחת אין מספיקין וכו' ומצד חומרת העוון, והקושיה רק אלישנא דמתני' דנקיט אחטא ואשוב אחטא ואשוב, ועלה משני כדרב הונא וכו' דמשו"ה נקיט תרתי לאשמועינן דלא משכחת לה אחטא

בירור הלכה

סוכות

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

- הנידון - א' דין אתרוג שיש בו כמה נקודות שחורות.**
ב' דין אתרוג שיש סביב העוקץ כמה נקודות שחורות.
ג' דין אתרוג המנומר בצבע צהוב וירוק.
ד' דין אתרוג שמפוזרים בו כמה בלעטלאך.
ה' דין אתרוג המנומר במראות הכשרים.
ו' דין אתרוג שהשתנה בחג לגוון חום מחמת משמוש הידים.
ז' מהו נחשב "חסר" באתרוג.

המג"א דהוא רוב היקפו צריך ביאור, מה ההבנה בשיעור זה הרי אי"ז רוב האתרוג, ולא מצאנו שיעור כזה של רוב היקף. ונראה דלמג"א אין שיעור זה כדי שע"י הפיזור ברוב האתרוג יחשב האתרוג לפגום, אלא הפיזור ברוב נצרך כדי שיחשב לפסול מנומר, דמנומר פסול רק שיש נימור בשיעור חשוב שנראה מכל מקום באתרוג.

(ע"ד מש"כ הרא"ש לבאר את דעת הראב"ד "דלא מסתבר למימר שאם היו באתרוג כמין שני טיפין או שלש של נימור כ"ד זב"ז שיפסול בכך", משמע מדבריו שהטעם שצריך פיזור ברובו הוא כדי שיחשב האתרוג למנומר, ולכן אי"צ שיהיה ברוב האתרוג).

אולי בזה אפ"ל ליישב ק' החזו"א, שהק' דלהבנת המג"א היה לראב"ד להאריך ולכתוב חידוש זה דברוב היקפו פסול. ולמשנת' היות וההבנה כמה שצריך פיזור ברובו הוא כדי שיהיה נחשב מנומר, לא הוצרך הראב"ד להדגיש זה להדיא.

אתרוג שיש בו כמה נקודות שחורות

המפוזרות באתרוג וניכרות לעין

אף שבאתרוגים בזמנינו לא מצוי פסול חזיית ואין כ"כ נפק"מ למעשה במח' זו. מ"מ יש במח' זו נפק"מ מצויה, דמצוי שיש כמה נקודות שחורות מפוזרות באתרוג, ומבואר בשו"ע תרמח סעיף טז' דאתרוג שיש בו כמה נקודות שחורות מפוזרות דינו שווה לדין חזיית, (ז"ל השו"ע "אם הוא שחור או לבן במקום אחד פוסל ברובו. בשנים או בשלשה מקומות דינו כחזיית ליפסל אפילו במיעוטו"). א"כ אתרוג שיש בו נקודות שחורות המפוזרות יהיה תלוי במח' הנ"ל.

עולה - אם יש באתרוג רק שני נקודות שחורות

לבני ספרד (דעת השו"ע), האתרוג פסול (ביום הראשון).

ולבני אשכנז (דעת האחרונים), האתרוג כשר.

סוכה דף לד' משנה "עלתה חזיית על רובו פסול על מיעוטו כשר". גמ' לה' "אמר ר' חיסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו (דבמיעוטו כשר) אלא במקום אחד אבל בב' וג' מקומות ה"ל כמנומר ופסול".

נח' הראשונים בביאור דברי ר' חסדא, בטור הביא רי"ץ גאות שכתב דאם יש במיעוט האתרוג בצד אחד כמה חזיית, ה"ה מנומר ופסול. והביא הטור דהראב"ד כתב אם הנימור התפזר ברוב האתרוג אף שבכמות ובשטח האתרוג יש מיעוט פסול.

שו"ע סימן תרמח סעיף י כתב "י"א דהא דבב' ובג' מקומות פסול, היינו דוקא כשנתפשט הנימור ברובו אף על פי שבשטח החברבורות הוא מיעוט, אבל במיעוטו כגון שכולם מצד אחד של אתרוג, כשר. ויש פוסלים אפי' במיעוטו של צד אחד".

מבואר בשו"ע שני דעות - דעה א' "יש אומרים", הוא דעת הראב"ד דרק שהתפשט הנימור ברובו פסול. ודעה ב' "יש פוסלים", הוא דעת הרי"ץ גאות שאף שהנימור במיעוטו פסול.

בפשטות לפי כללי הפסיקה בשו"ע ההלכה כ"א בתרא, ועולה דשו"ע מחמיר כהרי"ץ גאות שאף שהנימור במיעוטו פסול.

מאידך המ"ב ס"ק מב' הביא כמה אחרונים שהקילו כהראב"ד דרק שהתפשט ברובו פסול. ונח' המג"א והחזו"א מה כוונת הראב"ד שהתפזר ברובו, דעת המג"א דהוא רוב היקף האתרוג, ודעת החזו"א דהוא רוב שטח האתרוג.

דעת החזו"א דהוא רוב שטחו מובנת, דכשמפוזר ברוב שטח האתרוג הרי ברוב האתרוג יש מראה פגום. אולם דעת

ירוק ככרתי אינו פסול של "הדר" אלא מחמת שלא נגמר הפרי, צ"ע מדוע זה נחשב מראות הפסולים. בחזו"א האריך בזה וכתב שאף פסול זה שלא נגמר הפרי, מ"מ ה"ה נחשב מנומר במראות הפסולים.

עולה דאם יש אתרוג המנומר בצבע כרתי - לראשונים דירוק ככרתי הוא פסול "הדר" יש סיבה לפסול. לראשונים דאף מנומר במראות הכשרים פסול, יש עוד סיבה לפסול. ולמש"כ החזו"א דיש מנומר גם שלא גמר פריו יש עוד סיבה לפסול.

יש לדון באתרוג שיש בו קצת מראה ירוק כשר, ורוב מראה צהוב, האם זה שייך לנידון מנומר במראות כשרים, והאם אתרוג זה כשר לכתחילה.

בבכור"י ס"ק מד' ומט' נראה דהוא נחשב מנומר במראות כשרים, ויהיה תלוי במח' זו.

אולם מנהג העולם להקל בזה לכתחילה ואי"ז נחשב מנומר כלל, והביאור דכל הטעם לפסול שיש שינוי מראה הוא מחמת שהאתרוג משונה, והיות וירוק סתם הוא מראה הרגיל באתרוג אי"ז נחשב שינוי כלל.

אתרוג שמפוזרים בו כמה בלעטלאך

אתרוג שיש בו כמה בלעטלאך אף שהם אינם מראה רגיל של אתרוג מ"מ בפשטות אין בזה פסול משום מנומר במראות הכשרים, דכן הוא דרך האתרוג (ואף שהמ"ב הביא ראיה שמנומר במראות הכשרים כשר, מבלעטלאך שלא פסלו מצד שינוי מראה, ואף שבמנומר במראות הכשרים המ"ב חשש להחמיר, ובבלעטלאך כשר לכתחילה כיון דהוא נחשב כמראה האתרוג, צ"ל דאף שיש לחלק, מ"מ הביא ראיה לעיקר הנידון להכשיר).

אתרוג המנומר במראות הכשרים

במשנה לד' כתוב "נקלף פסול" הגמ' לה' מק' דרבא אמר האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשר, והרי במשנה מבואר דנקלף פסול, מת' הגמ' "הא בכלה הא במקצתה". נח' רש"י ותוס' בביאור הגמ', ורוב הראשונים כתבו כר"ח בתוס', וכ"ה להלכה.

הרא"ש יז' יח' הביא את הדעות בזה, וכתב דלהלכה דנקלף כולה פסולה, מקצתה כשרה. והביא את דברי הראב"ד דמש"כ שאם נקלף מקצתה כשר זה דוקא שנקלף במקום אחד, אבל בב' וג' מקומות יש פסול נוסף מחמת שהמראה השתנה וה"ה פסול מנומר, והביא די"א דכשר, דמנומר במראות הכשרים כשר, וכתב דלדעה זו חזו"א אפשר לקלף אותה אם יהיה מראה כשר.

(בסו"ד כתב הרא"ש בשם הראב"ד דהא דאיתא בגמ' דבכולה פסול, ה"ה ברובה פסול, דה"ה כחזו"א דפוסל ברובה. והוסיף הרא"ש דמדובר שהשתנה למראה פסול, דאם השתנה למראה כשר מבואר בגמ' דהאתרוג כשר כל שלא נקלף כולו. ביאור דבריו דמה שהגמ' אמרה שבנקלף פסול רק בכולו ואם השתתף קצת כשר, זה שהפסול מחמת הקילוף ומדין גלודה של טריפות. וחידש הראב"ד שבנקלף פעמים

ומיהו אף לבני אשכנז ראוי לכתחילה לא לקחת אתרוג זה, א' היות והגר"ז כתב להחמיר כדעת השו"ע כהרי"ץ גאות. ב' ראוי להדר ולחשוש לדעת השו"ע כהרי"ץ גאות דכן משמעות כמה ראשונים.

אם יש באתרוג נקודות שחורות המפוזרות על רוב היקף האתרוג

אף לבני אשכנז לפי המוג"א יהיה פסול, ולפי החזו"א יהיה כשר. (בגר"ז הוסיף שאף מפוזר ברוב היקף אורכו פסול).

אם יש באתרוג נקודות שחורות המפוזרות על רוב שטח האתרוג, אף לחזו"א יהיה פסול.

אתרוג שיש סביב העוקץ כמה נקודות שחורות

שחורות

בפשטות למוג"א דברוב היקף פסול יש לפסול ברוב היקף בעוקץ. אולם מנהג המורים להקל בזה. ובא"א בוטשטאש כתב דכשר כיון דהוא בתחתית האתרוג, ואי"ז נראה וניכר.

ודבריו צ"ע דעולה שחוץ ממה שיש חילוק בן חוטם האתרוג לגוף האתרוג, יש עוד חילוק בן גוף האתרוג לתחתית האתרוג, וזה חידוש ואין נראה כן בראשונים.

אולם למשנת' יש מקום להכשיר דהתבאר דשיעור רוב היקפו הוא כדי שיהיה שיעור חשוב של נימור שיראה מכל מקום באתרוג. ואפשר שבעוקץ היות וההיקף קטן ואין הנימור נראה מכל מקום באתרוג אי"ז נחשב שיעור חשוב של נימור.

אולם לבני ספרד לדעת השו"ע שפסק כהרי"ץ גאות דאפי' ב' נימורים הסמוכים זל"ז פוסל, לכאורה אין סברא להכשיר שיש נימורים סמוך לעוקץ. וצ"ע מדוע נהגו להקל בזה.

ואף לבני אשכנז יל"ע מדוע לא חוששים לכתחילה לדעת השו"ע, (כמ"ש לעיל מדברי הגר"ז).

אתרוג שמנומר בצבע צהוב וירוק

ירוק כעשבי השדה האם הוא מראה

פסול

ירוק ככרתי עשבי השדה פסול, נח' הראשונים האם הוא מצד "הדר" דמראה ירוק עז ה"ה חולי ומום, או דלא נגמר הפרי. הרבה ראשונים וכן הרמב"ם כתבו דהוא פסול "הדר", ותוס' כתב דהוא פסול דלא נגמר הפרי. ולהלכה השו"ע מיקל דהטעם דפסול דלא נגמר הפרי. ואם אנו יודעים דעתיד להצהיב הרי"ז כשר. אולם המהרי"ל (הובא במ"ב) החמיר לא לקחת אתרוג אם לא התחיל להצהיב שמא לא יצהיב (יש לדון אם וודאי לו שיצהיב האם יכול לקחת לכתחילה).

יל"ע דהמ"ב בס"ק נה' הביא מח' האם מנומר במראות הכשרים פוסל, והביא בשם הראב"ד דרק במראות הפסולים פוסל וכתב שם בתו"ד ירוק ככרתי. ולכאורה היות ולהלכה

שייך פסול נוסף, באופן שהיה ע"י הקילוף שינוי מראה, ובהיא מח' האם גם שינוי למראות הכשרים פסול.

ייל"ע לדעה א' מדברי הגמ' - דרבא דיבר שהשתנה למראה אדום דהוא מראה כשר, והדין דרק שנקלף כולו פסול. וצ"ע הרי לדעה א' בראב"ד דנקלף ונהיה מראה כשר (אדום) הרי האתרוג פסול משום שינוי מראה אף ברובו. ובגמ' נראה דבנקלף ונהיה אדום יהיה פסול רק בכולו.

(באמת הרא"ש הביא את דברי הראב"ד רק לענין נקלף ונעשה מנומר שי"א שאף במראות כשרים פסול. ולדברי הרא"ש אפ"ל דכוונת הגמ' שבאופן שנקלף ואינו מפוזר ומנומר אף שנהיה אדום כשר, ומיהו אם נהיה מנומר באדום אה"נ יהיה פסול אף במיעוט.

אבל על הטור שהביא את דברי הראב"ד והוסיף שאף נקלף רובו במראות הכשרים י"א דפסול. ולדעה זו ע"כ צ"ל דמה דאיתא בגמ' דאינו נפסל אלא בכולו, מדובר שלא השתנה מראה האתרוג כלל. וק' דהגמ' דיברה שנקלף ונהיה אדום והדין דאינו נפסל אלא בכולו.

וצריך לדחוק בגמ', או שהגמ' לא התייחסה לפסול שינוי מראה, או שגמ' באה לבאר איזה קליפה נקלפה, וכתבה שנקלפה הקליפה שלאחר זמן יהפוך צבע הקילוף לאדום, והגמ' דיברה שכעת עדיין לא השתנה לצבע אדום.

באמת כן יש משמעות בב"י, דהב"י דן האם מוהא דהרא"ש פ' את דעת הראב"ד שברובו פסול מדובר שהשתנה למראה פסול, יש הכרח דדעת הרא"ש לפסוק כדעה זו, והק' הב"י א"כ מדוע הטור החמיר דלא כהרא"ש.

ות' הב"י דהרא"ש הוצרך לפ' דעה זו, דלדעה א' ע"כ איירי דלא השתנה כלל גוון האתרוג, דאם השתנה ה"ה פסול ברובו, ולא רק בכולו. ולדעה ב' שנקלף רובו כשר אף שהשתנה למראה כשר, וע"כ מש"כ הראב"ד שאף ברובו פסול הוא שהשתנה למראה פסול.

מבואר לדעה א' מה שהגמ' אמרה שפסול רק בכולו, מדובר רק שלא היה שינוי כלל. ולדעה ב' מה שהגמ' אמרה שפסול רק בכולו מדובר גם באופן שהשתנה למראה כשר.

ולמשת' פשוט הגמ' נראה דמנומר במראות הכשרים, דלדעה דמנומר במראות הכשרים פסול יש דוחק בדברי הגמ'.

בראשונים בריטב"א לו' ובר"ן יז' כתבו בשם הראב"ד דמנומר במראות הכשרים כשר. ובטור משמע דמנומר במראות הכשרים פסול.

הב"י דן בכוונת הטור, דהב"י דהרא"ש פ' את הדעה הב', ולכאורה הרא"ש סבר דמנומר במראות הכשרים כשר, והק' הב"י מדוע הטור פסל ולא הכשיר כאביו הרא"ש. וכתב הב"י דאין הכרח שהרא"ש הכשיר, דהרא"ש רק ביאר את ההבנה ב"א, ואפשר דלהלכה פסל. במג"א ס"ק ז' כתב דקלף ונעשה מנומר במראות הכשרים פסול.

במאמר כתב שבראב"ד בתמים דעים שבידינו מבואר דראב"ד הכריע להקל, דהראב"ד הביא מח' בנקלף ונהיה מנומר במראות הכשרים, דעה א' פסול, וי"א כשר, וכתב הראב"ד שם דמסתבר כהאי לישנא. וכ"כ המאירי במגן אבות דהראב"ד הכריע דכשר. וכ"כ הגר"א יג' להקל. וכן משמע בשו"ע סעיף טז' כתב דמנומר במראה כושי או לבן פסול, משמע דבמראה אחר כשר.

במטה יהודה סימן תרמח' ס'ו יא הק' דלכאורה יש סתירה בדברי הרא"ש - דברא"ש סימן יז' משמע דלראב"ד בנקלף מנומר במראות הכשרים פסול.

ומאיך ברא"ש סימן כב' כתב דמנומר הוא רק במראה כושי או לבן, ולא זכר שיש מנומר במראות הכשרים.

וכן ברא"ש סימן יח' יש משמעות שפסק שמנומר במראות הכשרים כשר, וכ"כ לדייק בדבריו הק"נ ב', כמש"כ הב"י

בתחילת דבריו דהרא"ש ביאר דעת הי"א ונראה דס"ל כדעה זו דכשר. (ודלא כמ"ש הב"י לדחוק בדברי הרא"ש).

וכן נראה בר"ן והריטב"א דכתבו בשם הראב"ד דמנומר במראות הכשרים כשר.

וכן לכאורה יש סתירה בדברי השו"ע - דבס' ו' כתב נקלף הקליפה החיצונה שאינו מחסרו אלא נשאר ירוק כמו שהוא בברייתו. משמע דאם נקלף ואינו מראה ירוק אלא השתנה למראות כשרים, יהיה פסול. וכ"כ המג"א שם ס"ק ז', וכ"כ המ"ב ס"ק כו'.

ומאיך השו"ע ס' טז' כתב אם הוא שחור או לבן ברובו או בב' וג' מקומות פסול, ולא כתב שאם השתנה למראות כשרים, יהיה פסול.

(וכן משמע בגר"ז דבתרמח' סעיף כא לענין נקלף + מנומר החמיר, ובסעיף כו לענין מנומר כתב דרק במראה שחור או לבן פסול. וכן משמע בחי"א כלל קנא בסעיף ה' כתב לענין נקלף + מנומר החמיר, ובסעיף יא כתב דרק שחור או לבן פסול).

וכתב המטה יהודה - דע"כ צ"ל, דנקלף ומנומר גרע, דאיכא תרתי נקלף + שינוי מראה, לכן יש דס"ל דפוסל אף במראות הכשרות, משא"כ מנומר לבד לא יהיה פסול במראות הכשרות.

(וע"כ אנו מוכרחים לחילוק המטה יהודה, דנקלף ונשתנה למראה כשר כתב הטור דפסול ברובו או בחוטמו במשהו, ובנשתנה מאליו למראה כשר וודאי ל"ש לפסול ברובו דה"ה מראה כשר, ע"כ דנקלף ונשתנה חמור).

(אולם יש להעיר על דברי המטה יהודה, דהרי כל דברי הראב"ד נאמרו בנקלף + שינוי מראה, והר"ן והריטב"א שכתבו דמנומר במראות כשרים ולא נקלף כשר, המקור הוא בראב"ד של בנקלף + שינוי מראה, ויל"ע דהרי הראב"ד לא דיבר במנומר לבד במראות הכשרים, ונראה בראשונים דהשוו את מנומר לבד, לנקלף + מנומר, ויש משמעות דלא כדברי המטה יהודה, וצ"ע).

דברי המ"ב

לכאורה יש סתירה במ"ב

לענין נקלף ומנומר (שו"ע 1) - ז"ל המשנה ברורה סימן תרמח ס"ק כו' " אבל אם נקלף בשנים ושלשה מקומות אפילו במיעוט האתרוג אם אינו דומה לשאר האתרוג פסול דהוי כמנומר ואם נקלף במקום חוטמו כשאינו דומה מקום הקילוף לשאר האתרוג אפילו בכל שהוא פסול וכמו לענין חזזית לקמן בס"ט, וי"א דאין להחמיר בכל זה רק דוקא כשאם נשתנה מקום הקילוף למראה פסול כגון שחור ולבן אבל אם הוא מראה כשר אין לפסלו ובשעת הדחק יש לסמוך ע"ז ועיין לקמן בס"יג בהג"ה".

(אומנם בשער הציון סימן תרמח ס"ק כט- הביא את דברי הא"ר להקל בזה, ז"ל "עיינ באליה רבה שהביא מתמים דעים דהראב"ד מסכים להיש אומרים, ובודאי זהו טעם הרא"ש שהסביר דבריו רק לדעת היש אומרים, ועל כן הסכים האליה רבה דיש לסמוך על זה בין לענין רובו ובין לענין מיעוטו כשהוא בשנים ושלשה מקומות, אכן לענין חוטמו מפקפק בזה, והב"ח מיקל גם לענין חוטמו". וע"ע שער הציון סימן תרמח ס"ק ל).

דין אתרוג שהשתנה לגוון חום מחמת

מישמוש הידים

יש בנידון זה נפק"מ מצויה - שפעמים גוון האתרוג משתנה בחג לחום מחמת מישמוש הידים, וידוע דברי החת"ס שהיקל בזה, ודבריו מחודשים ואכ"מ. ולכאורה כשהשתנה מחמת מישמוש הידים וודאי אינו חמור ממנומר ללא קילוף במראות הכשרים, ולמשנת' דמוכח בראשונים והאחרונים דמנומר במראות הכשרים שלא מחמת קילוף כשר, יש מקום גדול להקל בזה, אף ללא סברת החת"ס. ואף למ"ב דהעלה צד לחשוש לבכור"י דמחמיר במנומר במראות הכשרים, מ"מ וודאי בצירוף סברת החת"ס יש להקל.

מנומר בחוטם

בבה"ל סעיף טו' ד"ה "נפל עליו מים" כתב לדון האם פסול תפוח סרוח כבוש מבושל מנומר פסול בחוטמו. וכתב דפסול חוטמו הוא מחמת שנראה לעין ולכאורה ל"ש באופנים אלו, ולענין מנומר נשאר בה"ל בצ"ע האם פוסל בחוטמו.

ולכאורה כוונת הבה"ל מנומר במראות הכשרים, דהרי מראה פסול פוסל בנקודה אחת בחוטמו. וצ"ע דהרי מצד המראה, הוא מראה כשר, ומצד מנומר, הרי מנומר פוסל רק ברוב היקף, ומנ"ל לחדש שיש פסול מנומר במראות הכשרים בחוטמו.

ואם נפרש כן ייצא בבה"ל חידוש - דמנומר במראות כשרים בחוטמו שלא ע"י קילוף כגון שני נקודות חום בהיר בחוטם האתרוג יהיה פסול מדינא, וזה חידוש גדול. (חידוש בתרתי, א' ששינוי למראה כשר ללא קילוף פוסל מדינא, ב' שאף בחוטם לבד יש פסול מנומר), והעולם לא מחמרים בזה.

באמת נראה דאי"ז כוונת הבה"ל, אלא הבה"ל דיבר במנומר במראות הפסולים. וכוונתו לומר דלגבי פסול מנומר אין להסתפק אם פוסל בחוטמו, דהרי מ"מ יהיה פסול מחמת שינוי המראה בחוטם, (וראה דלא דיבר במראות הכשרות, דהמ"ב שם בס"ק נה' והשעה"צ סב' כתב דסעיף זה הוא במראות הפסולות).

מהו חסר ומהו ניקלף

כמה ראשונים מבואר דלא נחשב חסר אלא אם נחסר מהלבן הראב"ד כתב "אם ניטל עמה מן הלבן כלום חסר הוא ופסול". וכ"כ בשו"ת הרשב"א א' נח' "דאין חיסרון אלא שחבר מבשר האתרוג שהוא הלבן שבו".

וכ"כ הרא"ש סימן יח' "ולא ניטל מן הלבן שבה כלום דא"כ הו"ל חסר". וכ"כ הטור "נקלף ממנו קליפה דקה בענין שלא חסר מבשרו כלום". משמעות דבריהם דרק אם ניטל מהלבן באתרוג, ה"ה "חסר".

ומאיך לענין מנומר (בשו"ע טו') - ז"ל המשנה ברורה סימן תרמח ס"ק נה' - או מנומר - י"א דדוקא אם הוא מנומר בגוונן הפסולין כגון חזזית או שחור או לבן או ירוק כעשבי השדה ודינו כמו שכתוב לקמיה בס"ז, וי"א דאפילו אם הוא מנומר בהרבה מראות כשרות ג"כ עכ"פ אינו בכלל הדר ופסול והטעם בכל זה משום דאינו הדר". וכתב השער הציון שם ס"ק סב- עיין בר"ן פרק ג דיבור המתחיל, אבל בשנים או שלשה מקומות, שהביא שם שני דעות בענין הזה, ודעת הגר"א בסעיף ט"ז להקל. ומדצייר השולחן ערוך שם דינו בגוונן הפסולין, משמע לכאורה דסבירא לה כן לדינא, ולמעשה צריך עיון. ועיין בספר בכורי יעקב".

וכן מוכח בס' יב' במ"ב ס"ק מה', דהשו"ע כתב דחזזית וה"ה כל שינוי מראה פוסל בחוטמו, ובמ"ב ס"ק מה' כתב כגון שחור או לבן, ולא הזכיר לפסול במראות הכשרות.

ויל"ע מדוע בסעיף ו' וסעיף יג', שנהיה נימור מחמת קילוף או חזזית, נראה שיש פחות מקום להקל.

ומאיך בסעיף טו' שנהיה נימור מחמת שינוי צבע יש יותר מקום להקל.

ולמשנת' מהמטה יהודה מיושב, דיש חילוק בן נקלף ונעשה מנומר במראות כשרים, דפסול. לנעשה מנומר במראות הכשרים ללא נקלף, דכשר, (ומש"כ השעה"צ "ולמעשה צריך עיון", כוונתו דיש מקום להקל בזה יותר כמ"ש המטה יהודה).

אומנם הבכור"י עצמו חשב להחמיר אף במנומר ללא קילוף במראות הכשרות, וכן בשעה"צ חשב לדברי הבכור"י וצייין לדבריו, ונראה דדעת הבכור"י להחמיר היות והראב"ד דיבר על מנומר + קילוף, ובר"ן והריטב"א הבינו דה"ה מנומר ללא קילוף, הבין הבכור"י דע"כ אין לחלק בנייהם.

(מאיך בסברא היה מקום לומר הפוך, דשנהיה שינוי מראה מחמת מקרה של קילוף וכד' אין במראה זה חיסרון כ"כ, משא"כ שדנים מצד שינוי הצבע עצמו אפשר דאף מראות כשרים הוא שינוי, ויש יותר מקום לפסול. ויש שלמדו כן בדברי המ"ב דבמנומר החמיר יותר דכתב צ"ע למעשה. אולם אי"ז נראה כלל, דוודאי בנקלף ונהיה שינוי מראה חמור יותר, וכמ"ש לזה כמה ראיות מהראשונים והשו"ע. ווודאי מש"כ שם בשעה"צ "דלמעשה צ"ע" כוונתו אדרבא דבזה יש מקום להקל, וכמשנת').

למשנת' עולה דיש שני נידונים - א' מנומר במראות כשרים מחמת קילוף. ב' מנומר במראות כשרים שלא מחמת קילוף.

מנומר במראות כשרים מחמת קילוף - יש יותר צד להחמיר, דהתבאר שנח' בזה הראשונים והאחרונים, ואף שבראב"ד שבידנו מבואר להכשיר, מ"מ כמה מהאחרונים החמירו בזה.

במנומר במראות כשרים שלא מחמת קילוף - למשנת' יש בזה יותר צד קולא (ונפק"מ באופן המצוי שיש כמה נקודות חומות).

אולם המ"ב העלה צד להחמיר כדברי הבכור"י אף במנומר במראות כשרים שלא מחמת קילוף, (דהבכור"י השווה מנומר ללא קילוף למנומר בקילוף), ולמשנת' ע"כ מנומר ללא קילוף יותר קל, וצ"ע מדוע המ"ב החמיר במנומר ללא קילוף.

דעת הרמב"ם

הרמב"ם פרק ח' הלכה ז' כתב "נקלף החיצון שלו שאינו מחסרו אלא ישאר ירוק כמות שהיא ברייתו".

יש לדון ברמב"ם האם סגי שישאר קצת ירוק, או דכל שנחסר מהירוק העבה ה"ה חסר, וע' במ"מ ובב"י דג' ברמב"ם "נקלף הקרום החיצון". וע' להלן.

ברמב"ם בפ' המשניות כתב "ואינו רוצה בנקלף שתהיה נקלפת הירוקה עד שיראה הלבן כי זה נכלל באומרו חסר כל שהוא". משמע דרק אם שנקלף עד הלבן ה"ה "חסר".

דעת הר"ן

הר"ן על הר"ף סוכה דף יז "נקלף. פי' שנקלפה כל הקליפה החיצונה והיא הקליפה העבה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה כדאמרינן בגמרא שקרא עליה שם חוץ מקליפתו החיצונה. ולא נהירא דא"כ בלאו הכי נמי תפסל מדין חסר כאיסר כדאיתא בגמרא ועוד דבגמרא פרכינן עלה מדרבה דאמר האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא ואם נקלף כל אותה קליפה העבה הרי אינו נשאר כאהינא סומקא, ולפיכך נראה דנקלף היינו שהוסרה ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שהיא על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא וליכא חסרון בגופו של אתרוג כלל".

הר"ן הביא שני דעות, ויש לברר מה "חסר" לכל דעה -

א' אפשר דדעה א' נקלף כולל הירוק והלבן, ודחה והסיק כדעה ב' שנקלף רק הירוק עד הלבן.

ב' דדעה א' סברה שנקלף רק הירוק עד הלבן, ודחה והסיק כדעה ב' דנקלף חלק מהירוק ולא הגיע ללבן. ג' או הסיק שנקלף רק הגליד הדק ונשאר כל הירוק.

הב"י כתב שנח' הרא"ש עם הר"ן והרמב"ם

כתב הב"י דלרא"ש חסר הוא שנחסר מהלבן, והביא את דברי הר"ן, וכתב הב"י שהר"ן חולק על הרא"ש, וכתב דדעת הרמב"ם כהר"ן.

מבואר מדבריו דלא כמש"כ בהבנה א' בר"ן, דהרי כתב דהר"ן והרמב"ם הם אותה שיטה ונח' על הרא"ש.

ומעתה יש לברר מה ההבנה בדברי הר"ן והרמב"ם.

א' כל שנקלף מהירוק פסול.

ב' רק שנחסר עד הלבן פסול (ודלא כהרא"ש שרק שחסר מהלבן פסול).

בפרמ"ג ומ"ב נקטו שכל שנחסר מהירוק פסול, ונקלף שכשר הוא רק שנקלף הגליד החיצוני הדק.

ומאידך הרבה אחרונים (ט"ז, גר"ז, מאמ"ר, בכור"י), נקטו דאם נחסר כל הירוק עד הלבן פסול (ואם נחסר קצת מהירוק כשר).

החזו"א כתב דאין מוח' בן הראשונים, (דלא כמ"ש הב"י שנח' הראשונים), אלא דאף לר"ן ולרמב"ם אם התגלה הלבן אינו פסול, וא"צ שישאר ירוק, אלא כיון דא"א לצמצם דהקליפה הירוקה מאד דקה וכשנקלף הירוק פעמים יש בו גם מהלבן, לכן צריך שישאר ירוק כדי שנדע שלא נקלף הלבן.

עולה - לרא"ש רק שנחסר מהלבן פסול. ולר"ן ורמב"ם להבנת כמה מהאחרונים רק שנחסר עד הלבן פסול וצריך שישאר קצת ירוק. ולפרמ"ג ומ"ב אם נחסר קצת מהירוק פסול.

לפי משנת' רוב האתרוגים שהם בחשש "חסר" הם בד"כ רק במקצת הקליפה הירוקה, ולדעת כמה אחרונים ולדעת החזו"א יש להקל.

יש שאמרו שאף המ"ב שהחמיר שאם נקלף קצת מהירוק פסול הוא רק לענין "פסול נקלף" שנקלף כולו. ולא בפסול "חסר", דבפסול "חסר" יש לצרף לקולא את דעת הראב"ד בפסול חסר. אולם בבה"ל בת' הסימן נראה דכתב כן אף לענין פסול "חסר".

הערה חשובה - לדעת הרמב"ם והשו"ע בסימן תרמט' דכל פסולי "חסר" פסולים מדין "הדר". יוצא קולא בצורת בדיקת חשש "חסר". דהרי ידועים דברי האחרונים דפסול "הדר" נבדק ללא עיון ודקדוק, ופסול "לקיחה תמה" נבדק בעיון ודקדוק. ולרמב"ם ולשו"ע שכל פסולי "חסר" פסולים מדין "הדר", לכאורה אפשר לבדוק אתרוג בחשש חסר מרחוק ללא עיון ודקדוק, וזה חידוש. באמת אף הנוהגים כהשו"ע נהגו לבדוק חשש חסר בעיון ודקדוק, ויל"ע מה הטעם בזה. (לאותם מורים דס"ל דפסול "הדר" יש חילוק בין "הדר במהות" "להדר במראה", "והדר במהות" צריך להבדק בעיון ודקדוק, אה"נ אף לשו"ע יש לבדוק את האתרוג בעיון ודקדוק).

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

קידושין דף כט-א

מצוות עשה שהזמן גרמא

בטעם הפטור של נשים ממ"ע שהזמ"ג, איתא באבודרהם, שאשה אין רשות עצמה עליה, אלא היא ברשות בעלה, על כן מצוות עשה שהזמ"ג שהשעה עוברת, אינה יכולה לקיים.

יש קושי בהסבר זה, שכן גם אשה גרושה או אלמנה פטורה ממ"ע שהזמ"ג, אף שלא שייך טעם הנ"ל.

ובשם האריז"ל מובא הסבר, ונתבאר בדובר צדק לרבי צדוק הכהן (נר המצוות אות ב ואות ו):

ההבדל בין איש לאשה הוא, שאיש כובש מחוזות חדשים משא"כ אשה עיקר תפקידה למלא את החסר. ההשתוקקות שלה היא להיות שלימה בלי חסרון. חכמות נשים בנתה ביתה, אשת חיל שומרת את הבית.

איש מתקדם הלאה, אישה שומרת על הקיים.

וזה ששאלו בגמ' בברכות (יז, א) נשים במאי זכיין, משום שכדי לזכות בעוה"ב צריך תוספת.

מצוות לא תעשה היא שמירה. בזה גם אשה חייבת. אך מ"ע שענינה התקדמות, שייכת יותר לאיש מלאשה. אך יש במצוות עשה כמה סוגים.

בספר יצירה איתא שיש ג' חלוקות: עולם (מקום), שנה (זמן), נפש (אדם).

מצוות עשה שתלויות בעולם ובאדם, גם הן מילוי חסרון, כי העולם החומרי הוא מלא חסרונות. העולם והאדם הם דברים השייכים לעולם הזה החסר, ולכן הם נאבדים קודם העולם הבא. אבל זמן אינו שייך לעולם החומרי, הוא קדם לעולם והוא יהיה גם לעתיד לבא. על כן מצוות התלויות בזמן, אין ענינן מילוי חסרון אלא תוספת שלימות וממילא אין אשה חייבת בהן.

והנה הקשו הראשונים (תוס' כאן ועוד) מדוע צריכים פסוק לפטור אשה ממילת בנה, תיפוך ליה דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ונאמרו כמה תירוצים.

ולפי דברי רבי צדוק הכהן, הדברים מאירים, דהרי עיקרה של המילה היא הסרת הערלה ותיקון החסרון שבאדם, נמצא ששייך הדבר למערכת המצוות שבאות להשלים חסרון, שבזה גם אשה חייבת.

דף כט-ב

ללמוד תורה ולישא אשה

בדבר השאלה אם לישא אשה ואח"כ ללמוד תורה או להיפך, חילקה הגמ' בין בני בבל לבני א"י. לרש"י בני בבל נושאים אשה ואח"כ לומדים תורה. לתוס' הוא להיפך.

לאחר מכן הגמ' מביאה שאם אדם מגיע לגיל עשרים ולא נשא אשה, הקב"ה אומר תיפח עצמותיו (ביאר המהרש"א שמי שאינו עוסק בפ"ו כאילו ממעט הדמות, והעצמות הן החלק שנותן האב).

ואינו ברור האם הדבר מתיישב עם הנאמר קודם לכן על בני בבל וא"י, האם מדובר שם על קודם עשרים או אחרי עשרים.

המהר"ל בדרך חיים פ"ה על המשנה "בן עשרים לדרוף" מבאר שבגיל י"ח גוף האדם נעשה מושלם, ומגיע לגידולו המלא. אך עוד שנתיים נצרכות עד שיגיע לשלימות הצורה. [וכן מובא באריז"ל שבגיל י"ח הוא הגידול הגופני, ובגיל עשרים הוא שלימות הנשמה]. ועל כן ב"ד של מעלה לא מענישים קודם גיל עשרים, שאז הוא שלם בגופו ובצורתו.

זה הטעם שבן י"ח לחופה, שכבר גופו בשלימות ויכול להתחתן. אך עד גיל עשרים אין עליו טענה אם לא נשא אשה, שכן לא גדל לגמרי. וכמו שאמרו בסוגיין שעד גיל עשרים הקב"ה ממתין.

בנתיבות עולם (נתיב הפרישות פ"ב) מוסיף המהר"ל שכל הכוחות שבגוף האדם שנקראים מותרי הגוף, בזמן שהוא גדל הכוחות מופנים לגידולו, אך כשהגיע לגמר גידולו, אם אינו משתמש בכוחות האלה להשפעה בין איש לאשה, אותם כוחות מביאים להרהורי עבירה וחטאים.

רבי צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות קז) מבאר את החילוק "הא לן והא להו" כדרך התוס' ומבאר: עזרא תיקן לטבול לקריו כדי ללמוד בטהרה. אך אח"כ ביטלו את התקנה משום ביטול תורה, והיינו שלימוד התורה עצמו פעל את הטהרה. ובאיזה דור התחזק כ"כ כוח התורה? אצל בני בבל שעסקו בתלמוד בבלי שבלול מכל חלקי התורה, וכוח התורה הזה הוא תחליף לטבילה. וזה שאמרו כאן דבני בבל לומדים תורה ואח"כ נושאים אשה, שכיון שיש להם תלמוד בבלי, הוא מסיר את כל החסרונות וההרהורים.

כשמצרפים את דברי רבי צדוק למהר"ל נמצא שהן הן דברי הגמ': בגיל עשרים מתעורר הצורך לישא אשה כדי להמנע מפגמים. אך בני בבל יכולים להמשיך ללמוד מבלי לישא אשה, כי יש להם את התלמוד המטטהר מכל סיג.

דף ל-א

המלמד בן בנו

יש מחלוקת בסוגיין בפירוש המקרא "ולמדתם אותם את בניכם", האם הכוונה גם לבני בנים. והמקור לשטיה שמחייבת, מהפסוק "והודעתם לבניך ולבני בניך", ואמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך, וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב.

הוי אומר שהחיבור למעמד הר סיני, מגיעה ע"י לימוד עם הנכד.

בספר של"ה יש חלק שנקרא "ווי העמודים" שנכתב ע"י בנו רבי שעפטיל. ומקשה (פ"ד אות ב) שם ב' קושיות על הגמ': א) מדוע הדיון של הגמ' אם "בניך" כולל גם "בני בניך" סובב את הפסוק בפרשת והיה אם שמוע הכתובה בפרשת עקב "ולמדתם אותם את בניכם", ומדוע לא מביאים את הפסוק המוקדם יותר מפרשת שמע שכתובה בפרשת ואתחנן "ושנתם לבניך".

עוד מקשה על הפסוק "והודעתם לבניך ולבני בניך", אם מוזכר נכד למה צריך להזכיר את הבן, הלא ק"ו הוא.

ומייסד שיש חילוק בין אופן הלימוד עם הבן ובין הלימוד עם הנכד. כשאדם לומד עם בנו אין די בכך שילמד עמו אלא צריך לשנן הדברים בפיו כדי שיידע את מה שלומד. אך כשלומד עם הנכד די בעצם הלימוד. וזה החילוק בין הפסוקים, שאצל בן נאמר "ושנתם לבניך" שצריך להיות בדרך של שינון וידיעה ברורה. אך אצל הנכד נאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך", שא"צ לימוד בצורה של שינון ודי בלימוד בעלמא. ולכן א"א ללמוד בק"ו בן מנכד, שכן נכד הוא גדר אחר.

וצ"ב בהסבר הדברים, מדוע שיהיה חילוק בין בן לנכד.

והנה, באחרונים כתבו (מהר"ם שיק חידושי המצוות מצוה תכ, ב, וכן עיני יצחק) על מה שנאמר שהמלמד את בן בנו כאילו קיבלה מהר סיני, דהביאור הוא כמ"ש בגמ' ב"מ (פה, א), כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר "לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם", וביארו האחרונים שמעלת הלימוד מסיני, הוא שכל מה שלמדו שם לא שלטה בו שכחה, וכשחטאו איבדו את המעלה הזו. הלומד עם הנכד ומחבר את התורה מדור לדור, חוזר לעמוד על הר סיני.

ולפי"א אפשר לבאר את דברי ווי העמודים. שהלימוד עם הבן מטרתו היא ללמדו ולהחכימו. אך מטרת הלימוד עם הנכד היא לקשר בין הדורות ולהביא להמשכיות התורה ועמידה על הר סיני, ועל כן עצם הלימוד פועל זאת, גם ללא שינון.

ויש לציין מה ששמעתי מאמו"ר שליט"א הרבה פעמים, שהנה גם אצל בהמות יש מושג של בנים, שטבעי הוא שאכפת להם מיוצאי חלציהם. אך המושג של נכד לא מצינו כלל בבע"ח. רק בצורת אדם שיש המשכיות ושייכות, יש מושג נכד. וזה מורה על המשכיות הדורות.

רבי דוד קאהן מברוקלין כתב ספר על שפת האידיש. ושם עמד על נקודה נאה: איך מכנים נכד באידיש? אייניקל. וזה רמז לפסוק "והסנה איננו אוכל". שהנכד מביא להמשכיות ונצח ישראל.

דף ל-ב

מספר אותיות התורה

הראשונים היו סופרים אותיות התורה. ומובא בגמ' דין לגבי מספר אותיות התורה.

ידוע בספרים קדמונים, וכן מביא השל"ה, שהמילה "ישראל" היא ראשי תיבות "יש ששים ריבוא אותיות לתורה", שכל אחד מישראל יש אות כנגד נשמתו. ומקשה הפני יהושע כאן, שבמציאות כסופרים את אותיות התורה מוצאים שיש קצת יותר משלוש מאות אלף, והוא רחוק מאד ממספר ששים ריבוא.

והוא הסבר נפלא, ונקדים לדבריו הקדמה קצרה:

ידוע ששם הוי"ה נקרא באדנו"ת, ולא כפי שהוא נכתב. ויש לדון האם הקריאה היא דבר אחר מהכתיבה, או שנמסר לנו שכך קוראים את הכתיבה. הגר"ז בספרו עה"ת מוכיח שהצורה של קריאת הוי"ה היא להגות אותה באדנו"ת.

ושאלה כזו קיימת בנוגע לכל קרי וכתב שבתורה, האם הקריאה והכתיבה הם שני דברים שונים, או שכך קוראים את הכתב. ונפק"מ כשהמילה מכוסה בשעווה, דאם הקרי הוא האופן לקרוא את הכתיב, הרי שצריך להסתכל על הכתיב, אך אם הקרי הוא עומד לעצמו, א"צ להסתכל. ונחלקו בזה המג"א ושערי אפרים, דדעת השערי אפרים שצורת הקריאה של הכתיב היא ע"י הקרי, ובדומה למש"כ הגר"ז בענין שם ה'.

בתורה יש שני רבדים. רוב המילים שבתורה נכתבות ונקראות באותו אופן, אך בעצם יש כאן תמיד שני רבדים (ובא לידי ביטוי מגולה במקומות שיש חילוק בין הקרי והכתיב). וכפי שהבאנו בשיעורים בגיטין מהספר יצירה שהתורה ניתנה בספר ובספר, וביאר הגר"א, שיש את הספר כפי שנכתב ויש את הספר כפי שנקרא.

נשוב לדברי הפני יהושע. יש שתי בחינות בתורה, קריאה וכתבה. מצד הכותב יש את הכתיב של התורה, מצד הקורא יש את הקרי של התורה. ואע"פ שבד"כ הם שוין זה לזה מ"מ הם ב' רבדים שונים.

זה הביאור במספר האותיות בתורה: המספר של הכתיב הוא קצת יותר מג' מאות אלף, אך כל זה ברובד הכתיבה, והרי יש עוד רובד של קריאה, וא"כ כשמכילים שני הרבדים - קריאה וכתבה - עולה שש מאות אלף. [ואף שהמספר הוא קצת יותר משלוש מאות אלף, מבאר הפני" שיש אותיות נחות שבאות לידי ביטוי רק בכתיבה ולא בקריאה, ואותן לא מונים.]

והפני" רומז בדבריו שזה הפירוש ב"שנים מקרא", שקוראים את התורה פעמיים, כי יש מקרא מצד הכתיבה ויש מקרא מצד הקריאה. והדברים נפלאים.

דף ל-ג

אלמלא הקב"ה עוזרו

יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר אלקים לא יעזבנו בידו.

השואל ומשיב מביא בשם הגר"א (ואיתא בשינויים בקול אליהו) דלכאוי מה אכפת לנו אם התגברות על היצר היא בכוח האדם או בעזר ממעל.

וביאר הגר"א, שהתחדש כאן שרק אם אדם עשה כל מה שבכוחו לעשות, אז הקב"ה יעזור לו. אם האדם לא עש/ה את מירב ההשתדלות האפשריים אין עזרה באה מלמעלה.

מצד שני, יש כאן לימוד נוסף, דאם האדם עשה את השתדלותו, מעתה ההצלחה תגיע מהקב"ה.

רבי זלמליה מוולוז'ין זצ"ל, אחיו של רבי חיים זצ"ל, היה נודע כגאון פלאי. פעם יצא מפיו דבר זלזול ביהודי אחד. לאחר שהבין שפגע בו, חיפשו מכל מקום כדי לפייסו אך לא הצליח למצוא אותו. מרוב עגמת נפש נפל רבי זלמליה למשכב. באו ואמרו זאת לגר"א שהגיע לבקרו. אמר לו הגר"א, דע לך שכתוב שאם אין הקב"ה עוזרו אין יכול לו, וכיון שאתה עשית כל מה שבכוון לעשות כדי למצוא אותו, מכאן ואילך הדבר תלוי בידי שמיים.

דף לא-א

כיבוד אב ואם

בסוגיית כיבוד אב ואם, מן הענין להביא מה דברי אממו"ר שליט"א שהודפסו כמבוא לספר תפארת ישראל למהר"ל, שם מסביר את יסוד מצוה זו ע"פ המהר"ל.

ונתחיל בדברי הגמ' כאן שכאשר אמר הקב"ה "אנכי ולא יהיה לך", אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש. ואחרי שאמר "כבד את אביך ואת אמך", הודו שגם הדברות הראשונות לא היו לכבוד עצמו.

ואינו מובן, כיצד כיבוד אב ואם מוכיח שאינו דורש כבוד עצמו, אולי דורש כבוד עצמו וגם כבוד אב ואם.

ונשוב לתחילת הסוגיא, שבדין הוא לכבד אביו ואמו שלושה שותפין באדם - הקב"ה, אביו ואמו. ולכאוי הפירוש הוא שצריך לכבד את ההורים כיון שזכו להיות שותפים עם הקב"ה. אך לפי"ז כל אדם בעולם יהיה מחויב לכבד כל אב ואם שהרי הם זכו להיות שותפים של ה', ומדוע דוקא הבן מחויב לכבד את אביו ואמו.

המהר"ל (תפארת ישראל פל"ו, וכן ממשיך בפמ"א) מבאר מדוע כיבוד אב ואם נמצא בלוח הימני של הלוחות, אשר שם נקבעו המצוות שבי"א למקום, והרי לכאורה שייכת מצוה זו לצד של בי"א לחבירו. ומביא את הגמ' שג' שותפין הן באדם, ומבאר שכיון שההורים מצורפים להקב"ה, לכן כשאדם מכבד את הוריו הרי הוא מכבד את ה'. ומוסיף שהקב"ה ואביו ואמו מצורפים יחד להיקראות 'עילה', ולכן כשאדם בא ומכבד את הוריו שהם חלק מהעילה, הרי הוא מכבד גם את הקב"ה. וצ"ב.

ומבאר אממו"ר שליט"א עפי"ד המדרש (שמו"ר ג, א) שכאשר הקב"ה התגלה למשה רבינו בפעם הראשונה, אמר הקב"ה שאם יתגלה עליו בקול גדול, יבעתו, מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו. ולכאוי הדברים תמוהים, דלפי החשבון יוצא שמשה לא ראה את אביו במשך ששים שנה, ומה הטעם להיראות אליו בקולו של אביו. אלא רואים כאן את היסוד של המהר"ל: אדם מתחבר להקב"ה דרך אביו ואמו. צורת החיבור וההתגלות אל מי שאמר והיה העולם, דרך ההבנה והתפיסה מי הם אביו ואמו. ע"י שתופס שיש לו מקור, כך נוצר אצלו היחס להקב"ה גם כן.

ובגו"א בראשית (פרק מז) איתא דתפילה היא התקרבות להקב"ה, וזה נעשה ע"י אביו ולכן יעקב התפלל בפחד אביו יצחק.

כשאדם מכבד את אביו ואמו הוא מכבד את הקב"ה, כי דרכם הוא מגיע להקב"ה. וזוהי השותפות, שע"י האב והאם מגיעים להקב"ה. ולכן דוקא בן צריך לכבד את אביו ואמו, שבכך הוא מתחבר להקב"ה.

ונחזור לראש. האהבת שלום מקוסוב (פרשת יתרו) מבאר את טענת אוה"ע "לכבוד עצמו דורש" כן. הרי 'אנכי' ולא יהיה לך' כוללים דרישה למוות על כבוד שמו ית'. וכשמלך דורש כזה דבר, הרי דורש כבוד עצמו. אבל כשאב דורש כך מבנו, אין זה כבוד עצמו, רק כך הצורה הטבעית שילד מוסר נפשו למען אביו. ועל כן, בתחילה כשאמר 'אנכי ולא יהיה לך' סברו הגויים שבא מצד מלך, אך כשאמר 'כבד את אביך ואמך', הם תפסו שצורת החיבור של עם ישראל להקב"ה זה דרך אב ואם. לא חיבור של מלך, ושוב אין כאן 'כבוד עצמו'.

והדברים צ"ב, דמדוע כשנאמרה הדיברה של אב ואם זה שינה את החיבור

נשאל הבן איש חי (תורה לשמה סי' שע) באדם שיש לו ענין שצריך לדבר עם חבירו, וכשהוא ידבר עם אותו אדם, יגיע הלה לידי כעס, האם עובר בלפני עוור. וממשיך השואל שאם אכן הדבר אסור, לא שבקת חיי לכל בריה, שמעשים שכחים שאדם צריך לדבר עם חבירו על משהו שמכעיס אותו.

ומביא את הגמ' כאן ומוכיח ממנה שאין לפני עור לגרום לאדם כעס.

וכן ידוע בשם הגרי"ס זצ"ל (הובא בדרך שיחה פרשת קדושים, וגם הוא הוכיח כן מסוגיין) שאין לפני"ע על מידות רעות.

ולכאור' ביאור הענין הוא, דמידה רעה היא טבועה בנפש האדם, ואם לא תיקן עצמו הרי כבושה בלבו המידה הרעה, ומה שהכעיס אותו פלוני, רק מוציא החוצה את מידת הכעס שהיתה בלבו מאז ומתמיד. ואין כאן לפני עור, שכן אין כאן מכשול במעשה הכעס, אלא בעצם המידה שנמצאת בנפשו.

דף לב-ב

תורה דיליה

הסיק רבא, דתורה דיליה היא, דכתיב ובתורתו יגהה יומם ולילה. וביאר רש"י שבתחילה "בתורת ה' חפצו", ומשגרסה ולמדה נאמר "ובתורתו יגהה".

הגר"א בתיקו"ז מבאר שזה הפשט בגמ' (פסחים מט, ב) שכל הלומד תורה בפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו, מפני שהתורה ניתנה בגדר של אירוסין, וכביכול יש כאן אישה שמיוחדת ומזומנת לבעל דהיינו לעם ישראל, אך עדיין הם לא מחוברים ממז. רק כאשר אדם עוסק ומעיין בתורה אז היא נעשית ממאורסה לנשואה. ועל כן עם הארץ שלא יגע בתורה, בעבורו התורה היא עדיין בגדר 'מאורסה'.

וראו לצרף כאן מה שהיה מבאר תמיד מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל. מה החידוש של מתן תורה, הרי כבר בקריעת ים סוף ראו גילוי שכונה. וביאר רבי משה שהחידוש של מ"ת הוא שירדה התורה לארץ. וכמו שכתוב בגמ' (שבת פח, ב) שהמלאכים רצו שהתורה תישאר אצלם, ומשה הוכיח להם שהתורה מדברת בעניני בני"א, וממילא שייכת אליהם. החידוש של מ"ת שהתורה יורדת לתחתונים, והם נעשים הבעלים עליה. היא עוברת מרשות העליונים לרשות התחתונים.

ומה שאמרו במושנה בסוף תענית "יום חתונתו זה מתן תורה", לפי דברי הגר"א צריך לפרש שיש כאן פוטנציאל של חתונה, אם יעסוק האדם בתורה, ויעלה את הקשר מאירוסין לנישואין.

דף לב-ג

אב ומלך

מסקנת הגמ' דאף שנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

הבני יששכר (מאמרי השבתות ט, י, ועוד מקומות) מביא בשם החיד"א שכתוב בחז"ל שתשובה מלאה שייכת רק בעם ישראל, אבל באוה"ע אין תשובה שלימה, ומה שמצינו באנשי נינוה אין זה אלא מכאן ולהבא. והטעם לכך, שכלפי אוה"ע הקב"ה נקרא מלך ואין כבודו מחול, אך כלפי עם ישראל הוא נקרא אב, וכבודו מחול. והיכן רואים את החילוק הזה, בשבת, שגוי ששבת חייב מיתה מפני שמשתמש בתכסיס המלך שאינו שייך לזר שמגיע מבחוץ. אך עם ישראל יש לו ברית עם הקב"ה ונקראים בנים למקום.

בספר שפע חיים (סליחות דרוש ל"א) מביא שזו אחת הסיבות שאנו מתחילים סליחות במוצ"ש, שכיון ששבת היא אות שאנו נקראים בנים למקום, מיד במוצ"ש באים ומבקשים סליחה, ואומרים להקב"ה, הרי אנו נקראים בנים לפניך, והאב שמחל על כבודו, כבודו מחול.

בליקוטי יהודה (פרשת אמור) מביא מהאמרי אמת, שאנו יודעים שחלוק ר"ה מיוה"כ. ביוה"כ מתוודים ומבקשים סליחה. ובר"ה לא מזכירים כלל חטאים. ומבאר החילוק, שבר"ה מתייחסים להקב"ה כמלך, והרי זה ענין היום להמליך את הקב"ה, על כן לא מזכירים חטאים, דמלך אין יכול למחול. אך ביוה"כ אנו מתייחסים להקב"ה כאב, וראוי היום הזה לבקש סליחה ומחילה.

שיש לבורא העולם? אבל לפי הנ"ל הדברים מאירים כשמש, כיבור אבם ואם עניינו הוא צורת החיבור לבורא העולם, מצווה היא הגדרת הקשר שיש לאדם עם בורא העולם, וא"כ על פי המצווה הזו מתבררת כוונת הדברות הראשונות. דו"ק.

ונוסף דברי ר"א חבר שהעיר דע"פ קבלה הקב"ה מתגלה בעולם בצורה של אבא ואמא, נמצא שבהתקשרותנו להקב"ה יש בחינות של אב ואם.

דף לא-ב

גדול המצווה ועושה

גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

מצינו במפרשים שלשה הסברים עיקריים בטעם הדבר.

התוס' כאן כתבו שהמצווה דואג ומצטער יותר פן יעבור. וזהו יסוד גדול, שכשאדם עושה דבר בהתנדבות אף אם יש בו התלהבות, אין כאן אותה רמה של בעלות ושל אחריות על המטרה.

היעב"ץ בהערותיו כאן כתב, דיותר נראה להסביר "משום דבמצווה יצה"ר מתגרה בו יותר ממי שאינו מצווה, כדאמר' שמניח אוה"ע ומתגרה בישראל, ואיתא להא ולהא דלפום צערא אגרא". והיינו שכאשר אדם מצווה הרי זהו תפקידו בעולם, והיצה"ר מפריע לו לקיים תפקידו.

פירוש שלישי הובא ברמב"ן, תוס' הרא"ש, ועוד, ואם לא היינו יודעים שכתבו כן הראשונים, היינו סבורים שמקור הדברים בספרי חסידות.

וכך ביארו: הקב"ה אין לו צורך במצוות שלנו מצד עצמן. הקב"ה נתן לנו מצוות לפי שנחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו. וזה מגיע לנידון עמוק האם עבודה צורך גבוה או לא. ופשטות הענין הוא, שלולי שהקב"ה יאמר שרוצה בעבודה זו, אין שום ענין בעבודה. על כן, אדם שמצווה ועושה מקיים רצון ה', אך מי שאינו מצווה, אין כאן רצון ה' שדבר זה ייעשה, ומה הענין לעשותו.

הפתח עיניים מביא את הדברים בשם תוס' ר"י הזקן, ושם איתא: "אבל מי שאינו מצווה, מה רצון קונו יש, שלא ציוה לו כלום, ואין להקב"ה נחת רוח בעשייתו", ומעיר החיד"א שהרי אנו יודעים שגם מי שאינו מצווה, מקבל שכר. ובתוס' הרא"ש עמד בנקודה זו, שכתב דמי שאינו מצווה ועושה לא שייך לומר שעושה רצון קונו שהרי לא ציוה לו כלום, ומ"מ שכר יש.

ולכאור' ביאור הענין הוא, שבוודאי לולא שהקב"ה ציווה על הדבר, אין שום ענין לעשותו, אך אחרי שיש ציווי, נוצרה כאן מציאות שהדבר הזה צריך להעשות. "אסתכל באורייתא וברא עלמא" - ואם התורה מצווה אותנו לעשות משהו, ממילא יש צורך בעולם שזה ייעשה, גם עבור מי שאינו מצווה בעצמו. אך זה רק למישהו שיש לו שייכות באיזושהי דרך לאותו ציווי וצורך, כגון האבות הק' קודם מ"ת, או אשה שנכללת בתוך כלל ישראל. אבל גוי שעושה מצוה אין בזה ענין.

דף לב-א

גרימת כעס

רב הונא ניסה לבחון את בנו אם יכעס. והגמ' מקשה שהרי אם בנו יכעס וידבר אל אביו שלא בדרך ארץ, יעבור האב בלפני עור. ותירצה הגמ' שרב הונא מחל על כבודו.

ומקשים המפרשים מה בדבר עצם האיסור לכעוס. חז"ל בספר הזוהר (בראשית כו, ב) אומרים שכל הכועס כאילו עובד ע"ז. ובגמ' (נדרים כב, א) איתא כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו. וזו מידה רעה וחמורה. א"כ רב הונא מכשיל אותו בכעס, ולא רק בכיבוד אב.

החיד"א (ברכ"י י"ד סי' רמ) מיישב, שרב הונא לא התכוין להביא את בנו לכעס, אלא לריתחא כל דהו, ואין בזה עוון כעס. ורק משום חשש שיקל במורא אב, בזה דיברה הגמ'.

מחדש כאן החיד"א שיש דרגות בכעס, ובריתחה קלה אין כאן גדר של כעס האסור.

מחשבה קצרה – ליקוטי מסכת סוכה ח"א

מסכת סוכה דף ב

הקדמה למסכת סוכה

עיקר הענין של סוכות הוא "ידיעה לדורות" כמו שכתוב בגמ' דף ב, ב. וכתב רש"י: ידיעת דורות הבאים היקף סוכות ענני הכבוד.

וכאן המקום להזכיר את השאלה המפורסמת: אם אנו עושים חג לזכר ענני הכבוד שהיו לישראל במדבר אחרי שיצאו ממצרים, מדוע עושים את החג בסוכות ולא בניסן, שאז יצאו ממצרים.

הטור (סי' תרכה) מיישב שבניסן מזג האוויר מתחמם, ובנוהג שבעולם אנשים יוצאים מביתם ובונים סוכות לקיץ, ועל כן אם היינו יושבים אז בסוכות לא היה ניכר שעושים זאת לשם מצוה.

הגר"א (שיר השירים א, ד) מבאר יסוד מוסד, שמה שאנו חוגגים בסוכות זכר לענני הכבוד, אין הכוונה לעננים שהיו ביציאת מצרים, אלא לעננים שחזרו לישראל אחרי שנמחל על חטא העגל. כי בשעה שחטאו נסתלקו ענני הכבוד. וחזרו לפי החשבון בט"ו בתשרי, משום שביום הכפורים מחל הקב"ה לישראל וירד משה מן ההר עם הלוחות השניות. למחרת (יא תשרי) ציווה אותם להקים את המשכן. ביומיים שאחרי כן (יב, יג תשרי) הביאו ישראל את הנדבה (כמ"ש "נדבה בבוקר בבוקר", ר"ל שני ימים), למחרת ("ד תשרי) נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו תשרי התחילה מלאכת בניית המשכן. ואע"פ שהמשכן לא הוקם עד חודש ניסן, מ"מ תחילת ההתעסקות בבנייה הורידה בחזרה את ענני הכבוד. נמצא שחזרו בט"ו תשרי. על זה הוקבע חג הסוכות.

נמצא שנתחדש בדברי הגר"א בחינה נוספת של חג הסוכות. דעל פי פשטות התורה סוכות הוא החג השלישי מהג' רגלים, פסח שבועות וסוכות. אבל על פי הגר"א יש כאן בחינה נוספת, דחג הסוכות הוא המשכיות ליום הכפורים. שלאחר שנתכפר להם בעיצומו של יום, זכו להמשך ההתקרבות, ובבניית המשכן חזרו ענני הכבוד. וכמו שהביא רש"י על הפסוק "אלה פקודי המשכן משכן העדות" - עדות היא לישראל שכיפר להם על מעשה העגל. המשכן מראה על הכפרה לעם ישראל, ועל התשובה שהתקבלה. נמצא דחג הסוכות הוא המשך לימים בוראים, ר"ה, יוה"כ המובילים לחג הסוכות. וא"כ סוכות ארכבי אתרי רכשי, הוא גם הנקודה השלישית בג' רגלים, וגם הנקודה השלישית בימים נוראים, וכן ביאר הפחד יצחק בכמה מקומות. ואי"ה נחזור ונעמוד על נקוה זו.

דף ו

שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח

"שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח", והוא מהלכה למשה מסיני. האריז"ל מבאר (פרי עץ חיים שער חג הסוכות) טעם פנימי לצורה זו, שאחרי שעבר האדם את הדין בר"ה ובויה"כ, מגיעים ימים של "מינו תחבנקני", וכשאדם מחבק את זולתו ביד ימינו, הוא משתמש בג' פרקים - שניים ארוכים, והשלישי בכף היד. נמצא שיש בצורת הסוכה ביטוי של חיבוק מה'.

דבר זה מצטרף למה שמבואר בשפ"א (סוכות תרמ"ו) ועוד, ש"שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח" הוא בצורת אות ה"א (ואף שבסוכה הטפח מחובר לדופן הגדולה, משא"כ באות ה"א יש רווח, מ"מ יש כאן רמז לאות ה"א). ובגמ' (מנחות כט, ב) איתא שהעולם הזה נברא באות ה"א כדי לתת מקום לבעל התשובה להכנס לעולם בחזרה, נמצא שאחרי תשובת יוה"כ, המקום שבו הקב"ה מקבל את תשובתנו באהבה, הוא בסוכה שרומזת לאות ה"א.

ולהשלמת הענין נביא מה'מאור עינים' (סוף פרשת האזינו), ששתיים כהלכתן ושלישית טפח, הוא כנגד מידות האבות: חסד, דין ורחמים. ונבאר את הדברים באופן שונה מעט מדבריו, וע"פ דברי המהר"ל שכתב שחסד תלוי בנותן (חסד הוא בין לעניים ובין לעשירים), ואינו נובע מהצורך של המקבל, אלא הוא מבטא שהנותן רוצה להעניק. ואילו דין מותאם למקבל, שכל ענינה של מידת הדין הוא לתת למקבל כפי מה שמגיע לו. מידת הרחמים אמנם תלויה במקבל, אך הנותן מוסיף משלו. כשאדם נותן לעני צדקה זה ביטוי של מידת הרחמים, שאמנם נובע מהמקבל, אך א"א לומר שמגיע לעני לקבל, ולכן זהו ביטוי של רחמים.

ואלו הן דפנות הסוכה: כנגד מידת החסד יש דופן שלם, שמבטא לגמרי את הנותן. כנגד מידת הדין יש דופן שלם שמבטא את מה שמגיע למקבל. אבל הדופן השלישית שהיא כנגד הרחמים, אינה שלימה, שכשם שהמקבל ע"פ הרחמים מקבל יותר ממה שמגיע לו, כך הסוכה מתכשרת בדופן קטן, בגדר של רחמים.

ונאגוד את כל מה שהבאנו: סוכות הוא זמן קבלת התשובה, ויש בסוכה את החיבוק של הקב"ה באות ה"א שמקבלת את בעלי התשובה, וכל זה מכוח מידת הרחמים שמקבלת את הבעל תשובה ונותנת לו יותר ממה שמגיע לו.

דף ט

חל שם שמים על הסוכה

"כשם שחל ש"ש על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה".

השל"ה (מסכת סוכה תורה אור אות עא) מביא מהספר 'תולעת יעקב' שיר הלל לקדושת הסוכה במילים מרוממות, ונביא חלק מדבריו: "סוד הסוכה בסוכות תשבו שבעת ימים, סוד סתרי הסתרים בגנזי החכמה העליונה גנוזים, בהתנוצץ ראשית המחשבה, ממקום לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה נתפשטה המחשבה היא בסודה, להאיר בעולם הבא, והחכמה על 'מי' נגלתה, וישתלשל בו ממנה ו' קצוות, עם בת שבע אם שלמה, והם שבעת ימי הסוכה..."

ועצם הדבר שחל שם שמים על הסוכה, בכך היא דומה למקדש. ועולים הדברים בקנה אחד עם מה שהבאנו לעיל מהגר"א, שחג הסוכות הוא ביום תחילת בנין המשכן. הרי שהשראת השכינה במקדש ובמשכן שייכא לקדושת הסוכה.

והשם משמואל (סוכות תרע"ד, תרפ"א) מוסיף מה שמובא בכמה ספרים, שהמילה "סוכה" (גימט' צ"א) היא שילוב של שני שמות ה' - שם הוי"ה

מגיעים מלמעלה, אך צריכים התעוררות מלמטה, ולזה עשו סוכות ממש. ולפי זה נראה שאמנם כולם מודים שהיו ענני כבוד, אך נחלקו היכן היה צירוף של מעשי האדם. ר"א סובר שהעננים מגיעים מלמטה, נמצא שהעננים גופייהו הם מלמטה, אך ר"ע סובר שהעננים מגיעים מלמעלה כמו שכתוב בירושלמי, ונמצא שעדיין זקוקים לחלק שיגיע מלמטה, והיינו הסוכות ממש שעשו להם.

דף טו

תעשה ולא מן העשוי בעבודת ה'

"החוטט בגדיש לעשות סוכה, אינה סוכה".

בספרי חסידות אמרו שטמון כאן לקח. אין לאדם לסמוך על מה שעושים עבורו, ועל מה שקיבל מאבותיו ומרבותיו. אלא עליו לעשות את הדברים מדיליה, כדי להקים בלבו סוכה לשכינה.

הנעם אלימלך (סו"פ וישלח) כתב שהצדיק מביא השפעה לכל העולם, אך כדי שהעולם יהנה, כל אחד צריך לעשות את הבנין שלו. "תעשה!" ולא "מן העשוי" ע"י אחרים.

בספר אור ישע ליקוטים (לרבי אשר ישעיה רובין מראפשיץ) כתב על מה שאמרו חז"ל שחייב אדם לומר "מתי יגיעו מעשיי למעשי אבותיי, אברהם יצחק ויעקב", שלא יאמר אדם שהמידות שייסדו האבות, כבר נמצאות אצלו בירושת אבות, אלא עליו לעשות את המעשה שלו - מעשיי.

ובספר י"טב פנים (דברי קהלת) ביאר מה שאומרים בתפילה "אלקי אברהם, אלקי יצחק, ואלקי יעקב", ומדוע אין מקצרים: "אלקי אברהם יצחק ויעקב", אלא להורות שכל אחד מהאבות יצר את הקשר האישי שלו ואת הדרך שהוא סלל, ולא סמך על ירושת אבות.

דף טז

המשלשל דפנות

המשלשל דפנות מלמעלה למטה, אם גבוה מן הארץ ג' טפחים פסולה. אך מלמטה למעלה, אם גבוה מן הארץ י"ט כשרה. וצ"ב מה החילוק בין מלמטה למעלה למלמעלה למטה.

הרבה ראשונים מבארים שמלמטה למעלה זהו מדין גוד אסיק. וזה לא שייך במשלשל מלמעלה למטה. ולומר גוד אחית לא שייך כאשר יש הפרש ג' טפחים עד לקרקע, בכדי בקיעת גדיים.

באריז"ל מופיעים דברים עמוקים בקבלה בענין ההבדל בין מלמטה למעלה ובין מלמעלה למטה. ונביא שביב מדבריו.

הסכך מסמל את השראת השכינה, ואנו נמצאים תחתיה. כדי שנוכל להתחבר לשכינה, על הסוכה להיות בעלת מחיצות המפרידות בין האדם לעולם החיצוני.

אדם שנמצא בתוך סוכה, ובנה מחיצות מלמטה למעלה, ונמצא שהוא מוקף במחיצת י' טפחים, הרי הוא חצוץ מן העולם, וממילא המחיצות עולות עד לסכך. אך במקרה הפוך, שהמחיצה יורדת מלמעלה למטה ויש רווח ג' טפחים, עדיין יש כאן פתיחה לרשות הרבים. כדי להתחבר ל"ציילא דמיהמנותא", חייב האדם מחיצה מול הרשות הכללית. וכל זמן ש"גדיים נכנסים" אל הסוכה, כוחות הרע, הוא לא יכול להתחבר להקב"ה כדבעי, וסוכה כזו פסולה.

(גימ' כ"ו) עם שם אדנות (גימ' ס"ה). ומביא השם משמואל בשם אבי האבני נזר שכיון שחל שם שמים על הסוכה, א"א שייכנסו לשם מזיקין וכוחות הרע. ומביא מחידושי הרי"מ דמה שנאמר בזוהר שסוכה היא צילא דמהימנותא, דהיינו צל האמונה, שרק בעלי אמונה יכולים להכנס שם - זהו לאפוקי כוחות הרע. ולכן הורה האבני"ז שכשישנים בסוכה אין לומר בק"ש שעל המיטה אלא פרשה ראשונה בלבד כמו בליל שימורים.

דף י

נוי סוכה

אע"פ שיש ענין בכל המצוות לייפות אותם, אך מנהג ישראל לייפות בפרט את הסוכה, וכמו שמפורט בסוגיין מיני נוי שונים. וצ"ב טעם הדבר.

האדמו"ר מסוכטשוב מבאר כדלהלן: המקור לייפוי מצוה הוא מהמילים "זה ק-לי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות. התרגום אונקלוס מפרש את הפסוק הזה על בניית בית המקדש, וצ"ב השייכות.

אלא, שבאמת יש להבין מה עניינו של בהמ"ק, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום. אלא שאנו בונים את הבנין המיוחד להשראת השכינה, וזה פעולה מציידנו.

הקב"ה ציווה עלינו לעשות מצוות. זה מציידו. איך רואים שאנחנו מצרפים את עצמנו ומתחברים אל המצוה? ע"י הנוי והייפוי.

כמובן שיש להוסיף על כך שמצוה היא גם גילוי שם שמיים בעולם, ומישך שייך לבנין בהמ"ק.

נמצא שבנין בהמ"ק ונוי מצוה הם פעולות מציידנו.

אומר האדמו"ר מסוכטשוב שבסוכה שני הענינים הללו מתאחדים. מצד אחד על הסוכה חל שם שמיים, והיא בבחינת מקדש. ומצד שני זו מצוה לכל דבר וענין. נמצא שיש כאן חיבור של מקדש ומצוה, שהם שני הדברים שבאים מציידנו, והעבודה שלנו בהוספת נוי היא ענין מרכזי.

דף יא

סוכות ממש עשו להם

הגמ' הביאה מקור לכך שהסכך צריך להיות גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה, מכך שהסוכות הן זכר לענני כבוד, והעננים נחשבים גידולן מן הארץ. אך מקשה דלר"ע סוכות ממש עשו להם, ושוב חסר מקור לפסול סכך שאין גידולו מן הארץ וכו'. והאריכה בזה הגמ' בשם כמה אמוראים בכמה יישובים.

ומשמע מכל האמוראים שטרחו למצוא מקורות אחרים ולא נקטו המקור מעננים, שהם סוברים כר"ע.

השו"ע תחילת הלכות סוכה (סי' תרכה) כתב כשיטת ר"א דסוכות היינו ענני כבוד. והגר"א בביאורו הקשה מדוע נקט כר"א ולא כר"ע, שכל האמוראים אזלו כוותיה.

וכתב הגר"א ע"פ הירושלמי (פ"ה ה"ה) שמובא בתוס' דף י"ב שכל האמוראים מסכימים עם ר"א שהיו ענני כבוד, ומה שחיפשו מקורות אחרים, מטעם אחר הוא, משום דלא סבירא להו שהעננים הם אכן גידולי קרקע, אלא העננים באים מלמעלה.

ועדיין יש להבין דלא נראה שרבי עקיבא חולק על כך שהיו ענני כבוד.

אלא נראה, וכן מובא בכמה ספרים, שאין ממש מחלוקת בין ר"א לר"ע ולכו"ע היו גם עננים וגם סוכות.

ונראה לומר עוד, ע"פ מה שכתב הדברי חיים (סוכות) דאמנם ענני כבוד

אור וסכך פסול

אור פוסל בשלושה, סכך פסול בארבעה. דופן עקומה הוא בד' אמות.

הרמ"א בתורת העולה (ח"ג פס"ב) מבאר שהחילוק בין הפסולים קשור לשלש המידות שיש לאדם, שכל אחת הוא צריך להעמיד במשורה. חכם גיבור ועשיר.

אור הוא כנגד העשיר, שהוא בעל הגאווה, גסות רוח. האור פוסל כבר בג' טפחים שאין בו לבוד, שגאווה יש לעקור בכל שיעור (ואולי פחות מג"ט הוא כדוגמת שמינית שבשמינית).

סכך פסול הוא כנגד החכמה, החכם הוא אדם שהולך ומנסה להקיף את העולם ולהבין אותו. כל זמן שהחכמה שלו אינה פוגעת באמונה, החכמה ראויה. העולם כפי שמבואר במקובלים, מחולק לארבעה חלקים: עולם האצילות, בריאה, יצירה, עשייה. כשאדם פוסל בג' העולמות התחתונים, אין כאן פסול, אך אם חכמתו משוטטת בעולם האצילות ומביאה אותו לידי פסול באמונה, א"א להכשיר כזאת חכמה.

ארבע אמות דדופן עקומה, הוא כנגד הגבורה, שד' אמות היא המידה של אדם רגיל. והמשמעות כאן היא שעל האדם להשאר במזג השווה, ולא יהיה יותר מד' אמות.

הפני מנחם (האזינו תשנ"ו) הביא לרמז בשם הרבי מקוצק, דאור פוסל יותר מאשר סכך פסול, ללמדנו שדבר פסול עדיף מהעדר עשייה. אדם שעושה טעויות עדיף מאדם בטל שאינו עושה מאומה. ובלשונו: "שההולך בטל גרוע יותר מהחוטא, בשמים אין סובלים הבטלה".

ודבריו מתאימים למה שכתב רבי צדוק על הפסוק "ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים", דיש ב' סוגי יצה"ר עיקריים בעולם. האחד הוא יצר דעבודה זרה וכעס, וכנגד זה אשור ששייכים לעשיו. המתחבר ליצר זה נקרא "אובד", שהתרחק לגמרי. היצר השני הוא של עצלות ושל תאוות, והמחובר לזה לא נקרא "אובד", אלא "נידח". מי חוזר ראשון בזמן הגאולה? קודם כל האובדים בארץ אשור ואח"כ הנדחים בארץ מצרים. מבאר רבי צדוק אדם שרץ אחרי דברים רעים, סוף סוף הוא עושה ופועל, ויותר קל לגאול אותו ולהעבירו לדרך הטוב. אך מי שהוא נידח בארץ מצרים שעסוק בהעדר עשייה, יותר קשה לגאול.

פסל היוצא מן הסוכה

פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה.

בגמ' ב"ב (עה, א) איתא "עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של ליתן. זכה עושין לו סוכה, לא זכה עושין לו צלצל. ופירש רשב"ם דמי שזכה יושב בסוכה שיש בה סכך וד' דפנות, ומי שלא זכה יושב בסיכוך ללא מחיצות.

אומר החיד"א בספר דבש לפי (מערכת ס, י) - כשם שיש פסל היוצא מן הסוכה שמצורף אליה, כך לעתיד לבא, גם מי שלא זכה לגמרי יהיה מחובר אל הצדיקים ב'צלצל' שהוא כגדר פסל היוצא מן הסוכה. ומוסיף שהיושבים בסוכה ממש הם בעלי תורה, והיושבים בסכך ללא דפנות הם הבעלי מצוות.

ומביא בשם אביו ע"פ הקדמת ילקוט ראובני שהמחזיק ת"ח ילמדוהו

בעוה"ב תורה, וזהו שנאמר "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", כלומר, ה' עוז לעמו יתן לעתיד למי שהחזיק לת"ח, ולכן יברך את עמו בשלום שיהא אצל ת"ח ושלומו לו, דיבין את תורתו.

רעיון דומה מופיע ב'שפתי צדיק' (סוכות). הסוכה היא זכר לענני הכבוד, ובמדבר היו אנשים שנפלטו מהענן. אך אעפ"כ הם זכו להנות מהקדושה של ענני הכבוד, בגדר של פסל היוצא מן הסוכה.

ראיית הכוכבים בסוכה

סוכה שמעובה כמין בית, אע"פ שאין הכוכבים נראים בתוכה, כשרה משמע שלכתחילה בעיני שיראו את הכוכבים. וצ"ב מה הענין בזה.

בארז"ל מבואר, שבכך שהכוכבים נראין, ניצוצי החסד יאירו לתוך הסוכה. ונראה לבאר קצת דבריו. ראשית העולם בחסד - "עולם חסד יבנה", אך עצם הנהגת העולם אינה חסד לבד אלא שיתף הקב"ה דין ורחמים. ועל כן לא רואים בעולם את החסד בצורה ברורה. הסוכה היא צילא דמהימנותא, ובאופן כללי הנהגת הקב"ה בעולם היא דין מעורב ברחמים. החסד נוצץ ממקום גבוה ומאיר לתוך הסוכה. טוב שבסוכה יראו הכוכבים, אך אינו מעכב, דסו"ס עיקר הנהגת העולם היא גם בלי ניראות החסד להדיא.

השפת אמת מוסיף, שענין הכוכבים הוא שידוע כל כוכב הוא גדול ועצום מאד. אך כאן בעולם נראה קטן. כך כל יהודי, למטה הוא נראה קטן ופשוט, אך בגבהי מרומים כל נשמה היא דבר עצום.

אחרי יוה"כ אנו חוגגים בסוכות את מעלת ישראל, אנו רואים שכל יהודי אף שנראה קטן הוא עולם ומלואו, ולכן אנו רוצים שהכוכבים יראו בסוכה. ויש להוסיף על דבריו שידוע שהסוכות הוא כנגד לעתיד לבוא, ואז תתגלה מעלת ישראל בעולם. כלפי מה שבזמן הזה לא מתגלה שעם ישראל גדול וחשוב. בסוכות אנו רוצים שמעלת הכוכב תתגלה בסוכה, לרמז על מעלת ישראל שתתגלה, שהגם שנראים קטנים, הם גדולים מאד.

מצטער פטור מן הסוכה

"מצטער פטור מן הסוכה". זו המצוה היחידה שיש כזה פטור. לא מצינו בשום מצוה שכשקיומה כרוך בצער, האדם נפטר ממנה.

ביארנו בשיעורים קודמים שסוכה היא כנגד לעתיד לבא. אנו יושבים תחת כנפי השכינה ונהנין מזיו השכינה, כמו הצדיקים בגן עדן. ונוסיף את דברי הגר"א שיש שתי מצוות שמקיימים אותן עם כל הגוף: ישיבה בא"י וישיבה בסוכה. ויש מוסיפים גם טבילה במקווה. והמעין יראה שיש בג' מצוות אלה מכנה משותף - אדם מעמיד את עצמו במקום יותר נעלה מהעולם. הדר בא"י הוא בן עוה"ב, זהו מקום יותר נעלה. הנכנס למקווה, חוזר למצב טהרה שכולו מים, כמו קודם יצירת העולם. היושב בסוכה מעמיד את עצמו בצילא דמהימנותא.

מובן אפוא מדוע מצטער פטור מן הסוכה, דאם סוכה היא כנגד לעת"ל, פשיטא שא"א שיהיה שם צער, שהרי המצב העתידי הוא כולו תענוג.

ובתפארת שלמה דרש על כך: מצטער פטור? מן הסוכה! כלומר: אם אדם מצטער איך יוכל להפטר מאותו צער? ע"י הסוכה. שבאמצעות הישיבה בסוכה הוא משתייך לעולם של גאולה.

דף כז

ראויין כל ישראל לשבת בסוכה אחת

כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מלמד שכל ישראל ראויין לשבת בסוכה אחת.

השפת אמת מבאר בכמה מקומות, שכל ענין סוכות הוא שמגיע אחרי כפרת יוה"כ. הדבר שגורם לפירוד בתוך כלל ישראל הוא העבירות, וכאשר מסירים אותן, זוכים לאחדות. על כן בסוכות נוטלים את ד' המינים באגודה אחת, וכמו שאמרו חז"ל שד' המינים הם כנגד כל החלקים בתוך כלל ישראל. בעלי תורה ומצוות, בעלי תורה, בעלי מצוות, ורשעי ישראל. וע"י האחדות יש כפרה, וע"י הכפרה יש אחדות.

זה הרמז "ראויין כל ישראל לישב בסוכה אחת", באחדות מלאה אחר יוה"כ.

דף כט

למזוג כוס לרבו

כשירדו גשמים בסוכות, משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו. ולמסקנת הגמ' האדון שופך את הכוס על העבד.

הגר"א ב"יהל אור" מבאר שהמשל מדוקדק. מבואר באריז"ל שעבודת ירח האיתנים מתחילה בראש השנה ויוה"כ בהם העולם נשפט, אחרי כן מגיע חג הסוכות אשר הוא חסד והמתקת הדינים.

המשל ל'דין' הוא יין אדום. המשל ל'רחמים' ו'חסד' הוא מים.

במזיגת כוס מערבים יין ומים, ומראים בכך בחינה של המתקת הדינים.

עבד שבא למזוג כוס לרבו, פירושו שבא לתת מים בתוך היין, ובכך להמתיק את הדינים. והאדון שפך לו קיתון על פניו, כלומר שאינו מאפשר לו לתת את המים ביין ולהמתיק את הדינים. ע"י מניעת ישיבת סוכה בירידת הגשמים, כביכול לא נותנים לנו להמתיק את הדינים.

דף לד

אגודה אחת

יכול יהיה אתרוג עמהם באגודה? וכי נאמר 'וכפות תמרים', לא נאמר אלא 'כפות'. ומניין שמעכבים זה את זה, ת"ל 'ולקחתם' שתהא לקיחה תמה.

הבית יוסף (ס' תרנא) מביא מהרקאנטי (פרשת אמור):

"צריך לסמוך אתרוג עם שאר המינים שלא להפריד מן הבניין וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל י"ט הא' של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב השם יו"ד ה"א והיה מרחיק הה"א אחרונה מן הג' האותיות ראשונות, ואמרת לו מה זה עשית, והשיב כך נוהגים במקומינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם. ואשתומם על המראה ואין מבין. למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מונענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי, וחזר בו.

ורז"ל רמזו סוד זה בויקרא רבה אמר שם, פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו, כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח, וענף עץ עבות זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות, תראה שכל המינים האלו רומזים בהשי"ת". נמצא שהאתרוג הוא כנגד הה"א האחרונה של שם ה', ובזמן הנטילה עליו להיות צמוד אל ג' המינים האחרים שהם כנגד ג' האותיות הראשונות של ה'.

ומה הביאור שמצד אחד האתרוג אינו באגודה אחת עם המינים האחרים, ומ"מ עליו להיות צמוד אליהם בשעת הנטילה והנענועים.

וביאר בזה הגר"א, ע"פ המדרש ויקרא רבה (ל, יב) שארבעת המינים שבלולב הם כנגד ארבעה חלקים בכלל ישראל. האתרוג הוא כנגד אותם שיש להם טעם וריח, תורה ומעש"ט. הלולב הוא אותם שיש להם טעם ולא ריח, תורה ולא מעש"ט. ההדס הוא כנגד מי שיש לו ריח ואין לו טעם, מעש"ט ולא תורה. והערבות כנגד אלו שאין להם טעם ולא ריח, שמשוללים תורה ומעש"ט. ואומר הקב"ה, מה יעשה עם הערבות? וכי יאבד חלק מעם ישראל, אלא שיתקשרו כולם באגודה אחת וכך יכפרו אלו על אלו. וכן במנחות דף כ"ז איתא שמחברים את ד' המינים באגודה אחת, כך ישראל מרצים זה על זה כשכולם באגודה אחת.

וכתב הגר"א באדרת אליהו (וזאת הברכה) שהאתרוג מסמל את הצדיקים והת"ח, והם בדרך כלל פרושים מן העולם ואינם חיים יחד עם המון העם. אך בשעת הנטילה והנענועים שבאים לרצות על שאר בני ישראל, אז מחברים את האתרוג עם שאר המינים.

דף לה

טעם עצו ופריו שוה

איזהו שטעם עצו ופריו שוה, זה האתרוג.

ובספרי חסידות (שפתי צדיק ועוד) מציינים את דברי רש"י פרשת בראשית שכאשר הקב"ה ציווה את האדמה להוציא צמחים, נאמר "עץ פרי", דהיינו שטעם עצו ופריו שווה. ובפועל האדמה שינתה ועשתה "עץ עושה פרי", שאין טעם העץ שוה לפרי.

והגור אריה כתב שם, ונביא דבריו כפי שביאר מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל: האדם נמשל לעץ השדה, ופרי העץ הוא המעשים של האדם, תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. הציווי של הקב"ה היה שהעץ שמביא לפרי, כלומר מעשי המצוות יהיו בעלי טעם. שגם בעשיית המצוות יהיה זיו מעין השכר דלעתיד לבוא. ומה שהאדמה שינתה, ודאי אין לה בחירה חופשית, אלא זה גילוי לכך שהעוה"ז עדיין לא ראוי לכך שיתגלה כאן שכר המצוות. לכן בזמן עשיית המצוות, אין טועמים כלל מן ההנאה שגלומה במצוה.

מו"ר היה אומר שזה מה שחסידות באה לעשות, היא באה לתת מעט טעם במעשי המצוות.

לעתיד לבוא יהיה טעם העץ כטעם הפרי, ובפעולת המצוות יהיה ניכר ההנאה והזוך.

האוהב ישראל כתב דבר דומה, שהעץ הוא הגוף, והפרי הוא הנשמה, והשינוי של האדמה הוא שיש פער בין הגוף לנשמה. אך לעתיד לבוא יהיו הם מחוברים לגמרי ולשניהם יהיה את הטעם הרוחני.

מעתה מובן שהאתרוג טעם עצו ופריו שווה, שיש בו חיבור גמור בין העץ והפרי. והדברים מבוארים לאור מה שביארנו לעיל, שסוכות הוא זמן של לעתיד לבוא. יש בו עלייה מעולמנו אל עולם נעלה. וממילא יש לנו נגיעה בזמן שבו יש בעץ טעם של פרי. על כן הפרי שנוטלים הוא כזה שטעם עצו ופריו שווה.

מתורת גדולי ישראל ביום השנה לפטירתם

"דבריהם הם זכרונם"

גליון 34 | זאת הברכה-שמיני עצרת תשפ"ד | ט"ז-כ"ב תשרי

מסתברא, וזאת לפי מה שכתבו התוספות במסכת סוכה (מה. ד"ה אני) שבהושענא נקטו בדוקא שני שמות אלו 'אני' ו'הו' על שם הפסוקים "ואני בתוך הגולה" (יחזקאל א א) ו"והוא אסור בויקים" (ירמיה מ א) - כביכול הוא עצמו, והיינו 'הושענא' שיושיע לעצמו. וכיון ש'הו' הוא על שם 'והוא אסור בויקים', ודאי ראוי לקרותו במלאפום (שורוק) כניקוד הפסוק, טעם נוסף לקרוא במלאפום ולא בחולם, שהרי אסור להזכיר את שמותיו של הקב"ה, ובשלמא אם מזכירים תיבת 'הווא' שיש בה משמעות אם כן אפשר דאין זה שם, אך אם מזכירים 'הו' בחולם, הלא לא מצינו מילה כיוצא בה ועל כרחך שהוא שם - וכיצד מזכירים אותו.

גם בפסקי התוספות (סוכה סימן קכא) כתב: אני והוא אומרים על שם והוא אסור באויקים, ע"ל. וצ"ב מה השמיעונו בזה. ואם נפרש שבאו לפרש מדוע מזכירים דוקא שם זה, אם כן היו צריכים לפרש גם את שם 'אני', וגם אין דרכם לפרש אלא לפסוק. ולכן נראה שבאו לפרש את ניקוד המילה, ולכן כתבו 'הווא' ולא 'הו' להורות על ניקודה, והביאו את מקורה מהפסוק שניקודו ידוע.

זאת ועוד, השם הראשון בשם ע"ב הוא 'הו' והשם ה-ל"ז הוא 'אני', היינו תחילת אמצע שם ע"ב. ואם כן היה ראוי לומר 'הו' אני הושיעה נא, אלא שמשום כבוד אלוקים הסתר דבר הפכו את הסדר שלא יבינו המון העם. ומעתה אם אומרים 'הו' בניקוד חולם הרי אין מילה דומה לזה וע"כ ריגישו העולם ונמצא שלא הועילו חכמים בתקנתם. אלא על כרחך שאומרים 'הו' בניקוד מלאפום. (שו"ת רבי ידידיה טיאה וייל, סימן מט).

יום ב' - רבי ידידיה טיאה וייל זצ"ל:
 ב"ר נתנאל (הקרוב נתנאל). י' תשרי תפ"ב - י"ז תשרי תקס"ו. נולד בפראג ולמד עד גיל עשר אצל אביו, לאחר מכן למד בישיבתו של רבי יהונתן אייבשיץ, ובהמשך אצל הנודע ביהודה. כיהן כרב באוטיץ, ולאחר פטירת אביו ישב על כסאו ברבנות העיר קרלסרוהה. ספריו: מרבה לספר על הגדה של פסח, גני המלך, ברכת יום טוב, לבושי בדים ועוד, חלקם עודם בכת".

| החילוק בין שופר ללולב ביום טוב |
 בגמרא בסוכה מבואר שבזמן שבית המקדש היה קיים, היתה מצות נטילת לולב נוהגת ביום טוב שחל ראשון שחל בשבת אף בגבולין. והתוספות (סוכה מג. ד"ה אינהו) הקשו מאי שנא ממצות שופר ששינוי

יום ד' - רבי יעקב יצחק רבינוביץ זצ"ל:
 ב"ר אשר. תקס"ו - תקע"ד. מכונה 'יהודי הקדוש' או 'הרבי מפשיסחא'. מתלמידי החוזה מלובלין. אם כי דרכו היתה שונה, ובשונה מהנהגת רבו לקבל אף את המון העם, הרי שבפשיסחה היה בעיקר חוג מצומצם של למדנים בעלי מדרגה, על שינוי זה לחמו נגדו בחריפות רבים מחסידי החוזה, ממשיכי דרכו היו רבי שמחה בונים מפשיסחא והשרף מקוצק. כמה מחידושי ההלכתיים מובאים בספר שואל ומשיב, כמו"כ מספר ספרים עוסקים בליקוט דברי תורתו.

| טעם לקביעת משניות 'סוכה' במקומם |
 התוספות יום טוב בפתחתו למסכת סוכה מביא את דברי הרמב"ם שרבי בשנותו את המשניות, אחר ששנה מסכת פסחים נשאר לו לדבר עוד על ענין שבועות וסוכות, ואמנם בשבועות אין ענין מיוחד שהיה צריך לעסוק בו, מלבד הדברים הכלליים שבכל יום טוב, שנשנו במסכת ביצה. ומכל מקום הקדים את מסכת סוכה למסכת ביצה מחמת רוב המצוות שיש בסוכה. ופירש התוספות יום טוב כוונתו, למצוות סוכה ונטילת ד' מינים וניסוך המים. על דבריו יש להוסיף ולפרש עוד, שהלכות סוכה וארבעת המינים נצרכים עוד קודם יום טוב, שהרי על האדם להכינם קודם יום טוב כדי שכשיבוא יום טוב יהיו בידו הסוכה וארבעת המינים, ולכן הקדימם למסכת ביצה.

טעם נוסף להקדמת מסכת סוכה למסכת ביצה, בכדי לסמוך את מסכת סוכה למסכת יומא - לרמוז על מנהג הותיקים שתיכף במוצאי יום הכיפורים עוסקים בבנין הסוכה. (קול הרמ"ז סוכה פ"א מ"א).

יום א' - רבי משה זכות זצ"ל:
 ב"ר מרדכי שפ"ה? - תנ"ח. בן למשפחת אנוסים מפורטוגל שגלתה לאמסטרדם. למד בבית המדרש עץ חיים שהקים רבי מנשה בן ישראל, וכן בישיבתו של הרב שאול מרוטירה. קבלה למד בפוזנא שבפולין אצל רבי יצחק הגדול מפוזנא. בהמשך עבר לאיטליה, שם למד בעיר ורונה אצל רבי בנימין הלוי תלמידו של מהר"ח. משם נקרא לוינציה ולמנוטובה בה הקים ישיבה וכיהן כרב העיר. בישיבתו הקים מפעל העתקה לכתבי האר"י ומשם נפוצו כתביו ברחבי אירופה, והוא שקבע שהכתבים הראויים ללימוד תורת האר"י הם כתבי מהר"ח. ספריו: רמז הרמ"ז, קול הרמ"ז, שו"ת הרמ"ז, שו"ת דרייני, יודעי בינה, ועוד עשרות חיבורים.

| "אני והו' בחולם או במלאפום? |
 'אני והו' הושיעה נא' (הושענות)
 בספר נוהג כצאן יוסף כתב שיש לומר 'אני והו' בחולם, אך טעה בהוראתו, כי אדרבה איפכא

| שבע רצון מקיום המצוות |
'נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה' (דברים לג כג)
 'נפתלי' הוא מלשון חיבור, כמו שנאמר (בראשית ל ח) 'נפתלי אלקים נפתלתי' [וכמו שהביא רש"י פירושו של מנחם בן סרוק, שהוא כמו 'צמיד פתיל', חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים].

וזה רמז הכתוב 'נפתלי אמר' - רצונו לומר, למי שהוא מקיים המצוות, ו'מצוה' אף היא מלשון 'צוותא', שמתחבר בזה עם המקום. ואמר לו 'נפתלי שבע רצון' - שצריך להיות שבע רצון בקיום מצוותיו, כיודעו שעל ידי זה 'מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה' - העולם הזה והעולם הבא. וכמאמר חז"ל: העולם הבא נמשל לים, שנאמר 'ורחבה מני ים', והעולם הזה נמשל לדרום, שנאמר 'כי ארץ הנגב נתתני'. (אלף המגן).

יום ה' - רבי אליעזר פאפו זצ"ל:
 ב"ר יצחק. תקמ"ו - תקפ"ח. נולד בסרייבו בבוסניה, שם גם כתב, עוד קודם חתונתו, את ספרו הראשון 'חודש האביב'. אחרי חתונתו עבר לגור בסיליטרה שבבולגריה שם שימש כרב הקהילה הספרדית. כמו כן עמד תוקפה קצרה בראש הקהילה הספרדית בבוקרשט, רומניה. בנו מעיד על ריבוי תעניות, מלקות, שק ואפר, טבילות וטבילות שלג שבהם נהג אביו. מפורסם ע"ש ספרו 'הפלא יועץ'. מספריו הנוספים: אורות אלים, בית תפילה, חסד לאלפים ועוד.

| עבודת שמחת בית השואבה |
'לא ראינו שינה בעיינינו' (סוכה נג.)
 בגמרא בסוכה (נג.) מובאת עדות רבי יהושע בן חנניה על שבעת שמחת בית השואבה "לא ראינו שינה בעיינינו". ומקשה הגמרא על כך שהרי האומר 'שבועה שלא אישן שלשה ימים' מלקין אותו וישן לאלתר. ומיישבת הגמרא: דהיו מנמנמי אכתפא דהדדי. וקשה, אם כן חורה הקושיא למקומה איך אמר שלא ראו שינה בעייניהם, והרי התנמנמו זה על כתפו של זה.

אלא כך פירוש הדברים, שכל אחד בשעה שהרגיש שאינו יכול עוד להחזיק ה'מוחין' שלו, נתן אותם לחבירו שחיוקים עבורו, ויעסוק בעבודתו עבורו בעת שינתו, ועל ידי זה 'לא ראו שינה בעייניהם', כי באמת לא היה להם שום הפסק בעבודתם, רק הוי מנמנמי אכתפא דהדדי - שכל אחד היה סומך על חבירו. (דברי בינה פ' בהר ד"ה אחרי, פ' ויצא ד"ה ויצא).

שפתותיו דובבות

בחינת נשיקין

כשהאדם לומד בקדושה ובטהרה איוה דין ופסק שחידש איוה תנא או צדיק אחר, על ידי זה נעשה בחינת נשיקין, ונשיקין זה בחינת התדבקות רוחא ברוחא. כי הפסק הזה הוא דיבורו של התנא, ודיבור הוא החיות, כמו שכתוב "לנפש חיה", ותרגמו "לרוח ממללא"... נמצא בשעה שמחדש התנא איוה חידוש ומדבר זה החידוש, זה הדיבור בעצמו היא בחינת התורה שבעל פה שחידש... נמצא עכשיו כשלומדים את החידוש הזה, וכשמכניסין הלימוד והחידוש בתוך הפה, נמצא שמדבקין רוח הצדיק שחידש זה החידוש עם רוח ממללא, היינו עם הדיבור הלומד זה החידוש עכשיו, וזאת ההדבקות רוחא ברוחא נקרא נשיקין.

נמצא כשלומדין איוה הלכה שחידשו התנאים, על ידי זה נתדבק רוח התנא עם רוח הלומד, ודומה כאילו נושק את עצמו עם התנא. אבל תלמיד חכם - שד יהודי - כשלומד גמרא או פסק דין, עליו כתוב "נערתות נשיקות שונא", כי התנא אינו יכול לסבול רוחו, כי מי יכול לסבול לנושק את עצמו עם נבלה, כל שכן זה שנבלה טובה הימנו.

ואפילו צדיקים שכבר הלכו לעולם, כשאנו לומדים תורתיהן, על ידי זה נתדבק רוחם ברוחנו, כמו שאמרו חז"ל, שפתותיהם דובבות בקבר, וזה על ידי בחינת נשיקה.

וזה בחינת "וישק יעקב לרחל וישא קולו ויבך". פירש רש"י: שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. 'רחל' בחינת תורה שבעל פה, שהיא כרחל לפני גווייה, שהכל גוויין ופוסקין ממנה הלכות, והם נעשים לבושים, כמו שכתוב "כבשים ללבושך". כשאדם כשר לומד תורת התנא, אוי התנא נושק אותו והוא נושק התנא, וגורם תענוג גדול להתנא, כמו שכתוב "שפתותיו דובבות בקבר" וכו'.

וזה בחינת "וישק יעקב" - הוא התנא. 'לרחל' - היא התורה שבעל פה שחידש, שנישק ודיבק את רוחו ברוח הקודש שבשכינה.

'ויבך' - שצפה ברוח הקודש שלו, וראה שבגלות הזה על פי הרוב הלומדים אינם הנוגים, ועל ידי לימודם לא תכנס רוח הקודש של רחל, של תורה שבעל פה, לקבורה - שאין שפתותיו דובבות בקבר על ידי לימודו של רשע, ועל ידי זה 'ויבך' על גלותו. (רבי נחמן מברסלב ב"ר שמחה מברסלב, נלב"ע י"ח תשרי תקע"א, ליקוטי מוהר"ן תורה

10 כבר לא נוקק למורים. ישן ביממה שעתיים בלבד, 4 פעמים חצי שעה. כל עיתותיו הוקדשו לתורה בעמלה ובטהרה. מגיל מצוות אכל בחול לחם שרוי במים. כוית בבוקר וכוית בערב, סירב לגילוי מלאך, כדי לעמול על תורתו. בקי וגדול בכל תחומי התורה. אין לשער ואין לתאר עוצם גדלותו. מיוחסים לו יותר משבעים חיבורים, שאת רובם כתב עד גיל ארבעים.

| רמז להיתר מלאכת אוכל נפש ביום טוב |

'מועדי ה'... ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון' (ויקרא כג ב-ג)

מקשים העולם על לשון הכתוב (ויקרא כג ב-ג) "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה'... ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון", וקשה מה ענין שבת אצל מועדות.

ונראה לבאר על דרך רמז, דהנה מספר הימים טובים הם ששה: ב' ימים של פסח, א' של שבועות, א' של ראש השנה, וב' של סוכות. והנה בכל יום טוב מותר לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש, משא"כ ביום הכיפורים אסורה מלאכה אף של אוכל נפש.

ועפ"ז יבואר הפסוקים, כי באמת כל דברי הפסוק אינם אלא על מועדות ולא על שבת: "ששת ימים" - היינו ששה ימים טובים, "תעשה מלאכה" - היינו מלאכת אוכל נפש, "וביום השביעי" - היינו יום כיפור שהוא היום טוב השביעי, "שבת שבתון הוא כל מלאכה לא תעשה" - שאפילו מלאכת אוכל נפש אסורה. (חנוכת התורה אות קכא).

יום ה' - רבי אברהם יהושע העשיל מקראקא זצ"ל:

ב"ר יעקב. שנה - תכ"ד. נודע בכינוי 'הרבי העשיל'. התפרסם כחריף ועילוי, ושימש יחד עם אביו בישיבותיו כרב בבריסק ולאחר מכן בלובלין. אחר פטירת אביו התמנה במקומו כרבה של לובלין, ובהמשך כרבה של קראקא. שם נטמן בבית הקברות היהודי העתיק לצידו של הרמב"ם. רוב כתביו אבדו, וליקוט מתורתו הודפס בספר חנוכת התורה, וכן נמצאו חידושי על מסכת בבא קמא, ומגלינותיו על הטור, מתלמידיו: הש"ך, הט"ו, העבודת הגרשוני, הבית שמואל, הבית הלל ועוד.

| נסיונו של יצחק גדול משל אברהם |

'ושחת להורו לשחטו לשפוך דמו כמים, זיהר גם הוא לשפוך לב כמים' (תפילת גשם)

יש לדקדק לשון הפייטן 'זיהר גם הוא' על יצחק, שלכאורה היה די לו לומר 'זיהר לשפוך לב כמים'.

ונראה לומר על פי מה שכתב זקני מרון החתם סופר ז"ע (שו"ת או"ח סימן רח) שהנסיון של יצחק היה גדול מנסיונו של אברהם, שכן אברהם בעצמו שמע מהקב"ה את הציווי להעלות את בנו לעולה, משא"כ יצחק שרק מפי אביו שמע את הציווי.

מעתה מה נמרצו דברי הפייטן 'ושחת להורו לשחטו', הכוונה, הכוונה שהקב"ה בכבודו ובעצמו הורה לאברהם לשחוט את בנו. 'זיהר גם הוא', רצונו לומר, גם יצחק אשר לא שמע מפי השם ורק שמע מאביו שנצטווה על כך, בכל זאת היה גם הוא מוכן ומזומן לשפוך לב כמים לקיים רצון המלך, מלכו של עולם. (חשב סופר, לשמיני עצרת).

יום ו' - רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל:

ב"ר יעקב. א' חשון תרס"ב - כ"א תשרי תשכ"ב. רבה של פרשבורג וראש ישיבת פרשבורג בסלובקיה וישראל. וחבר מועצה"ת של אגודת ישראל. בשנות השואה לימד תורה בהיחבא בבית מדרשו של החת"ם סופר. נמלט לארץ ישראל, וייסד מחדש את ישיבת פרשבורג לצד אביו, וכן ייסד בהוראתו בית יומים ליתומי השואה.

(ר"ה כט): שאם חל יום טוב של ראש השנה בשבת, היו תוקעים רק במקדש אך לא במדינה.

ויישבו התוספות שלולב אינו אלא טלטול בעלמא, ולפיכך כיון שהותר במקדש התיירוהו אף במדינה. משא"כ שופר שהוא מעשה חכמה החמירו בו טפי ואסרו בגבולין אף כשהותר במקדש.

באופן אחר יש לומר, דהנה דעת התוספות (ב"מ ע:) שאף שיש כח ביד חכמים לאסור מה שהתירה התורה, אבל מה שהתירה התורה בפירוש אין כח בידם לאסור. ומעתה כיון דכתיב במקדש ליטול הלולב 'שבעת ימים' הרי לכאורה קשה כיצד יש כח ביד חכמים לאסור. ואמנם צריך לומר שאת לשון הפסוק יש להעמיד באופן שחל שבת ביום טוב ראשון שאז נוטל לולב כל הימים, משא"כ כשחל שבת בשאר ימים אוי לא דיברה תורה ויש כח ביד חכמים לאסור כשאין ההיתר מפורש בתורה.

אמנם אם יאסרו חכמים אפילו ביום טוב ראשון שחל בשבת, הרי בכך יבטלו את דין התורה המפורש שיש מציאות של נטילת לולב 'שבעת ימים'. וע"ז כתבה הגמ' שכיון שיש לו עיקר מן התורה לא גורו בו חכמים.

משא"כ שופר שאינו אלא יום אחד, הרי בזה אפשר להעמיד את הפסוק באופן שחל יום טוב בימות החול ולא בשבת, ולכן היה כח ביד חכמים לאסור תקיעת שופר בכל אופן שחל ראש השנה בשבת. (שו"ת רבי משולם איגרא, או"ח סימן נד).

יום ג' - רבי משולם איגרא זצ"ל:

ב"ר שמשון, תקי"ב - תקס"ב. התייתם בגיל צעיר וגדל אצל סבו. מגיל צעיר התפרסם בחריפותו, ומסופר כי בהיותו בן 9 ניצח בויכוח הלכתי את רבי יצחק הורוויץ מברודי. במענה לאשתו שבאה בטענה על כי השפיל עצמו בפני ילד קטן, השיב כי לוואי יהיה זה חתנו, ואכן רבי משולם נשא את בתו כשהוא בן 16 - אחר שנישואיו הראשונים לא עלו יפה. כעבור שנה, כשהוא בן 17 בלבד כיהן כרב במחוז סטניסלב, והתיישב בעיר טיסמניץ בה כיהן כרב וראש ישיבה. בהמשך עבר לפרשבורג בהם כיהן כרב וראש ישיבה עד פטירתו, תחתיו כיהן בעיר החתם סופר שאמר בהספד עליו כי 'שתי זרועותיו כשני ספרי תורה... אי אפשר לשער גדול בקיאותו ומחירות חריפותו אשר חוברו בו יחידו'.

| רמז לשיעורי סוכה |

'אחלקה שכם ועמק סוכות אמדד' (תהילים ס ח)

בפסוק זה רמז דוד המלך ע"ה את שיעורי הסוכה, וכדמסיים: 'ועמק סוכות אמדד'. וזאת לפי שיעור סוכה הוא ב' דפנות שלימות ושלישית אפילו טפח. ושיעור הסוכה הוא ז' על ז' טפחים. נמצא שאורך הדפנות הנדרשות הוא 15=7+7+1 טפחים. ושיעור גובה מחיצה הוא עשרה טפחים, סך הכל 150 טפחים. וגובה הסוכה הכשר הוא מעשרה טפחים ועד עשרים אמה כמבואר במשנה בתחילת מסכת סוכה (ב).

ולדבר זה רמז הפסוק: 'אחלקה שכם', אם אחלק את תיבת 'שכם' אוי 'ועמק סוכות אמדד'. כי 'ש' בגימטריה 300 ואם אחלקה יעלה בידי 150 - שיעור הטפחים בדפנות הסוכה. ו'כ' היא עשרים, אשר מחציתם 10 טפחים שהם הגובה המינימלי של הסוכה. ו'ם' היא ארבעים, ומחציתה - 20, גובהה המקסימלי של הסוכה.

יום ד' - רבינו אליהו מוילנא, הגר"א זצ"ל:

ב"ר שלמה ולמן. ט"ו ניסן ת"פ - י"ט תשרי תקנ"ח. למד מפי רב עד גיל 6, בגיל 7 נשא דרשה לבדו, מגיל 8 עסק בענייני תכונה. בגיל 9 החל ללמוד קבלה. בגיל

מבחנים ב'משנה ברורה' ו'חפץ חיים'

תשרי תשפ"ד

לדעת
מכתבים עובדניים
0737-280-669

תמצית
סיכום נגוד, הלכה ופוסק
0737-280-669

לנות לעשות את התבנית
0737-289-669
7692282@gmail.com

לנות לעשות פירוט (מגבלות הזיכרון)
על פיכחן ענין דין בחוקים המוסריים והכלכליים
במסגרת תשלום דמי שירות
03-6171132
0733-718-246

מבחן 84 סוכות

מינון קט"ג עד סימן סוף סוכה ו'

משנה ברורה

העשרה ערכו ורוצה לאכול, מה יעשה עם המטילה?
א' יטול וידו יברך אחר יצר המל"כ על נטילת ידים.
ב' יטול ידיו יברך על נטילת ידים, ואחרי המוציא יברך אחר יצר.
ג' יטול ושללה שאינה נמורה יברך אחר יצר, ויחזור ויטול ושללה נמורה יברך על נטילת ידים.

כיצד נכון לעשות עם נטילת ידים והמוציא בסעודת נדחיות?
א' תברך יטול תחילה יברך המוציא, וכל אחרי יברך המוציא בעצמו.
ב' תברך יטול המטילה ואחרי כן יטול כולם בעצמו יציאם בברכה.
ג' תברך יטול בסוף ויציא את כולם בעצמו.

מהיכן באצנים את הפת לדעת הרמ"א?
א' מלמעלה.
ב' מלמטה.
ג' תל הצד.

המוציא אחרים בברכת המוציא, מהו ינו למסובים?
א' יטול לעשות מהם שחוקן, ולמסובים ינו משאר הפת.
ב' יחזיק, תחילה בדילה ובעונה יתן לכל המסובים.
ג' מה שירצה יעשה.

האם המבצר צריך לכין לענית האגון של המסובים?
א' לא.
ב' כן, למתחילה לכין לענות בענית אגון.
ג' זה מוטב גם בדיעבד.

מדוע יש להניח עטר אצבעותיו על הפת בשעת הברכה?
א' כבוד עטרת מצוות ששטע עשה לפני אכילת הפת.
ב' כבוד עטרת הדברים.
ג' כבוד עטרת המצוות שבהם נברא העולם.

מי ששח לפני אכילת אחר אכילת הבוצע, האם צריך לחזור ולברך?
א' כן, לא יחזור ויברך, וכמעט כל האחרים סוברים שיחזור ויברך.
ב' כן, יחזור ויברך.
ג' לברך לא יחזור ויברך.

אהבת חסד

חלק ב' פרק י"ד עד פרק ט"ו עשרה ודברי קטנה

כיצד אמר רבי עקיבא לרבי טרפון שהוא קטנה לו עיר, כשעה שנתן את המתנת לצדקה?
א' מתוך בשנת בדיבורו לעורך דרכו.
ב' כוונתו הייתה על המלאכה והמחלות העליונים שגברו מן המצוה, ורבי טרפון לא הקפיד עליו.
ג' כוונתו הייתה שהוא קטנה לו עם מנו ובגודו העולם הזה.

מי ששיבח לעסוק בעצמו בגמילות חסדים, האם יקח אדם אחר שיתעסק בויה?
א' מצוה בו יותר מבישולו.
ב' עדיף על אחרים משום 'תענוג לכת'.
ג' על זה נאמר 'עוה עוה אל תעו ידך'.

מבחן 83 האינו-שובה

סימן סק"ב סעיף ג' עד סוף סימן סק"ד

משנה ברורה

על מי נאמר שצריך להחזיר שלא לנעת אחריו הנטילה במקום שלא היענו ולשם המיס?
א' רק בנוסף ידיו עד סוף עטרת אצבעותיו.
ב' גם בנוסף ידיו עד הפרק.
ג' אם ידיו לחות אטור בכל אופן.

באיזה אופן אם נגע במים שנתעבבו מידו לראשו או לכתפו, ידיו פתוחות?
א' בנוסף פעם אחת בפחות מדיענית.
ב' אף בנוסף מדיענית.
ג' אם בנוסף ב' פעמים.

האטור ידיו וזרע שם צרור או קיסם והמזרו במים ראשוניים תמל פעם שניה, האם ידיו סתורות?
א' כן.
ב' לא.
ג' ספק.

מי שיש רטיה על ידו ואינו יכול להסירה, כיצד יטול ידיו?
א' יטול עד ופעם הרביעה ויזכה שלא יגע המים במיטתו.
ב' יסתוך רביעית על היד בבת אחת.
ג' שני המושבות נבדלת, ועדיף לעשות כזה האופן השני.

מי אינו מחויב ללכת מיל כדי ליטול ידיו, אלא יסרוך ידיו בחשה?
א' רק החולק בדרך עטרת לחזור לאצוריו.
ב' גם היחשב בביתו.
ג' רק מן שמתווך לדרכו.

מי ספוק תפסילת ידיו?
א' המאכיל לאחרים ואינו נוגע במאכל.
ב' המאכיל לאחרים אג"ס טענע במאכל.
ג' גם האוכל בעצמו ואינו נוגע במאכל.

מתי מועיל תנאי בנטילת ידים כשאינו מסיח דעתו משמירתו?
א' דוקא בנטילת ידים בביתו.
ב' בכל נטילת ידים שאינה רק לצורך אכילה זו.
ג' בכל נטילת ידים אפילו לעורך אכילה זו.

אהבת חסד

חלק ב' פרק י"ב ו'רצה ונד' עד סוף פרק י"ג

איזה טעם מוזכר הוצף חיים למה ציונה הנב"ה לשומר צנעת מותו?
א' לרמות גדול חסדו של הנב"ה לידו המדבר.
ב' להראות שהנב"ה יכיר כוח את לומדי התורה ללא סיבה טבעית, ולא יפסידו מלמוד התורה.
ג' להזכיר שאין האדם מסייד ממה שבשבת אינו סורח לפרנסתו.

איזה עדיפות יש להלכות מעט מעט מאשר הרבה בבת אחת?
א' שכיבולת מעט מעט יש לו הרכיב יותר מועיל.
ב' שטי"ל הוא קטנה קוין חזק יותר במטה לעשות טוב.
ג' שני התשובות נכונות.

ינית לטעמו שיעורם (בעברית ובאידית) על סיכום שבוע דפיס בשנה השיעורי הבנה ליום הכיפורים ולסוכות ובאיור הפילול יום חול שבת
 03-6171132

ינית לטעמו שיעורם (בעברית ובאידית) על סיכום שבוע דפיס בשנה השיעורי הבנה ליום הכיפורים ולסוכות ובאיור הפילול יום חול שבת
 03-6171132

ינית לטעמו שיעורם (בעברית ובאידית) על סיכום שבוע דפיס בשנה השיעורי הבנה ליום הכיפורים ולסוכות ובאיור הפילול יום חול שבת
 03-6171132

הפך חיים
אהבת חסד
 מתחילת הספר עד פתיחה "ומפני גדול הרעות"
 מתחילת ההקדמה עד פתיחה "ובשמות"

הפך חיים
אהבת חסד
 פתיחה "ומפני גדול הרעות" עד לאוין י"ד
 פתיחה "ובשמות" עד סוף הפתיחה

הפך חיים
אהבת חסד
 לאוין י"ד עד עשין י"א
 מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וְכֹן אֵינָהּ בְּיָדְךָ"

הפך חיים
אהבת חסד
 מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וְכֹן אֵינָהּ בְּיָדְךָ"

הפך חיים
אהבת חסד
 לאוין י"ד עד עשין י"א
 מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וְכֹן אֵינָהּ בְּיָדְךָ"

הפך חיים
אהבת חסד
 מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וְכֹן אֵינָהּ בְּיָדְךָ"

הפך חיים
 אהבת חסד
 מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וְכֹן אֵינָהּ בְּיָדְךָ"

בשורה טובה למבקשי השם

שמחים אנו לבשר כי בס"ד ישנה מערכת טלפונית ייחודית, שמסייעת לנהל מעקב בעבודת השם, וליישם את הקבלות לאורך זמן.

- מגבשים תכנית אישית של קבלות, או נושאים לעקוב אחריהם, ויש להתקשר כל יום לקו הטלפון של המערכת, ומקיימים על הצלחה או אי הצלחה, המערכת הינה אנונימית והיא מזהה את המשתתפים רק לפי קוד אישי.
- בסוף החודש מקבלים דו"ח סיכום, של ההצלחות בחודש שעבר (ניתנת אפשרות שהמערכת תמסור את הרווח של המשתתף לאנשים אחרים לפי בחירת המשתתף, כדי ליצור מחייב נוסף לקיום הקבלות).
- אפשר להצטרף למערכת על מנת לדווח ולקבל דוחות, ללא כל התחייבות וללא תשלום.
- ניתן לעדכן במערכת בשלוחות נפרדות דברים נוספים: כמו כמות השעות שנלמדו באותו יום, וכן את כמות הדפים שנלמדו, וכן אפשר לנהל מעקב על הספקים לימודיים, וכן זמני שינה וקימה, ויש אפשרות לנהל מגוון נוסף של מעקבים, ולקבל את הסיכום בסוף החודש יחד עם הדו"ח החודשי.
- המערכת מתקשרת ע"מ להזכיר למשתתפים לדווח, לכל אחד בשעה הנוחה עבורו.
- למעוניינים יש אפשרות להצטרף עם התחייבות, שבו מקבלים מענק בתחילת התקופה, ומתחייבים לשלם קנס במקרה של אי דיווח או במקרה של כישלון (ישנם כמה מסלולים)
- ניתן להצטרף כיחיד, או להצטרף לוועדים קבוצתיים עם החלטות משותפות, ולשמוע שיחות קצרות בנושאים המשותפים, וכן יש אפשרות להשאיר הודעות, וכן לשמוע הודעות של משתתפים אחרים של עצות ליעול בעבודת השם.

לבירורים והצטרפות

ניתן להתקשר למספר הטלפון של המערכת

0722-138-260 (יש גם מענה אנושי)

אפשר גם לקבל מידע ולהצטרף דרך מערכת גדרים פלוס

תחת השם 'מערכת טלפונית לחיזוק בעבודת השם'

ואנזהו - בארבע מינים מהודרים

שיעור מעשי על ההידורים הנדרשים

בבחירת ארבעת המינים

מפי הר"ר דוד אברהם אהרמן שליט"א

מחבר הספר "עוז בהדר" על ארבעת המינים

התמקדות מיוחדת בבעיה הנפוצה בעיקר בשנה זו
הנקודות השחורות והלבנות באתרוגים

בליווי מצגת מרתקת

סוכה כשרה כהלכה

שיעור מיוחד הנוגע למעשה לכל אחד ואחד

בבניית הסוכה כהלכה

מפי הגאון הגדול רבי מאיר שמואלביץ שליט"א

מראשי ישיבת מיר

בעניין מדרגה בסוכה - (מוזאיקה)

השיעורים יתקיימו ביום חמישי פרשת האזינו 1 תשרי
בין השעות 2:00-3:00 בצהריים
בבית המדרש פינסק קרלין שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם

הלכות נחוצות ביותר לכשרות הסוכה וארבעת המינים

השיעור מתקיים בהשתדלות ועד ידידי הלכתא
טלו חלק בזיכוי הרבים העצום במאות שעות של לימוד התורה
קח לך סנגור - הזדמנות נפלאה לזכות בזכות תורה דרבים

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה ממתנינים לנדרבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

מהפכת לימוד המשנה ברורה

למען ידעו

בהן את עצמך האם אתה יודע לעבור את החודש התקיקה במצוות כהלכתו...

1 סוכה שיש מעליה חבלי כביסה או סורג מברזל, האם חשובים כסכך פסול הפוסל את הסוכה שתחתיהם? (משנה אחרונה סימן תרכו אות כז)

2 האם יש הידור מצוה בלולב שהוא ארוך מאד? (משנה אחרונה סימן תרנ אות ד)

3 מי שאינו צם ביו"כ אם מצווה לאכול בתשיעי? (משנה אחרונה סי' תרד אות ג)

4 האם ניתן לברך על טבק או בושם סינטטי ברכת בורא מיני בשמים? (משנה אחרונה סי' תריב אות ג)

45 אלף לומדי 'משנה אחרונה' כבר יודעים...

גם בחגים לומדים אליבא דהלכתא

משנה ברורה משנה אחרונה

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

קולמוס
הפצת ספרים שעובדת.

072-2441-660

E. Kahana

בשורה טובה לתלמידי הרב ולומדי תורתו

הופיע הספר

שיעורי אבות

על מסכת אבות פרק א'

שנמסרו מפי

הגאון **רבי משה שפירא** זצ"ל

—
עם מפתח
ערכים מפורט
למצוא
דברי חפץ

שיעורים אלו
נמסרו מידי שבוע
בערב שבת קודש
בפני חבר תלמידים מקשיבים
בני עליה מביני טעם ודעת

נכתב ונערך מהקלטות

הספר יוצא בהסכמת
בני משפחת רבנו זצ"ל

חזר למלאי

בדוכני בלוי ובחנויות

• יזמא טבא לדבנן ותלמידיהון •

בשמה רבה לכבודה של תודה
הננו לבשר שיצא לאור עולם הספר שדבנים ציפו לו

שיעורי רבי עמרם

מכבוד מורנו ודבנו מרן ראש ישיבת סלבודקה
הגאון רבי עמרם זקס זללה"ה

על מסכתות
שבת • נשים • גזיקין
שנאמרזו בטוב טעם
בהיקף הסוגיות
בהסברתם הבהירה
ובסברא ישרה
בשנים תשי"מ - תשמ"ח
משפחת המחבר

לכבוד לקראת
גמר חתימה טובה
ורחג שניח

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה !?

בצוף הוצאת ספרים, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ

פרסום

הפצה

הדפסה

גרפיקה

עימוד

עריכה לשונית

עריכה תורנית

הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il

הוצאה לאור
צוף

החדשים של צוף | ספרים חדשים מבית 'צוף' הוצאה לאור

חדש על המדף

הפצת אור החיים

שיעורי רבי עמרם

על מסכתות שבת • נשים • נזיקין
ממך הגאון רבי עמרם זקס זללה"ה
ראש ישיבת סלבודקה

תנאי גדול

בו יוצע להתנות ולגלות דעת לזמן מרובה
בנושאים הלכתיים שונים
מאת הגאון רבי עמנואל רלב"ג שליט"א

מנהיג בסער התקופה

פרקים בחייו של מנהיג
אגודת ישראל העולמית
רבי יצחק מאיר לוינ'צ"ל

שיעורי אבות

על מסכת אבות פרק א'
שיעורים שנמסרו מפי
הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס 072-2441670